

Popas jubiliar

Mult stimate domnule Dumitru VISTERNICEAN,

Aceste superbe zile de florar sunt cu totul și cu totul speciale pentru Dumneavoastră, deoarece v-au adus în dar o frumoasă aniversare.

Divinitatea v-a înzestrat cu valori morale distincte, acestea determinându-vă afirmarea ca unul dintre cei mai reputați judecători din țara noastră, contribuind direct la edificarea statului de drept – Republica Moldova.

Cu certitudine, sunteți un model de probitate, inteligență și verticalitate, dar prestanța dumneavoastră ca Om de rară omenie este mai presus de toate. Or, calitățile profesionale se mai și dobândesc, iar omenia – este un har dumnezeiesc de care nu oricine se învrednicește.

Ajuns la acest minunat popas aniversar, cu spirit acut al dreptății și devotat ideii de perfecțiune, vă dorim sănătate, bucurii de la cei dragi, noi forțe creatoare, realizări și succese notabile.

La Mulți Ani!

Cu înaltă considerațiune,

Gheorghe AVORNIC,
doctor habilitat în drept, profesor universitar,
Președintele Senatului Universității de Studii Politice
și Economice Europene „Constantin Stere”,
Președintele Executiv al Uniunii Societăților Tehnico-Științifice

REVISTA NAȚIONALĂ DE DREPT

(Publicație periodică științifico-practică)

nr. 5 (175) 2015

Certificatul de înregistrare
nr. 1003600061124 din 27 septembrie 2000

Publicație acreditată de Consiliul Suprem
pentru Știință și Dezvoltare Tehnologică
al Academiei de Științe a Moldovei prin
Hotărârea nr. 61 din 30.04.2009

Categoria C

FONDATORI:

Universitatea de Stat din Moldova
Universitatea de Studii Politice
și Economice Europene
„Constantin Stere” din Moldova
Uniunea Juriștilor din Moldova

REDACTOR-ȘEF Gheorghe AVORNIC

REDACTOR-ȘEF ADJUNCT

Sergiu BĂIEȘU

(doctor în drept, conferențiar universitar, decanul Facultății de
Drept, Universitatea de Stat din Moldova)

Redactare **Antonina DEMBIȚCHI**
Asistență computerizată **Maria BONDARI**

COLEGIUL DE REDACȚIE:

Gheorghe Ciocanu (doctor habilitat în științe fizico-matematice,
profesor universitar, rectorul Universității de Stat din Moldova),
Elena Aramă (doctor habilitat în drept, profesor universitar),
Victoria Arhiliuc (doctor habilitat în drept, profesor universitar),
Flavius-Antoniou Baias (doctor, conferențiar universitar,
decanul Facultății de Drept, Universitatea din București),
Sergiu Brînza (doctor habilitat în drept, profesor universitar),
Cătălin Bordeianu (doctor în drept, profesor universitar, România),
Ion Craiovan (doctor în drept, profesor universitar, România),
Gheorghe Chibac (doctor în drept, profesor universitar),
Spyros Flogaitis (doctor în istorie și drept, profesor universitar
(Grecia), Director al Organizației Europene de Drept Public),
Ion Guceac (doctor habilitat în drept, profesor universitar),
Raisa Grecu (doctor habilitat în drept, profesor universitar,
USPEE „Constantin Stere”),
Ioan Humă (doctor în drept, profesor universitar, România),
Gheorghe Mihai (doctor în drept, profesor universitar, România),
Nicolae Sadovei (doctor în drept, conferențiar universitar),
Andrei Smochină (doctor habilitat în drept),
Florin Streteanu (doctor în drept, profesor universitar, decanul
Facultății de Drept, Universitatea Babeș-Bolyai, Cluj-Napoca),
Vytautas Nekrosius (doctor habilitat în drept,
profesor universitar, Lituania),
Tzyetan Sivkov (doctor în drept, profesor universitar, Bulgaria),
Trebkov A.A. (doctor în drept, profesor, Președintele Uniunii
Juriștilor din Federația Rusă),
Tudorel Toader (doctor în drept, profesor universitar, decanul
Facultății de Drept, Universitatea Alexandru Ioan Cuza, Iași),
Alexandru Țiclea (doctor în drept,
rectorul Universității Ecologice București, România).

ADRESA REDACȚIEI:

MD 2009, Chișinău, str. Al. Mateevici, 60, bir. 222
Telefoane: 57-77-52, 57-76-90
e-mail: revistadrept@yahoo.com
Indexul PM 31536

SUMAR

Xenofon ULIANOVSKI

Participația la infracțiunile militare 2

Iurie MIHALACHE

Dificultăți în aplicarea Legii nr.553/1998 cu
privire la asigurarea obligatorie de răspundere
civilă a transportatorilor față de călători 7

Teodor CĂRNAȚ, Octavian CIOBANU

Controlul vamal al mărfurilor și mijloacelor de
transport 11

Igor CIOBANU, Narciza NEDELCU

Coraportul legăturii cauzale cu alte elemente
ale componenței de infracțiune 16

Dumitru POSTOVAN

Dreptul polițienesc și „dreptul discreționar” 22

Mihai ȘTEFĂNOAIA

Cercetări științifice referitoare la infracțiunile
privind traficul de persoane 35

Irina SELEVESTRU

Obiectul material al infracțiunilor prevăzute la
art.191 „Delapidarea averii străine” din Codul
penal. *Partea II* 39

Nicolae CORCEA

Unele concluzii privind violența în familie și
faptele conexe în dreptul penal comparat 46

Ala OTGON

Conceptul și caracterele juridice ale dreptului
de proprietate comună pe cote-părți 53

Cristina POPA

Analiza doctrinară a rolului, funcțiilor, realiză-
rii și protecției constituției în statul de drept 58

Octavian CIOBANU

Dimensiuni teoretico-practice de realizare a
controlului ulterior 61

Pavel ȚURCAN

Clasificarea taxelor vamale 66

Gheorghe MACOVEI

Primirea cererii introductive și intentarea pro-
cesului civil în vederea examinării cauzelor de
insolvabilitate 71

Ion LUNCA

Reflecții critice privind proiectul de modificare
a art.201¹ CP RM 77

M.O. ГЕТМАНЦЕВ

Сутність та зміст застосування норм цивіль-
ного процесуального права 81

PARTICIPAȚIA LA INFRAȚIUNILE MILITARE

Xenofon ULIANOVSKI,
doctor habilitat în drept, profesor universitar

Supunându-se regulilor generale ale dreptului penal pentru combaterea infracționalității, instituția participației îndeplinește, în același timp, și un rol special, caracteristic numai pentru ea: ilustrează criteriile obiective și subiective necesare activității infracționale comune, stabilește cercul de persoane responsabile pentru această activitate infracțională, reglementează ordinea și limitele răspunderii participanților, adică nu numai a persoanelor care săvârșesc nemijlocit acțiuni ce formează latura obiectivă a infracțiunii concrete, prevăzută de partea specială a Codului penal, dar și a persoanelor care au luat parte la infracțiune în calitate de instigatori, complici.

Cuvinte-cheie: dreptului penal infracțiune; participația penală; activitatea criminală; răspunderea participanților; instigatori; complici.

* * *

Obeying the General rules of criminal law to combat crime, the institution holding meets at the same time and a particular role, characteristic only for it: illustrates the necessary objective and subjective criteria for criminal activity, establishes common circle of persons responsible for this criminal activity, regulates the order and the limits of liability of participants, i.e. not only to those who do right actions that form the objective side of concrete provided for in the special part of the penal code, but also to persons who have taken part in the offense as the instigators, accomplices.

Keywords: Criminal law; crime; criminal participation; criminal activity; liability of participants; instigators; accomplices.

1. Noțiuni generale cu privire la participația penală

Infrațiunea poate fi săvârșită de una sau de mai multe persoane împreună. Dacă la săvârșirea unei fapte prevăzute de legea penală participă mai mulți făptuitori, se poate vorbi despre participație la această faptă.

Specificul participației, ca o formă deosebită a activității infracționale, determină și o oarecare originalitate în rezolvarea problemei privind răspunderea penală a participanților la infracțiune, problemă destul de discutată la care se dau soluții diferite în plan teoretic și din punctul de vedere al rezolvării practice.

Supunându-se regulilor generale ale dreptului penal pentru combaterea infracționalității, instituția participației îndeplinește, în același timp, și un rol special, caracteristic numai pentru ea: ilustrează criteriile obiective și subiective necesare activității infracționale comune, stabilește cercul de persoane, responsabile pentru această activitate infracțională, reglementează ordinea și limitele răspunderii participanților, adică nu numai a persoanelor care săvârșesc nemijlocit acțiuni ce formează latura obiectivă a infracțiunii concrete, prevăzută de partea specială a Codului penal, dar și a persoanelor care au luat parte la infracțiune în calitate de instigatori, complici.

În legislația multor țări, din cele mai vechi timpuri se făceau încercări de a reglementa juridic participarea mai multor persoane la săvârșirea unei infracțiuni.

De exemplu, o legislație în care găsim că complicitatea se pedepsește mai ușor decât autorul principal e Carolina sub Carol Quintul (a. 1532).

Pravila lui Matei Basarab îl considera ca complice și pe laudător, și anume, dacă el laudă înainte de comiterea faptului, era pedepsit mai grav decât autorul principal.

Dacă el laudă în urmă – se pedepsea la fel ca autorul ...

În doctrină sunt numeroase opinii în ce privește definirea participației penale, cum ar fi: „Complicitatea (adică participația (*n. a.*)), e legătura pe care legea o stabilește între două sau mai multe persoane care, cu bună știință, au ajutat la comiterea unei infracțiuni [1];

sau „Ori de câte ori o infracțiune este săvârșită prin activitatea mai multor persoane care s-au înțeles – în mod expres sau tacit – în acest scop, înainte sau în timpul comiterii ei, există o participație penală” [2];

sau „Participația penală este atunci când o infracțiune, care poate fi săvârșită în mod legal de o singură persoană, iar în cazul infracțiunilor cu pluralitate naturală ori constituită de subiecți activi – de două sau mai multe persoane, a fost totuși săvârșită de două persoane sau respectiv de un număr de persoane mai mare decât acela necesar, potrivit naturii faptei [3];

sau „Participația există atunci când mai multe persoane, între care s-a stabilit o legătură subiectivă (coeziune psihică) cooperează cu acte materiale sau intelectuale la săvârșirea aceleiași infracțiuni, cooperare, care nu este cerută de conținutul legal sau natural al acesteia”... [4].

Considerăm mai reușite ultimele două definiții, deoarece ele, spre deosebire de celelalte, și multe altele, scot în evidență una dintre principalele caracteristici care distinge participația propriu-zisă de celelalte forme ale pluralității de făptuitori, care, de fapt, definesc în sensul larg noțiunea de „pluralitate de făptuitori”.

În legislația R. Moldova, definiția participației se găsește în art. 41 Cod penal, conform căruia: *Se consideră participație cooperarea cu intenție a două sau mai multor persoane la săvârșirea unei infracțiuni intenționate.*

Considerăm că această definiție este prea succintă și nu întrunește în sine conținutul integru al participației penale, nu cuprinde toate elementele elucidate *supra*,

existența cărora este strict necesară în cazul participăției.

Astfel, considerăm mai reușită următoarea definiție a participației penale: *Participația există atunci când mai multe persoane, între care s-a stabilit o legătură subiectivă (coeziune psihică), cooperează cu acte materiale sau intelectuale la săvârșirea aceleiași infracțiuni intenționate, cooperare care nu este cerută de conținutul legal sau natural al acesteia* [5].

2. Participanții la infracțiunea militară

Conform prevederilor art. 42 Cod penal:

(1) Participanții sunt persoanele care contribuie la săvârșirea unei infracțiuni în calitate de autor, organizator, instigator sau complice.

(2) Se consideră autor persoana care săvârșește în mod nemijlocit fapta prevăzută de legea penală, precum și persoana care a săvârșit infracțiunea prin intermediul persoanelor care nu sunt pasibile de răspundere penală din cauza vârstei, iresponsabilității sau din alte cauze prevăzute de prezentul cod.

(3) Se consideră organizator persoana care a organizat săvârșirea unei infracțiuni sau a dirijat realizarea ei, precum și persoana care a creat un grup criminal organizat sau o organizație criminală ori a dirijat activitatea acestora.

(4) Se consideră instigator persoana care, prin orice metode, determină o altă persoană să săvârșească o infracțiune.

(5) Se consideră complice persoana care a contribuit la săvârșirea infracțiunii prin sfaturi, indicații, prestare de informații, acordare de mijloace sau instrumente ori înlăturare de obstacole, precum și persoana care a promis dinainte că îl va favoriza pe infractor, va tăinu mijloacele sau instrumentele de săvârșire a infracțiunii, urmele acesteia sau obiectele dobândite pe cale criminală ori persoana care a promis din timp că va procura sau va vinde atare obiecte.

(6) Participanții trebuie să întrunească semnele subiectului infracțiunii.

Pornind de la prevederile art. 42 alin.(2) Cod penal, și ținând cont de prevederile art. 128 Cod penal, conform căruia: *„Prin infracțiuni militare se înțeleg infracțiunile, prevăzute de prezentul cod..., săvârșite de persoanele care îndeplinesc serviciul militar prin contract, în termen, cu termen redus sau ca rezerviști concentrați ori mobilizați...”,* ajungem la concluzia că autor al infracțiunii militare poate fi doar un militar din serviciul militar în termen, serviciul militar cu termen redus, militar pe contract, studenții instituțiilor de învățământ superior militar, care a săvârșit, nemijlocit infracțiunea, adică a executat latura obiectivă a compoziției infracțiunii militare.

Astfel, autorul infracțiunii militare trebuie să întrunească calitățile speciale prevăzute de art. 128 Cod penal, adică trebuie să fie militar, sau persoană cu statut de militar. Concluzionând cele indicate *supra*, conside-

răm că *toate infracțiunile militare se comit de subiecți speciali* (privitor la subiectul infracțiunii militare, vezi tema „Subiectul infracțiunii militare”).

Analizând componentele infracțiunilor militare, constatăm că la diferite componente de infracțiune se cer anumite calități ale autorului acestor infracțiuni:

Astfel, de exemplu:

La infracțiunile prevăzute de art.364 Cod penal „Nexecutarea intenționată a ordinului” sau art. 365 Cod penal „Opunerea de rezistență șefului sau constrângerea acestuia la încălcarea obligațiilor de serviciu,” autorul infracțiunii trebuie să aibă calitatea de militar, subaltern după funcție;

La infracțiunile prevăzute de art. 366 Cod penal „Insultarea militarului”, art. 367 Cod penal „Amenințarea militarului”, art. 368 Cod penal etc., autorul infracțiunii trebuie să aibă calitatea de militar, subaltern după gradul militar sau funcție.

La infracțiunea prevăzută de art. 369 Cod penal „Încălcarea regulilor statutare cu privire la relațiile dintre militari dacă între ei nu există raporturi de subordonare”, autorul infracțiunii trebuie să aibă calitatea de militar, să fie egal în grad cu victima (partea vătămată), adică să nu se afle în calitate de subaltern sau superior (șef) după gradul militar sau funcție față de victimă (partea vătămată) etc.

Autorul infracțiunii militare este acel militar, care execută nemijlocit faptele (acțiunea sau inacțiunea) penale, prevăzute de cap. XVIII al părții speciale a Codului penal „Infracțiuni militare”.

De exemplu:

– în cazul comiterii infracțiunii prevăzute de art. 365 Cod penal, autorul opune rezistență șefului, unei alte persoane care îndeplinește obligațiile legate de serviciul militar sau îi constrânge pe ei la încălcarea acestor obligații, însoțite de aplicarea violenței;

– în cazul comiterii infracțiunii prevăzute de art. 367 Cod penal, autorul, militarul, amenință militarul (pe șef sau subaltern) cu moartea, cu vătămarea integrității corporale sau a sănătății ori cu bătaia în timpul îndeplinirii obligațiilor legate de serviciul militar;

– în cazul comiterii infracțiunii prevăzute de art. 371 Cod penal, autorul, militarul, săvârșește dezertarea, adică părăsește unitatea militară, centrul de instrucție sau locul de serviciu în scopul eschivării de la serviciul militar, de la concentrare sau mobilizare, sau nu se prezintă, din același motiv, la serviciu ori la concentrare sau mobilizare în cazurile permisiilor din unitatea militară sau din centrul de instrucție, repartizării, transferării, întoarcerii din misiune, din concediu sau din instituția curativă etc.

În cazul în care norma penală din partea specială a Codului penal prevede ca circumstanță agravantă comiterea infracțiunii militare de 2 sau mai multe persoane, suntem în prezența participației simple, prevăzute de art. 44 Cod penal, conform căruia, infracțiunea se consideră săvârșită cu participație simplă dacă la săvârșirea

ei au participat în comun, în calitate de coautori, două sau mai multe persoane, fiecare realizând latura obiectivă a infracțiunii.

Astfel, de exemplu:

– vom fi în prezența infracțiunii prevăzute de art.371 alin.(2) lit.b) Cod penal, dezertarea, săvârșită de 2 persoane în cazul în care 2 militari din una și aceeași unitate militară, în urma unei înțelegeri prealabile și în comun, având comunitate de intenție, de a părăsi samavolnic unitatea militară, împreună au părăsit unitatea militară, în scopul eschivării de la serviciul militar;

– de asemenea, vom fi în prezența infracțiunii prevăzute de art. 364 alin.(2) lit.a) Cod penal, neexecutarea intenționată a ordinului, săvârșită de 2 persoane în cazul în care, 2 militari din una și aceeași unitate militară, a Batalionului de Geniu, având un ordin comun de la superiorul militar, de a îndeplini sarcina de luptă: de a săpa și îngropa pe malul râului 2 stâlpi pentru a lega de ei podul plutitor în vederea forțării de către militarii unei subunități a râului, pentru a ocupa pe malul opus poziția de apărare, în urma unei înțelegeri prealabile și în comun, având comunitate de intenție, cu scopul de a zădărnici îndeplinirea sarcinii de luptă a acestei subunități, n-au îndeplinit ordinul legal al superiorului militar, n-au săpat și n-au îngropat pe malul râului 2 stâlpi pentru a lega de ei podul plutitor în vederea forțării de către militarii unei subunități a râului, pentru a ocupa pe malul opus poziția de apărare, și astfel, au zădărnicit îndeplinirea sarcinii de luptă de către această subunitate militară etc.

Ținem să menționăm că în cazul dat, în sarcina acestor 2 militari nu se va reține și agravanta, prevăzută de art.77 alin.(1) lit.c) Cod penal, – săvârșirea infracțiunii prin orice formă de participare, or, conform prevederilor art. 77 alin.(2) Cod penal. Dacă circumstanțele menționate la alin.(1) sunt prevăzute la articolele corespunzătoare din partea specială a prezentului Cod în calitate de semne ale acestor componente de infracțiuni, ele nu pot fi concomitent considerate drept circumstanțe agravante.

Nu vom fi în prezența semnului calificativ „săvârșirea infracțiunii de 2 sau mai multe persoane”, atunci când infracțiunea se comite de către 1 singur autor, însă la această infracțiunea au participat și alte persoane în calitate de instigatori, complici sau organizatori.

De exemplu:

Un militar în termen a hotărât să dezerteze din unitatea militară. Pentru aceasta, dânsul l-a rugat pe prietenul său, militar în termen în aceeași unitate militară, să-i pregătească un document de identitate fals, și să vină cu mașina lângă dislocația unității militare, pentru a-l deplasa într-un loc ascuns, ceea ce cel din urmă a și făcut.

Părăsind samavolnic unitatea militară cu mașina pusă la dispoziție de prietenul său și folosind documentul de identitate fals, dânsul a încercat să treacă hotarul în țara vecină pentru a se sustrage de la exer-

citarea serviciului militar, dar a fost reținut de poliția de frontieră.

În cazul dat nu vom fi în prezența semnului calificativ „săvârșirea infracțiunii de 2 sau mai multe persoane,” prevăzut de art. 371 alin.(2) lit. b) Cod penal, or, autor al infracțiunii a fost doar militarul care a părăsit unitatea militară, iar al doilea militar, care i-a pus la dispoziție mașina ca dânsul mai ușor să poată părăsi unitatea militară și i-a perfectat un document de identitate fals, pentru ca primul militar să-și poată ascunde identitatea sa, pentru a nu fi reținut și întors în unitatea militară, a săvârșit acte de complicitate, de acordare a ajutorului, înlesnind astfel dezertarea primului militar.

Astfel, faptele militarului care a dezertat vor fi calificate conform prevederilor art.371 alin.(1) Cod penal, ca dezertare, adică părăsirea unității militare, în scopul eschivării de la serviciul militar, săvârșită de către un militar, iar faptele militarului al doilea, care a înlesnit dezertarea, vor fi calificate conform prevederilor art.42 al.5-371 alin.(1) Cod penal, ca complicitate la dezertare, adică la părăsirea unității militare, în scopul eschivării de la serviciul militar, săvârșită de către un militar în termen.

Regulile sus-indicate se răsfrâng și asupra cazurilor de participare propriu-zise, adică atunci când norma penală nu prevede ca semne calificative, – comiterea infracțiunii de către 2 sau mai multe persoane, iar fapta, adică acțiunea sau inacțiunea infracțională se comite de 2 sau mai multe persoane, în urma unei înțelegeri prealabile, împreună și în comun.

De exemplu, 2 militari în termen, gradul militar soldați, din aceeași unitate militară, din același pluton, îl amenință pe comandantul plutonului, adică pe șeful lor, cu moartea, în timpul îndeplinirii obligațiilor legate de serviciul militar. În cazul dat, suntem în prezența infracțiunii prevăzute de art. 367 Cod penal, adică amenințarea militarului, iar în sarcina ambilor subalterni, militarilor în termen se va reține și circumstanța agravantă, prevăzută de art.77 alin.(1) lit.c) Cod penal, – săvârșirea infracțiunii prin participare, sub formă de coautorat.

Cu toate că comiterea, în cazul dat, a infracțiunii de către 2 militari, nu are relevanță la calificarea infracțiunii, – acțiunile ambilor militari în termen vor fi calificate conform prevederilor art.367 alin.(1) Cod penal, totuși în sarcina fiecărui inculpat, militar în termen, se va reține circumstanța agravantă, prevăzută de art.77 alin.(1) lit.c) Cod penal, – săvârșirea infracțiunii prin participare, sub formă de coautorat, de care se va ține cont la individualizarea pedepsei.

3. Condițiile participăției penale la săvârșirea infracțiunii militare

Pentru ca să existe o participare penală, trebuie să fie îndeplinite următoarele condiții:

a) să existe pluralitate de făptuitori;

b) să existe o legătură subiectivă (coeziunea psihică) între participanți;

c) fapta să fie săvârșită în cooperare materială sau intelectuală;

d) săvârșirea aceleiași fapte prevăzute de legea penală;

e) cooperarea mai multor persoane să nu fie cerută de conținutul legal al infracțiunii [6].

Sunt și alte opinii, conform cărora pentru participarea penală sunt suficiente trei condiții:

a) participarea la infracțiune a două sau mai multe persoane;

b) activitatea lor comună;

c) comunitatea de intenții [7].

Ne alăturăm primei păreri considerând că este mai reușită, deoarece ea cuprinde, pe lângă condițiile referitoare la pluralitatea de făptuitori, existența unei fapte prevăzute de legea penală și contribuția la săvârșirea ei, și alte condiții distinctive ale participației penale față de pluralitatea de făptuitori, cum ar fi condiția legăturii subiective și condiția ca în conținutul legal (sau natural) al infracțiunii să nu se prevadă necesitatea cooperării mai multor subiecți, ca în cazul pluralității necesare și al celei constituite.

a) Pluralitate de făptuitori

Participarea la infracțiune a mai multor persoane înseamnă că nu o persoană, ci două sau mai multe săvârșesc fapta prevăzută de legea penală (acțiune sau inacțiune), îndreptată împotriva unuia și aceluiași obiect. Numai legătura internă subiectivă cu privire la săvârșirea infracțiunii încă nu înseamnă participarea la ea.

Mai mult ca atât, alin.(6) art.42 din CP RM stipulează direct că: „Participanții trebuie să întrunească semnele subiectului infracțiunii”. De aceea, pentru a trage la răspundere penală pentru infracțiunea săvârșită în participație, este obligatoriu a stabili nu pur și simplu prezența a două sau mai multe persoane, ci și responsabilitatea acestora, și vârsta răspunderii penale pentru fiecare dintre participanți, independent de rolul pe care-l îndeplinesc [8].

De asemenea, nu este participație și exprimarea aprobării acțiunilor infracționale, dacă aceasta nu a căpătat o formă de ajutorare a infractorului: nu constituie instigare faptul de a striga persoanelor care loveau victima cu parii că aceasta „trebuie omorâtă”, deoarece un asemenea îndemn nu a avut efect determinant în dezlănțuirea agresiunii. În anumite împrejurări, dacă aceasta a dus la întărirea hotărârii infracționale, va fi o complicitate intelectuală.

Simpla intenție sau hotărâre de a contribui la săvârșirea infracțiunii nu dau persoanei în cauză calitatea de participant; comunicarea rezoluției de participare și aprobarea planului infracțional nu pot fi, de asemenea, acte de participație, afară de cazul în care au determinat luarea unei hotărâri infracționale de către autor ori i-au întărit această hotărâre, ipoteză în care ele constituie instigare și, respectiv, complicitate: Fapta unei perso-

ne de a îndemna o altă persoană să lovească victima, punându-i totodată la dispoziție ciomagul, folosit la săvârșirea acestei acțiuni – dacă a avut un rol determinant în luarea de către autor a hotărârii de a săvârși fapta – constituie instigare (15).

Instigarea la infracțiune și organizarea infracțiunii poate fi săvârșită numai prin acțiuni active.

Autoratul și complicitatea pot și forma inacțiunii infracționale.

Participația poate avea loc și în cazul inactivității tuturor participanților la infracțiune. Prin inacțiuni pot săvârși infracțiunea împreună câțiva autori sau autori și complici. De exemplu, doi medici s-au înțeles să nu acorde nici un ajutor medical bolnavului care, în urma inacțiunilor lor, a decedat.

Pentru existența participației, nu are relevanță felul contribuției făptuitorilor și nici calitatea în care au acționat: Există participație penală atât în cazul în care toți făptuitorii au cooperat în aceeași formă la săvârșirea infracțiunii (coautori), cât și atunci când contribuțiile lor îmbracă forme diferite (organizatori, instigatori, complici, autori, coautori și instigatori, autor și complice). În primul caz, participația este simplă, iar în al doilea caz complexă [9] (art. 44-45 Cod penal).

b) Legătura subiectivă (coeziunea psihică) între participanți

Contribuția mai multor persoane la săvârșirea aceleiași infracțiuni constituie o realitate de fapt. Pentru ca această realitate să fie calificată participație, trebuie să se constate că persoanele au cooperat cu intenție la comiterea faptei [10].

Deci, din punct de vedere subiectiv, participația propriu-zisă este condiționată de săvârșirea faptei cu intenție de cel puțin două persoane: instigator – autor; autor – complice ș.a.

În celelalte cazuri, poate exista o pluralitate de activități care pot constitui fapte distincte.

În ce privește atitudinea psihică a persoanei față de faptul cooperării la activitatea infracțională a altora, ori determinarea la această activitate (la instigare), din punctul nostru de vedere, ea totdeauna se caracterizează prin dorința de a participa la infracțiune, or, în lipsa acestei prevederi și dorințe, nu există participație.

Nu este necesar ca modalitatea intenției participanților să fie identică cu cea a autorului, atunci când infracțiunile se pot comite, sub aspect subiectiv, cu oricare din aceste modalități.

Astfel, de exemplu, autorul poate acționa cu intenție directă, iar coautorul, instigatorul și complicele, cu intenție indirectă la comiterea infracțiunii de omor.

Nu este necesar să se fi înțeles complicele în prealabil cu autorul, ori să-l fi cunoscut, fiind suficient să fi avut cunoștința de acțiunile sau inacțiunile pe care acesta a dorit să le comită și să fi voit să ajute la comiterea infracțiunii.

Intenția fiecărui participant este caracterizată de cunoașterea de către aceștia că săvârșesc acte caracteris-

tice unui mod de participare, unite cu știință și voință de a se asocia astfel la comiterea unei fapte prevăzute de legea penală.

c) Fapta să fie săvârșită într-o cooperare materială sau intelectuală

Pentru existența participației, pe lângă legătura subiectivă trebuie să existe o cooperare materială sau intelectuală a participanților care constă în faptul că persoanele contribuie, într-o formă oarecare, la săvârșirea infracțiunii prevăzute de Legea penală.

Această contribuție poate fi:

- potrivit naturii ei, materială sau intelectuală;
- ținând seama de importanța sau de aportul ei, principală și secundară;
- ținând cont de momentul când are loc: ea este înainte de începerea executării acțiunii (inacțiunii) sau în timpul executării acesteia până la momentul terminării ei [11]. (53)

O expresie exterioară a cooperării conține asocierea acțiunilor participanților, care poate să se realizeze în două forme:

- 1) o însumare simplă a forțelor pentru producerea urmărilor prevăzute de lege;
- 2) condiționarea reciprocă a acțiunilor participanților.

Ca exemplu de simplă cooperare poate să servească violul săvârșit în grup, când câteva persoane prin acțiuni comune înfrâng rezistența părții vătămate și o violează.

Scopul infracțional a fost atins prin cumul de acțiuni analogice, ca rezultat forța lor infracțională s-a mărit și a căpătat o nouă calitate – cooperare.

Printre condițiile care determină obiectiv cooperarea activităților la participație, un loc deosebit îl ocupă legătura cauzală dintre acțiunile fiecărui participant și rezultatul infracțional.

Acesta trebuie înțeles în sens larg: nu numai ca criteriu al laturii obiective a componenței de infracțiune materială consumată, dar și ca un element al oricărei atentări.

Referitor la participație, legătura cauzală se exprimă prin faptul că fiecare dintre participanți își aduce aportul la obținerea rezultatului infracțional comun, sau creează pentru aceasta condițiile necesare.

Acțiunile fiecărui participant creează o posibilitate reală a rezultatului infracțional, transformând în realitate străduințele autorului.

d) Săvârșirea aceleiași fapte prevăzute de legea penală

Indivizibilitatea faptei este considerată ca reală, obiectivă, așa cum o prevede legea penală, și nu în funcție de încadrarea juridică pe care ar putea s-o primească ținând seama de diferiți participanți, încadrare ce depinde de vinovăție și care poate diferi de la participant la participant, sau poate chiar să lipsească față de unii.

Ca să existe participație, e necesar ca actele parti-

cipantilor să fie îndreptate împotriva aceluiași obiect juridic, iar fapta să se realizeze cel puțin în forma tentativei. Fapta este una și aceeași pentru toți participanții.

Ca atare nu poate fi considerată în raport cu unii că există, iar în raport cu alții că nu există, ori că pentru unii dintre ei fapta este consumată, iar pentru alții e în formă de tentativă. Din aceleași considerente, nu se poate ca aceeași faptă în raport cu unii participanți să constituie infracțiune, iar cu alții contravenție sau abatere.

Când pentru realizarea conținutului legal al infracțiunii se pretinde subiectului activ o anumită calitate (subiect special), poate exista participație la o asemenea faptă, dacă autorul sau coautorul are calitatea cerută de lege [12].

e) Cooperarea mai multor persoane să nu fie cerută de conținutul legal al infracțiunii

Pentru existența participației penale, se cere ca pluralitatea de făptuitori să fie ocazională, întâmplătoare în raport cu conținutul legal al infracțiunii, și nu indispensabilă.

Dacă pentru existența infracțiunii legea cere cooperarea mai multor persoane, atunci nu se mai realizează participația penală propriu-zisă, ci o pluralitate naturală sau constitutivă de făptuitori.

Toate condițiile expuse *supra* trebuie întrunite cumulativ. Lipsa oricăreia din ele duce la inexistența participației propriu-zise.

Referințe:

1. Dumitrescu M. *Manual de drept penal*. București, 1920, p.203-204.
2. Papadopol V. *Principii de drept penal*. București: E.S., 1958 p.564; Tot așa definesc participația: Grișaeu P.I., Krigher G.A., *Participația în dreptul penal*. Moscova, 1959; Burciac F.G. *Știința despre participație în dreptul penal sovietic*. Kiev, 1969; Ugrehelidze N.G. *Caracteristica criminologică a participației infracționale*. Tbilisi, 1975; Carpov T. *Drept penal. Partea generală*. Chișinău, 1994; Trainin A.N. *Despre participație*. Moscova 1941; Kovaliov M.I. *Participația la infracțiuni. Partea întâi*. Sverdlovsk, 1960.
3. Bulai C. *Drept penal. Partea generală*. București, 1987.
4. M. Basarab. *Drept penal. Partea generală*. Vol.1. Iași: Fundația „Chemarea”, 1992, p.225-226.
5. Ulianoschi X. *Participația penală*. Chișinău: Asociația Judecătorilor din R. Moldova, Centrul de drept, 2000.
6. Matei B. *Drept penal. Partea generală*. Vol. 1, p.226.
7. Carpov T. *Drept penal. Partea generală*. Chișinău, 1994, p.190; Зелинский А.Ф. *Соучастие в преступлении*. Волгоград, 1971, с.3; Бурчак Ф.Г. *Учение о соучастии в советском уголовном праве*. Kiev, 1969.
8. Botnaru S., Șavga Al., Grosu Vl., Grama M. *Drept penal. Partea generală*. Vol. I. Ed. II. Chișinău: Cartier Juridic, 2005, p.340-341.
9. Dongoroz V. ș. a. *Explicații teoretice ale Codului penal român*. Partea generală. Vol. 1, p.190.
10. Basarab M. *Drept penal. Partea generală*. Vol. 1, p.226.
11. *Ibidem*, p.230.
12. *Ibidem*, p.231.

DIFICULTĂȚI ÎN APLICAREA LEGII nr.553/1998 CU PRIVIRE LA ASIGURAREA OBLIGATORIE DE RĂSPUNDERE CIVILĂ A TRANSPORTATORILOR FAȚĂ DE CĂLĂTORI

Iurie MIHALACHE,

doctor în drept, conferențiar universitar (USPEE „Constantin Stere”)

În conformitate cu prevederile legislației din Republica Moldova, transportatorii care prestează servicii de transportare a persoanelor sunt obligați să aibă încheiate contracte de asigurare a călătorilor. Acest tip de asigurare este obligatoriu, dar puțin cunoscut pasagerilor, deoarece cazurile în care companiile de asigurări din Republica Moldova au fost nevoite să achite despăgubiri pasagerilor sunt foarte puține. Despăgubirile se achită dacă prejudiciul a fost cauzat în timpul transportării sau la transbordare. Despăgubirea se achită pasagerului, iar în cazul decesului sau incapacității – moștenitorilor.

Cuvinte-cheie: asigurare; transport; călători; despăgubiri; accidente; companii de asigurare.

* * *

En conformité avec la législation de la République de Moldova, tous les transporteurs qui accordent des services de transport des passagers sont tenus d'avoir des contrats d'assurance pour les passagers. Ce type d'assurance est obligatoire, mais peu connu aux passagers. Les cas où les sociétés d'assurance de Moldova ont dû verser des indemnités pour les passagers sont très rares. En cas d'accident, l'indemnité est versée si le dommage résulte pendant le transport, y compris les transbordements. L'indemnité est versée aux passagers. En cas de décès ou d'incapacité – aux héritiers.

Mots-clés: assurance; transport; passagers; indemnité; accidents; compagnies d'assurance.

Conform legislației Republicii Moldova, toți transportatorii care prestează servicii de transportare a pasagerilor sunt obligați să aibă încheiate contracte de asigurare obligatorie de răspundere civilă a transportatorilor față de călători. Acest tip de asigurare rămâne mereu puțin cunoscut pasagerilor, deoarece cazurile în care companiile de asigurări din Republica Moldova au fost nevoite să achite despăgubiri pasagerilor sunt foarte puține. În acest sens, rolul primordial pe piața asigurărilor din transportul rutier al Republicii Moldova îi revine unui alt tip de asigurare – asigurarea obligatorie de răspundere civilă față de pagubele produse de autovehicule. Astfel, transportatorii ce prestează transportul rutier de pasageri (cu autobuze, troleibuze, microbuze, taxi) sunt obligați să dețină două contracte de asigurare, și anume: *primul*, contractul de asigurare obligatorie de răspundere civilă față de pagubele produse de autovehicule, care în practică mai este numit contractul de asigurare față de terți, și *al doilea*, contractul de asigurare obligatorie de răspundere civilă a transportatorilor față de călători.

Cadrul juridic. Asigurarea obligatorie de răspundere civilă a transportatorilor față de călători este reglementată de Legea nr.1553 din 25.02.1998 *cu privire la asigurarea obligatorie de răspundere civilă a transportatorilor față de călători* (în continuare – Legea nr.553/1998) [1] care, după structura sa, este foarte succintă și conține doar cele mai importante prevederi la acest capitol. Prin adoptarea acestei legi în anul 1998, Republica Moldova a pus bazele unei legislații mai performante în acea perioadă decât legislația cu privire la asigurări din Federația Rusă, România, Ucraina și alte state. De exemplu, în Federația Rusă, o lege privind asigurarea obligatorie de răspundere civilă a transpor-

tatorilor pentru prejudiciile cauzate vieții, sănătății și bunurilor pasagerilor în transportul public a fost adoptată în anul 2012 [2].

Asigurarea obligatorie de răspundere civilă a transportatorilor față de călători prezintă unele particularități și pentru companiile de asigurări. Actualmente, în Republica Moldova, puține companii de asigurare dețin licență pentru încheierea acestor tipuri de contracte. Motivul ar fi că pe piața națională a asigurărilor rata asigurărilor obligatorii de răspundere civilă a transportatorilor față de călători este foarte mic și oscilează între 0,7% și 0,9%. Mai mult ca atât, cerința suplimentară pentru obținerea licenței este posedarea de către companiile de asigurare a 3 mil. de lei în active. Din aceste considerente, doar câteva companii de asigurare dețin acest tip de licență [3].

Despăgubirile practic inexistente în domeniu contribuie ca asigurarea obligatorie de răspundere civilă a transportatorilor față de călători să devină atractivă pentru companiile de asigurare, în schimb exigențele sporite pentru dobândirea licenței și ponderea sa relativ joasă, în comparație cu alte tipuri de asigurare, îi scad din atractivitate. Practica multor ani ne dovedește și o altă problemă majoră, că companiile de asigurare, utilizând metode legale și mai puțin legale, adeseori diminuează sau tergiversează plata despăgubirilor față de pasageri.

Legea nr.553/1998 prevede că transportatorii sunt obligați să încheie anual cu companiile de asigurare contracte de asigurare obligatorie de răspundere civilă față de călători. Astfel încât **obiect** al contractului este asigurarea de răspundere civilă a transportatorilor pentru prejudiciul cauzat vieții, sănătății și bunurilor călătorilor. În ce privește **prima de asigurare** pe care trans-

portatorul o achită companiei de asigurare, ea nu este fixă, ci se stabilește în cuantum de până la 1% din suma volumului anual de transportare a călătorilor (art.7 alin. (1)). Luând în considerare concluziile la care a ajuns cercetătorul *A.Zgardan*, „în cazul asigurării de răspundere civilă a transportatorilor față de călători legea este mai flexibilă și stabilește doar plafonul maxim, prima de asigurare fiind stabilită în cuantum de până la 1% din suma volumului anual de transportare a călătorilor. Din cauza flexibilității stabilirii primelor de lege, se dă posibilitate asigurătorilor să concureze între ei și să propună tarifele pe care le doresc” [4].

Dovada încheierii contractului de asigurare servește **polița de asigurare** care se eliberează transportatorului. Polița de asigurare nu este contract, ci numai documentul care atestă încheierea contractului de asigurare. De aceea, din punctul de vedere al conținutului, ea trebuie să corespundă destinației – să probeze încheierea contractului de asigurare [5]. În temeiul art.1309 din Codul civil al Republicii Moldova [6], în polița de asigurare se va indica: denumirea și sediul părților contractante; obiectul asigurării (răspunderea civilă față de călători); riscurile ce se asigură; începutul și durata asigurării; suma asigurată; prima de asigurare, locul și termenele de plată; alte date, conform legii sau acordului dintre părți.

O particularitate a asigurării transportatorilor față de călători este că pasagerul nu are la sine polița de asigurare, cum este în cazul altor tipuri de asigurare. Transportatorul deține o poliță unică, efectele benefice ale căreia se răsfrâng asupra tuturor pasagerilor. La procurarea biletului de călătorie, pasagerul achită taxa de transport în care se include și costul asigurării, fără ca el să conștientizeze acest lucru.

Mărimea răspunderii. Despăgubirile de asigurare se achită pasagerului, dacă prejudiciul a fost cauzat din momentul îmbarcării în autobuz la stația de pornire și până la momentul coborârii din autobuz la stația terminus, inclusiv transbordările pe rută. Suma despăgubirii se achită pasagerului, iar în cazul decesului sau incapacității lui – moștenitorilor sau altor reprezentanți legali. Mai mult ca atât, despăgubirea se plătește nu tuturor pasagerilor, ci doar celor care întrunesc condițiile cerute la art.11 alin.(2) al Legii nr.553/1998, și anume: a) efectuează călătoria în baza documentului de călătorie sau b) în baza legitimației ori a altor documente, eliberate în conformitate cu legislația și care le autentifică dreptul la călătorie. La fel, nu are importanță naționalitatea pasagerului și nici faptul dacă el are sau nu viză de reședință în Republica Moldova.

În acest context, apare întrebarea: dacă persoana suportă un prejudiciu în timpul transportului, dar călătorește fără bilet de călătorie sau confirmă verbal că deține legitimație de călătorie, pe când în realitate el nu o are, cum va proceda compania de asigurare? În literatura de specialitate, problema dată este abordată diferit. Conform opiniei profesorului *O.Korneeva*,

obligația reparării prejudiciului trebuie să revină transportatorului. Mai mult, răspunderea transportatorului față de pasager nu va fi o răspundere contractuală, ci delictuală. Motivul este că între transportator și pasager nu a fost încheiat contractul de transport care trebuie confirmat prin bilet sau legitimație de călătorie. În consecință, compania de asigurări este în drept să refuze achitarea despăgubirii, dar nu și transportatorul [7]. Fiind de altă părere, cercetătorul *V.Greciuha* susține că companiile de asigurări ar trebui să-și asume de fiecare dată plata despăgubirilor față de pasageri [8]. Argumente aduc și profesorii *Savinski*, potrivit cărora în transportul rutier toate biletele sunt transmissibile, iar în caz de accident, este dificil de a dovedi identitatea pasagerului, dar și prezența cu adevărat la pasager a biletului de călătorie [9].

Din acest punct de vedere, dificultăți de aplicare apar și în legislația Republicii Moldova. Conform art.11 alin.(2) din Legea nr.553/1998, despăgubirea de asigurare se plătește în cazurile când prejudiciul este cauzat pasagerilor care efectuează călătoria: a) în baza documentului de călătorie (biletului); b) fără achitare în baza legitimației sau a altor documente, eliberate în conformitate cu legislația, care le autentifică dreptul la călătorie. Ținând cont de faptul că norma de la art.11 alin.(2) poartă caracter imperativ, deducem că, în caz de accident rutier, pasagerii care deși se aflau în salonul autobuzului, dar nu dețineau bilet, urmează a fi excluși de la plata despăgubirilor. Ca alternativă, pasagerii pot înainta cerere de chemare în judecată împotriva transportatorului pentru repararea prejudiciilor materiale, deoarece conform art.9 al Legii nr.553/1998, despăgubirea de asigurare se plătește din contul mijloacelor transportatorului în cazul constatării faptelor: a) de transportare a unui număr de călători care depășește normele stabilite de pașaportul transportului; b) de transportare a călătorilor fără documente de călătorie; c) de exploatare a mijloacelor de transport defectate.

Suntem de părere că norma de la art.11 alin.(2) al Legii nr.553/1998 contravine legislației civile. Aflarea pasagerului în salonul autobuzului deja confirmă existența contractului de transport care se încheie între transportator și pasager din momentul urcării pasagerului în autobuz, iar biletul de călătorie doar atestă prezența unui raport contractual. Conform art.986 din Codul civil, contractul de transport de persoane se confirmă (se documentează) printr-un *bilet (titlu de călătorie)*. Prin urmare, este greșită prevederea de la art.11 alin. (2) al Legii nr.553/1998 care condiționează plata despăgubirilor de asigurare pasagerului, în funcție de prezența documentului de călătorie. Mai mult, practica atestă faptul că lipsa biletelor de călătorie la pasageri se datorează șoferilor și atunci ar fi incorect de a înlătura pasagerul de la plata despăgubirilor din cauza lipsei biletului de călătorie.

Despăgubirea de asigurare se plătește *în cuantumul valorii reale a prejudiciului* cauzat pasagerului, dar

fără a depăși limitele de 10 mii dolari SUA, în caz de vătămare corporală sau deces, și 1000 dolari SUA în caz de deteriorare sau pierdere a bagajelor, prevăzute la art.8 din Legea nr.553/1998. Ca temei pentru plata despăgubirilor, pasagerul va trebui să prezinte actul asupra accidentului în transport, întocmit de organele de poliție, certificatul eliberat de instituția medicală în care se indică gradul de vătămare corporală, precum și documentele care confirmă cheltuielile pentru tratament, ca medicamente, protezare, îngrijirea specială ș.a.

Pe de altă parte, companiile de asigurare sunt obligate de fiecare dată să plătească despăgubiri. Refuzul de plată a despăgubirii poate exista în cazurile prevăzute la art.15 al Legii nr.553/1998: a) operațiunile militare și consecințele lor, tulburările cu caracter de masă și grevele, actele ilicite ale unor organizații politice; b) împrejurările de forță majoră și calamitățile naturale (explozii naturale, seisme, fulgere, uragane, inundații, alunecări de teren etc.); c) utilizarea de către transportator a mijloacelor de transport în alte scopuri decât cele indicate în licența de activitate și în contractul de asigurare. De asemenea, nu se repară prejudiciul cauzat prin pierderea sau distrugerea hârtiilor de valoare, semnelor monetare, documentelor, manuscriselor, pietrelor prețioase, articolelor din aur, argint, platină ș.a., dacă nu au fost declarate înainte de începerea călătoriei.

În doctrina de specialitate se menționează că deseori obligațiile pe care transportatorii și companiile de asigurări le au față de pasageri poartă caracter formal din motiv că în biletele de călătorie nu este indicat numele și prenumele pasagerului. Prin urmare, în cazul unor accidente rutiere, datele de identificare ale pasagerului pot fi cunoscute de transportatori doar dacă pasagerul însuși a lăsat informații personale [10]. Altă lacună prezentă atât în Legea nr.553/1998, dar și în legea similară a altor state, ține de termenul în care transportatorul este obligat să informeze pasagerii care au avut de suferit în accident sau rudele acestora despre dreptul de a se adresa cu cerere oficială către compania de asigurări în scopul primirii despăgubirilor de asigurare [11]. Pornind de la aceste neajunsuri din legislație, pentru garantarea mai eficientă a drepturilor pasagerilor la compensarea prejudiciilor suportate, există recomandări privind introducerea asigurării obligatorii de stat pentru daune provocate vieții și sănătății pasagerilor în urma accidentelor rutiere. Argumente în favoarea preluării de către stat a obligației de asigurare a pasagerilor servește și faptul că în situația unor accidente, pasagerii au nevoie de compensarea cât mai urgentă a cheltuielilor de tratament și de reabilitare [12].

Concluzii și recomandări. Generalizând cele expuse, ajungem la concluzia că asigurarea obligatorie de răspundere civilă a transportatorilor față de călători în Republica Moldova are o pondere relativ joasă. Acest tip de asigurare a fost introdus în anul 1998 pentru a proteja interesele călătorilor și bunurile acestora pe parcursul deplasării cu transportul public. Din cauza ve-

niturilor mici (prima maximă de până la 1% din suma volumului anual de transportare a călătorilor), tipul respectiv de asigurare nu generează un interes prea mare din partea asigurătorilor, fiind totodată o sarcină dificilă pentru transportatori.

Cu regret, una dintre problemele sistemului de asigurări din transportul rutier de pasageri din Republica Moldova este tergiversarea achitării despăgubirilor de către companiile de asigurare. În practică, companiile de asigurări invocă lipsa unei hotărâri judecătorești, prin care să fie stabilită persoana vinovată de comiterea accidentului. În cele din urmă, au de suferit pasagerii care, fiind victime în accident, suportă cheltuieli imediate legate de spitalizare, medicamente, tratament etc. Din acest punct de vedere, Legea nr.553/1998 conține reglementări de ordin general. Analizând prevederile legale, deducem că la producerea cazului asigurat, pasagerul se află într-o situație dezavantajată, deoarece achitarea despăgubirii de asigurare depinde în exclusivitate de acțiunile transportatorului care, în temeiul art.12 din Legea nr.553/1998 trebuie să prezinte companiei de asigurări actul de constatare a accidentului, certificatul care să confirme decesul sau să determine gradul de vătămare corporală, documentele care să confirme cheltuielile pentru tratament, protezare și îngrijire a victimelor.

În conformitate cu art.12 alin.(2) din Legea nr.553/1998, despăgubirea de asigurare se plătește asiguratului, dacă acesta dovedește că a reparat prejudiciul cauzat victimei. Cu alte cuvinte, legea admite ca transportatorul să achite din cont propriu pasagerilor cheltuielile legate de vătămarea corporală, urmând ca compania de asigurări să restituie transportatorului cheltuielile vizate. Problema este că, în caz de accident, pasagerul are nevoie imediată de surse financiare pentru tratament, dar nu deține nici o garanție că le va primi, deoarece din art.12 alin.(2) rezultă numai dreptul transportatorului de a plăti despăgubiri.

Ținând cont de situația complicată în care se află pasagerul după producerea accidentului rutier, considerăm rezonabil de a asigura protecția drepturilor sale patrimoniale, iar ca soluție recomandăm completarea Legii nr.553/1998 cu noi prevederi prin care transportatorul să fie obligat de a achita victimelor, în termen de 3 zile de la producerea accidentului, suma necesară acoperirii necesităților de tratament, îngrijire și reabilitare.

Legea nr.553/1998 cuprinde mai multe inexactități. În primul rând, semne de întrebare apar în legătură cu domeniul de aplicare a acestei legi care, la art.4 alin. (2) prevede că *asigurarea obligatorie de răspundere civilă a transportatorilor față de călători nu se extinde asupra transportatorilor care efectuează transportarea călătorilor: a) cu transportul auto urban, inclusiv cu taximetrele, și transportul electric; b) cu transportul auto suburban, cu bacul, precum și cu transportul fluvial pe traseele pentru plimbări și excursii.* Suntem de părere că norma respectivă dezavantajează situația pa-

sagerului. Or, este cunoscut faptul că cel mai solicitat, dar și cel mai aglomerat gen de transport din Republica Moldova este de tip urban și suburban. Corelativ, cele mai frecvente accidente cu implicarea pasagerilor se produc anume în mediul urban și suburban, în special cu implicarea microbuzelor, taximetrelor, autobuzelor, troleibuzelor etc. Mai mult, limitarea domeniului de aplicare a Legii nr.553/1998 la transportul raional și interraional contravine normelor Legii privind protecția consumatorilor nr.105/2003 [13]. Pornind de la relatări critice, recomandăm legiuitorului modificarea Legii nr.553/1998 cu excluderea lit.(a) și modificarea parțială a lit.(b) de la alin.(2) art.4. În varianta modificată, norma de la alin.(2) art.4 din Legea nr.553/1998 va avea următoarea formulare: *Asigurarea obligatorie de răspundere civilă a transportatorilor față de călători nu se extinde asupra transportatorilor care efectuează transportarea călătorilor cu bacul, precum și cu transportul fluvial pe traseele pentru plimbări și excursii.*

Discuții generează norma de la art.6 alin.(2) al Legii nr.553/1998 care stabilește că *contractul de asigurare se încheie până la obținerea licenței de efectuare a transportărilor.* În pofida caracterului imperativ al normei vizate, în practică ea nu se aplică. Atât Camera de Licențiere, cât și A.A. „Agenția Națională Transport Auto” din Republica Moldova nu solicită dovada prezenței contractului de asigurare până la etapa de primire a licenței de către transportator. Examinând problema dată din perspectiva utilității practice, suntem de părerea că norma de la art.6 alin.(2) al Legii nr.553/1998 este de prisos și necesită a fi exclusă. Punerea în sarcina transportatorilor de a avea încheiate contracte de răspundere civilă față de călători până la obținerea licenței este inoportună, deoarece, pe de o parte, transportatorul nu are certitudinea că va dobândi licența de transport, fiind impus să suporte din start cheltuieli suplimentare, iar pe de altă parte, prezența contractului de asigurare la etapa de dobândire a licenței este inutilă. Necesitatea reală ca transportatorul să dețină contract de asigurare a călătorilor apare din momentul efectuării transportului.

Practica denotă faptul că pasagerii nu cunosc despre existența asigurării din transportul public, motiv din care, la producerea cazului asigurat, nu solicită achitarea despăgubirilor de asigurare. Printre motive ar fi și faptul că Legea nr.553/1998 nu stabilește obligația transportatorilor de informare a călătorilor despre drepturile ce rezultă din contractul de asigurare. Pornind de la acest neajuns, recomandăm modificarea Legii nr.553/1998 prin completarea art.6 cu un nou alineat (5) după cum urmează: (1) *Transportatorului îi revine obligația de a informa călătorii cu privire la cele mai importante condiții ale contractului de asigurare. Informațiile date urmează a fi amplasate pe biletele de călătorie, în punctele de comercializare a билетelor, dar și pe site-ul oficial al transportatorului.*

(2) *La producerea cazului asigurat, transportatorul este obligat să informeze victimele cu privire la drepturile de asigurare și modul de reparare a prejudiciilor suportate.*

Referințe:

1. Legea cu privire la asigurarea obligatorie de răspundere civilă a transportatorilor față de călători, nr.1553 din 25.02.98. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 1998, nr.38-39.

2. Федеральный закон от 14 июня 2012 г. № 67-ФЗ «Об обязательном страховании гражданской ответственности перевозчика за причинение вреда жизни, здоровью, имуществу пассажиров и о порядке возмещения такого вреда, причиненного при перевозках пассажиров метрополитеном», <http://base.garant.ru/70189522/6/> (vizitat 27.02.2014).

3. Zgardan A. *Caracteristica asigurărilor prin efectul legii în domeniul transportului auto în Republica Moldova.* Chișinău: IDIS „Viitorul”, 2008, p.20-21.

4. *Ibidem*, p.24.

5. Bloșenco A. *Comentariul Codului civil al Republicii Moldova.* Vol. II. Ed. a II-a. Chișinău: Arc, 2006, p.923.

6. *Codul civil al Republicii Moldova*, nr.1107 din 06.06.2002. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2002, nr.82-86.

7. Корнеева О.В. *К вопросу об отдельных новеллах и направлениях совершенствования правового регулирования возмещения вреда, причиненного пассажиру в результате дорожно-транспортного происшествия.* В: *Научные труды. Российской академии юридических наук.* Выпуск 13 в двух томах. Том 2. Москва: Юрист, 2013, с.148.

8. Гречуха В.Н. *Гармонизация российского транспортного законодательства и международных транспортных источников, регулирующих ответственность перевозчика за причинения вреда жизни, здоровью, имуществу пассажира.* В: *Право и политика (Federația Rusă)*, 2014, № 9. с.1334.

9. Савинская М.А., Савинский Р.К. *Страхование ответственности перевозчика.* В: *Законы России: опыт, анализ, практика (Federația Rusă)*, 2010, №11, с.37.

10. Кирилловых А.А. *Договор обязательного страхования гражданской ответственности перевозчиков перед пассажирами.* В: *Юрист (Federația Rusă)*, №20, 2012, с.14.

11. Гарбар А.В. *О новеллах федерального законно «Об обязательном страховании гражданской ответственности перевозчика за причинение вреда жизни, здоровью, имуществу пассажиров и о порядке возмещения такого вреда, причиненного при перевозках пассажиров метрополитеном».* В: *Вестник Юридического института Московского государственного университета путей сообщения (Federația Rusă)*, 2013, №3, с.60.

12. Корнеева О.В. *К вопросу об отдельных новеллах, вводимых Федеральным законом “Об обязательном страховании гражданской ответственности перевозчика за причинение вреда жизни, здоровью, имуществу пассажиров и о порядке возмещения такого вреда, причиненного при перевозках пассажиров метрополитеном”.* В: *Транспортное право (Federația Rusă)*, 2012, №4, с.10.

13. Legea privind protecția consumatorilor, nr.105 din 13.03.2003. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2003, nr.126-131.

CONTROLUL VAMAL AL MĂRFURILOR ȘI MIJLOACELOR DE TRANSPORT

Teodor CĂRNAȚ,
doctor habilitat, profesor universitar (USM)
Octavian CIOBANU,
magistru în drept (USM)

Controlul fizic al mărfurilor, obiectelor și al altor valori trecute peste frontiera vamală a Republicii Moldova este un act administrativ, ce constă în controlul de facto al mărfurilor și mijloacelor de transport trecute peste frontiera vamală în scopul constatării legalității trecerii, corespunderii cu datele din declarația vamală și documentele de însoțire a mărfii, în scopul depistării încălcărilor, a mărfurilor ce sunt interzise de a fi introduse/scoase în/de pe teritoriul Republicii Moldova, determinarea caracteristicilor de bază ale mărfurilor respective (codul tarifar, originea, cantitatea, valoarea etc.).

Astăzi, când din ce în ce mai mult se discută despre aplicarea cât mai restrânsă a controlului fizic al mărfurilor și mijloacelor de transport și aplicarea unor forme de control mai simplificate ca controlul vamal selectiv și controlul ulterior, controlul fizic totuși își păstrează importanța sa în ce privește controlul cantității mărfii, depistării cazurilor de contrabandă, asigurarea respectării legislației la trecerea mărfurilor și mijloacelor de transport peste frontiera vamală.

Cuvinte-cheie: controlul fizic al mărfurilor; controlul ulterior; control de bază; control repetat; control direcționat.

Physical control of goods, objects and other valuables crossing the customs border of the Republic of Moldova is an administrative act, which consists in de facto control of goods and means of transport crossing the customs border in order to ascertain legality, compliance with customs declaration data and documents accompanying the goods, in order to detect violations of the goods that are prohibited from being placed / removed to / from the Republic of Moldova, and to determine the basic characteristics of those goods (tariff code, origin, quantity, value, etc.).

Today, when more and more the application as restricted physical control of goods and means of transport is discussed and application of simplified forms of control as selective customs and subsequent control, physical control, however, retains its importance in what concerns the controlling of the amount of goods, detection of smuggling cases, enforcement in goods and means of transport crossing the customs border.

Keywords: physical inspection of goods; subsequent control; basic control; repeated control; directional control.

În condițiile prezentei unor limite de timp la efectuarea controlului fizic, pe de o parte, și intensificarea componentei intelectuale și criminale a mecanismului de eschivare de la achitarea plăților vamale și a altor încălcări ale legislației vamale, pe de altă parte, apare problema creării unui sistem eficient de desfășurare a controlului fizic al mărfurilor și mijloacelor de transport.

Una din formele controlului vamal prevăzute în art. 185 Cod vamal al Republicii Moldova este controlul vamal care include controlul mărfurilor și mijloacelor de transport și controlul corporal ca o formă excepțională de control vamal [1]. În limitele acestei cercetări, este necesar de a determina scopurile controlului fizic care ar putea fi:

- corespunderea datelor mărfurilor controlate cu cele indicate în declarația vamală;
- corespunderea datelor mărfurilor controlate cu informațiile indicate în alte documente prezentate odată cu declarația vamală;
- corespunderea mărfurilor trecute peste frontiera vamală cu normele legale;
- identificarea obiectelor tănuite de controlul vamal sau trecute fără documentele corespunzătoare, cât și a obiectelor care constituie contrabandă.

Aceste scopuri sunt îndreptate, în primul rând, la rezolvarea principalelor sarcini ale controlului fizic, cum ar fi:

- stabilirea legalității trecerii mărfurilor și mijloacelor de transport peste frontiera vamală;
 - depistarea obiectelor interzise la trecere și preîntâmpinarea trecerii lor ilegale;
 - identificarea mărfurilor și mijloacelor de transport trecute peste frontiera vamală fără documente;
 - determinarea denumirii mărfurilor, caracteristicilor lor calitative și cantitative, a prețului [13, p. 11].
- Conform Regulamentului de aplicare a destinațiilor vamale prevăzute de Codul vamal al Republicii Moldova, controlul vamal fizic se efectuează după cum urmează:
- mărfurile transportate în vrac se controlează prin observare sau prin sondare pe mijloacele de transport pe care se află, pe rampe sau cheiuri ori pe platformele din terminalele de manipulare a containerelor;
 - mărfurile ambalate în colete se controlează prin sondaj pe mijloacele de transport pe care se află. În cazul în care nu există condiții de control pe mijlocul de transport, organele vamale sunt în drept să solicite descărcarea mărfurilor;
 - mărfurile ambalate în colete care se află în magazine, pe rampe sau cheiuri ori pe platformele din terminale de manipulare a containerelor se controlează prin sondaj pe fiecare partidă de marfă;
 - mărfurile transportate prin conducte, precum și curentul electric se controlează din punctul de vedere al cantității, prin citirea contoarelor instalate [3].

În legislația Comunitară întâlnim următoarele pre-

vederi: „Controalele vamale, altele decât verificările prin sondaj, se bazează în principal pe analiza de risc, efectuată prin utilizarea tehnicilor de prelucrare electronică a datelor, cu scopul de a identifica și a evalua riscurile și de a elabora contramăsurile necesare” [5].

Pentru o înțelegere mai profundă a controlului fizic ca formă a controlului vamal, este necesar a examina tipurile și metodele de efectuare. În legătură cu aceasta, controlul fizic poate fi clasificat după următoarele criterii:

În funcție de aspectele efectuării, controlul fizic poate fi:

- de bază – controlul fizic obișnuit;
- repetat – cu scopul de a verifica rezultatele controlului de bază;
- direcționat – cu scopul de a verifica informațiile privind trecerea mărfurilor și mijloacelor de transport și a depistării încălcărilor privind restricțiile și prohibițiile, cât și cu scopul de a evidenția faptele tănuirii de controlul vamal;
- de identificare – este efectuat în ordine simplificată, fără o verificare detaliată a conținutului, cu scopul de a stabili corespunderea de facto a mărfurilor cu descrierea și cantitatea lor indicate în declarația vamală în detaliu, cât și a determinării țării de origine a mărfii [17, p. 158].

În funcție de nivelul controlului fizic, se disting:

- controlul prin numărarea locurilor mărfare și cântărirea lor;
- controlul prin deschiderea selectivă a locurilor mărfare;
- controlul prin deschiderea tuturor locurilor mărfare;
- controlul prin numărarea cantității mărfurilor și a locurilor mărfare [16, p. 92].

În funcție de nivelul obligativității efectuării controlului fizic, acesta poate fi:

- obligatoriu (de exemplu, mărfurile supuse accizului, mărfurile pentru care se percepe taxa vamală; mărfurile ce cad sub categoria mărfurilor supuse măsurilor netarifare (licențierea și cotarea), în privința cărora există informație operativă, că sunt trecute peste frontiera vamală cu încălcarea legislației [14, p. 136]);
- selectiv – necesitatea efectuării căruia este determinată de către colaboratorii vamali.

În funcție de tipul mijlocului de transport:

- controlul mijloacelor de transport auto;
- controlul transportului feroviar;
- controlul navelor aeriene;
- controlul navelor maritime și fluviale [15, p. 452].

După obiect controlul vamal poate fi:

- controlul mărfurilor ușor alterabile;
- controlul mărfurilor supuse accizelor;
- controlul mărfurilor supradimensionate;
- controlul bagajelor pasagerilor;
- controlul substanțelor fisionabile și radioactive;

- controlul corporal;
- și altele.

În dependență de procedura controlului nemijlocit al conținutului, avem:

– controlul fizic – se aplică metoda organoleptică, adică cu ajutorul simțurilor umane: văzului, auzului, mirosului, simțului (atingerii), cât și cu ajutorul unor dispozitive simple de măsurare: ruletă, cântar, riglă liniară;

- controlul fizic cu aplicarea mijloacelor tehnice.

La metodele controlului fizic pot fi atribuite mijloace concrete aplicate la îndeplinirea funcțiilor de control. Respectiv, în procesul controlului fizic sunt aplicate două metode de bază: numărarea cantității mărfurilor trecute și identificarea mărfii. Conform art. 202¹¹ Cod vamal al Republicii Moldova, la efectuarea controlului vamal, organul vamal este în drept să preleve probe și mostre de mărfuri pentru a fi supuse cercetării (expertizei) [1]. Prelevarea probelor și mostrelor de mărfuri se efectuează de către colaboratorii vamali. Probele și mostrele de mărfuri vor fi prelevate în cantități ce nu depășesc necesarul pentru cercetare sau expertiză, inclusiv pentru o eventuală contraexpertiză.

Controlul fizic al mărfurilor, obiectelor și altor valori trecute peste frontiera vamală a Republicii Moldova este un act administrativ, ce constă în controlul de facto al mărfurilor și mijloacelor de transport trecute peste frontiera vamală în scopul constatării legalității trecerii, corespunderii cu datele din declarația vamală și documentele de însoțire a mărfii, în scopul depistării încălcărilor, a mărfurilor ce sunt interzise de a fi introduse – scoase în/de pe teritoriul Republicii Moldova, determinarea caracteristicilor de bază ale mărfurilor respective (codul tarifar, originea, cantitatea, valoarea etc.).

Efectuarea controlului fizic al mărfurilor și mijloacelor de transport se poate realiza în următoarele forme:

– identificarea mărfurilor și mijloacelor de transport, precum și a teritoriilor, spațiilor unde se desfășoară activități aflate sub supraveghere vamală. Identificarea se efectuează prin aplicarea de plombe, sigilii, ștampile, marcaje, numere de identificare, prin prelevarea de probe și mostre, prin descrierea mărfurilor și mijloacelor de transport, prin desenarea locului, fotografierea, utilizarea documentelor de însoțire a mărfurilor și a altor acte. Mijloacele de identificare aplicate pot fi modificate sau nimicite numai de organele vamale, sau la permisiunea acestora, cu excepția când există situația reală de nimicire, pierdere, deteriorare a mărfurilor, mijloacele de identificare se pot nimici și de posesorul mărfurilor date, cu anunțarea imediată a organelor vamale;

- controlul cu numărarea locurilor mărfare;
- controlul fizic nemijlocit al mărfurilor, fie parțial, selectiv sau total;

- controlul fizic al mărfurilor cu efectuarea anumi-

tor măsurări, prelevarea probelor și mostrelor, efectuarea expertizei;

– controlul fizic îndreptat la depistarea ascunzișurilor, obiectelor tănuite de controlul vamal [14, p. 136].

Pentru efectuarea tuturor acțiunilor date, pot fi folosite mijloacele tehnice de control. Codul vamal al Republicii Moldova expres prevede că: „la efectuarea controlului vamal, pot fi aplicate mijloace tehnice de control, care nu prezintă nici un pericol pentru sănătatea și viața oamenilor, animalelor și plantelor și care nu cauzează prejudicii mărfurilor și mijloacelor de transport” [1].

Practica, de obicei, demonstrează că în ultimii ani ascunzișuri și locuri de tănuire a obiectelor pot să se afle în toate tipurile de obiecte supuse controlului vamal: trimiteri poștale internaționale, bagajul de mână, bagajul neînsoțit, elementele structurale ale mijlocului de transport, salonul pasagerilor avioanelor, navelor și al vagoanelor de tren, în încăperile de serviciu ale acestora, cât și în containerele, vagoanele, bunchere și platforme încărcate cu marfă obișnuită și în vrac [12, p. 21].

Astăzi, când din ce în ce mai mult se discută despre aplicarea cât mai restrânsă a controlului fizic al mărfurilor și mijloacelor de transport și aplicarea unor forme de control mai simplificate ca controlul vamal selectiv și controlul postvămuire, controlul fizic totuși își păstrează importanța sa în ce privește controlul cantității mărfii, depistării cazurilor de contrabandă, asigurarea respectării legislației la trecerea mărfurilor și mijloacelor de transport peste frontiera vamală. Controlul fizic este mai puțin efectiv în cazul stabilirii valorii în vamă, clasificării tarifare, originea mărfurilor și stabilirea preferințelor care depind mult de condițiile de vânzare, prezența documentelor necesare (controlul documentar). Din aceste considerente, forma de control respectivă trebuie să fie aplicată cu prioritate la mărfurile cu risc sporit, adică atunci când sunt destule temeieri de a considera că încălcările presupuse vor fi descoperite cu aplicarea formei de control date [11, p. 88].

Analizând cele expuse *supra*, este important să determinăm controlul fizic al mărfurilor și mijloacelor de transport ca un act administrativ ce constă în primirea unei aprecieri reciproce a corespunderii mărfii controlate acelor caracteristici care au fost indicate în declarația vamală. Aceasta se face pe calea comparării caracteristicilor fizice calitative și cantitative, în scopul stabilirii legalității trecerii peste frontiera vamală a mărfii, preîntâmpinarea obiectelor interzise și elucidarea unor treceri ilegale.

La efectuarea controlului fizic, organul vamal acționează potrivit principiului selectivității. La alegerea acestei forme de control vamal este folosit sistemul analizei riscurilor. Astfel, asupra hotărârii organului vamal privind necesitatea desfășurării controlului fizic pot influența următoarele circumstanțe:

– mărfurile trecute peste frontiera vamală sunt

supuse accizului sau cad sub măsurile de reglementare netarifară;

– mărfurile sunt transportate de un agent economic care anterior a săvârșit o încălcare a legislației vamale;

– mărfurile sunt trecute cu un mijloc de transport ce aparține persoanei fizice.

În conformitate cu principiul selectivității controlului fizic, sunt supuse doar o parte a mărfurilor indicate în declarația vamală ca mărfuri cu o singură denumire.

La efectuarea acestei forme de control, colaboratorii vamali sunt în drept:

– să ceară de la persoanele controlate să prezinte mărfurile și mijloacele de transport pentru efectuarea controlului;

– să efectueze interogarea verbală a persoanelor;

– să atragă specialiști din alte organe de drept sau de control, organizații cât și experți pentru acordarea ajutorului în efectuarea controlului.

Obligațiile colaboratorilor organelor vamale la efectuarea controlului fizic sunt:

– efectuarea controlului în termenul stabilit;

– includerea în actul controlului a informațiilor depistate ca rezultat al controlului cât și al explicațiilor persoanelor prezente la control;

– luarea de probe și mostre a mărfurilor să se efectueze numai în prezența persoanelor care transportă mărfurile și mijloacele de transport, altor persoane care dețin competențe în legătură cu mărfurile și mijloacele de transport și reprezentanții acestora, iar în caz de lipsă a lor, în prezența persoanelor fizice care nu sunt cointeresate de rezultatele cercetării;

– nepricinuirea daunei nelegitime mărfurilor și mijloacelor de transport;

– asigurarea respectării și protecția drepturilor și intereselor legitime ale persoanelor care trec mărfuri și mijloace de transport și ale persoanelor care asistă la control;

– înmânarea unui act a controlului persoanei care trece mărfuri și mijloace de transport sau altor persoane care au competențe în privința mărfurilor și mijloacelor de transport sau reprezentanților lor;

– să nu divulge secretul de stat, secretul comercial sau altă informație protejată de lege care i-a fost cunoscută în procesul efectuării controlului vamal.

Persoanele care trec mărfuri și mijloace de transport, declarantul, alte persoane care dispun de competențe în privința mărfurilor și mijloacelor de transport, precum și reprezentanții acestora sunt în drept:

– să asiste din propria inițiativă în procesul controlului;

– să dea explicații în legătură cu mărfurile și mijloacele de transport, cereri care se atribuie la control;

– să preleveze, cu acordul și sub supravegherea colaboratorului vamal, probe și mostre;

– să primească o copie a actului controlului;

– să ceară includerea explicațiilor lor în actul controlului vamal;

– să ceară de la colaboratorii organului vamal res-

pectarea și protecția drepturilor și intereselor legale la efectuarea controlului.

În continuare, vom analiza succint controlul fizic al mărfurilor, obiectelor și altor valori, în dependență de modul de transportare al acestora.

La **transportarea mărfurilor pe cale auto**, controlul fizic și documentar al acestora, precum și al unităților de transport, se efectuează la birourile vamale de frontieră, tot aici are loc și perfectarea actelor vamale. Regula dată se aplică întotdeauna pentru mărfurile deplasate peste frontiera vamală de persoanele fizice, iar pentru persoanele juridice și pentru mărfurile destinate activității comerciale sau de producție, poate fi la vama de frontieră în dependență de caracterul mărfii date (de exemplu: marfa este supusă accizului), sau în dependență de situația creată (există indici direcți la faptul că marfa dată este trecută peste frontiera vamală cu încălcarea legislației), în restul cazurilor, controlul vamal este efectuat la vama internă.

Intrarea mijlocului de transport în zona de control vamal se efectuează cu permisiunea Poliției de Frontieră și Serviciului Vamal. Mijloacele de transport auto care trec frontiera vamală trebuie să oprească în locurile stabilite de organul vamal. Dacă mijlocul de transport nu respectă această cerință, organul vamal în baza prevederilor art. 196 pct. 2) al Codului vamal al Republicii Moldova este în drept să-l oprească forțat [1]. Durata staționării mijlocului de transport este stabilită de organul vamal, în dependență de timpul necesar vămării și efectuării controlului vamal [7, p. 45].

În cazul în care controlul vamal se efectuează la o vamă internă, marfa scoasă în regim de export, de obicei, nu se mai supune controlului fizic la frontieră. Aici se verifică numai integritatea sigiliilor vamale aplicate de vama internă. Vor fi totuși supuse unui nou control de frontieră mărfurile destinate exportului, în cazul în care mijlocul de transport sau coletele sosesc la destinație fără sigilii, cu sigilii violate sau aplicate incorect, ca și atunci când sigiliile aplicate nu corespund celor menționate în documentele de însoțire. Deci, la vama de frontieră se face control vamal, ori de câte ori există indicii că în mijlocul de transport au fost introduse alte bunuri decât cele menționate în documentele de însoțire a mărfii.

Autoritatea vamală poate dispune efectuarea controlului fizic la unul din birourile vamale interne, atunci când nu sunt condiții de efectuare a controlului dat la intrare în țară a autovehiculelor [6, p. 88].

Regula generală este că organele vamale efectuează mai întâi un control exterior și numai în anumite situații se efectuează și un control interior al autovehiculului și al mărfurilor. Astfel, la transportul mărfurilor pe cale rutieră, organele vamale controlează exteriorul autovehiculului, cabina acestuia și după caz aparatul frigorific.

Controlul interior este efectuat după ce marfa a fost

descărcată, în cazul persoanelor fizice (pasagerilor, călătorilor), după ce călătorul a eliberat autoturismul sau autocarul de toate bagajele. Tot aici se controlează locul roții de rezervă și grosimea spătarului care desparte portbagajul de interiorul mașinii. În interiorul mijlocului de transport se acordă atenție la canapele, grosimea dușumelei, stâlpii și pragurile acestuia. De asemenea, trebuie verificate cu atenție portierele, scaunele, torpedoul, botul autoturismului, locul aparatului de radio etc.

La autocare se pot ascunde mărfuri și obiecte în pereții laterali, în rezervoarele false, butelii de aer etc.

Totodată, mărfurile transportate conform sistemului TIR în compartimentele de încărcare sigilate ale autovehiculelor rutiere sau containerelor nu vor fi, ca regulă generală, verificate de birourile vamale de trecere, ceea ce constituie unul din principalele avantaje ale sistemului TIR pentru transportator [8, p. 308].

Întotdeauna la mijloacele de transport rutier fără încărcătură se efectuează și controlul interior al compartimentului pentru mărfuri. Mijloacele de transport de mărfuri fără încărcătură și cele de transport de pasageri sunt supuse controlului fizic la momentul trecerii frontierei vamale.

Controlul vamal al mărfurilor transportate pe calea ferată. Organele căii ferate sunt obligate să depună la organul vamal de frontieră actul de transmitere în felul următor:

- după intrarea în țară a garniturii de trenuri în termenul prevăzut de procesul de prelucrare a trenurilor sosite din străinătate;

- la ieșirea din țară înainte de plecarea garniturii de tren în termenul prevăzut prin procesul tehnologic de prelucrare a trenurilor pentru trecerea frontierei de stat [9, p. 177].

În actul de transmitere se vor mai menționa, cu ocazia ieșirii din țară, cantitatea mărfurilor și denumirea lor, numărul documentului vamal și organul vamal emitent. La transportul mărfurilor pe calea ferată, organele vamale în prezența reprezentanților căii ferate, controlează:

- existența vagoanelor înscrise în actul de transmitere a garniturii de tren;

- existența vagoanelor acoperite care conțin mărfuri prin verificarea integrității sigiliilor, acoperișului, pereților, platformelor;

- interiorul și exteriorul vagoanelor descoperite care conțin mărfuri;

- interiorul și exteriorul anexelor tehnice ale locomotivelor și cabina mecanicului [10, p. 238].

În vagoane se controlează panoul electric, tabloul de siguranță, podul vagonului, banchetele, locul difuzoarelor, sub oglinzi, sub paturi etc.

Vagoanele cu sigilii lipsă sau violate, precum și vagoanele care nu pot fi sigilate se supun controlului vamal interior verificându-se, totodată, și mărfurile conținute în aceste vagoane. În atare caz, organele căii

ferate încheie un act constatator al controlului care se semnează și de organele vamale.

Controlul vamal al mărfurilor, obiectelor transportate pe cale aeriană. Controlul vamal asupra pasagerilor, membrilor echipajelor, unităților de transport, mărfurilor, bagajelor de mână, bagajului de cală, încărcăturilor, poștei și proviziilor de bord se efectuează în scopul asigurării legislației vamale, curmării tentativelor de trecere ilegală a valorilor valutare și culturale, transportării ilicite a armamentului, munițiilor, dispozitivelor explozibile, a substanțelor narcotice, psihotrope etc.

Administrația aeroportului este obligată să asigure biroul vamal cu planul de zboruri și înștiințează în prealabil despre locul plecării, timpul sosirii (plecării) și durata staționării aeronavelor, precum și abaterea de la planul de decolare și aterizare. Documentul de bază pentru primirea și trimiterea aeronavelor este declarația generală care conține date despre echipaj, numărul de pasageri, mărfurile, bagajele și proviziile aflate la bord și caracteristica acestora.

Controlul vamal al aeronavelor se efectuează de către colaboratorul vamal în comun cu reprezentantul poliției de frontieră, cu înștiințarea prealabilă a comandantului aeronavei, care este obligat să asigure asistență la controlul locurilor închise, greu accesibile și sigilate (uși, trape, compartimente). Controlul se poate executa imediat după aterizare în interiorul avionului, însă obligatoriu după debarcarea persoanelor, sau anterior decolării, mai înainte de a se îmbarca persoanele [10, p. 260].

Specificul controlului fizic se manifestă prin influența factorului uman asupra eficacității desfășurării acestei forme de control. Interacțiunea unor colaboratori iresponsabili și care ar dori să simplifice controlul vamal al subiecților activității economice externe, poate apropia veridicitatea controlului fizic la zero. O marfă declarată incorect, eliberată la acordul colaboratorului vamal cu declarantul, nu poate fi considerată „curată” în tratamentul legal. Astăzi, deosebit de importantă este responsabilitatea persoanelor cu funcție de răspundere din organele vamale a efectuării la timp și deplin a controlului vamal. Colaboratorul vamal, efectuând controlul mărfurilor și mijloacelor de transport, trebuie să cunoască cum și în ce măsură va purta răspundere pentru posibilele încălcări din partea lui a legislației. Nivelul înalt al corupției în organele vamale duce la scăderea veniturilor în bugetul de stat și cheltuieli în economie. Trebuie de recunoscut că încălcările vamale majore nu sunt posibile fără participarea a înșuși colaboratorilor vamali. Importatorul este cointerestat în primirea cât mai rapidă a liberului de vamă și de aceea poate să se folosească de posibilitatea de a „ușura” (a da mită) trecerea lor prin organele vamale. Respectiv, salariul colaboratorilor vamali trebuie să fie suficient pentru a fi un factor de descurajare în abuzul de serviciu.

Cu părere de rău, la momentul actual în punctele vamale lipsește aprecierea activității la fiecare etapă cât și stimularea pentru rezultatul final. Aceasta contri-

buie la pasivitate în acțiuni, inerție în gândire, creșterea protecționismului, repartizarea neobiectivă a fondurilor stimulării materiale. Este necesar a încadra în practica activităților organelor vamale a stimulării (în mare măsură, materială) a operațiunilor desfășurate cu rezultat pozitiv. O astfel de atitudine va duce la scăderea luărilor de mită în sfera vamală, creșterea numărului încălcărilor depistate privind legislația vamală, ridicarea eficienței controlului vamal, iar drept urmare ridicarea nivelului veniturilor bugetare. Nici tehnologiile moderne și nici asigurarea tehnică înaltă nu garantează evoluția sistemului vamal, dacă va lipsi cointeressarea directă a colaboratorilor vamali.

Astfel, controlul fizic este cea mai răspândită formă a controlului vamal. În procesul desfășurării acestuia, se depistează cele mai multe încălcări ale legislației vamale. Scopul perfecționării tehnologiei controlului fizic constă nu doar în crearea condițiilor pentru accelerarea traficului de mărfuri peste frontiera vamală, dar și garantarea asigurării respectării legislației vamale de către toți participanții la activitatea economică externă.

Referințe:

1. Codul vamal al Republicii Moldova nr. 1149-XIV din 20.07.2000. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, ediție specială din 01.01.2007.
2. Hotărârea Guvernului Republicii Moldova nr. 808 din 09.08.2000 cu privire la interacțiunea serviciilor, reglementarea percepției plăților și automatizarea sistemului de evidență la efectuarea controlului în punctele de trecere a frontierei de stat a Republicii Moldova Republicii Moldova. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr. 102-105/903 din 17.08.2000.
3. Hotărârea Guvernului Republicii Moldova nr. 1140 din 02.11.2005 pentru aprobarea Regulamentului de aplicare a destinațiilor vamale prevăzute de Codul vamal al Republicii Moldova. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr. 157-160 din 25.11.2005.
4. Hotărârea Guvernului Republicii Moldova nr. 1073 din 19.09.2008 cu privire la optimizarea modului de trecere a frontierei de stat de către mijloacele de transport auto cu mărfuri și pasageri, modificarea și aprobarea unor acte normative. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr. 178/1080 din 26.09.2008.
5. Regulamentul (UE) nr. 952/2013 al Parlamentului European și al Consiliului din 9 octombrie 2013 de stabilire a Codului vamal al Uniunii. În: *Jurnalul Oficial al Uniunii Europene*, 10.10.2013.
6. Belu M., Joldeș C., Marinaș L. *Sistemul vamal*. București: Ed. Economică, 2003.
7. Caraiani Gh. *Reglementări interne și internaționale privind vămii-mărfurilor*. București: Lumina Lex, 1997.
8. *Manual TIR: Convenția vamală relativă la transportul internațional de mărfuri sub acoperirea carnetelor TIR* (Convenția TIR din 1975). Asoc. Intern. a Transportatorilor Auto din Moldova „AITA”, Centrul de intruire a Personalului pentru Transporturi Intern „CIPTI” / Alcăt. S. Taran. Chișinău: Pontos, 2010.
9. Mladen C. *Drept vamal: Auxiliar curricular pentru specialitatea lucrător vamal*. București: Ed. Economică, 2000.
10. Moldovan A.T. *Drept vamal*. București: C.H. Beck, 2006.
11. Джеймс Т.Уолш. *Послетаможенная проверка и аудит*. Международный Валютный Фонд, 2004.
12. Кошелев В.Е. *Методы и технические средства таможенного досмотра и поиска*. Учеб. пособие. Москва, 2001.
13. Круглов А.С. *Основы таможенного дела: Учебное пособие*. В 7 выпусках, выпуск 2. *Организация и технология таможенного контроля*. Москва: РИО ТРА, 1996.
14. *Основы таможенного дела: Учебник* / Под ред. В.Г. Драганова. Москва: ОАО Изд-во Экономика, 1998.
15. *Постатейный комментарий к таможенному кодексу РФ* / Под ред. доктора юрид. наук, проф. А.Н. Козырина. Москва: Статус, 2001.
16. *Таможенный контроль: Учебник* / Под ред. В.А. Шамахова. Москва: Софт Издат. 2006.
17. Халипов С.В. *Таможенное право: Учебник*. 5-е изд., переработ. и доп. Москва: Юрайт, 2011.

CORAPORTUL LEGĂTURII CAUZALE CU ALTE ELEMENTE ALE COMPONENTEI DE INFRAȚIUNE

Igor CIOBANU,
doctor în drept, conferențiar universitar (USM)
Narciza NEDELICU,
doctorand (USM)

Examinarea unuia dintre elementele componente prin prisma altuia dispune, pe deplin, de o anumită valoare euristică. Considerăm, așadar, că nu este de prisos a indica, în special, asupra caracterului corelației dintre legătura cauzală și alte elemente ale componente de infracțiune.

Cercetarea laturii obiective a infracțiunii se face prin examinarea semnelor sale componente, recunoscute în doctrina penală ca: fapta prejudicială; urmarea prejudiciabilă; legătura cauzală dintre faptă și urmarea prejudiciabilă; locul, timpul, metoda și mijlocul comiterii faptei.

Legătura cauzală, în calitate de construcție abstractă, presupune existența cauzei și a efectului. În legătură cu acest fapt, se impun două întrebări, a căror răspuns poate fi dedus pe baza unui argument unic. Pentru ilustrare a fost construit un model în care este reflectat procesul cauzării printr-un exemplu evident, unde se caută răspunsurile la întrebările puse și se concluzionează. Sunt citate și opiniile altor specialiști în domeniul problemei abordate.

Cuvinte-cheie: legătura cauzală; componența de infracțiune; faptă prejudiciabilă; urmare prejudiciabilă; cauză și efect; consecința socialmente periculoasă; cauzalitatea obiectivă; cauzalitatea subiectivă; motiv; scop; vinovăție; subiectul infracțiunii.

* * *

Examining one of the composition's elements from a certain angle to another disposes, completely, of a certain heuristic value. We consider, therefore, that there is not superfluous to indicate the character of correlation between causal link and other elements of the infraction's composition.

The objective research of infraction is made through its signs examinations, which are recognized in criminal doctrine as prejudicial deed, prejudicial result, casual link between deed and prejudicial result, the place, the time, the method and the means of deed's perpetration.

The casual link, in the capacity of abstract construction, presumes the existence of cause and effect. In conjunction with this fact two questions are imposed, whose response can be inferred on the basis of a single argument. For illustration a model where the casual process is reflected through an obvious example which has been built and answers to the questions are searched and a conclusion is drawn. There are also quoted the specialists' opinions in the tackled problem.

Keywords: casual link; infraction's composition; prejudicial deed; prejudicial result; cause and effect; dangerous consequence; objective causality; subjective causality; guilt; the subject of infraction.

Componența de infracțiune, reprezentând în sine un tot unitar organic, este divizată, condițional, abstract, în elemente. Corelația acestor elemente în cadrul componente de infracțiune nu stârnește oarecare dubii. În același timp, examinate separat în scopul satisfacerii necesităților teoretice și empirice ale științei dreptului penal, aceste elemente nu se transformă într-o simplă corelație mecanică, dar continuă să rămână un **tot unitar organic**. Examinarea unuia dintre elementele componente (sau a unuia din semnele elementelor componente de infracțiune) prin prisma altuia dispune, pe deplin, de o anumită valoare euristică. În acest aspect, nu este de prisos a indica, în special, asupra caracterului corelației dintre legătura cauzală și alte elemente ale componente de infracțiune.

Legătura cauzală ca semn al laturii obiective a componente de infracțiune. Latura obiectivă a infracțiunii se caracterizează printr-un grup de semne, ce determină aspectul exterior al comportamentului persoanei. Cercetarea laturii obiective a infracțiunii se face prin examinarea semnelor sale componente, recunoscute în doctrina penală ca: a) fapta prejudiciabilă; b) urmarea prejudiciabilă; c) legătura cauzală dintre faptă

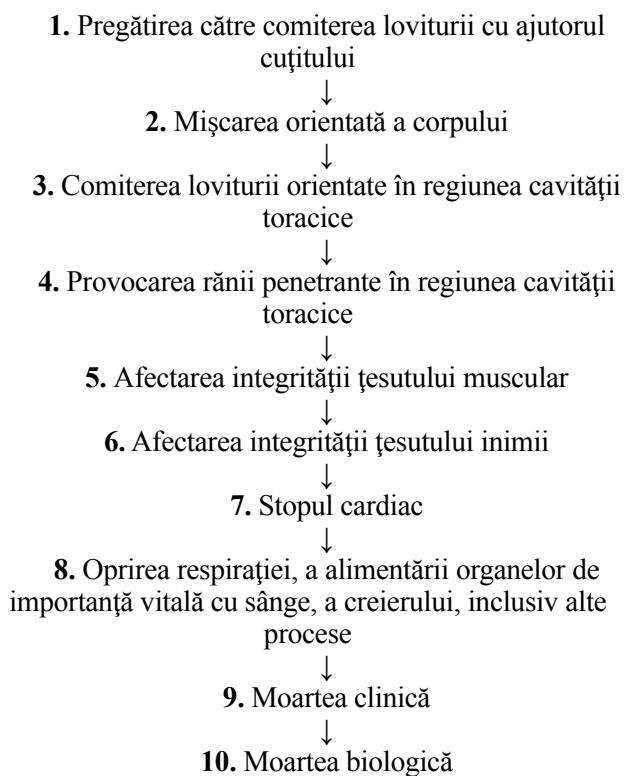
și urmarea prejudiciabilă; d) locul, timpul, metoda și mijlocul comiterii faptei [2, p.157].

Legătura cauzală, în calitate de construcție abstractă, presupune existența cauzei și a efectului. În legătură cu acest fapt, se impun următoarele două întrebări:

1) *care este coraportul, corelația dintre faptă și cauză?*

2) *poate oare fi divizată fapta în cauză și în efect – procesul survenirii unui nou fapt, fenomen, eveniment?*

Răspunsul la aceste două întrebări poate fi dedus pe baza unui argument unic. Noi deja ne-am referit, într-o oarecare măsură, la acest argument în procesul examinării definițiilor legăturii cauzale ca construcție teoretică și ca mecanism al cauzării empirice, precum și în procesul cercetării nemijlocite a noțiunilor de *cauză* și *efect*. Soluționarea întrebărilor puse este imposibilă fără divizarea consecutivă a acestor idei, diferite după sens și importanță. Pentru o ilustrare a celor expuse, vom construi un model al procesului cauzării în baza unui exemplu evident – *exemplu al comiterii crimei de omor cu aplicarea armei reci de tăiere-spintecare*.

În baza modelului expus, este reflectat procesul cauzării. Punctul 10, *moartea biologică*, constituie consecința, efectul care coincide, din punct de vedere juridic, cu consecința indicată în dispoziția articolului legii penale. Punctele 8 și 9, care descriu detaliat procesele ce se desfășoară în organism după oprirea inimii, în esență, constituie nu altceva decât o expunere minuțioasă, deoarece, din punctul de vedere al medicinei, stopul cardiac (punctul 7) deja constituie în sine o cauză a morții.

Astfel, cauză a survenirii consecinței socialmente periculoase, interdicție asupra căreia este pusă de legea penală, îl constituie pct.7. Însă, dacă *legătura causală* este descrisă de pct.7-10, unde pct.7 este cauza, pct.10 – efectul, consecința, iar pct.8 și 9 descriu procesul genetic de producere a efectului de către cauză, apoi ce rol joacă în această situație pct.1-6?

Răspunsul la această întrebare poate fi găsit aplicând metoda anterior expusă – deosebirea mecanismului cauzării empirice și a construcției teoretice a legăturii cauzale în dreptul penal. În caz contrar, vom fi nevoiți să construim un sistem complicat și neefectiv al câtorva legături cauzale, unde fapta – cauza leziunilor incompatibile cu viața (consecința, efectul 1), care, la rândul său, constituie cauza morții (consecința, efectul 2), care, revenind din nou la nivelul juridic, coincide cu ceea ce este recunoscut în calitate de consecință socialmente periculoasă.

În așa fel, putem formula următoarele concluzii: pct.1-7 din schema expusă *supra* formează un complex causal, în cadrul căruia pct.1, 2, 3 descriu fapta (în cazul dat – acțiunea), constituind elementul juridic al

complexului causal al construcției teoretice a legăturii cauzale; pct.4, 5, 6 și 7 constituie elementul medical al complexului causal al construcției teoretice a legăturii cauzale; pct.3, 4, 5 corelează reciproc elementul juridic al complexului causal și elementul medical al complexului causal, nepermițând a diviza legătura causală unică în două componente diferite; pct.8 și 9, după cum am menționat deja, constituie descrierea procesului genetic al generării de către cauză a efectului; și, ca finalitate, pct.10 constituie nemijlocit efectul. *Efectul* (elementul mecanismului cauzării empirice) și *consecința socialmente periculoasă* (elementul construcției teoretice a legăturii cauzale) trebuie în mod obligatoriu să coincidă între ele. Elementele volitiv și intelectual ale formei intenționate de vinovăție constituie instrumente importante în cazul soluționării chestiunii cu privire la răspunderea penală în cazul infracțiunii ne terminate; în alte cazuri, necorespunderea efectului (în mecanismul cauzării empirice) și a consecinței ilegale (în construcția teoretică a legăturii cauzale) exclude prezența componentei de infracțiune căutată. Mecanismul cauzării empirice, conform celor anterior expuse, constituie domeniul de cercetare al științei medicale (în cazul expus) și este limitat de pct.7-10.

În același timp, este necesar a menționa că ceea ce constituie *cauză* în componența construcției teoretice a legăturii cauzale (fapta ilegală în formă de acțiune) este *premergătoare* în timp cauzei din componența mecanismului cauzării empirice.

Astfel, deja pot fi formulate anumite răspunsuri la întrebările anterior înaintate:

1) fapta ce constituie parte componentă a complexului causal este cauză în componența construcției teoretice a legăturii cauzale;

2) în cadrul construcției teoretice a legăturii cauzale, este imposibil a separa fapta de procesul genetic al survenirii efectului; pentru aceasta, este necesar să facem trimitere la noțiunea mecanismului cauzării empirice, unde datele altor științe, nejuridice, descriu procesele apariției faptelor noi (efecte) din fapte prezente, externe și efective, active sau pasive (adică, cauze).

Legătura causală și obiectul infracțiunii. În urma investigațiilor efectuate *supra*, a devenit posibilă stabilirea coraportului dintre conceptele *determinism causal* și *obiectul infracțiunii* (inclusiv cel material).

Legătura causală, în calitatea sa de semn al laturii obiective a componentei de infracțiune, și obiectul infracțiunii nu sunt corelate în mod direct, nemijlocit între ele. Totuși, semn constitutiv pentru construcția structurii legăturii cauzale în norma legii penale (care este dedusă din formularea dispoziției pe cale analitică) îl constituie, în mod evident, obiectul infracțiunii.

Primul punct din sistemul coraportului vizat îl constituie corelația categoriei cauzalității cu obiectul infracțiunii. Această constatare se confirmă chiar din punct de vedere terminologic: noi întotdeauna evidențiem „cauzarea daunelor obiectului infracțiunii”.

Interdicția de drept penal apare în felul următor: mai întâi, se cristalizează obiectul care necesită protejare prin normele de drept penal; în continuare, în baza utilizării calităților categoriilor cauzalității, se stabilește anume ce daună, pricinuire este esențială și periculoasă pentru acest obiect, care necesită protejare anume prin prisma dreptului penal. Altfel spus, sunt propuse efecte diferite sub denumirea de „daune pricinuite obiectului” în sensul dreptului penal, iar apoi, prin metode inductive și cu ajutorul regulilor logice, cunoscute sub denumirea de Bacon-Mille, se restabilește retrospectiv legătura cauzală și sunt formulate concluzii asupra faptului care cauzează anume au ca rezultat survenirea unui anumit efect (efecte). Cauzele evidențiate constituie complexul cauzal, în baza căruia, cu luarea în considerare a construcției legăturii cauzale, sunt formulate interdicții cu referire la anumite fapte concrete. Este necesar a menționa că anumite norme sunt formulate într-un așa mod, încât sunt indicate doar consecințele interzise, pornind de la faptul că sunt interzise și acțiunile sau inacțiunile ce duc sau ar putea duce la atare consecințe. Într-un așa mod este formulată, de exemplu, dispoziția de la alin.(1) art.145 din Codul penal al Republicii Moldova. Aici termenul „omorul” constituie nu o interdicție asupra realizării faptei, ci o interdicție în vederea atingerii consecinței. O atare tehnică legislativă permite a evita încărcarea legii penale cu dispoziții voluminoase și, în același timp, permite a percepe și a reprezenta clar interdicția de drept penal. În așa fel, construcția legăturii cauzale constituie cel de-al doilea punct în cadrul coraportului dintre noțiunile *determinism cauzal* și *obiectul infracțiunii*.

Următorul coraport – dintre legătura cauzală și obiectul material al infracțiunii – are, de asemenea, un anumit specific. Coraportul dintre legătura cauzală și obiectul material al infracțiunii se reflectă în sens dublu (reguli similare sunt aplicate și în privința părții vătămate din punctul de vedere al dreptului penal).

În primul rând, coraportul dintre aceste elemente este stabilit prin intermediul unui așa semn al componentei de infracțiune, cum este *consecința socialmente periculoasă*. Între obiectul material al infracțiunii și consecința infracțiunii există o interdependență și legătură directă. Consecințele socialmente periculoase, ca semne obligatorii și constitutive ale componentei, sunt schimbările survenite ca rezultat al atentatului criminal asupra obiectului material ocrotit prin legea penală. La rândul său, legătura cauzală reflectă retransformarea cauzei în efect, altfel spus – în consecințele infracțiunii.

În al doilea rând, coraportul dintre obiectul material al infracțiunii și legătura cauzală se realizează prin intermediul altui semn al laturii obiective a componentei de infracțiune – prin *faptă*: modalitatea de influențare asupra obiectului material al infracțiunii, aleasă de către subiect (modalitatea atingerii consecințelor care

sunt interzise de legea penală), și determină modalitatea de a acționa sau determină alegerea inacțiunii.

Savantul rus A.N. Trainin utilizează noțiunea „grad al cauzării”, indicând că „acțiunea omului în calitate de cauză a rezultatului socialmente periculos nu este deloc unilaterală, nu este întotdeauna egală. Dimpotrivă, ea poate să exprime diferite grade ale cauzării, fiind cauză generală, călăuzitoare sau hotărâtoare, ori fiind cauză mai puțin importantă, secundară” [13, p.113]. În viziunea autorului nominalizat, gradul cauzării joacă un rol decisiv în cazul determinării gradului de pericol social al infracțiunii și al infractorului [13, p.54].

Conceptul „grad al cauzării”, de asemenea, reflectă legătura dintre obiectul infracțiunii (obiectul material al infracțiunii) și legătura cauzală în calitate de semn al laturii obiective. Având importanță pentru determinarea gradului de pericol social al faptei, ceea ce în componentele materiale de infracțiune se reflectă prin intermediul consecinței criminale, adică dauna cauzată obiectului, gradul de cauzare în calitate de noțiune specifică anume determinismului cauzal de drept penal, corelează, în reprezentări abstracte, obiectul infracțiunii cu legătura cauzală dintre faptă și consecință.

Legătura cauzală și latura subiectivă a infracțiunii. Cază poate fi percepută de pe poziții teleonomice (în dependență de scop), adică ca fiind o forță determinatorie, ca o motivare. În acest sens, cauza ca forță determinatorie, orientată spre acțiune (inacțiune), are în dreptul penal o denumire specială și este descrisă prin intermediul semnelor facultative ale laturii subiective a componentei de infracțiune. Întrebarea constă în următoarele: *motivul sau scopul reflectă determinarea teleonomică (după obiectivul urmărit) în dreptul penal?*

Motivul infracțiunii poate fi determinat în felul următor: el este „un imbold intern determinat de anumite necesități și interese, care generează hotărârea persoanei de a săvârși o faptă infracțională” [9, p.201]. Scopul infracțiunii este reflectarea imaginară, modelul consecințelor socialmente periculoase, spre a căror realizare tinde persoana care săvârșește infracțiunea” [9, p.204].

Savantul rus N.S. Taganțev, examinând „orientarea voinței spre activitatea practică”, menționează: „Ca moment generator al activității noastre, dorința, obținând forță orientativă, constituie un stimul, motiv, și ca limită presupusă de conștiința noastră, cu a cărei atingere urmează să se finizeze activitatea prestată, se materializează sub formă de scop al acțiunii” [12, p.465]. În continuare, dânsul susține că scopul întotdeauna constituie o reprezentare, închipuire, care determină voința, adică un motiv general, principal [9, p.753]. Conform acestei din urmă afirmații, autorul ajunge la concluzia că motivul și scopul sunt „două noțiuni corelative, ...momente ale activității psihice, examinate din două puncte de vedere, ceea ce, de fapt, nu presupune identitatea lor condiționată, ci admite deosebiri în volum și în gradul specializării” [9, p.465].

V.V. Lunev examinează noțiunile penale de *motiv*,

scop și *imbold* ca fiind elemente de bază ale motivării, determinate ca un „factor (proces) subiectiv intern al infracțiunii ce include în sine actualizarea necesității, formarea motivului concret, materializarea motivului în scop, alegerea căilor de atingere a scopului și prognozarea posibilelor consecințe, luarea deciziei de acțiune, controlul și corectarea acțiunilor săvârșite în baza motivului prezent și multe alte momente” [8, p.62].

Pornind de la cele expuse, considerăm că nu există posibilitate de a delimita motivul și scopul infracțiunii cu referire la determinarea teleonomică: cauza, în calitatea sa de forță generatorie, în cazul dat presupune reflectarea în cadrul categoriei de drept penal a motivării, fără evidențierea aparte a motivului și scopului.

În Codul de procedură penală al Republicii Moldova se prevede: „Cauzele care au contribuit la săvârșirea infracțiunii” intră în categoria circumstanțelor care urmează a fi dovedite în procesul penal” (art.96 alin. (2)). Trebuie să menționăm că termenul „cauzele” utilizat în Codul de procedură penală al Republicii Moldova, după esența sa, presupune anume motivarea, adică motivul ca imbold și scopul ca model al consecințelor dorite de subiect într-o formă unificată.

În așa fel, *cauzalitatea subiectivă* se află în corelație cu *cauzalitatea obiectivă* în dreptul penal. În această privință, suntem absolut de acord cu opinia lui V.N. Kudreavțev, care menționează, pe bună dreptate, că „latura subiectivă a componentei de infracțiune constituie un anumit model al laturii obiective a componentei reflectat în psihicul subiectului” [7, p.147]. Așa semne facultative ale laturii subiective a componentei de infracțiune, precum *motivul* și *scopul*, care constituie esența determinării teleonomice, sunt posibile, după toate probabilitățile, doar în cazul infracțiunilor intenționate. De aceea, anume la acestea și ne vom opri. Teoria, iar, la rândul ei, și activitatea practică de aplicare a normelor de drept penal, deosebește noțiunile *vinovăție*, *motiv* și *scop* în vederea atingerii anumitor obiective special determinate. Însă, toate aceste semne ale laturii subiective luate împreună constituie o idee unică a subiectului infracțiunii, fiind planul lui de acțiune în perspectivă. Analizând modalitățile de atingere a rezultatului dorit, subiectul infracțiunii, mai întâi, presupune rezultatul dorit, apoi tinde spre atingerea acestuia. Acest rezultat îl constituie consecința socialmente periculoasă, adică efectul în componența construcției teoretice (normative) a legăturii cauzale și efectul în componența mecanismului cauzării empirice. În continuare, bazându-se pe propriile cunoștințe, pe experiența de viață, pe informația suplimentară, subiectul infracțiunii imaginar și retrospectiv derulează legătura cauzală – de la efect spre cauză. La etapa dată, cauza este o parte componentă a mecanismului cauzării empirice. În continuare, subiectul infracțiunii imaginar construiește elementele lipsă ale complexului cauzal – completându-l cu idei referitoare la comportamentul ce urmează a fi ales, adică ce acțiuni urmează a fi săvâr-

șite și de la care urmează a se abține (adică, păstrarea inacțiunii în sensul dreptului penal). Anume astfel este creat „modelul imaginar al laturii obiective în psihicul subiectului”, adică sunt modelate **consecința** → **legătura cauzală** → **fapta**. Din acest considerent, corelația dintre determinarea teleonomică în cadrul laturii subiective a componentei de infracțiune și determinarea cauzală în latura obiectivă a componentei de infracțiune este foarte și foarte strânsă.

Procesele ce derulează în psihicul subiectului pot fi descrise cu ajutorul categoriilor cauzale și, în genere, pot fi investigate prin prisma categoriilor cauzalității.

Corelația dintre legătura cauzală și vinovăție în dreptul penal constituie ceea ce savantul T.V. Țereteli a numit „unitate dialectică, realizată în cadrul noțiunii generale a infracțiunii” [14, p.305]. În procesul examinării corelației dintre cauzalitate și vinovăție, este important să nu se admită confundarea sau chiar identificarea acestor noțiuni diferite după esență (atât din punct de vedere obiectiv, cât și subiectiv). A.A. Piontkovski și V.M. Kivadze menționează că „confundarea noțiunilor «legătură cauzală» și «vinovăție» în dreptul penal poate genera în practică situații de incriminare obiectivă” [14, p.304].

Examinarea detaliată și minuțioasă a coraportului dintre categoriile de drept penal *legătură cauzală* și *vinovăție* ne oferă posibilitatea de a trata, în mod deosebit, vinovăția, apelând la trăsăturile și caracteristicile legăturii cauzale. Această tratare nu are destinația de a o înlocui pe cea deja existentă; specificul ei constă în faptul că descrie particularitățile subiective ale vinovăției prin prisma categoriei cauzalității. Corelația dintre determinismul subiectiv și determinismul cauzal obiectiv, expusă *supra*, ne convinge de faptul că o atare tratare este susceptibilă să dea viață la noi postulate cu referire la noțiunea de *vinovăție* în dreptul penal.

După cu știm din teoria dreptului penal ce vizează latura subiectivă a infracțiunii, vinovăția este atitudinea psihică, internă a persoanei cu referire la semnele componentei de infracțiune. Urmează să atragem atenție asupra faptului că această atitudine psihică este descrisă în lege exclusiv cu referire la semnele obiective ale componentei de infracțiune, și anume: elementul intelectual al vinovăției ne permite să stabilim atitudinea persoanei față de faptă și față de consecință; elementul volitiv al vinovăției este orientat exclusiv spre consecința infracțiunii (în cadrul componentelor materiale). În cazul determinării formelor vinovăției în Codul penal al Republicii Moldova, termenul „fapta” este utilizat în sens îngust – adică, nemijlocit ca element al laturii obiective a componentei de infracțiune, cu toate că uneori acest termen presupune fapta infracțională privită în totalitate.

Vinovată este recunoscută persoana care a săvârșit, intenționat sau din imprudență, o faptă infracțională. Modalitatea de formulare logică a conținutului vinovăției prin luarea în considerare a atitudinii celui vinovat

față de semnele laturii obiective ale componenței este respectată doar în cazul formei intenționate a vinovăției. În ce privește imprudența ca formă a vinovăției, conținutul acesteia este determinat, în exclusivitate, prin atitudinea subiectului față de consecința socialmente periculoasă; în lege nu se vorbește despre perceperea, conștientizarea de către subiect a pericolozității sociale a faptei. Teoria completează, într-o anumită măsură, aceste lacune. Astfel, N.S. Semernea menționează că, în cazul vinovăției sub formă de imprudență, subiectul prevede pericolozitatea socială a faptei [10, p.192]. V.V. Lunev vine cu propunerea ca „în definiția vinovăției în formă de imprudență... să fie introdusă atitudinea subiectului față de acțiunea (inacțiunea), care a dus la survenirea consecințelor socialmente periculoase” [8, p.48], adică să se indice direct în lege momentul conștientizării de către persoană a pericolozității sociale a faptei pe care o săvârșește. V.V. Lunev supune, pe bună dreptate, unei critici vehemente definiția formei imprudente a vinovăției, de pe poziția necesității realizării consecutive în lege a principiului incriminării subiective.

Cum putem explica determinarea normativă și teoretică a noțiunii de vinovăție prin prisma categoriei cauzalității?

Elementul volitiv al vinovăției constă nu în dorința sau în lipsa de dorință, dar în admiterea conștientă sau în atitudinea indiferentă față de cauzarea daunei obiectului infracțiunii. Utilizarea expresiei „cauzare” ne plasează pe terenul noțiunilor deterministe. Însă, mult mai interesant pentru atare analize este elementul intelectual al vinovăției și componentele sale, deoarece putem observa că există prevederea (neprevederea) cauzării și conștientizarea complexului cauzal.

Prevederea cauzării – adică, prevederea posibilității sau inevitabilității survenirii consecințelor socialmente periculoase – prin spectrul determinismului cauzal presupune că subiectul dispune de o schemă imaginară, mintală, că are un model al legăturii cauzale, unde în componența complexului cauzal sunt prezente un șir de cauze și condiții analizate de el, apte să producă genetic efectul.

La așa concluzii ajunge și savantul N.V. Senatorov, menționând următoarele: „Prin atitudinea psihică față de consecințele socialmente periculoase în psihicul subiectului este reflectat atât caracterul daunei, cât și procesul de cauzare a acesteia. Ultimul este constituit din acțiunea unui spectru de condiții, fiecare dintre care este necesară survenirii rezultatului... Atitudinea psihică a subiectului infracțiunii față de procesul cauzării daunei cuprinde reflectarea în psihicul acestuia a fiecăreia din condițiile menționate și din circumstanțele enumerate. Clarificarea atitudinii psihice față de așa circumstanțe permite să stabilim nu doar prezența sau lipsa vinovăției, dar și forma și varietatea ei” [11, p.18].

O atenție deosebită, în formularea normativă a vinovăției, legiuitorul acordă conștientizării de către

subiect a complexului cauzal, altfel spus – perceperea pericolozității sociale a acțiunii (inacțiunii) sale, adică perceperea faptului că cauzele și condițiile respective luate în totalitate sunt apte să dea imbold dezvoltării mecanismului cauzării empirice, care duce la survenirea efectului dorit, sau apte de a nu-l stopa.

Este oare necesară indicarea la perceperea, conștientizarea complexului cauzal (în terminologia investigației noastre) în cazul formulării vinovăției în forma imprudenței, după cum aceasta este propusă și argumentată de către N.K. Semernea și V.V. Lunev? În viziunea noastră, este necesară. Meditațiile asupra viitorului comportament constituie un element esențial al activității psihice a persoanei, și în sfera de aplicare practică a normelor de drept penal acest moment nu poate fi ignorat.

Referitor la cele expuse *supra*, Alexandru Mariț face unele precizări: „Între raportul cauzal și vinovăție există o strânsă legătură; numai acțiunile, inacțiunile umane, precedate și însoțite de anumite stări de conștiință, specifice, care au cauzat urmări prevăzute de legea penală, vor fi luate în considerare. Însă, vinovăția nu se poate identifica cu raportul cauzal. Fapta nu este infracțiune, fiindcă raportul cauzal, deși existent, nu are semnificație penală, deoarece răspunderea penală este subiectivă și numai împreună pot atrage răspunderea penală [5, p.122].

Legătura cauzală și subiectul infracțiunii. Coraportul dintre legătura cauzală și subiectul infracțiunii constă în faptul că legătura cauzală este determinată de subiectul infracțiunii, unicul element activ, energetic al infracțiunii. Totodată, trebuie să reținem faptul că *subiectul infracțiunii* nu trebuie confundat cu ceea ce constituie cauza: nici în sensul construcției teoretice a legăturii cauzale (în cadrul căreia cauza este acțiunea sau inacțiunea subiectului), nici în sensul mecanismului cauzării empirice (unde în calitate de cauză figurează, în genere, fapta, evenimentul, care, de regulă, este legat ulterior de subiectul infracțiunii). Aici deosebiri esențiale există între legătura cauzală în cazul acțiunii și legătura cauzală în cazul inacțiunii subiectului infracțiunii: dacă în cadrul componentelor de infracțiune, săvârșite prin acțiune, legătura cauzală ca mecanism al cauzării empirice este stabilită de către subiect, care în mod activ selectează modalitatea de atingere a rezultatului dorit, apoi în cazul inacțiunii obligațiunea imputată subiectului de a nu admite anumite consecințe se realizează prin „pauza, stoparea” mecanismului cauzării empirice deja existent. Putem menționa că coraportul dintre *legătura cauzală* și *subiectul infracțiunii* în cazul acțiunii are un *caracter subiectiv-obiectiv*, iar în cazul inacțiunii, invers – *obiectiv-subiectiv*. În același timp, modelarea construcției teoretice a legăturii cauzale depinde esențial de modalitatea apariției mecanismului cauzării empirice. În așa fel, posibilă modalitate a comportamentului subiectului infracțiunii – pasiv, activ sau mixt

(îmbinat) – în mod obligatoriu se ia în considerare în procesul construirii componenței de infracțiune. S-ar părea că această afirmație este absolut evidentă, dar ea totuși este confirmată suplimentar și de coraportul stabilit între legătura cauzală și subiectul infracțiunii.

Cu referire la coraportul dintre legătura cauzală și alte elemente ale componenței de infracțiune, ținem să evidențiem și opiniile expuse în doctrina română de drept penal. În acest context, Gr. Rîpeanu menționează că „actul infracțional, ca act volitiv și conștient, cuprinde într-un tot indivizibil elementul material și cel subiectiv; ca urmare, raportul de cauzalitate nu poate fi redus la cauzalitatea fizică dintre acțiune și inacțiune și rezultatul produs” [6, p.3].

La rândul său, C. Bulai opinează: „Soluționarea problemei legăturii de cauzalitate, ca element al infracțiunii, implică cercetarea faptei atât sub aspectul manifestării exterioare, cât și sub acela al proceselor psihice care au stat la baza acestei manifestări” [3, p.138]. Conform altui punct de vedere, deși se recunoaște că în penal fenomenul-cauză este un fenomen complex, care nu are doar o latură obiectivă, ci și una subiectivă, se susține că „existența sau inexistența raportului de cauzalitate nu depinde de împrejurarea că persoana a prevăzut sau nu urmările acțiunii sale, deoarece prevederea ține de vinovăție, de aceea prevederea nu este necesară pentru existența raportului de cauzalitate, care subzistă independent de conștiința omului, în mod obiectiv” [1, p.47].

S-a mai arătat, de asemenea, că „legătura de cauzalitate în săvârșirea infracțiunilor nu se limitează numai la raportul de cauzalitate fizică, ci se întregeste și printr-o legătură de ordin psihic, inerentă tuturor manifestărilor umane, dar în cuprinsul laturii obiective această legătură privește numai cauzalitatea fizică, adică legătura cauzală dintre acțiunea sau inacțiunea care constituie elementul material al infracțiunii. Celălalt aspect al legăturii de cauzalitate – cauzalitatea psihică – privește latura subiectivă și rezultă totdeauna din constatarea vinovăției, fiindcă voința de a săvârși o acțiune (comisiune) sau de a se abține de la îndeplinirea unei obligații (omisiune) devine cauza psihică a rezultatului acțiunilor sau omisiunii” [4, p.11].

Ni se pare mai întemeiat acest din urmă punct de vedere. Desigur, nu se poate nega că orice infracțiune are un element material și un element subiectiv, că aceste două elemente nu sunt obiectiv independente unul de celălalt – chiar dacă, din considerente metodologice, sunt examinate separat –, ci alcătuiesc împreună substanța acelei infracțiuni și că rezultatul produs este astfel nemijlocit legat, sub aspect causal, de amândouă. Dar, în cadrul raportului de cauzalitate, care aparține laturii obiective, fenomenul-cauză nu poate fi examinat separat și, ulterior, ca o componență a cauzalității psihice, în cadrul verificării existenței vinovăției. Dacă existența vinovăției ar fi examinată

și conformată în operația de stabilire a legăturii de cauzalitate, atunci nu doar că s-ar nesocoti caracterul obiectiv al acesteia din urmă, dar însăși una din trăsăturile esențiale ale infracțiunii – vinovăția – și-ar pierde autonomia, înglobându-se în trăsăturile de faptă care prezintă pericol social. Așadar, după părerea noastră, raportul de cauzalitate trebuie stabilit, în mod exclusiv, între acțiunea sau inacțiunea făptuitorului și rezultatul survenit, urmând ca numai apoi, după identificarea fenomenului sau fenomenelor-cauză, să se verifice, în cadrul unei operații subsecvente, dacă acțiunea-inacțiunea sau acțiunile-inacțiunile cărora li s-a recunoscut valoarea cauzală au fost comise cu vinovăție și, pe această bază, să se constate existența sau inexistența răspunderii penale.

Referințe:

1. Basarab M. *Drept penal. Partea generală*. București: Editura Didactică și Pedagogică, 1983. 232 p.
2. Botnaru S., Șavga A., Grosu VI. și al. *Drept penal. Partea generală*. Vol.I. Chișinău: Cartier, 2005. 624 p.
3. Bulai C. *Drept penal. Partea generală*. Vol. I. București: Casa de Editură și Presă „ȘANSA” – SRL, 1992. 529 p.
4. Dongoroz V. *Explicații teoretice ale Codului penal român. Partea generală*. Vol.I. București: Editura Academiei, 1969. 439 p.
5. Mariș Al. *Drept penal. Partea generală*. Vol.I: *Legea penală. Teoria infracțiunii. Participația penală*. Chișinău, 2002. 354 p.
6. Rîpeanu Gr. *Obiectiv și subiectiv în dreptul penal*. În: *RRD*, 1967, nr.7, 13 p.
7. Кудрявцев В.Н. *Причинность в криминологии*. Москва: Госюриздат, 1968. 113 с.
8. Лист Ф. *Задачи уголовной политики. Преступление как социально-патологическое явление / Сост. и предисл. В.С. Овчинского*. Москва: ИНФРА-М, 2004, с.80-81.
9. Сахаров А.Б. *Понятие преступления по советскому уголовному праву*. Москва: Юридическая литература, 1973. 218 с.
10. Светлов В.А. *Практическая логика. Учебное пособие / Изд. 3-е*. СПб.: ООО Росток, 2003, с.322-333.
11. Семернева Н.К. *Субъективная сторона преступления*. В: *Уголовное право. Общая часть: Учебник для вузов / Отв. ред. И.Я. Козаченко, З.А. Незнамова* Москва: Норма, 2000. 201 с.
12. Склярлов С.В. *Вина и мотивы преступного поведения*. СПб.: Юридический Центр прес, 2006. 326 с.
13. Тер-Акопов А.А. *Преступление и проблемы нефизической причинности в уголовном праве*. Москва: ЮР-КНИГА, 2005, с.114.
14. Фейерабенд П. *Избранные труды по методологии науки / Пер. с англ. и нем. А.Л. Никифорова*. Общ. ред. И.С. Нарский. Москва: Прогресс, 1986. 542 с.

DREPTUL POLIȚIENESC ȘI „DREPTUL DISCREȚIONAR”

Dumitru POSTOVAN,
doctor în drept, conferențiar universitar

În prezentul articol, se pune în discuție și se analizează noțiunea „dreptul polițienesc”, semnificația și valoarea sa reală în mai multe țări ale lumii, opiniile savanților, teoreticienilor care studiază această importantă instituție statală – poliția – nu doar de pe pozițiile atribuțiilor restrânse pe care le are astăzi, ci într-un sens mai larg, conform originii și istoricului ei.

Și în Republica Moldova această activitate statală este obiect de studiu dezbătut nu doar teoretic, dar și organizațional, pragmatic.

Intr-un stat de drept, o administrare eficientă este imposibilă fără evidențierea celor mai moderne, eficace și legale forme și metode de conducere, de asigurare a legalității în procesul de administrare, de protecție a drepturilor și intereselor legale ale cetățenilor, de contracarare a abuzurilor din partea demnitarilor de stat.

Poliția este o instituție importantă în activitatea statală, are sarcini majore, dar și împuterniciri pe potriva sarcinilor. Sunt cunoscuți factorii care generează sau necesită aplicarea discreționară a dreptului. Prevenirea abuzului de drept depinde și de personalitatea, profesionalismul și integritatea polițistului, de respectarea Codului de etică și deontologie, normelor de conduită, morale în societate.

Cuvinte-cheie: drept polițienesc; drept discreționar; poliție; forță publică; interese legale; fenomene antisociale; constrângere; ordinea publică; putere discreționară; împuterniciri discreționare; norme juridice; măsuri administrative.

* * *

In this article the meaning and real value of the concept “the police right” in several countries of the world, scientists’ opinions, theorists’ opinions who study this important state institution- the police- not only from the positions of restricted prerogatives, but in a broad sense according to its origin and history are analyzed.

In the Republic of Moldova this state institution is a subject matter debated not only theoretically, but also organizationally, and pragmatically.

In a state governed by the rule of law, an efficient administration is impossible without making evident the most modern legal forms and leading methods of legality’s assurance in administration process, of the protection of citizens’ rights and legal interests, the counteraction abuses of state officials.

The police are an important institution in the state activity, it has major tasks but also powers equal to its tasks. There are known factors which generate the discretionally application of right. The prevention of right abuse depends on personality, professionalism and the policeman’s integrity, the observance of Ethical Code and deontology, moral rules of conduct in society.

Keywords: police right; discretionary right; police; public force; legal interests; antisocial phenomena; constraint; public order, discretionary; judicial norms; administrative act.

Nu atât din literatura de profil, cât din viața cotidiană este cunoscut faptul că atunci când într-un stat nu domină principiul supremației legii, nu sunt protejate la nivelul cuvenit drepturile și libertățile fundamentale ale omului, când interesele statului sunt net superioare în coraport cu cele ale omului, și aceste interese sunt asigurate prin metode de constrângere aplicate de către organele represive, astfel de stat este calificat, numit, catalogat drept *un stat polițienesc*, antipod al statului de drept, democratic.

Astfel calificarea „stat polițienesc” are o semnificație negativă, în coraport cu standardele internaționale privind statul de drept, drepturile și libertățile fundamentale ale omului, cu principiile umanismului, echității sociale, dreptății.

Dreptul polițienesc, pentru cei care nu cunosc valoarea lui adevărată, științifico-practică, este apreciat prin prisma „statului polițienesc”.

„Inacceptarea noțiunii «drept polițienesc» în mai multe țări ale lumii, nu numai în Republica Moldova,

are o multitudine de rădăcini istorice, însă, susținem concluzia că atitudinea negativă a majorității cetățenilor față de dreptul polițienesc datorează intoleranței față de formă, dar nu și de conținut, de aceea «recunoașterea dreptului polițienesc ca ramură a dreptului» nu înseamnă întoarcerea la statul polițienesc, ci permite de a optimiza competența și structura organelor polițienești, de a spori eficiența activității polițienești și ca consecințe, asigurarea drepturilor, libertăților și intereselor legale ale cetățenilor, stabilite în societate” – susțin V.Balmuș și V.Muntean în *Elemente de drept polițienesc* [1, p.86, 88].

Pentru că, afirmă I.P. Antonov, „Dreptul polițienesc ca ramură a sistemului de drept al statului reprezintă totalitatea normelor de drept, destinate pentru reglementarea relațiilor sociale în legătură și pentru realizarea puterii executive” [2, p.197].

Denumirea derivă de la drepturile și obligațiile poliției întru exercitarea sarcinilor în stat. Totalitatea normelor juridice care reglementează activitatea poliției

constituie „dreptul polițienesc”, considerat ramură de drept, care, la începuturi, a fost un pas progresist în ce privește relațiile stat – cetățean: organele de stat, în primul rând poliția, activau în limitele acestui „drept”, puterea statului față de cetățean era limitată, iar cetățeanul într-un fel protejat de acțiunile arbitrare ale funcționarilor statului.

„Se știe că dreptul polițienesc, ca ramură independentă a dreptului, și disciplină corespunzătoare de învățământ, s-a format în jumătatea a doua a sec. al XVIII-lea în Germania, iar mai apoi în alte state europene” [3, p.6].

Deoarece inițial noțiunea „poliție” cuprindea aproape toată activitatea statului, obiect al dreptului polițienesc se considera totalitatea „măsurilor de stat și obștești spre asigurarea intereselor poporului” [4, p.322].

În Rusia, după octombrie 1917, acest „drept” a fost lichidat din motive ideologice. În dreptul administrativ nou era dominantă ideea de a-l limita la totalitatea acelor norme de drept care determinau activitatea organelor puterii sovietice îndreptate spre menținerea orânduirii sociale existente prin intermediul măsurilor de prevenire și, într-o măsură oarecare, represive exercitate în ordine nejudicătorească (administrativă) [5, p.33-34, 41].

V.L. Kovalevski a apreciat în această idee „tendința de a reduce noțiunea de drept administrativ la un sistem de funcții de constrângere a puterii, adică la totalitatea normelor cunoscute la apus (și în Rusia până în anul 1917) sub numele de «drept polițienesc» [6, p.5].

Și savanții români din perioada interbelică au demonstrat autonomia dreptului polițienesc ca ramură a dreptului public român [7, p.22].

V.Barbu considera că „dreptul polițienesc cuprinde totalitatea normelor pe care se bazează și din care derivă organizarea, competența și acțiunile poliției” [8, p.11].

Se consideră că cuvântul „poliție” derivă de la grecescul *nołiia* care înseamnă *activitatea* „de stat, de interes public”, într-un înțeles larg care cuprindea întreaga administrare a treburilor publice [1, p.32].

Savantul rus J.E. Andrievski considera că poliția este activitatea de stat în domeniul administrării interne și a elaborat „legitățile științei despre poliție” în conformitate cu care „când un individ cu puterile proprii nu poate să-și asigure condițiile securității și propășirii care i-ar permite o dezvoltare liberă, în ajutor trebuie să-i vină activitatea altora numită poliție” [9, p.17].

René Lévy consideră că „Poliția – în sens general înseamnă forța publică, care menține ordinea publică și reprimă criminalitatea; în sens juridic, poliția înseamnă un ansamblu de reguli impuse de către o autoritate publică cetățenilor pentru ansamblul actelor vieții curente sau pentru a reglementa o activitate determinată în scopul menținerii unei anumite ordini în cetate;

prin extensie punerea în practică a acestor reguli” [10, p.450].

Pe parcursul timpului, înțelesul acestui cuvânt a fost restrâns, direct proporțional cu reducerea sferei de atribuții. De la o competență largă legislativă, judicătorească și administrativă, pe care a avut-o inițial, astăzi poliția, aparținând puterii executive, are ca atribuție principală menținerea ordinii și securității publice, protecția drepturilor și libertăților fundamentale ale omului [1, p.23].

Cu toate acestea, savanții, teoreticienii, studiază această importantă instituție statală nu numai de pe pozițiile atribuțiilor restrânse pe care le are astăzi poliția, ci într-un sens mai larg, conform originii și istoricului ei.

Și în Republica Moldova această activitate statală este obiect de studiu, dezbătut nu doar teoretic, dar, în primul rând, organizațional și pragmatic, numit „drept de poliție” sau „drept polițienesc”.

Astfel în 2006 a apărut manualul *Elemente de drept polițienesc*, autori V.Balmuș și V.Muntean. În același an apare lucrarea *Drept polițienesc*, autori C.Boeșteanu, V.Grati, V.Cușnir, I.Dogotari. O altă lucrare cu aceeași denumire, *Drept polițienesc*, apare în 2015, autor V.Guțuleac.

În cea din urmă lucrare, **poliția** este privită și examinată, în mare parte, ca activitate a organelor administrației publice, grevate cu atribuții de intervenție legală în drepturile și interesele persoanelor fizice și juridice prin aplicarea dreptului de poliție în numele statului [11, p.18].

Conform acestei viziuni, în noțiunea de poliție autorul încorporează nu doar poliția propriu-zisă sau organele afacerilor interne, ci activitatea tuturor organelor administrației publice centrale și locale, care, pe de o parte, reprezintă funcția de asigurare a ordinii publice, protejarea drepturilor omului, iar pe de altă parte, „dreptul de poliție a statului, în esență, este o funcție de supraveghere, de prevenire a comportamentului ilicit al individului, un drept, și în același timp, o obligațiune a statului de a folosi puterea de constrângere pentru asigurarea integrității și intereselor sale”. În acest context, rolul tuturor subiecților activității cu caracter polițienesc nu poate fi numai la combaterea criminalității și contravenționalității [11, p.18].

Într-un stat de drept, o administrare eficientă este imposibilă fără evidențierea celor mai moderne, eficiente și legale forme și metode de conducere, de asigurare a legalității în procesul de administrare, de protecție a drepturilor și intereselor legale ale cetățenilor, de contracarare a abuzurilor din partea demnitarilor de stat.

Protecția socială este o sarcină fundamentală pe care trebuie să o asigure statul de drept și trebuie soluționată atât la nivel legislativ, cât și prin măsuri întreprinse de diverse instituții cu astfel de atribuții.

În preocuparea și concepția tuturor factorilor so-

ciali, obiectivul esențial și prioritar al acestei activități îl reprezintă **prevenirea fenomenelor antisociale**, ca acțiuni de profilaxie socială, în cel mai larg sens al acestui concept, și poate fi definită ca „un ansamblu de măsuri economice, sociale, educative, juridice și administrative menite să ducă la buna desfășurare a relațiilor sociale și la înlăturarea cauzelor și condițiilor ce favorizează fenomenul infracțional” [12, p.75].

Din punctul de vedere al activității polițienești, prioritar în prevenirea fenomenelor antisociale este apărarea drepturilor omului, ordinea publică, a încălcării legii, în general, și, în special, a legii penale și contravenționale.

Este o necesitate socială care cere pe baze științifice elaborarea de mijloace și metode de acțiune [11, p.44].

V.Guțuleac consideră că funcția polițienească constituie una din funcțiile prioritare ale statului și se realizează prin intermediul dreptului polițienesc, ca o parte a dreptului pe care îl are statul de a interveni pentru respectarea de către cetățeni a îndatoririlor ce le revin, iar pe de altă parte, este un drept al fiecărui individ de a cere sprijinul organelor polițienești pentru apărarea drepturilor ce le sunt conferite de stat și înlăturarea piedicilor ce li s-ar pune în exercitarea acestor drepturi recunoscute de lege.

Activitatea polițienească este definită ca fiind un gen specific și deosebit de important al activității statale, efectuată de către subiecții de drept cu împuterniciri speciale privind aplicarea constrângerii statale, ca metodă de influență asupra celor administrați.

Această activitate este încadrată în limitele unui sistem de principii fundamentale, de norme sociale și de stat, de respectul legii și libertății indivizilor [11, p.32-34].

De rând cu alte trăsături și particularități ale dreptului polițienesc, V.Guțuleac indică două particularități distincte:

1) inegalitatea juridică a subiecților de drept, determinată de relațiile de putere și subordonare;

2) volumul destul de larg al puterii discreționare de care dispun subiecții dreptului polițienesc.

Aceste două particularități ale dreptului polițienesc impun studierea și reglementarea mai profundă a formelor procesuale în executarea activității polițienești determinate de pericolul sporit pe care îl prezintă acțiunile polițienești, deciziile arbitrare și abuzurile în procesul de protecție a drepturilor și libertăților persoanelor fizice și juridice [11, p.36-37].

Odată ce activitatea organelor polițienești este una reglementată de lege, fondată pe dreptul public cu normele sale preponderent imperative, și acționează conform principiului: Executivul trebuie să facă doar ce este explicit permis, au ele libertatea de a alege decizia în fiecare caz concret din mai multe variante posibile?

Este lăsată la discreția lor ce fel de decizie poate fi luată? Dispun ele de putere discreționară în procesul aplicării normelor de drept cu caracter administrativ, adică utilizează ele în activitatea lor „dreptul discreționar”?

Cele relatate *supra* răspund pozitiv la aceste întrebări.

În primul rând, organele polițienești sunt parte componentă a puterii executive, care are menirea executării legilor, iar legea, după cum se știe, este generală, impersonală, neclară, plină de ambiguități, de concepte nedeterminate. Pe de altă parte, pe lângă faptul că este imposibil, nici nu trebuie să statueze asupra problemelor a căror soluție reclamă o apreciere discreționară și poate fi modelată conform circumstanțelor.

„Există putere discreționară ori de câte ori o autoritate acționează fără ca să-i fie dictată dinainte conduita sa printr-o regulă de drept” [8, p.9].

Puterea discreționară este definită în raport cu administrația prin libertatea sa de apreciere, de acțiune și de decizie.

Această libertate este necesară, chiar impusă, de comportamentul indivizilor.

Potrivit naturii sale, omul este o ființă predispusă acțiunii, iar nevoile sale materiale și spirituale, trupești și sufletești îl silesc să activeze, să acționeze. Astfel este firesc ca fiecare persoană, în acțiunile sale, să intre în raporturi de interacțiune, armonindu-se sau ciocnindu-se cu acțiunile altor membri ai grupului social [13, p.7].

În acest din urmă context, în continuare vom încerca să analizăm starea de iure și de facto a „dreptului discreționar” în procesul de realizare a dreptului polițienesc, a puterii discreționare a organelor polițienești în procesul de aplicare a legii, hotarele și limitele aplicării ei.

Poliția este o instituție importantă în activitatea statală, care are sarcini majore, dar și împuterniciri pe potrivă sarcinilor. Este parte a ramurii executive a puterii de stat. Activitatea ei este ghidată și reglementată de dreptul administrativ, parte a dreptului public. În procesul de realizare a dreptului public, organele administrative se conduc (trebuie să se conducă) de principiul conform căruia „Executivul nu poate face tot ce nu este explicit interzis, el nu trebuie să facă decât ceea ce este explicit permis” [17, p.7].

Comparativ, normele juridice din dreptul public sunt în mai mare măsură imperative, categorice, prohibitive, care prevăd sancțiuni concrete în caz de încălcare a lor, având mai multe ipoteze, dar și sancțiuni de alternativă, ca măsuri de constrângere.

În cea mai mare măsură, aceste particularități sunt caracteristice dreptului polițienesc, legii speciale, ce reglementează activitatea poliției.

Teoreticienii care studiază „dreptul polițienesc” pun un accent deosebit în activitatea poliției pe metodele de constrângere. Desigur, constrângerea este o

funcție a organelor polițienești, dar nu principală. Și aceasta, pentru că constrângerea poate avea loc (și trebuie să aibă loc) când alte mijloace utilizate pentru a atinge scopul urmărit au eșuat.

V.Guțuleac în lucrarea sa clasifică măsurile de constrângere, potrivit scopului aplicării:

- măsuri de prevenire;
- măsuri de curmare sau stopare;
- măsuri de constrângere procesuală;
- sancțiuni contravenționale;
- măsuri de reeducare (resocializare) [11, p.218].

„În procesul activității polițienești orientate la asigurarea integrității obiectelor protecției polițienești (statul, societatea, personalitatea, securitatea statală, ordinea publică, securitatea publică etc.), subiecții activității polițienești aplică diverse metode de influență asupra celor administrați, inclusiv metode de constrângere statală” [11, p.76].

„Activitatea polițienescă constituie un gen deosebit al activității statale și își găsește exprimarea în acțiunea de „protecție” (ocrotire). Din toate metodele de protecție a valorilor sociale, un rol deosebit de important pentru caracteristica activității polițienești îl joacă **constrângerea administrativă și supravegherea administrativă**, este o activitate de veghe și de constrângere” [11, p.33-34].

Constrângerea este o metodă pentru a sili pe cineva să facă un lucru pe care nu l-ar face de bună voie. Se aplică după ce s-au epuizat toate formele de convingere.

Constrângerea, ca metodă de administrare, de acțiune asupra comportamentului oamenilor sau al organizațiilor și elementele ei sunt prezente acolo, unde este aplicată puterea de stat. Înfăptuirea puterii de stat presupune impunerea voinței ei. În unele cazuri, la supunere nu se ajunge decât prin constrângere. Elementele constrângerii forțate se găsesc în toate dispozițiile legilor și ale actelor de administrare, au un caracter obligatoriu, se bazează pe puterea și autoritatea statului, la necesitate, pot fi aplicate.

Constrângerea administrativ-juridică constă în faptul că organul corespunzător al administrării de stat sau persoana cu funcții de răspundere (subiectul administrării), conducându-se de împuternicirile sale, obligă cetățeanul să înfăptuiască sau să înceteze unele acțiuni cu posibilitatea aplicării măsurilor de constrângere administrativă. Constrângerea administrativă este definită ca un ansamblu de măsuri pe care subiecții activității polițienești le pot lua direct **pentru a asigura executarea dispozițiilor legale în cazul în care acestea nu sunt executate benevol, precum și pentru a preveni producerea unor fapte care ar periclita ordinea publică și securitatea publică, drepturile și interesele statului și ale cetățenilor.**

Particularitățile constrângerii administrativ-juridice:

- se aplică numai de către subiecții împuterniciți cu caracter polițienesc și numai în caz de încălcare a regulilor general-obigatorii de conduită (poliția, inspecția sanitară, organele vamale, trupele de granicieri, diferite comisii administrative ș.a.);

- de regulă, se aplică în mod extrajudiciar;
- se aplică oricărui subiect care a încălcat regulile dintr-un anumit domeniu;

- se aplică în scopul asigurării disciplinei de stat, a legalității și a ordinii de drept în general; cât și a prevenirii și curmării contravențiilor și infracțiunilor;

- au un caracter specific cuprinzând și constrângerea fizică;

- se aplică, se asemenea, în scopul corectării și reeducării celor care încalcă ordinea de drept;

- se realizează prin norme procesuale mai simple decât constrângerea judiciară.

Orice formă a constrângerii statale este o armă puternică în mâinile subiectului administrării, deoarece ea limitează într-un fel sau altul chiar și libertatea celor față de care se aplică, atinge substanțial drepturile și interesele lor. Trebuie să fie aplicată doar acolo unde este cu adevărat necesară. Statul reglementează strict ordinea de aplicare. Aplicarea în afara acestei ordini trebuie privită ca o încălcare a legii.

Legea limitează tipurile și măsurile de constrângere administrativă, dar și discreția (puterea discreționară) a subiecților polițienești, limitări dictate de principiile generale ale dreptului polițienesc (legalitatea, protecția drepturilor omului, egalitate și imparțialitate, prevenirea faptelor antisociale), dar și de unele principii speciale (cum ar fi principiile oportunității, nediscriminării și gradualității, echidistanței politice ș.a.). Discreția după scopul urmărit este dictată sau condiționată de ipoteza, dispoziția, sau sancțiunea formei de drept aplicabilă [11, p.213-215, 39-40, 59].

Dar, în primul rând, organele administrative, organele de interne, poliția, sunt organe de ocrotire a normelor de drept, activitate prin care se asigură securitatea statului, a ordinii publice, de drept, drepturile și libertățile omului, protecția persoanei, interesul public, binele comun.

Normele de drept polițienesc reprezintă o categorie specifică de norme juridice, instituite sau recunoscute de stat, care reglementează raporturile juridice ce apar în procesul activității de poliție, exercitate de organele abilitate prin acte legislative și cele subordonate legii cu astfel de competențe.

Se desprind din dreptul administrativ și, în general, au aceleași trăsături:

- un caracter general, impersonal, abstract, prescriind o conduită tipică, având o aplicabilitate repetată la un număr nelimitat de cazuri;

- un caracter volițional, obligatoriu, antrenează efecte juridice și atrag nemijlocit răspunderea care o încalcă;

– reglementează o categorie aparte de raporturi sociale, ce necesită realizarea activității executive a statului;

– sunt emise în baza și în vederea executării legii.

După conținutul juridic și după metoda de acțiune, reglementativă asupra participanților la relațiile sociale protejate de această ramură a dreptului, normele juridice de drept polițienesc pot fi grupate în:

a) norme juridice care interzic sau norme prohibitive;

b) norme juridice care obligă;

c) norme juridice permissive;

d) norme juridice care împuternicesc;

e) norme juridice care stimulează;

f) norme juridice de recomandare.

Acestea se aplică în dependență de caracterul raporturilor juridice, de circumstanțele cauzei concrete, de către subiecții abilitați cu aceste funcții [11, p.58-59].

Formele activității polițienești, caracterul obiectelor protecției polițienești (statul, societatea, personalitatea, ordinea publică, securitatea statală, securitatea publică, drepturile și libertățile cetățenilor, obiectele de importanță statală etc.) determină și sistemul subiecților (agenților de aplicare a legii), împuterniciți să realizeze funcțiile polițienești ale statului.

Subiectul activității polițienești poate fi definit ca autoritatea publică, persoana juridică ori fizică dotată în modul stabilit prin lege cu atribuții și împuterniciri în domeniul executării funcțiilor polițienești ale statului în scopul asigurării integrității obiectelor protecției polițienești [11, p.75].

Reprezentanții doctrinei juridice românești consideră că sistemul organelor polițienești constituie un ansamblu de elemente ale forței publice (deci a puterii executive a statului) care își desfășoară activitatea în scopul punerii în aplicare a dreptului de poliție a statului.

Subiecții activității polițienești (organele din sistemul forțelor publice) își exercită atribuțiile conform competențelor oferite de lege, ținându-se cont, în acest sens, de specificul acestor competențe: materială, teritorială, funcțională și personală) [12, p.87-88].

De regulă, rezultatele activității organelor polițienești finalizează cu emiterea actelor administrative, ce pot fi definite ca **formă juridică principală a activității polițienești, care exprimă o manifestare unilaterală și expresă de voință de a genera, a modifica sau a stinge drepturi și obligații, pe baza și în vederea organizării executării legii**.

După natura lor juridică, actele normative pot fi clasificate în:

– acte normative simple, care au un regim juridic general;

– acte administrative de autorizare (emise de autoritatea publică);

– acte administrative de gestiune (încheiate între serviciile publice);

– acte administrative jurisdicționale (emise în mod unilateral – soluționează conflicte între serviciile publice și alte persoane juridice și fizice).

După gradul de întindere al efectelor juridice sunt:

– acte administrative cu caracter personal, care produc efecte generale și impersonale (hotărâri ale Guvernului, instrucțiuni, regulamente, ordine etc. ale ministerelor, departamentelor, ale altor autorități centrale și locale);

– acte administrative individuale, care produc efecte juridice numai pentru o singură persoană fizică sau juridică sau un număr determinat de persoane;

– acte prin care este aplicată constrângerea administrativă (sub formă de sancțiuni).

Actul administrativ va fi un instrument juridic eficient numai în cazul corespunderii lui unor condiții (cerințe) de principiu: competența, legalitatea, oportunitatea și eficacitatea.

Oportunitatea și eficacitatea creează posibilitatea autorităților polițienești de a alege între două sau mai multe soluții posibile cu prilejul organizării și executării legii.

De regulă, legalitatea și oportunitatea actului administrativ sunt controlate de către organele ce au dreptul de a revoca și de a anula actele administrative ilegale și inoportune [11, p.169].

Una dintre formele activității polițienești o constituie măsurile administrative preventive. Este și o formă specială, o particularitate a acestei activități.

Conform opiniei unor savanți din domeniul dreptului administrativ, scopul principal de aplicare a măsurilor de prevenire este neadmiterea apariției raporturilor juridice de conflict, prevenirea consecințelor grave în cazul apariției lor [14, p.63].

Înlăturarea pericolului ce poate apărea pentru viața și sănătatea indivizilor, apărarea proprietății private și celei publice, asigurarea securității publice și menținerea ordinii publice, se realizează și prin metodele de prevenire administrativă [15, p.174].

Măsurile administrative preventive au un caracter de educație a populației în spiritul respectării legislației, inclusiv a celei contravenționale, de influență reglementativă asupra cauzelor și condițiilor ce favorizează contravenționalitatea [16, p.85].

Totodată, măsurile administrative de prevenire au un caracter de constrângere ce se manifestă prin realizarea prescripțiilor juridice unilaterale aplicate de organele executive, au diverse forme de limitări și interdicții. Ele nu se referă la o faptă ilicită concretă, ci au scopul de a le preveni, anticipându-le pe cele de curmare și sancționare.

Aplicarea măsurilor de constrângere trebuie să corespundă anumitor cerințe: există temei juridic pentru aplicarea măsurii respective:

– organul ce aplică măsura dispune de acest drept prin lege;

– în procesul aplicării măsurii să se respecte condițiile stipulate de lege;

– să se țină cont de limitele aplicării ei.

Sunt dăunătoare atât aplicarea ilegală a acestor măsuri, cât și neaplicarea lor sau aplicarea lor întârziată [16, p.93-94].

Așadar, individul acționează, unele acțiuni fiind inacceptabile, prejudiciabile, cu încălcarea legii, și trebuie sancționate. Sunt obligate să acționeze și organele polițienești. Ele au la dispoziție mai multe soluții. În dependență de situație, de circumstanțe, o aleg pe cea mai optimă, rațională, echitabilă. Pentru a alege o astfel de decizie, adesea se purcede la interpretarea normei juridice aplicabile sau chiar la modificarea ei, pentru că trebuie să acționeze și legea, fiind aplicată în raport cu situațiile și condițiile concrete.

Orice act polițienesc este supus minimum la două condiții:

– referitoare la autoritatea polițienească să-l emiță;

– referitoare la scopul ce trebuie realizat și care este, în mod necesar, interesul public, al comunității.

Subiecții activității polițienești au marjă de libertate și atunci când aleg măsuri administrative de constrângere, utilizând și principiul proporționalității, în primul rând, când aplică măsuri de constrângere cu caracter preventiv, în așa fel încât măsura preventivă să fie proporțională scopului urmărit – de a preîntâmpina un eventual pericol, o încălcare a legii, de a preveni apariția unor evenimente previzibile și, totodată, de a nu perturba ordinea publică, drepturile omului, atunci când nu este necesar.

Este la discreția subiecților polițienești să aleagă ce măsuri preventive se cer aplicate, momentul și durata aplicării, care pot fi generale din punct de vedere teritorial sau local, pentru toate categoriile de cetățeni sau numai pentru o parte dintre ei. Proporționalitatea poate fi utilizată și la aplicarea altor tipuri de constrângeri administrative.

Polițistul este investit cu exercițiul autorității publice în procesul îndeplinirii atribuțiilor de serviciu, în limitele competențelor stabilite de lege, însă autoritatea publică nu o poate exercita în mod arbitrar și în interes personal [17].

Nimeni și niciodată nu va putea invoca sub pretextul necesității o anumită procedură de aplicare a legii în afara prevederilor legale, cu excepția situațiilor prevăzute expres tot de lege [11, p.42].

Activitatea polițienească în examinarea unui caz concret finalizează cu luarea deciziei încorporată într-un act administrativ (ordine, dispoziții, hotărâri). V.Guțuleac consideră că actele polițienești au mai multe trăsături, care, prin cumulul lor, diferă de alte acte juridice. Una dintre aceste trăsături este că ac-

tul polițienesc **poartă un caracter creativ**, deoarece este direcționat spre realizare într-o perioadă optimă de timp și cere de la subiecții polițienești o abordare științifică, creativă, previziune, precauție, evidență și analiză profundă a situației de fapt [11, p.165].

Recunoașterea dreptului de apreciere (a „dreptului discreționar” – *n.a.*) pentru organele polițienești, are ca scop valorificarea competenței profesionale ale acestora și, implicit, aplicarea legii în raport cu situațiile și condițiile concrete. Acest drept de apreciere nu este însă nelimitat, deoarece polițistul nu poate decide în contradicție cu prevederile legii [18, p.49], cu spiritul legii și cu scopul urmărit de lege, adăugăm noi.

Pentru că în statul de drept nu trebuie să existe acte polițienești în întregime discreționare, scăpate de sub orice control jurisdicțional [12, p.49].

În procesul de executare a legilor, subiecții de drept administrativ se întâlnesc destul de des cu situații neordinare, ce nu au o reglementare precisă, nici expresă, nici generală (viața este mai bogată decât legislația în vigoare), iar situațiile se cer rezolvate. Anume la soluționarea a astfel de situații are loc interpretarea extensivă a normelor de drept, iar în lipsa, în general, a normei aplicabile, adesea deciziile se iau pe „achipuite”, voluntar, arbitrar, abuziv, cu trimitere la principiul oportunității.

Puterea discreționară oferită subiecților polițienești pentru buna desfășurare a activității sale și adoptarea deciziilor echitabile, adesea este utilizată în alte scopuri (meschine, personale, de corupție etc.), decât scopul urmărit de lege.

De aceea această activitate este supusă (și trebuie supusă) controlului.

Distingem, în acest context, controlul propriu-zis al deciziilor adoptate și supravegherea activității polițienești, în general, din punctul de vedere al legalității, și oportunității din punct de vedere juridic, științific, sociopolitic, economic, organizațional-tehnic, care au ca scop asigurarea libertății cetățenilor, organizațiilor și instituțiilor, îngrădirea lor de tutela statală excesivă.

Controlul și supravegherea sunt efectuate atât de puterea executivă, cât și de cea judecătorească [11, p.171-172].

Utilizarea „dreptului discreționar” în activitatea polițienească este strâns legată de alte două fenomene juridice: **responsabilitatea juridică și răspunderea juridică**, care, din punctul de vedere al filosofiei dreptului, dar și al dreptului administrativ sunt interpretate ca și categorii juridice distincte, fiind forme de manifestare a responsabilității și răspunderii sociale, alături de responsabilitatea și răspunderea morală, politică, economică, și sunt elemente distincte ale statutului administrativ-juridic al polițistului, ca subiect al administrării în domeniul asigurării ordinii de drept.

Responsabilitatea juridică și răspunderea juridică a polițistului se află într-un raport direct cu: procesul de

investire în funcție; apariția capacității de folosință și capacității de exercițiu ca funcționar al poliției; apariția raportului administrativ-juridic de conformare și a celui de conflict dintre funcționarul de poliție, pe de o parte, și statul, organul de stat sau societatea, pe de altă parte.

Responsabilitatea juridică a funcționarului de poliție poate fi definită ca o atitudine conștientă și deliberată de asumare a unor răspunderi și riscuri față de modul de executare a obligațiilor, potrivit funcției polițienești deținute, excluderea abuzului de împuternicirile oferite, conformarea regulilor de conduită, stabilite în domeniul serviciului, contribuția conștientă la atingerea scopului ce stă în fața autorității polițienești în care el deține funcția [11, p.281-282].

Fundamentul factual al responsabilității juridice îl constituie comportamentul pozitiv al funcționarului de poliție, care conține toată „componenta” unei fapte licite [11, p.283].

Parte „componentă” ca rezultat al comportamentului pozitiv este și **aplicarea corectă a puterii discreționare** cu care este înzestrat polițistul, care are o largă marjă de libertate de apreciere a circumstanțelor cauzei, dar și la alegerea și adoptarea deciziei. Comportamentul pozitiv conduce la decizia discreționară pozitivă.

Fiind în raport de conformare cu prevederile legale, polițistul este responsabil de executarea legală, oportună și eficace a atribuțiilor de serviciu. Acest comportament pozitiv exclude **răspunderea juridică**, ca reacție a statului (societății) la depășirea responsabilității juridice (transformarea raportului juridic de conformare în cel de conflict) prin aplicarea de sancțiuni pentru fapta ilicită.

În dependență de caracterul ilicitului comis, la care polițistul are calitate procesuală de subiect special, răspunderea poate fi disciplinară, materială, contravențională și penală.

Răspunderea juridică intervine în cazul în care polițistul a aplicat eronat legea sau în general a nesocotit-o, iar deciziile adoptate contravin scopului urmărit, sunt prejudiciabile, aduc atingere drepturilor omului, adesea au și alte consecințe grave [11, p.281-285].

Când vorbim că o decizie adoptată trebuie să corespundă scopului urmărit, se are în vedere scopul urmărit de lege, de dispozițiile ei generale, care este atins prin aplicarea corectă a legii, a obiectivelor și principiilor ei stabilite de legiuitor, în condițiile când însăși legea este una dreaptă, conformă principiilor fundamentale ale dreptului.

Însă, nu rareori subiecții de drept (în cazul de față subiecții activității polițienești), soluționând un conflict, urmăresc alte scopuri, ce diferă de cel urmărit de lege – unul meschin, cu interes personal. Cum să adop-

te ei astfel de decizii, dar ca să nu nesocotească legea, să nu o încalce?

Ei se conduc doar de litera legii, partea ei formală, cu interpretarea eronată a dispoziției sau ipotezei normei juridice, prin care și argumentează decizia dorită.

Este vorba nu doar despre o decizie arbitrară, voluntară, ci despre una abuzivă, adoptată prin abuz de drept.

Când normele de drept sunt imperative, iar competența subiectului de drept este legată, se consideră că subiectului de drept nu îi este lăsat nimic la discreția sa. Iar când subiecții de drept au o largă marjă de libertate la alegerea deciziei, ei dispun de largi împuterniciri discreționare.

Circumstanțele conflictului (contravenției, delictului) pentru corecta lui soluționare presupun utilizarea principiului oportunității, care se realizează prin aplicarea „dreptului discreționar”, pentru ca decizia luată să fie și legală, și echitabilă.

Dar tot aceste premise (circumstanțele conflictului, normele juridice aplicabile nedeterminate, neclare, generale și impersonale, principiul oportunității și marja de libertate la alegerea deciziei) permit subiecților activității polițienești să aplice împuternicirile discreționare în scopuri abuzive.

În atare situații și intervine, de rând cu alte încălcări comise la soluționarea conflictelor, *răspunderea juridică*.

Pentru ca această categorie juridică să fie evitată sau să-și limiteze prezența, este necesar controlul administrativ sau judecătoresc al deciziilor polițienești.

Atât superiorii din cadrul controlului administrativ, cât și instanțele de judecată trebuie să deosebească deciziile abuzive cu aplicarea „dreptului discreționar” de cele adoptate din considerente de oportunitate cu aplicarea aceluiași drept în condițiile unei interpretări extinse, datorită deficiențelor legii și circumstanțelor dificile ale conflictului, care în aparență ar putea fi calificate ca abuz. Deosebirea se manifestă prin scopul urmărit.

Dacă măsurile întreprinse sunt prevăzute de lege, iar subiecții de drept iau decizii corecte, inclusiv cu utilizarea „dreptului discreționar”, și corespund scopului urmărit, astfel de decizii nu pot fi considerate abuzive, sunt decizii discreționare pozitive. Iar dacă ele nu corespund scopului urmărit de lege, din contra atrag încălcarea legii, a intereselor legitime ale indivizilor, vor fi recunoscute ilegale, iar polițistii care au adoptat astfel de decizii vor fi trași la răspundere juridică, inclusiv și penală.

Annual, sunt trași la răspundere administrativă sute de mii de cetățeni: un număr enorm de mare pentru Republica Moldova, ce denotă faptul că măsurile de prevenire a contravențiilor, de educare și reeducare a cetățenilor nu-și ating scopul, în mare măsură, pentru că în mare parte sunt formale. Doar pentru încălcarea

ordinii publice în anul 2012 poliția a întocmit 114.741 de procese contravenționale, dintre care 3.867 de cazuri au fost clasate, fiind întocmite ilegal [a se vedea Anexa nr.11].

Prin prisma utilizării „dreptului discreționar” în activitatea polițienească în procesul de soluționare a conflictelor și luarea deciziilor cu utilizarea „dreptului discreționar” trebuie de menționat încă două aspecte: primul aspect ține de ierarhia și principiul de subordonare în organul administrativ, care prevede că în anumite situații superiorii au dreptul, dar și obligațiunea să dea indicații subalternilor, la fel și cum să se examineze un conflict, cum să-l soluționeze și chiar ce decizie să adopte, și răspund pentru legalitatea acestor dispoziții, cât și de oportunitatea lor.

Subordonații au obligația de a executa dispoziția primită, în afară de cazul în care dispoziția sau ordinul dat este ilegal sau de natură să compromită grav un interes public.

Conform art.30 din Legea privind activitatea Poliției și statutul polițistului [17], dispoziția se consideră ilegală dacă aceasta este în contradicție cu legislația în vigoare, depășește competența autorității publice sau necesită acțiuni pe care destinatarul dispoziției nu are dreptul să le îndeplinească.

Subordonatul are de ales: să se conformeze dispoziției ilegale, sau să refuze executarea.

Dacă acceptă și le îndeplinește, în dependență de consecințe, va fi tras la răspundere juridică de rând cu superiorul care le-a dat.

Dar până a face această alegere, trebuie să clarifice conținutul dispoziției. Dacă caracterul ilegal sau depășirea competenței se poate desluși fără probleme (cu condiția că subalternul cunoaște suficient legislația în vigoare și competența autorității publice în care activează), apoi oportunitatea dispozițiilor de natură să compromită grav un interes public cer de la subaltern și alte calități pentru a se pronunța: sunt lăsate la discreție – cum să le interpreteze, cum să acționeze, mai ales în situațiile când se cere nu atât meditație și analiză, ci operativitate în acțiuni. Și aceasta în contextul priorității principiului interesului public în desfășurarea activității polițienești; care reprezintă orice aspect care afectează viața comunității sau care reprezintă interes pentru aceasta [11, p.315].

Atât dispozițiile date de superiori, cât și îndeplinirea lor de subalterni trebuie să fie conforme și jurământului dat de polițiști după încheierea contractului individual de muncă.

De aceea, cel de-al doilea aspect ține de felul cum polițistul respectă jurământul depus, cât și Codul de etică și deontologie al polițistului.

În exercitarea atribuțiilor contează nu numai profesionalismul polițistilor, dar și comportamentul, atitudinea lor față de necesitățile cetățeanului, adică nivelul eticii profesionale.

Potrivit doctrinei, **etica** este ansamblul regulilor de conduită împărtășite de o comunitate anume, reguli fundamentate pe distincția dintre bine și rău.

Etica este reprezentată de principiile morale ale oamenilor care trăiesc într-o comunitate, în intenția lor de a identifica și a urma acele norme după care ar trebui să trăiască în mod corect și cinstit viața. În antichitate, etica era apreciată în funcție de **înțelepciune, vitejie, cumpătare și dreptate**.

Etimologia cuvântului „etică” este grecescul „etos”, care înseamnă *obișnuință*, care în opinia lui Aristotel, nu este dată de natură, ci se formează prin acțiunea umană pe baza virtuților din societate, iar obiceiul este a doua natură a omului [11, p.305].

Concepția contemporană a eticii (cea din sistemul de drept anglo-saxon) consideră că problema fundamentală este când o acțiune umană este corectă din punct de vedere moral [19, p.211].

Enciclopedia on-line de filosofie afirmă, că „domeniul eticii sau al filosofiei morale presupune sistematizarea, definirea și aplicarea conceptelor de bine și rău în comportamentul uman”. Ceea ce au în comun definițiile eticii este cerința privind analiza sistematică necesară pentru a distinge binele de rău și pentru a stabili anumite valori [20].

Atunci când analizăm conduita etică, trebuie să avem în vedere atât comportamentul unei persoane cu ocazia exercitării atribuțiilor de serviciu, cât și cel din afara acestora.

Doctrina privitoare la normele de conduită și obligațiunile etice ale unei profesii (teoria datoriilor și a obligațiilor morale) poartă numele de *deontologie*; mai este denumită și *știința care tratează despre îndatoririle ce trebuie îndeplinite* [21, p.511].

Cu impact deosebit în relația polițist–cetățean, profesia de polițist reclamă anumite norme morale de conduită care se cer respectate atât în activitatea profesională, cât și în viața personală.

Deontologia polițienească este definită ca fiind un ansamblu de norme care reglementează raporturile dintre polițiști, de pe o parte, și dintre polițiști și cetățeni, pe de altă parte [12, p.205].

Scopul deontologiei este să impună o gamă de principii, să devină o parte organică a crezului fiecărui polițist, care să conducă la o conduită responsabilă să direcționeze în final acțiunile pentru îndeplinirea în condiții optime a atribuțiilor funcționale și de specialitate.

Conduita lucrătorului MAI se bazează, în linii mari, pe respectarea următoarelor valori:

- integritate și loialitate față de instituția din care fac parte;
- respect pentru ordine și lege;
- solitudine;
- imparțialitate și responsabilitate;
- profesionalism și discreție [11, p.307].

Guvernul Republicii Moldova, prin Hotărârea de la 10.05.2006, a adoptat *Codul de etică și deontologie al polițistului*, care se aplică tuturor colaboratorilor de poliție, al căror obiectiv constă în asigurarea securității publice și menținerea ordinii de drept și care sunt autorizați de stat să aplice constrângerea pentru a atinge acest obiectiv.

Conținutul Codului reglementează doar acțiunile, comportamentul polițiștilor în coraport cu acest obiectiv și insuficient, sau chiar defel, nu reglementează principiile morale de care trebuie să se conducă polițistul în raport cu cetățenii, la luarea deciziilor.

Deși în Codul de etică și deontologie al polițistului, adoptat prin Hotărâre de Guvern în 2006 [22], se regăsesc practic toate normele ce le conține Codul European de Etică al Poliției, conform Rec (2001/10) adoptată de Comitetul Miniștrilor al Consiliului European în 2001 [23], în textul național, în mare parte, s-a atras atenție doar aspectului dispozitiv-declarativ al normelor, fără a li se atribui și substanța calitativ-juridică, care, în fond, și constituie conținutul normei etice, căreia trebuie să-i corespundă comportamentul polițistului.

Astfel, în textul Codului European de Etică al Poliției, în repetate rânduri, se remarcă că acțiunile polițiștilor trebuie să fie dictate de **necesitatea lor într-o societate democratică** (a se vedea pct.5, pct.31 din Codul European).

Pct.20 al Codului European prevede: „Organizarea serviciilor de poliție trebuie să cuprindă măsuri eficiente, pentru a garanta integritatea personalului de poliție și comportamentul adecvat al acestuia, **în executarea misiunilor, și în respectarea libertăților și drepturilor fundamentale ale persoanei, în mod particular, prin Convenția Europeană a Drepturilor Omului.**”

Referințe de acest gen găsim și în alte norme etice ale Codului European, dar nu se regăsesc în Codul de etică și deontologie al polițistului moldav. Este întâmplător acest lucru? Este o neglijență la întocmirea Codului. Lipsa acestor sintagme în normele etice moldave nu îl obligă pe polițist să țină cont, că acțiunile lui, de rând cu alte cerințe, trebuie să fie necesare într-o societate democratică, iar protecția drepturilor omului să fie conformă jurisprudenței CtEDO. Polițistul trebuie să cunoască conținutul și aplicabilitatea sintagmelor „**necesară într-o societate democratică**” și „**apărarea drepturilor și libertăților fundamentale ale omului**” în conformitate cu legea națională, dar și cu Convenția Europeană a Drepturilor Omului. Compartimentul C (p.26-29) al Codului European recomandă formarea generală inițială, dar și continuă a polițistului prin prisma acestor cerințe.

Codul este depășit de vreme și se cere reînnoit.

În opinia autorului român T. Sîrbu, opinie pe care o împărtășim, valorile morale au un rol deosebit atât în formarea caracterului și a stilului distinctiv al oameni-

lor unii față de alții, cât și în coagularea și solidaritatea lor la adoptarea unor proiecte comune, care le canalizează viața. Căci omul este individ, cu multiple nevoi personale care îl determină să aleagă ceea ce îi este potrivit, dar trăiește în diferite colectivități, care îi impun anumite criterii de alegere și decizie [24, p.141].

Dacă alegerea făcută de indivizi are la bază valorile morale, aceste valori trebuie să fie luate în calcul și de către polițist, care are și el dreptul de a alege, atunci când adoptă decizia pe un caz concret de conflict.

Împuternicirile discreționare sunt oferite polițistului (ca de altfel și tuturor subiecților de drept speciali), anume pentru a soluționa conflicte, care nu au o reglementare juridică expresă. Datorită „dreptului discreționar”, polițistul alege cea mai optimă și rațională decizie. El se conduce (trebuie să se conducă) de Legea propriu-zisă ce reglementează relația socială, aflată în conflict, de principiile legii, și de principiile oportunității, proporționalității, umanismului și dreptății, dar și de normele morale, care, în general, se regăsesc în legislația în vigoare, în așa fel încât decizia adoptată să fie și legală, și echitabilă, dreaptă, care în condițiile unor cazuri complicate nu pot fi emise fără aplicarea acestor principii și norme morale. Subiectul de drept – polițistul, este în drept să le aplice, iar, fiind înzestrat cu împuterniciri discreționare – este obligat să le aplice.

Aceste norme morale sunt înglobate nu numai în legislația în vigoare, dar și în Codul de etică și deontologie (sau trebuie incorporate); ele se regăsesc și în jurământul depus de polițist. În așa fel aceste valori morale nu sunt numai niște norme de conduită a polițistului, în linii mari, ele joacă rolul unor norme juridice de o mare generalitate, care în lipsa normelor juridice concrete, contribuie la soluționarea conflictelor, se aplică pentru a lua o decizie dreaptă.

Prin prisma acestor constatări juridico-morale, nu putem fi de acord cu poziția lui V.Guțuleac, care consideră că polițistul nu poate fi tras la răspundere disciplinară pentru încălcarea prevederilor Codului de etică și deontologie a polițistului, chiar dacă art.53 al Legii cu privire la activitatea poliției și statutul polițistului prevede acest lucru, deoarece neonorarea normei deontologice nu are valoare juridică, nu atrage după sine apariția unui raport juridic de conflict, care ar legitima aplicarea față de el a constrângerii statale sub formă de răspundere administrativ-disciplinară.

A întârzia la serviciu este o abatere disciplinară și polițistul poate răspunde disciplinar, poate chiar fi eliberat din funcție. Dar dacă și-a permis un comportament inadecvat în societate, amoral, că nici polițist nu-l poți numi, el, conform opiniei lui V.Guțuleac poate duce doar răspundere morală. Care? Colegii nu îi vor da mâna sau nu i se vor aduce mulțumiri cu ocaziile sărbătorilor? El fără aceste și alte momente, ce cu adevărat aparțin normelor morale, poate trăi liniștit,

continuând să comită acțiuni neetice, totodată, având un comportament nedemn în coraport cu cetățenii, de unde și lipsa de respect față de poliție.

Considerăm că chiar și în lipsa expresă în lege a unui temei special de tragere la răspundere pentru încălcarea jurământului sau Codului de etică și deontologie, lucrătorul trebuie tras la răspundere, cu atât mai mult, că acest temei este legiferat.

La fel se cere estimată și activitatea discreționară a polițistului – nu numai prin prisma hotarelor „dreptului discreționar”, dar și a felului cum polițistul se conduce de normele morale din societate, de Codul de etică și deontologie la pronunțarea deciziei, astfel încât ea să fie legală și echitabilă, și nu una arbitrară, abuzivă.

Conform Legii cu privire la activitatea Poliției și statutului polițistului [17], poliția (art.2) este o instituție publică specializată a statului, în subordonarea Ministerului Afacerilor Interne, care are misiunea de a apăra drepturile și libertățile fundamentale ale persoanei prin activități de menținere, asigurare și restabilire a ordinii și securității publice, de prevenire, investigare și de descoperire a infracțiunilor și contravențiilor.

În capitolul III al Legii sunt specificate atribuțiile, drepturile și obligațiile poliției (polițistului), corespunzătoare acestei misiuni, formulate într-o manieră foarte generală (detalierea, în astfel de materie, desigur, este imposibilă), ce creează câmp liber pentru o interpretare și aplicare discreționară, și permite polițistului să acționeze conform circumstanțelor, adoptând și deciziile necesare, legale și echitabile.

Totodată, aceste articole din Lege cu caracter nedeterminat, general, constituie „teren favorabil” pentru un comportament nedemn al polițistului, pentru decizii arbitrare, abuzive, pe care el ușor le justifică prin trimiterea la lege, interpretând-o în scopul urmărit nu de lege, ci de el personal (scop meschin, coruptibil), adesea chiar cu depășirea atribuțiilor de serviciu.

Statistica, practica polițienească, dar și rezultatele organelor de control al activității polițienșeti, numărul mare de plângeri ale cetățenilor demonstrează destul de elocvent această constatare.

La acest fenomen negativ contribuie și numeroasele excepții de la dispoziția normei de drept, care îi permite polițistului să intervină și în situații care nu pot fi considerate excepții sau el nu are dreptul în general să intervină.

Iar aceste intervenții pot afecta (și adesea afectează) grav drepturile și libertățile omului, protecția persoanei.

Astfel, conform pct.1 alin.5 art.25 (împuternicirile polițistului) polițistul, în caz de necesitate, pentru asigurarea respectării cerințelor legale, este împuternicit să intervină prin aplicarea forței fizice, mijloacelor speciale sau armei de foc din dotare, în condițiile stabilite de lege. Constatarea (aprecierea) situației „în caz de necesitate” este lăsată la discreția polițistului, care

calificând-o drept necesitate, aplică și forța fizică, și mijloacele speciale și chiar arma de foc, adesea contrar condițiilor stabilite de lege; cel mai des însă aplică forța fizică, care mai degrabă poate fi calificată ca tortură – acțiuni categoric interzise de lege.

Pct.13 al aceluiași alineat prevede că polițistul este împuternicit să pătrundă în orice încăpere sau proprietate, inclusiv, dacă se știe, „în baza unor date suficiente” că în aceste localuri a fost comisă sau se comite o infracțiune. Polițistul determină singur cât de suficiente sunt datele de care dispune. Sub acoperirea acestei „sintagme” adesea se încalcă grav inviolabilitatea domiciliului (art.29 din Constituția Republicii Moldova).

Sub pretextul „desfășurării unei operațiuni speciale” (pct.15 alin.5 art.25) polițistul poate să oprească orice mijloc de transport.

Conform art.400 al Codului contravențional al Republicii Moldova, din 24.10.2008 [25], Ministerul Afacerilor Interne (poliția) are competența să soluționeze peste 100 de categorii de cauze contravenționale, săvârșite în diferite ramuri de activitate a indivizilor.

În mare parte, termenii lingvistici și noțiunile din dispozițiile și ipotezele normelor de drept din articolele acestor categorii (ca de altfel și în alte categorii de cauze) sunt vagi, nedeterminate sau relativ determinate, fapt ce impune dreptul de apreciere și modelare a lor, pentru a fi corect aplicate conform circumstanțelor cauzei, oferind polițistilor marje de libertate în alegerea legală, dar și echitabilă a deciziei.

Art.355 prevede sancțiuni pentru consumul de băuturi alcoolice în locuri publice și apariția în astfel de locuri în stare de ebrietate.

Alin.1 al acestui articol enumeră o parte dintre aceste locuri publice: străzi, stadioane, scuaruri, parcuri, tipurile de transport în comun și în alte locuri publice unde consumul de băuturi alcoolice nu este permis de autoritățile administrației publice locale.

Pentru a trage la răspundere administrativă pe acest articol, polițistul trebuie să cunoască elementele noțiunii „loc public” ca să-l poată califica și în alte cazuri în afară de cele enumerate. Poate fi calificat „loc public” pădurea, unde mai multă lume se odihnește și, desigur, consumă băuturi alcoolice sau va fi tras la răspundere administrativă individul care folosește băuturi alcoolice pe o bancă din stadionul în care la acel moment nu se găsește nici un om?

Alin.2 al aceluiași articol are următorul conținut: „Apariția în locuri publice în stare de ebrietate produsă de alcool sau de alte substanțe în cazul în care persoana și-a pierdut capacitatea de a se mișca de sine stătător”, Cum trebuie înțeleasă sintagma „și-a pierdut capacitatea de a se mișca de sine stătător” ori că se sprijină sau se ține de garduri, copaci, stâlpi, sau este lungit la pământ, în general nu se mișcă și trebuie transportat?

Totuși, comparativ cu dispoziția unui articol asemă-

nător după conținut care a fost aplicat masiv în campania antialcoolică din anii 1985-1987, această sintagmă este mai ușor de descifrat.

Conform aceluși articol din Decretul lui M. Gorbaciov cu privire la combaterea beției și alcoolismului, cei care foloseau băuturi alcoolice în locuri publice erau trași la răspundere administrativă pentru încălcarea „bunelor moravuri” și a „demnității umane”. Anume așa motivau sergenții de miliție în procesele-verbale motivul de a fi sancționați mii de cetățeni, deși milițienii idee nu aveau ce înseamnă „bunele moravuri” și „demnitate umană”, iar unii dintre ei până atunci nici nu auziseră de astfel de noțiuni.

Pot fi, și sunt, trase la răspundere persoanele pentru tulburarea liniștii, inclusiv prin cântece cu voce ridicată (cât de ridicată? – *n.a.*), semnalizare acustică, folosirea cu intensitate auditivă a aparatului audiovizual în locuințe sau în locuri publice, alte acțiuni similare.

Tulburarea liniștii este calificată ca contravenție (art.357), faptă ilicită cu un grad de pericol social mai redus decât infracțiunea săvârșită cu vinovăție, care atenuează valorile sociale ocrotite de lege.

Examinând o cerere de acest gen din partea cetățenilor, ce suferă din cauza acestei tulburări, polițistul trebuie să constate dacă a avut loc fapta ca atare, dacă poate fi calificată conform art.356 CC sau a trecut hotarul și poate fi calificată ca infracțiune, să zicem huliganism agravat; este o situație când aparatul audio este folosit cu intensitate în locuință și este cu totul altă situație când cu aceeași intensitate este folosit în locuri publice, de exemplu, în restaurant.

Polițistul trebuie să înțeleagă când unele acțiuni pot fi calificate ca „tulburare a liniștii”, ce constituie contravenție, și când nu va ține el cont de faptul că proprietarul apartamentului în care se cântă pentru unii vecini nu este nici o problemă (lasă-l să cânte, este la el acasă), iar pentru alții – da (sunt bolnavi, cu dereglări psihice ș.a.). Există, în acest sens, niște standarde – individul cu cerințe și capacități medii (omul mediu) sau se va analiza fiecare caz în parte?

Întrebări deloc simple, care apar în practica administrativ-procesuală (jurisdicțională), sunt lăsate la discreția polițistului care trebuie să decidă. De va aplica greșit articolul sau nu-l va aplica deloc, vor fi încălcate drepturile sau ale contravenientului, sau ale victimei.

Asemenea acțiuni ale polițistului, în condițiile de incertitudine juridică, nu sunt unice, o parte dintre ele pot fi catalogate ca *contravenții*, altele ca *abuz de drept*, efectuate datorită împuternicirilor discreționare ale polițistului, deși, conform lit.”g” a art.28 (restricțiile și interzicerile în activitatea polițistului), polițistului îi este interzis să abuzeze de calitatea sa oficială și să compromită, prin activitatea sa privată sau publică, prestigiul funcției sau al autorității din care face parte.

Cauzele acestei stări de lucruri sunt mai multe, noi accentuăm doar pe acele ce țin de calitatea legilor, de

statutul polițistului, de profesionalismul manifestat prin utilizarea „dreptului discreționar”.

Sunt cunoscuți factorii care generează sau necesită aplicarea discreționară a dreptului. Este o realitate juridică și necesară pentru a adopta decizii legale și echitabile, de a se face dreptate. Tocmai pentru aceasta legiuitorul oferă subiecților de drept speciali împuterniciri discreționare. Fiind corect aplicat, „dreptul discreționar” contribuie la atingerea scopului urmărit de lege. Dacă în loc de dreptate se adoptă o nedreptate, marja de libertate, discreția la alegerea deciziei din variantele posibile slujește răului, nu binelui.

Și aceasta, în mare măsură, nu numai datorită legii materiale defectuoase, ci și legii procesuale chemată să traducă în viață legea materială, în primul rând, lipsei unor reglementări juridice ale mecanismului de realizare a dreptului în faza lui de aplicare în cazurile dificile.

Conform aceluiași art.25 (împuternicirile polițistului), alin.4, cerințele polițistului și acțiunile întreprinse de el în exercițiul funcției, se prezumă a fi legitime atât timp cât, în condițiile și ordinea prevăzute de lege, nu se stabilește contrariul.

Sintagma „în condițiile și ordinea prevăzute de lege” este o ipoteză generală pentru toate cazurile de intervenție a polițistului în viața omului, deși fiecare caz de intervenție își are condițiile și ordinea sa legală, care ulterior se cer demonstrate dacă s-au respectat sau nu.

Polițistul cere să pătrundă în locuință în scop de curmare a infracțiunii, având doar o informație operativă în acest sens, pe care el o consideră „date suficiente”. Proprietarul locuinței neagă orice acțiuni periculoase, care, chipurile, trebuie curmate, iar polițistul nu are nici un temei legal să pătrundă în local.

Însă, conform alin.4 art.25, cerința polițistului se prezumă legitimă, proprietarul nu se poate opune. Polițistul pătrunde în încăpere, o examinează (cu elemente de percheziție, fără ordinul corespunzător), nu găsește nimic. În cel mai bun caz își cere scuze. Care condiții și ordine nu a fost respectată aici, cum poate fi corectată situația, după ce art.29 din Constituție a fost grav încălcat, aducându-i proprietarului suferințe morale, dar și sentimentul urii față de poliție, față de toate organele de ocrotire a normelor de drept, de neîncredere în lege și dreptate?

Una dintre funcțiile poliției este prevenirea faptelor antisociale. Dar cum de prevenit astfel de fapte comise de înșiși polițiști? Răspunsul este același ca și în alte cazuri: *legi calitative, limitarea aplicării discreționare a legii prin elaborarea unor mecanisme specifice în acest sens, controlul operativ și efectiv al deciziilor discreționare* – aceștia fiind factorii externi. Totodată, după cum s-a constatat, excluderea completă a discreției este imposibilă (legea ar fi una tiranică). De aceea factorul principal care ar preveni abuzul de drept comis

prin mijlocirea „dreptului discreționar” este aplicarea lui corectă conform misiunii acestui drept. Iar acest factor, la rândul lui, depinde de personalitatea polițistului, de profesionalismul și integritatea lui, de felul cum el respectă nu numai litera legii (pe care, desigur, trebuie să o cunoască), dar și jurământul depus, Codul de etică și deontologie, normele de conduită, morale în societate.

Un mijloc sigur și important în excluderea abuzului de drept, ca rezultat al aplicării împuternicirilor discreționare, dar și a aplicării lor corecte este *autocontrolul*.

Aceste cerințe reies din Principiile de activitate a poliției (art.4 al Legii) care stipulează că activitatea poliției se desfășoară exclusiv în baza și pentru executarea legii, în interesul persoanei, al comunității și în sprijinul instituțiilor statului, pentru apărarea drepturilor și libertăților fundamentale și demnității umane prevăzute în Declarația Universală a Drepturilor Omului, în Convenția Europeană pentru apărarea Drepturilor Omului și Libertăților Fundamentale (care sunt parte componentă a dreptului intern și sunt obligatorii – *n.a.*), a Codului european de etică al poliției și de alte acte internaționale, în conformitate cu principiile legalității, respectării drepturilor și libertăților fundamentale ale omului, imparțialității și nediscriminării, controlului ierarhic permanent, răspunderii personale, transparenței și profesionalismului.

Conform tehnicii legislative, următoarele capitole trebuie să detalieze atât normele materiale, cât și cele cu caracter procedural – mecanismul realizării transpunerii în viață a principiilor enumerate. Textul legii însă nu descifrează suficient acest mecanism de executare a principiilor, este lăsat la discreția subiectului de drept, care și aplică legea așa cum o înțelege el, sau mai rău – așa cum vrea, urmărind scopuri departe de cele stabilite de legislator.

În concluzie, doctrina juridică definește dreptul polițienesc ca **totalitatea normelor juridice care reglementează raporturile sociale ce se nasc în procesul activității polițienești, a organelor administrației publice, grevate cu atribuții de intervenție legală în drepturile și interesele persoanelor fizice și juridice în afara procedurii penale și executiv penale.**

Obiect al dreptului polițienesc sunt raporturile sociale cu caracter de administrare, care apar în timpul intervenției reprezentanților puterii executive în drepturile și libertățile persoanelor fizice și juridice, în special la aplicarea măsurilor de constrângere administrativă și operativă de investigație, când apare necesitatea protecției polițienești.

Obiectele supuse protecției polițienești sunt multiple și reprezintă valoarea social-vitală pentru personalitate, societate, stat.

Subiectul activității polițienești poate fi definit ca o autoritate publică, persoană juridică sau fizică dotată

în modul stabilit prin lege cu atribuții și împuterniciri în domeniul executării funcțiilor polițienești ale statului în scopul asigurării integrității obiectelor protecției polițienești.

În acest context, vorbim despre **poliție** ca activitate de menținere a ordinii de stat numită și **poliție administrativă** și nu trebuie confundată cu poliția ca instituție din cadrul MAI, care este una specializată, dar este și ea parte componentă a poliției administrative.

Cu referire la definirea organelor polițienești, Codul European de Etică al Poliției le determină ca forțe sau servicii de poliție publice tradiționale sau alte organe autorizate și/sau controlate de puterile publice, al căror prim obiectiv constă în menținerea ordinii într-o societate civilă și care sunt autorizate prin stat să aplice forța și/sau puteri speciale, pentru a atinge acest scop. (Recomandarea Rec.(2001)10 adoptată de Comitetul de Miniștri al Consiliului Europei la 19 septembrie 2001).

Comparativ, dreptul polițienesc își are particularitățile sale:

1) inegalitatea juridică a subiecților raporturilor juridice apărute, determinată de relațiile de putere și subordonare;

2) volumul destul de larg al puterii discreționare, de care dispun subiecții dreptului polițienesc, care implică masiv utilizarea în activitatea polițienească a „dreptului discreționar”.

Aceste două particularități, de rând cu sarcinile, atribuțiile și competențele subiecților de drept speciali (poliția administrativă) au trăsături specifice și în ce privește „dreptul discreționar”:

– ca organe ale puterii executive, care au menirea executării legilor, subiecții de drept utilizează împuternicirile discreționare în hotărârile legilor, în general așa cum sunt ele, chiar și dacă sunt legi nedrepte; este limitată aplicarea analogiei legii sau a dreptului, sau interpretarea extinsă a normei aplicabile, fapt, care favorizează adoptarea deciziilor arbitrare, chiar în afara legii exprese;

– deși sunt în drept să aplice și principiul oportunității la adoptarea deciziilor, aceste decizii sunt verificate de superiori, care le pot anula, datorită controlului ierarhic permanent, caracteristic în activitatea puterii executive;

– superiorii pot da indicații și dacă sunt în limitele legii trebuie executate, chiar dacă subalternul, din considerente de oportunitate, are altă convingere;

– puterea discreționară largă este dictată de defectele legii, fapt care adesea duce, în procesul de aplicare, la decizii greșite, la abuz de drept, la contravenții, din care cauză aceste decizii discreționare necesită un control sporit, efectuat de organele ierarhic superioare sau de instanța de judecată;

– în ce privește drepturile și libertățile omului, în condițiile imperfecțiunii normei juridice, pe care po-

liștistul o aplică fără rezerve, greșelile comise se corectează doar prin contenciosul administrativ, care, totodată, trebuie să cunoască și să susțină deciziile discreționare legale și echitabile ale poliștistului.

Pentru a se exclude abuzurile la luarea deciziilor de către subiecții activității polițienești și utilizarea corectă a „dreptului discreționar”, se impun mai multe condiții, cum ar fi:

– Legislația cu privire la poliție trebuie să fie accesibilă cetățenilor și suficient de clară și precisă, în caz contrar, aceasta trebuie completată prin regulamente, de asemenea, accesibile cetățenilor și clare (pct.4 al Codului European al Poliției). Realizarea în practică a acestei condiții va contribui substanțial la relațiile polițist–cetățean; ambele categorii vor ști cu certitudine ce drepturi și obligațiuni au poliștii, se vor evita conflictele, abuzurile.

– La fel de precisă și clară trebuie să fie toată legislația în vigoare aplicabilă, pentru a se evita interpretări dubioase și decizii arbitrare, abuzive, ilegale.

– Competența clară a poliștistului, marja de libertate la alegerea și luarea deciziilor.

– Reglementarea juridico-procesuală la luarea deciziilor discreționare în contextul controlului administrativ al deciziilor discreționare din considerente de oportunitate, dar și de către contenciosul administrativ.

– Controlul permanent din partea superiorilor a tuturor deciziilor și acțiunilor subalternilor. Specificarea acestui control prin prisma indicațiilor date.

– Instruirea continuă a personalului organelor polițienești în ce privește cunoașterea și procedura de aplicare a legislației naționale, dar și a convențiilor internaționale, a dreptului și practicii internaționale în domeniul apărării drepturilor și libertăților fundamentale ale omului;

– Nivelul transparenței și responsabilității poliștistului necesar într-un stat de drept, într-o societate democratică.

„Dreptul discreționar” – aplicat corect de către subiecții activității polițienești, va constitui o trăsătură inalienabilă a „dreptului polițienesc”.

Referințe:

1. Balmuş V., Muntean V. *Elemente de drept polițienesc. Manual*. Chișinău: Tip. ASM, 2006.

2. Антонов И.П. *Полиция или милиция. Полицейское право и административное деятельность органов внутренних дел*. Москва, 1999.

3. Шпилевский М. *Полицейское право как самостоятельная отрасль правоведения*. Одесса, 1975.

4. Шеймин П. *Энциклопедический словарь*. Санкт-Петербург, 1998, т.24.

5. Колесников А. *Административное право РСФСР*. Москва: Власть Советов, 1923, с.41. Мазуренко Ю.П. *Система права переходного периода*. Харьков, 1925.

6. Ковалевский В.Л. *Советское административное право*. Харьков, 1929.

7. Pascu Iu. *Drept polițienesc român*. București: Reforma socială, 1929.

8. Barbu V. *Introducere în dreptul polițienesc român unificat*. Oradea: Societatea Anonimă, 1927.

9. Андреевский И.Е. *Полицейское право*. Санкт-Петербург, 1874.

10. Lévy René. *Police. Dictionnaire encyclopédique de théorie et de sociologie du droit*. Paris, 1993.

11. Guțuleac V. *Drept polițienesc*. Chișinău: Tipografia Centrală, 2015.

12. Iacob A., Draghici C., Ciprian C., Voinic C. *Drept polițienesc*. Ed. a 2-a, Craiova: SISTECH, 2008.

13. Ivan St., Ioniță T. *Drept polițienesc*. București, 1993, p.7.

14. Попов Л.Л. *Убеждение и принуждение*. Москва: Московский рабочий, 1968.

15. Лунев А.Е. *Административное право*. Москва: Юридическая литература, 1990.

16. Guțuleac V. *Tratat de drept contravențional*. Chișinău: Tipografia Centrală, 2009.

17. Legea cu privire la activitatea Poliției și statutul poliștistului din 27.12.2012. În: *Monitorul Oficial*, nr.42-47 din 01.03.2013.

18. Șerb S., Draghici C. *Drept polițienesc și contravențional*. București: TRITONIC, 2003.

19. Kirwan C. *Influențe antice în filosofia morală contemporană din Marea Britanie*. În *Filosofia morală britanică* / Editori A.Montefiore, V.Mureșan. București: Alternative, 1998.

20. Morar R. *Relații publice în activitatea de ordine și siguranță publică*. Craiova: SISTECH, 2007.

21. *Mic dicționar enciclopedic*. București: Editura Științifică și Enciclopedică, 1986.

22. Hotărârea Guvernului Republicii Moldova cu privire la aprobarea Codului de etică și deontologie al poliștistului din 10.05.2006. În: *Monitorul Oficial al RM*, nr.75-78 din 19.05.2006).

23. Codul European de Etică al Poliției, Recomandarea Rec (2001/10) adoptată de Comitetul Miniștrilor al Consiliului Europei din 19 septembrie 2001 (www.cj.md/public/dreptadministrativ/76_codul_european_de_etica_al_poliției.html).

24. Sirbu T. *Etica: valori și virtuți morale*. Iași: Editura Societății Academice „Matei Teiu Botez”, 2005.

25. Codul contravențional al Republicii Moldova din 24.10.2008. În: *Monitorul Oficial al RM*, nr.3-6 din 10.01.2009.

CERCETĂRI ȘTIINȚIFICE REFERITOARE LA INFRAȚIUNILE PRIVIND TRAFICUL DE PERSOANE

Mihai ȘTEFĂNOAIA,
doctor în drept, lector superior universitar

În acest articol, se analizează conținutul panoramei științifice privind infracțiunea de trafic de persoane care consistă în literatura de specialitate românească. În special, ne-am axat pe problemele de actualitate ce caracterizează reglementarea răspunderii pentru infracțiunile privind traficul de persoane, fundal ce poate fi utilizat la îmbunătățirea prevederilor legale privind obiectul cercetării. Luând în considerație gradul de studiere a temei cercetate, se poate afirma că mai există rezerve neexplorate referitor la investigarea problemei reglementării răspunderii penale pentru infracțiunile privind traficul de persoane în dreptul comparat. Nivelul de elaborare a concepției de reglementare a răspunderii penale pentru infracțiunile privind traficul de persoane în dreptul comparat nu poate fi recunoscut satisfăcător.

Cuvinte-cheie: trafic de persoane; pedepse; prevederi comparative; autori români; traficanti; antitrafic; combatere; prevenire; conținutul constitutiv.

In this article, we put under analysis the content of the scientific panorama regarding the human traffic infringement in the specialized Romanian literature. We have focused especially on the present day problems which characterize the regulations regarding the liability in human traffic, background that can be used in order to improve the legal stipulations concerning the object of research. Taking into account the extent to which the topic under discussion has come, we can state that there are still many unexplored areas which consist in the investigation of the problem regarding the regulations of the criminal liability in compared law. The level of the elaboration of the regulation concept of the criminal liability for the human traffic infringement in the compared law cannot be satisfactorily acknowledged.

Keywords: human traffic; punishments; comparative stipulations; Romanian authors; trafficants; antitrafic; rebutment; prevention; the constitutive content.

În prezenta investigație, se examinează spațiul cercetărilor științifice privind infracțiunea de trafic de persoane realizate în România. Ne propunem să venim cu relatări ale autorilor-cercetători interesați de subiect, în vederea utilizării concluziilor în domeniul perfectării legislației. O atenție deosebită vom acorda publicațiilor din ultimii ani, examinarea fiind realizată în consecutivitate cronologică.

Întâi de toate, ne vom referi la monografia ce datează din 2005, avându-i ca autori pe Gh. Mateuș, V.E. Petrescu, N. Ștefăroi și alții [1].

În special, interesează studiul dedicat aspectelor de drept comparat ale traficului de ființe umane, realizat în cadrul cap. XI al lucrării de către R.D. Tarniceru. Autorul scoate în evidență problemele de actualitate ce caracterizează reglementarea răspunderii pentru infracțiunile privind traficul de persoane în Bosnia și Herțegovina, Coreea de Nord, Filipine, Haiti, Honduras, Hong Kong, India, Indonezia, Israel, Italia, Japonia, Liberia, Lituania, Macedonia, Maroc, Mexic, Republica Moldova, Pakistan, Polonia, Portugalia și Ungaria. Cu referire la fenomenul traficului de ființe umane în fiecare dintre statele sus-numite, investigația este tridimensională: *prevenire; incriminare; protecție*.

De exemplu, aflăm că India are numeroase legi federale dedicate contracarării traficului de persoane pentru exploatare sexuală și a muncii la negru. Legea Indiei din 1956 pentru prevenirea traficului imoral [2] interzice traficul de persoane și exploatarea sexuală, și prevede pedepse și mai aspre pentru infracțiuni comi-

se asupra minorilor. În timpul investigațiilor, poliția nu folosește frecvent toate prevederile acestei legi și, ca rezultat, poate minimaliza pedepsele potențiale împotriva traficantilor de persoane și a deținătorilor de case de toleranță ce exploatează minori. Oficialitățile folosesc numeroase prevederi ale Codului penal al Indiei din 06.10.1860 [3] și ale Legii justiției pentru minori din 1986 [4], pentru a condamna traficantii. În numeroase state există prevederi legale împotriva folosirii templelor religioase pentru exploatarea sexuală a fetelor. Forțată sau plătită, munca copiilor este ilegală în India. Pedepsele pentru traficul de persoane sunt asemănătoare celor pentru viol sau tâlhărie.

De asemenea, R.D. Tarniceru relevă că, de exemplu, Marocul nu are o lege care să interzică traficul în mod special, însă utilizează mai multe legi care incriminează răpirea de copii, prostituția forțată și proxenetismul. Oamenii legii participă la antrenamente și seminarii cu privire la trafic, care sunt organizate de alte țări. Consiliul de Miniștri din Maroc lucrează la o lege care prevede pedepse împotriva traficantilor. Guvernul nu se implică în mod evident împotriva traficului, însă mai mulți funcționari vamali au fost condamnați pentru infracțiuni privind traficul de persoane.

La fel, se arată că, de exemplu, în Mexic, legile antitrafic nu sunt strict aplicate, însă s-au redus semnificativ migrarea ilicită și traficul de persoane, datorită excelentei cooperări dintre reprezentanții autorităților mexicane și americane. Totuși, în unele zone, investigațiile sunt ineficiente în ceea ce privește prostituția și pornografia având ca obiect copiii. Poliția a fost

sensibilizată de către Agenția de Asistență Socială Federală și organizații neguvernamentale. Mexicul continuă să-și îmbunătățească eforturile de a monitoriza bine granițele. Totuși este o țară de tranzit, astfel încât proporțiile fenomenului nu pot fi corect cunoscute, iar funcționarii mexicani nu încearcă să facă diferență între victime și traficanți, deportându-i pe toți. Corupția și slaba aplicare a legii împotriva celor ce exploatează copiii fac inefficiente eforturile autorităților mexicane de punere sub acuzare a traficanților.

Următoarea publicație științifică, pe care o consemnăm, aparține autorului *G. Paraschiv*, datând din 2008 [5].

Din analiza lucrării, se desprinde că aceasta este consacrată examinării infracțiunilor prevăzute de Legea României nr.678 din 21.11.2001 privind prevenirea și combaterea traficului de persoane, și anume – următoarelor aspecte ale acestor infracțiuni: conținutul legal; condiții preexistente; subiecții infracțiunilor; conținutul constitutiv; formele infracțiunilor; modalitățile și variantele normative ale infracțiunilor; sancționarea infracțiunilor.

După *G.Paraschiv*, obiectul juridic special al infracțiunii de trafic de persoane adulte îl constituie relațiile sociale care presupun respectarea libertății, onoarei și demnității persoanei, a vieții, inviolabilității sexuale, a integrității corporale și sănătății acesteia, împotriva activităților de exploatare, astfel încât persoana adultă să nu fie transformată într-un mijloc de obținere a unor foloase, de regulă materiale, de către făptuitori. În acest fel, autorul ignoră caracterul complex al infracțiunii în cauză și, implicit, al obiectului juridic special al infracțiunii de trafic de persoane adulte. De asemenea, suscită rezerve afirmația conform căreia obiectul juridic special al infracțiunii în cauză este apărut împotriva activităților de exploatare. Infracțiunile privind traficul de persoane, în general, și infracțiunea de trafic de persoane adulte, în special, pot anticipa activitățile de exploatare, însă nu se confundă cu acestea. Așa cum se va putea vedea în cap. 3 al tezei de față, pentru existența infracțiunilor privind traficul de persoane, nu este obligatorie realizarea scopului de exploatare.

În același timp, este de real interes opinia lui *G.Paraschiv*, potrivit căreia obiectul material al infracțiunilor privind traficul de persoane este corpul persoanei traficate, asupra căreia se exercită violențe sau alte acte de constrângere care vatamă integritatea fizică, cât și sumele de bani ori alte foloase materiale oferite, date, acceptate sau primite pentru obținerea consimțământului persoanei ce are autoritate asupra victimei. Or, de cele mai dese ori, atunci când în doctrina penală se caracterizează obiectul material al infracțiunilor privind traficul de persoane, este menționat doar corpul persoanei, însă, oarecum nejustificat, se face abstracție de foloasele materiale oferite, date,

acceptate sau primite pentru obținerea consimțământului persoanei ce are autoritate asupra victimei. Astfel, caracterizarea este incompletă, scăpându-se din vedere că, în contextul infracțiunilor privind traficul de persoane, una dintre modalitățile acțiunii adiacente o reprezintă oferirea, darea, acceptarea sau primirea de foloase materiale pentru obținerea consimțământului persoanei ce are autoritate asupra victimei.

O altă publicație științifică, datând din 2009, îl are ca autor pe *M.Dima* [6].

Și de această dată obiectul investigației, care prezintă interes pentru studiul de față, îl constituie faptele incriminate în Legea României nr.678 din 21.11.2001 privind prevenirea și combaterea traficului de persoane. Autorul acordă atenție: apariției și evoluției reglementărilor juridice referitoare la traficul ilegal de persoane în legislația națională și internațională; referințelor istorice privind traficul ilegal de persoane; apariției și evoluției instrumentelor juridice internaționale în materia traficului ilegal de persoane; examenului teoretic al infracțiunilor privind traficul ilegal de persoane în legislația română; cauzelor și condițiilor care favorizează traficul ilegal de persoane în România; relației „victimă-traficant” specifică traficului ilegal de persoane; managementului prevenirii și combaterii traficului ilegal de persoane etc. Se remarcă investigarea elementelor de drept comparat ale traficului ilegal de persoane. În acest plan, *M.Dima* supune cercetării reglementările referitoare la traficul ilegal de persoane, care le conține legislația penală a Germaniei, Franței, Olandei, Spaniei și Kosovo. În mod regretabil, autorul se limitează la o descriere a reglementărilor în cauză, fără a efectua o analiză comparativă propriu-zisă a acestora. Din acest punct de vedere, doar unele dintre rezultatele științifice, obținute de *M.Dima*, pot fi valorificate în vederea clarificării naturii juridice a aspectelor de drept comparat ale infracțiunilor privind traficul de persoane.

D.Negoescu este autoarea rezumatului tezei de doctorat susținute în 2009 [7].

Acesta este consacrat analizei: cauzalității traficului de persoane; dimensiunii mondiale a traficului de persoane; evoluției fenomenului traficului de persoane în România; formelor de manifestare a traficului de persoane; cooperării internaționale în domeniul prevenirii și combaterii traficului de persoane; legislației interne aplicabile în domeniul prevenirii și combaterii traficului de persoane; modalităților de prevenire a traficului de persoane; investigării judiciare a traficului de persoane; activităților procedurale de administrare a probelor în cauzele privind traficul de persoane; tehnicilor speciale de investigare a traficului de persoane etc.

Obiectul investigației realizate de *D.Negoescu* îl constituie și aspectele de drept comparat ale prevenirii și combaterii traficului de persoane. Aparte sunt

examinare aspectele de drept comparat specifice statelor membre ale Uniunii Europene și statelor noncomunitare. Astfel, în opinia autoarei, de exemplu, conform reglementărilor în vigoare din Franța, sclavia și traficul de persoane nu constituie infracțiuni ca atare; doar anumite dispoziții ale legii penale franceze incriminează acele modalități infracționale care au legătură cu sclavia și traficul de persoane, la fel ca în cazul aceluia care se referă la încălcarea drepturilor fundamentale ale omului, demnității sau integrității umane. În Ucraina, cadrul legal pentru combaterea traficului de persoane se bazează pe principiile derivate din instrumentele internaționale ratificate de către Guvernul Ucrainei, precum și pe Constituția Ucrainei, care recunoaște valoarea socială și demnitatea înăscută a ființelor umane, asigură protecție mamei și copilului și oferă subvenții de stat pentru orfani și copii privați de îngrijirea parentală adecvată. În Republica Moldova, la 20.10.2005, Parlamentul Republicii Moldova a adoptat Legea Republicii Moldova nr.241 din 20.10.2005 privind prevenirea și combaterea traficului de ființe umane [8]. Beneficiind de susținerea comunității internaționale și de participarea activă a societății civile, elaborarea proiectului de lege a durat doi ani. Experții internaționali ai Consiliului Europei au acordat asistență la stabilirea prevederilor legale conforme cu prevederile acordurilor internaționale. Legea a influențat structura instituțională a acțiunilor de combatere a traficului de persoane din țară, obligațiile agenților implicați, principalele directive de combatere, drepturile victimelor etc.

Din 2009 datează și rezumatul tezei de doctorat susținute de *F.Pasca* [9]. Iată subiectele de interes asupra cărora și-a concentrat atenția autorul: evoluția istorică și tendințele fenomenului traficului de persoane; factorii favorizanți și măsurile profilactice în domeniul traficului de persoane; crearea cadrului legislativ pentru instituțiile implicate în combaterea fenomenului traficului de ființe umane; managementul colaborativ interinstituțional informal în domeniul traficului de ființe umane; incriminarea faptelor privind traficul de persoane etc.

Având în vedere lipsurile legislative descrise în conținutul tezei, autorul apreciază ca fiind oportune următoarele recomandări *de lege ferenda* în completarea legislației penale române: 1) să fie reglementată în mod expres răspunderea persoanelor juridice pentru săvârșirea infracțiunilor privind traficul de persoane, atunci când sunt comise în numele și interesul persoanei juridice ori în realizarea obiectului de activitate al acesteia; 2) sancțiunile aplicate persoanei juridice pentru săvârșirea infracțiunilor date să fie amenda penală și pedepsele complementare, cum ar fi: închiderea temporară sau definitivă a oricărui local utilizat pentru comiterea traficului de ființe umane sau interzicerea temporară sau definitivă,

pentru autorul infracțiunii, în desfășurarea unor activități; 3) să fie prevăzute împrejurările considerate circumstanțe agravante: a) infracțiunea a pus în pericol viața victimei în mod deliberat sau prin neglijență gravă; b) infracțiunea a fost comisă împotriva unui copil; c) infracțiunea a fost comisă de către un funcționar public în exercițiul atribuțiilor de serviciu; d) infracțiunea a fost comisă în cadrul unei rețele de crimă organizată; 4) să fie înlocuită expresia „trafic de persoane” cu expresia „trafic de ființe umane”; 5) să fie reglementată expres răspunderea organizațiilor religioase, a presei și a fundațiilor pentru comiterea infracțiunilor privind traficul de persoane etc.

O altă publicație științifică notabilă este articolul științific avându-l ca autor pe *C.P. Filip*, datând din 2010 [10]. Doar în parte ne raliem poziției autorului că obiectul juridic special al infracțiunii de trafic de persoane adulte este unul complex, fiind constituit, pe de o parte, din relațiile sociale care se referă la libertatea persoanei, iar pe de altă parte, din relațiile sociale care se referă la respectarea demnității, protejarea integrității corporale sau a sănătății, împotriva faptelor de exploatare a acesteia și de transformare a persoanei într-un mijloc de obținere a unor beneficii materiale. *C.P. Filip* relevă just caracterul complex al obiectului juridic special al infracțiunii de trafic de persoane adulte, însă, ca și *G.Paraschiv*, consideră că acest obiect este proteguit împotriva faptelor de exploatare. Acest punct de vedere nu diferă mult de cel exprimat de *Gh.Butnaru*, *V.Bujor* și *O.Bejan*: „Nu s-a clarificat dacă traficul de ființe umane se încadrează în limitele etapelor recrutării, transportării și vânzării-cumpărării persoanei sau mai include și etapa exploatarea victimei” [11]. Nu agreăm o asemenea opinie, din moment ce, conform legislației penale a Republicii Moldova și a României, exploatarea persoanei depășește cadrul infracțiunilor privind traficul de persoane. În consecință, este adevărat că împotriva faptelor de exploatare este apărut un obiect juridic special. Însă acest obiect nu este al infracțiunilor privind traficul de persoane, dar al infracțiunilor care urmează acestora, marcând momentul de epuizare a infracțiunilor privind traficul de persoane.

De asemenea, nu este clar de ce *C.P. Filip* consideră că coautoratul nu este posibil în cazul infracțiunii de trafic de persoane adulte, invocând circumstanța agravantă a săvârșirii acestei infracțiuni de două sau mai multe persoane împreună. În opinia noastră, aceasta demonstrează tocmai faptul că coautoratul este posibil în cazul infracțiunii de trafic de persoane adulte, dar nu în contextul variantei-tip a infracțiunii date.

De lege ferenda, autorul consideră că trebuie introdus în textul de lege și mențiunea privind vânzarea-cumpărarea de persoane adulte în scopul exploatarea; în opinia autorului, în practică apar probleme din cauza lipsei unei incriminări concrete a acestor activități.

În ce ne privește, avem convingerea că vânzarea unei persoane adulte nu este decât o modalitate faptică a transferului acesteia, iar cumpărarea unei persoane adulte nu este decât o modalitate faptică a primirii persoanei adulte. Asupra acestui fapt atrag atenția și L.Gîrla și I.Tabarcea [12]. În acest fel, propunerea lui C.P. Filip nu aduce nimic nou în planul incriminării faptei de trafic de persoane adulte, doar aglomerând inutil textul legii penale.

Continuăm analiza noastră cu lucrarea aparținând lui I.Gîrbuleț, datând din anul 2010 [13].

Suntem de acord cu autorul atunci când acesta afirmă că, în cazul în care făptuitorul comite infracțiunea prin mai multe modalități (de exemplu, recrutare, transportare, cazare etc.), aceasta are un caracter unic și nicidecum nu poate fi reținut un concurs real sau ideal de infracțiuni. În acest mod, I.Gîrbuleț combate opinia contrară exprimată de I.Lascu [14]. Într-adevăr, în normele care incriminează faptele privind traficul de persoane sunt nominalizate modalități alternative ale acțiunii principale și modalități alternative ale acțiunii adiacente. Aceasta înseamnă că realizarea infracțiunilor în cauză în oricare dintre modalitățile alternative ale acțiunii principale și în oricare dintre modalitățile alternative ale acțiunii adiacente este suficientă pentru existența acestor infracțiuni. Dar, în același timp, aceasta înseamnă că pluralitatea de modalități ale acțiunii principale și de modalități ale acțiunii adiacente – atestată în contextul aceleiași infracțiuni, care are la bază o singură intenție infracțională – nu este un indiciu al concursului de infracțiuni. Faptul că infracțiunea implică o pluralitate de modalități nu este în nici un caz dovada manifestării unei intenții infracționale distincte în raport cu fiecare dintre aceste modalități. În concluzie, pluralitatea de modalități infracționale nu trebuie confundată cu pluralitatea de infracțiuni.

Totodată, nu considerăm întemeiat punctul de vedere exprimat de I.Gîrbuleț, conform căruia exploatarea persoanei traficate este una dintre condițiile obligatorii sub aspectul existenței infracțiunilor privind traficul de persoane. Or, exploatarea persoanei traficate nu poate fi recunoscută nici modalitate a acțiunii principale din cadrul faptelor privind traficul de persoane, nici modalitate a acțiunii adiacente din cadrul respectivelor fapte. Nu poate fi parte a laturii obiective a infracțiunilor privind traficul de persoane, ceea ce constituie scopul infracțiunilor date, adică rezultatul la care aspiră făptuitorul. A condiționa consumarea infracțiunilor privind traficul de persoane de realizarea scopului de exploatare înseamnă nu altceva decât a ignora voința legiuitorului care a stabilit că exploatarea persoanei traficate se situează dincolo de limitele infracțiunilor date. Dacă am agreea viziunea aparținând lui I.Gîrbuleț, implicit, ar trebui să afirmăm că nerealizarea scopului de exploatare a persoanei traficate indică asupra întreruperii la etapa de tentativă

a executării laturii obiective a infracțiunilor privind traficul de persoane. Ceea ce nu poate fi acceptat.

În concluzie la analiza efectuată, luând în considerație gradul de studiere a temei cercetate, se poate afirma că mai există rezerve neexplorate în ceea ce privește investigarea problemei reglementării răspunderii penale pentru infracțiunile privind traficul de persoane în dreptul comparat. Nivelul de elaborare a concepției de reglementare a răspunderii penale pentru infracțiunile privind traficul de persoane în dreptul comparat nu poate fi recunoscut satisfăcător.

Acest articol a fost finanțat din contractul POSDRU/159/1.5/S/141699, proiect strategic ID 141699, cofinanțat din Fondul Social European, prin Programul Operațional Sectorial Dezvoltarea Resurselor Umane 2007-2013.

Referințe:

1. Mateuț Gh., Petrescu V.E., Ștefăroi N. et al. *Traficul de ființe umane: infractor, victimă, infracțiune*. Iași: Asociația Alternative Sociale, 2005.
2. The Indian Immoral Traffic (Prevention) Act // http://www.ncpcr.gov.in/Acts/Immoral_Traffic_Prevention_Act_%28ITPA%29_1956.pdf (vizitat 18.05.2012).
3. The Indian Penal Code // <http://trivandrum.gov.in/~trivandrum/pdf/act/THEINDIAN%20PENALCODE.pdf>
4. The Indian Juvenile Justice Act // <http://www.nls.ac.in/cc/jjdocuments/juvenilejusticeact1986.pdf>
5. Paraschiv G. *Traficul de persoane*. București, Ars Academica, 2008.
6. Dima M. *Traficul ilegal de persoane în România. Tendințe și perspective*. Rezumat al tezei de doctorat. București, 2009.
7. Negoescu D. *Prevenirea și combaterea traficului de persoane*. Rezumat al tezei de doctorat. București, 2009.
8. *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2005, nr.164-167.
9. Pasca F. *Combaterea fenomenului infracțional de trafic de ființe umane*. Rezumat al tezei de doctorat. București, 2009.
10. Filip C.P. *Examen teoretic al infracțiunii de trafic de persoane*. În: *Analele Universității „Constantin Brâncuși” din Târgu Jiu. Seria Științe Juridice*, 2010, nr.3, p.189-204.
11. Butnaru Gh., Bujor V., Bejan O. *Caracterizare criminologică și juridico-penală a traficului de ființe*. Chișinău: Ericon SRL, 2008, p.50.
12. Гырла Л.Г., Табарча Ю.М. *Уголовное право Республики Молдова. Часть особенная*. Т.1. Кишинэу, Cartdidact, 2010, c.197.
13. Gîrbuleț I. *Traficul de persoane*. București: Universul Juridic, 2010.
14. Lascu I. *Incriminări privind traficul de persoane*. În: *Dreptul*, 2002, nr.7, p.10-17.

OBIECTUL MATERIAL AL INFRAȚIUNILOR PREVĂZUTE LA art.191 „DELAPIDAREA AVERII STRĂINE” DIN CODUL PENAL *Partea II*

*Irina SELEVESTRU,
doctorand (USM)*

În cadrul acestui studiu, se stabilește, printre altele, că forma scrisă a actului juridic, prin care se face încredințarea bunurilor în administrarea făptuitorului, nu este necesară în toate cazurile. Forma în cauză este necesară doar atunci când o cere legea. Se arată că, în ipoteza infracțiunilor prevăzute la art.191 CP RM, temeiurile încredințării bunurilor în administrarea făptuitorului trebuie să fie nu doar conforme cu legea. Ele mai trebuie să fie juridice (nu faptice). Doar în acest fel, ca rezultat al încredințării bunurilor în administrarea făptuitorului, acesta va putea obține anumite prerogative sau împuterniciri asupra respectivelor bunuri. Se demonstrează că nu este oportună excluderea sintagmei „abuz de încredere” din dispoziția art.190 CP RM. O astfel de remaniere legislativă nu ar facilita delimitarea infracțiunilor în cauză de cele reunite sub denumirea marginală de „delapidare a averii străine”. Nu în ultimul rând, se argumentează că, în cazul în care bunurile altei persoane, încredințate în administrarea făptuitorului, au o calitate specială care depășește cadrul infracțiunilor prevăzute la art.191 CP RM, aplicabil va fi nu acest articol. Se va aplica o altă normă, specială în raport cu art.191 CP RM.

Cuvinte-cheie: delapidarea averii străine; sustragere; obiectul material al infracțiunii; bunurile încredințate în administrarea făptuitorului; contract (ne)translativ de proprietate; coproprietate; abuz de încredere; calitate specială.

** *

In this study, it is pointed out, amongst others, that the written form of the legal act which enables the entrusting of goods to offenders' management is not necessary for all the cases. The form in question is needed only when is required by law. It is shown that, with regard to the offences referred to at art.191 PC RM, the motives behind entrusting the goods to offenders' management must not only comply with the law, but they also have to be juridical (not factual). Only in this way, as a result of entrusting the goods to offenders' management, thereof the offender will be able to obtain certain prerogatives or powers in respect. Additionally, it is argued that it is not appropriate to exclude the phrase “breach of trust” from the disposal of art.190 PC RM. Such a legislative intervention wouldn't facilitate the delimitation of the offences in question from the ones integrated together by the marginal name of embezzlement of others' wealth. Finally but not least, it is argued that, if the goods entrusted to offenders' management have a special quality that exceeds the legal framework of the offences set forth at art.191 PC RM, therefore this article will not be applicable. There will be applied another norm, a special one in relation to art.191 PC RM.

Keywords: embezzlement of others' wealth; theft; material object of the offence; goods entrusted to offenders' management; translative ownership agreement; co-ownership; breach of trust; special quality.

În cele ce urmează, ne vom referi la un alt aspect care ține de obiectul material al infracțiunilor specificate la art.191 CP RM.

În acest scop, reproducem următoarea speță: *G.V. a fost învinuit de comiterea infracțiunii prevăzute la lit.c) alin.(2) art.191 CP RM. În fapt, din 2004 acesta a început să concubineze cu V.A. După cununie, inițial, G.V. și V.A. au locuit în casa părinților lui G.V. Apoi, G.V. și V.A. au procurat împreună o casă în satul Burlănești, raionul Edineț. În 2007, V.A. a plecat la muncă în Federația Rusă, iar G.V. a rămas acasă. Periodic, V.A. îi expedia lui G.V. câte 100-200 \$ pentru cheltuielile legate de gospodăria lor comună. În total, i-a expediat aproximativ 3.000 \$. Atunci când V.A. s-a întors din Federația Rusă, G.V. deja concubina cu o altă persoană. Drept urmare, V.A. i-a cerut lui G.V. să-i restituie cei aproximativ 3.000 \$. Acesta a anunțat-o pe V.A. că-i va restitui doar 1.500 \$, deoarece restul banilor primiți de la V.A. au fost cheltuiți pentru gospodăria lor comună. G.V. a fost achitat, invocându-se lipsa elementelor constitutive ale infracțiunii prevăzute la lit.c)*

alin.(2) art.191 CP RM. La concret, s-a considerat că cei aproximativ 3.000 \$, primiți de la V.A., au fost folosiți integral pentru necesitățile gospodăriei lor comune (pentru achitarea convorbirilor telefonice, pentru rambursarea unui credit obținut în vederea procurării a 90 de oi etc.) [1].

Nu suntem de acord cu această soluție. Totodată, considerăm unilaterală opinia exprimată de N.V. Vișneakova: „Bunurile, aflate în proprietatea comună a două sau mai multor persoane, nu pot fi străine pentru aceste persoane” [2]. Considerăm că doar partea cuvenită fiecărei din aceste două sau mai multe persoane nu îi este străină.

O astfel de concluzie reiese din alin.(1) art.345 Codul civil: „Proprietatea comună poate fi caracterizată prin delimitarea cotei fiecărui proprietar (proprietate pe cote-părți) sau prin nedelimitarea cotelor-părți (proprietate în devălmășie)”. Așadar, în cadrul proprietății comune, fiecare coproprietar are cota-parte a sa. Nu este relevant dacă această cotă-parte este delimitată sau nu de cea a altor coproprietari. De aceea, *atunci când*

coproprietarul ia bunurile care constituie cota-parte a sa, nu putem vorbi despre sustragere. Sustragere există atunci când coproprietarul ia bunurile care depășesc cota-parte a sa.

Drept confirmare, V.Dobrinoiu opinează: „Poate constitui obiectul material al infracțiunii analizate (adică al infracțiunii specificate la art.238 din Codul penal român din 17.07.2009 – *n.a.*) și bunul asupra căruia autorul are numai un drept de coproprietate, deci acel bun este indivizibil sau plusul care depășește cota care îi aparține în situația unui bun divizibil. De aceea, constituie abuz de încredere fapta unuia dintre soți de a-și însuși sau de a dispune pe nedrept de un bun aflat în detenția sa exclusivă sau fapta de a-și însuși din domiciliul comun un bun coproprietate a concubinilor” [3]. Acestui punct de vedere i se alătură alți autori [4].

Ideea este dezvoltată de A.V. Șulga: „Bunurile, care se află în proprietatea comună a mai multor persoane, reprezintă una dintre varietățile bunurilor încredințate în administrarea făptuitorului. Bunurile, care se află în proprietatea comună, nu pot aparține în deplină măsură doar unui coproprietar sau câtorva dintre aceștia. Fiecare dintre coproprietari are un drept de proprietate limitat, deoarece nu poate exercita dreptul de posesie, de folosință sau de dispoziție asupra acestor bunuri fără a avea acordul celorlalți coproprietari... În cazul sustragerii bunurilor care se află în proprietatea comună a soților, lipsește acordul unuia dintre soți, iar bunurile în cauză sunt valorificate pentru a fi satisfăcute interesele doar ale celui alt soț” [5].

După această digresiune necesară, consemnăm că, în speța sus-menționată, intenția lui G.V. de a restitui *post-factum* banii, care depășesc cota-parte a lui, nu-l absolvă de răspundere penală. În context, își dovedește relevanța ideea expusă de S.Brînza și V.Stati: „Luarea ilegală va fi considerată gratuită și atunci când compensarea valorii bunurilor luate a avut loc deja după săvârșirea sustragerii, după consumarea acesteia, ca expresie a reparării benevole a pagubei pricinuite sau a înlăturării daunei cauzate. În conformitate cu lit.e) alin. (1) art.76 CP RM, această circumstanță poate atenua răspunderea penală pentru sustragere, dar nicidecum să-l absolve pe făptuitor de ea” [6].

Astfel, considerăm că G.V. a sustras cei aproximativ 1.500 \$ care constituiau cota-parte a lui V.A. Banii în cauză i-au fost expediați lui G.V. în scopul efectuării de cheltuieli pentru gospodăria comună a celor doi. Din momentul în care gospodăria a încetat să mai fie comună (întrucât G.V. a început să concubineze cu o altă persoană), G.V. nu a mai respectat această destinație. Cu alte cuvinte, din posesor legitim al celor 1.500 \$ care constituiau cota-parte a lui V.A. și care i-au fost încredințați în administrare, el s-a transformat în posesorul lor nelegitim. Deci, G.V. a sustras cei aproximativ 1.500 \$ care constituiau cota-parte a lui V.A. În această situație, contează și când anume a apărut scopul de a sustrage suma de bani în cauză. Astfel, dacă acest

scop a apărut după trecerea în posesia lui G.V. a celor aproximativ 1.500 \$, care constituiau cota-parte a lui V.A., este aplicabil art.191 CP RM. Dacă însă scopul de sustragere a apărut înainte de trecerea acestei sume de bani în posesia lui G.V., este aplicabil art.190 CP RM. Nu este exclusă nici ipoteza ca una dintre infracțiunile prevăzute la art.190 CP RM să formeze concursul real cu una dintre infracțiunile specificate la art.191 CP RM. O asemenea ipoteză ar presupune două etape: la prima etapă, scopul de sustragere apare după trecerea în posesia lui G.V. a primei părți din cei aproximativ 1.500 \$ care constituiau cota-parte a lui V.A. La cea de-a doua etapă, scopul de sustragere apare înainte de trecerea celeilalte părți din respectiva sumă de bani în posesia lui G.V.

În alt context, nu doar bunurile comune ale soților sau ale concubinilor pot reprezenta obiectul material al infracțiunilor prevăzute la art.191 CP RM. Astfel, într-o speță se arată: *G.B. a fost condamnat în baza lit.c) alin. (2) art.191 CP RM. În fond, la 31.03.2005, acesta a vândut către întreprinderea „A.P.-P.” SRL o cositoare în valoare de 18.500 lei. La 19.01.2000, aceasta i-a fost încredințată în administrare lui G.B. în urma concursului de repartizare a patrimoniului aparținând colhozului „C.”. Vânzarea cositoarei către întreprinderea „A.P.-P.” SRL s-a făcut în lipsa acordului celorlalți coproprietari ai acesteia – D.V., M.V., P.I., S.A., S.V., Ș.A., B.D., B.A., B.V., M.I., M.M., P.M., Ș.M., Ș.E., G.V., G.R., M.E. și P.L.* [7].

Într-adevăr, bunurile, care se află în proprietatea unei întreprinderi, pot constitui una dintre varietățile bunurilor încredințate în administrarea făptuitorului. De exemplu, după A.I. Posohov, „vom fi în prezența delapidării averii străine în cazul sustragerii bunurilor care se află în: proprietatea pe cote-părți a societăților comerciale, a cooperativelor sau a altor întreprinderi colective; proprietatea în devălmășie a gospodăriei țărănești (de fermier)” [8]. Important este ca, și de această dată, coproprietarul să ia bunurile care depășesc cota-parte a lui. În caz contrar, art.191 CP RM este inaplicabil.

Nu putem trece cu vederea opinia care-i aparține lui A.V. Șulga: „Sustragerea pe calea delapidării a averii străine a bunurilor, aflate în proprietatea comună, trebuie delimitată de samavolnicie. Existența unui drept presupus al făptuitorului asupra cotei-părți a unui alt coproprietar în proprietatea comună nu poate avea nici un impact asupra calificării celor săvârșite în conformitate cu art.160 din Codul penal al Federației Ruse. Aceasta întrucât necunoașterea legii nu exonerează făptuitorul de răspundere” [9].

Considerăm că, în situația descrisă de A.V. Șulga, dilema constă nu aceea dacă se aplică răspunderea penală sau nu. Dilema mai constă în aceea dacă răspunderea penală se aplică pentru samavolnicie sau pentru delapidarea averii străine. În cazul în care sunt întrunite condițiile stabilite la art.352 CP RM (presupunând,

printre altele, că făptuitorul exercită un drept presupus în mod arbitrar și prin încălcarea ordinii stabilite), răspunderea trebuie aplicată în baza acestui articol. Nu trebuie să uităm că, în contextul infracțiunilor prevăzute la art.352 CP RM, „situația-premisă constă în existența unui conflict (litigiu) între victimă și făptuitor. În lipsa unei asemenea situații-premisă, răspunderea urmează a fi aplicată nu conform art.352 CP RM, ci potrivit altor norme” [10]. Din aceste considerente, subscriem opiniei lui I.Pascu: „Nu este susceptibil de a constitui obiectul material al abuzului de încredere bunul asupra căruia există controverse între părți cu privire la dreptul de proprietate” [11].

În concluzie, *nu art.191 CP RM, ci art.352 CP RM este aplicabil în ipoteza în care făptuitorul revendică, în mod arbitrar și prin încălcarea ordinii stabilite, bunurile asupra cărora exercită un drept legitim sau presupus, iar aceste bunuri se dovedesc a fi cota-parte a unui alt coproprietar (altul decât făptuitorul) în proprietatea comună.*

Anterior, relevând una dintre caracteristicile obiectului material al infracțiunilor specificate la art.191 CP RM, am menționat: indiferent de formele în care se concretizează temeiurile încredințării bunurilor în administrarea făptuitorului, aceste temeiuri trebuie să fie conforme cu legea. Înseamnă oare aceasta că obiectul material al acestor infracțiuni îl pot constitui doar bunurile care sunt încredințate în administrarea făptuitorului în baza unui document?

În teoria dreptului penal, nu este formulat un răspuns unanim la această întrebare. De exemplu, A.P. Seviukov susține: „Bunuri încredințate în administrarea făptuitorului sunt bunurile transmise în baza unui document, în vederea deservirii, utilizării sau gestionării acestora” [12]. Alți autori au opinii apropiate [13]. În contrast, A.V. Șulga este de părere că bunuri încredințate în administrarea făptuitorului sunt nu doar bunurile transmise acestuia în baza unui document, dar și bunurile transmise fără o perfectare documentară (de exemplu, în cazul executării obligațiilor de muncă, al încheierii unor contracte de drept civil în formă verbală etc.) [14]. O poziție similară exprimă și alți autori [15].

Într-adevăr, de exemplu, Codul civil stabilește: actul juridic poate fi încheiat verbal, în scris sau în formă autentică (alin.(1) art.208); forma este o condiție de valabilitate a actului juridic numai în cazurile expres prevăzute de lege (alin.(2) art.208); actul juridic pentru care legea sau acordul părților nu stabilește formă scrisă sau autentică poate fi încheiat verbal (alin.(1) art.209); actul juridic care se execută chiar la încheierea lui poate fi încheiat verbal. Excepție fac actele juridice pentru care se cere formă autentică sau actele juridice pentru care forma scrisă este cerută pentru valabilitate (alin.(2) art.209); trebuie să fie încheiate în scris actele juridice dintre persoanele juridice, dintre persoanele juridice și persoanele fizice și dintre persoanele fizice, dacă valoarea obiectului actului juridic depășește 1.000 de lei,

iar în cazurile prevăzute de lege, indiferent de valoarea obiectului (alin.(1) art.210); nerespectarea formei scrise a actului juridic face să decadă părțile din dreptul de a cere, în caz de litigiu, proba cu martori pentru dovedirea actului juridic (alin.(1) art.211); nerespectarea formei scrise a actului juridic atrage nulitatea lui numai în cazul în care acest efect este expres prevăzut de lege sau prin acordul părților (alin.(2) art.211).

De asemenea, din dispoziția de la lit.b) alin.(1) art.338 din Codul muncii, reiese că salariatul poate primi bunurile sau alte valori spre decontare în baza unei procuri unice sau în baza altor documente unice.

În conformitate cu alin.(3) art.34 al Legii privind pensiile de asigurări sociale de stat, adoptate de Parlamentul Republicii Moldova la 14.10.1998 [16], pensia se plătește mandatarului numai la prezentarea procurii, a cărei valabilitate nu poate fi mai mare de 6 luni consecutive.

Potrivit Hotărârii Guvernului Republicii Moldova pentru aprobarea Regulilor privind prestarea serviciilor poștale, nr.798 din 18.06.2002 [17], pentru primirea trimiterii poștale persoana împuternicită în acest scop prezintă procura și unul din documentele de legitimare indicate în pct.103 al acestor Reguli (pct.104); documentele de legitimare în baza cărora se eliberează trimiterile poștale sunt: a) buletinul de identitate; b) pașaportul; c) actul de identitate cu drept de reședință eliberat cetățenilor străini; d) legitimația personală a deputaților Parlamentului Republicii Moldova; e) legitimația personală eliberată în schimbul pașaportului; f) livretul militar al militarilor în termen; g) permisul de conducere auto.

În corespundere cu pct.1 din anexa nr.4 la Hotărârea Guvernului Republicii Moldova cu privire la executarea Decretului Președintelui Republicii Moldova nr.406-II din 23 decembrie 1997, nr.294 din 17.03.1998 [18], delegațiile pentru ridicarea valorilor în mărfuri și materiale se eliberează factorilor de decizie ai întreprinderilor, organizațiilor și instituțiilor pe formularele tipizate M-2.

Conform pct.95 din Ordinul Ministrului Transporturilor și Gospodăriei Drumurilor privind aprobarea Regulamentului transportului de călători, bagaje și mesagerii pe calea ferată, nr.83 din 28 aprilie 2005 [19], pentru confirmarea preluării bagajelor la transport, magazia de bagaje eliberează călătorului, la stația inițială de expediție, una sau mai multe recipise de bagaje.

Și astfel de exemple pot continua.

Așadar, forma scrisă a actului juridic, prin care se face încredințarea bunurilor în administrarea făptuitorului, nu este necesară în toate cazurile. Forma în cauză este necesară doar atunci când o cere legea.

În practica judiciară, această teză este validată de unele exemple de aplicare a art.191 CP RM, în care încredințarea bunurilor în administrarea făptuitorului s-a făcut fără o perfectare documentară [20]. În aceste exemple, a fost respectată recomandarea referitoare la

art.191 CP RM, din pct.17 din Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție Cu privire la practica judiciară în procesele penale despre sustragerea bunurilor nr.23 din 28.06.2005: „Bunurile pot fi încredințate în virtutea funcției de răspundere a făptuitorului, a raporturilor contractuale sau a însărcinării speciale din partea făptuitorului” [21].

În cazul în care funcția de răspundere a făptuitorului, raporturile contractuale sau însărcinarea specială din partea făptuitorului nu presupun forma scrisă a încredințării bunurilor în administrarea făptuitorului, nu există niciun impediment în calea aplicării art.191 CP RM. În consecință, ne raliem opiniei formulate de I.Zaporojan: „În orice caz, încredințarea bunurilor are un temei de drept, și nu unul de fapt. În aceste condiții nu se mai poate afirma că încredințarea bunurilor presupune exercitarea prerogativelor de către făptuitor, atunci când acesta stăpânește bunurile *de-facto*” [22]. Exprimând aceleași idei, S.Brînza și V.Stati afirmă: „Încredințarea bunurilor în administrarea făptuitorului este un act cu semnificație juridică de manifestare a voinței persoanei” [23].

În concluzie, *în ipoteza infracțiunilor prevăzute la art.191 CP RM, temeiurile încredințării bunurilor în administrarea făptuitorului trebuie să fie nu doar conforme cu legea. Ele mai trebuie să fie juridice (nu faptice). Doar în acest fel, ca rezultat al încredințării bunurilor în administrarea făptuitorului, acesta va putea obține anumite prerogative sau împuterniciri asupra respectivelor bunuri.*

În altă ordine de idei, este util să-l cităm pe I.Zaporojan: „Analiza arată că însuși faptul transmiterii bunurilor în posesia legitimă a făptuitorului este o manifestare de încredere. De aceea, delapidarea ulterioară a acestor bunuri reprezintă implicit un abuz de încredere... Sub aspect etimologic, noțiunea «bunuri încredințate» cuprinde și acele bunuri care sunt transmise persoanei (persoanelor) în baza contractului de depozit, arendă, expediție, transport etc., încheiat cu ea (ele). În cazul sustragerii unor asemenea bunuri, de asemenea are loc abuzul de încredere” [24]. Ideea este dezvoltată de către V.V. Hiliuta care consideră că ramura de drept, care, la momentul comiterii infracțiunii, reglementează raporturile juridice dintre făptuitor și victimă, reprezintă acel criteriu care permite delimitarea abuzului de încredere în cazul infracțiunilor reunite sub denumirea marginală de delapidare a averii străine de abuzul de încredere în cazul infracțiunilor reunite sub denumirea marginală de escrocherie. Astfel, în ipoteza infracțiunilor reunite sub denumirea marginală de delapidare a averii străine, raporturile juridice dintre făptuitor și victimă își au suportul în normele dreptului muncii, ale unor regulamente, statuti sau instrucțiuni de serviciu etc. Dacă însă la baza raporturilor juridice dintre făptuitor și victimă se află contractul de drept civil, atunci vom fi în prezența uneia dintre infracțiunile reunite sub denumirea marginală de escrocherie [25].

În replică, în primul rând, reiterăm ideea pe care am formulat-o *supra*: infracțiunile prevăzute la art.191 CP RM pot fi săvârșite nu doar în legătură cu desfășurarea unor raporturi juridice de muncă dintre salariat și angajator. Sfera de aplicare a acestui articol este mai largă. Aceasta întrucât nu doar salariatul poate fi subiect al infracțiunilor în cauză.

În al doilea rând, considerăm că, în contextul infracțiunilor reunite sub denumirea marginală de delapidare a averii străine, nu abuzul de încredere este cel care-i permite făptuitorului să sustragă bunurile ce i-au fost încredințate în administrare. Aceasta chiar dacă din unele spețe din practica judiciară [26] reiese contrariul.

Drept urmare, nu susținem acei autori [27] care propun excluderea sintagmei „abuz de încredere” din dispoziția care stabilește răspunderea pentru infracțiunile reunite sub denumirea marginală de escrocherie. O astfel de remaniere legislativă nu ar facilita delimitarea infracțiunilor în cauză de cele reunite sub denumirea marginală de delapidare a averii străine.

În acest plan, C.Duvac ne ajută să înțelegem de ce abuzul de încredere în accepțiunea art.238 din Codul penal român din 17.07.2009 înseamnă altceva decât abuzul de încredere în accepțiunea art.190 CP RM: „Abuzul de încredere (art.238 din noul Cod penal)... presupune că bunul de care dispune subiectul activ să fi intrat în posesia lui pe baza unui titlu, derivând dintr-un raport juridic preexistent (contract de depozit, transport, comodat, gaj, credit etc.), și nu ca urmare a unei induceri în eroare a subiectului pasiv” [28].

Raportându-ne la conjunctura legii penale autohtone, remarcăm că – în situația infracțiunilor reunite sub denumirea marginală de „escrocherie”, presupunând abuzul de încredere – înainte de comiterea infracțiunii, făptuitorul nu este posesorul legitim al bunurilor pe care le sustrage. În contrast, în cazul infracțiunilor reunite sub denumirea marginală de „delapidare a averii străine”, înainte de a comite sustragerea, făptuitorul are calitatea de posesor legitim al bunurilor. Sub acest aspect, ne raliem poziției exprimate de V.I. Plohovala: în ipoteza infracțiunilor reunite sub denumirea marginală de delapidare a averii străine, nu abuzul de încredere, ci exercitarea ilegală a prerogativelor asupra bunurilor care i-au fost încredințate în administrare este ceea ce-i permite făptuitorului să comită sustragerea [29].

Criticând propunerea de excludere a sintagmei „abuz de încredere” din dispoziția care stabilește răspunderea pentru infracțiunile reunite sub denumirea marginală de escrocherie, A.V. Șulga menționează că, în cazul acestor infracțiuni, intenția de a sustrage apare până la sau în momentul transmiterii bunurilor victimei către făptuitor; în situația infracțiunilor reunite sub denumirea marginală de delapidare a averii străine, intenția de a sustrage apare după acest moment. De aceea, în momentul transmiterii bunurilor victimei către făptuitor, acesta nu abuzează de încrederea vic-

timei [30]. Puncte de vedere similare sunt emise de către alți autori [31].

Bineînțeles, acesta nu este singurul criteriu de delimitare a infracțiunilor reunite sub denumirea marginală de escrocherie, presupunând abuzul de încredere, de infracțiunile reunite sub denumirea marginală de delapidare a averii străine. Astfel, I.O. Selivanov și M.V. Saprâkina consideră că, în ipoteza infracțiunilor reunite sub denumirea marginală de „escrocherie”, presupunând abuzul de încredere, bunurile străine sunt transmise în proprietatea făptuitorului. În opoziție, în situația infracțiunilor reunite sub denumirea marginală de „delapidare a averii străine”, bunurile străine i se transmit făptuitorului cel mult în vederea gestionării operative, a expedierii, a păstrării etc. [32] În cea mai mare parte, acceptăm această poziție. Fără a-i reduce din valoare, concretizăm că făptuitorul nu poate dobândi dreptul de proprietate asupra bunurilor străine pe căi ilegale. Această concluzie reiese din art.320 din Codul civil. Iată de ce, mai corect este să afirmăm că – în ipoteza infracțiunilor reunite sub denumirea marginală de escrocherie, presupunând abuzul de încredere – victima (a cărei voință este alterată sub influența abuzului de încredere) dorește să renunțe definitiv la bunurile sale în favoarea făptuitorului. În opoziție, în situația infracțiunilor reunite sub denumirea marginală de delapidare a averii străine, victima nu dorește să renunțe definitiv la bunurile sale în favoarea făptuitorului.

În literatura de specialitate, este propus și un al treilea criteriu de delimitare a infracțiunilor reunite sub denumirea marginală de escrocherie, presupunând abuzul de încredere, de infracțiunile reunite sub denumirea marginală de delapidare a averii străine. În această privință, D.I. Skripnikov susține: în cazul infracțiunilor reunite sub denumirea marginală de escrocherie, presupunând abuzul de încredere, transmiterea bunurilor de la victimă către făptuitor are doar în aparență un caracter legal. Din această cauză, respectivul act de transmitere a bunurilor este lovit de nulitate. În opoziție, în ipoteza infracțiunilor reunite sub denumirea marginală de delapidare a averii străine, atât actul de transmitere a bunurilor de la victimă către făptuitor, cât și posesia care rezultă din acest act, au un caracter legal [33]. Această părere este împărtășită de alți autori [34].

Cele trei criterii prezentate *supra* demonstrează cu prisosință inoportunitatea excluderii sintagmei „abuz de încredere” din dispoziția art.190 CP RM: în contextul legii penale a Republicii Moldova, abuzul de încredere caracterizează infracțiunile reunite sub denumirea marginală de escrocherie, nu infracțiunile reunite sub denumirea marginală de delapidare a averii străine.

În altă ordine de idei, S.Brînza afirmă: „La infracțiunile contra patrimoniului trebuie raportate numai acele fapte, pe care legiuitorul le-a declarat ca infracționale în virtutea pericolului lor deosebit tocmai în raport cu valoarea socială fundamentală nominalizată. În alți termeni, se au în vedere fapte, a căror comitere

vătămă, efectiv sau potențial, relațiile sociale cu privire la patrimoniul în condiții de inevitabilitate. De aceea, este clar că infracțiunile prevăzute la art.142, 179, lit.b) art.181, art.221, 222, 238, 241, 260, 268, 278, 343 CP RM, precum și multe alte asemenea acestora, nu pot fi incluse în grupul infracțiunilor contra patrimoniului” [35]. Dezvoltând ideea, S.N. Rorer și O.V. Korobka opinează că, în unele cazuri, datorită calităților speciale ale bunurilor care constituie obiectul material al infracțiunilor săvârșite prin sustragere, răspunderea se va aplica nu în baza normelor care fac parte din capitolul legii penale dedicat infracțiunilor contra patrimoniului, dar potrivit normelor care fac parte din alte capitole ale legii penale [36].

Ne alăturăm acestui punct de vedere. *În cazul în care bunurile altei persoane, încredințate în administrarea făptuitorului, au o calitate specială care depășește cadrul infracțiunilor prevăzute la art.191 CP RM, aplicabil va fi nu acest articol. Se va aplica o altă normă, specială în raport cu art.191 CP RM.* O asemenea soluție reiese din art.116 CP RM.

Care sunt aceste norme speciale? Și, respectiv, care sunt bunurile ce constituie obiectul material al infracțiunilor prevăzute de aceste norme speciale?

Răspunsurile la aceste întrebări sunt: art.181 (în cazul urnelor de vot sau al documentelor electorale, încredințate în administrarea făptuitorului); art.217⁴ (în ipoteza substanțelor narcotice sau psihotrope încredințate în administrarea făptuitorului); art.240 CP RM (în situația mijloacelor din împrumuturile interne sau externe garantate de stat, încredințate în administrarea făptuitorului); art.251 (în cazul bunurilor gajate, luate în leasing, sechestrate sau confiscate, care au fost încredințate în administrarea făptuitorului); art.290 (în ipoteza armelor de foc (cu excepția armei de vânătoare cu țeavă lisă) sau a munițiilor, încredințate în administrarea făptuitorului); art.295 (în situația materialului sau a dispozitivului radioactiv ori a instalației nucleare, încredințate în administrarea făptuitorului); alin.(1) art.360 (în cazul documentelor, imprimatelor, ștampilelor sau sigiliilor aparținând întreprinderilor, instituțiilor, organizațiilor, indiferent de tipul de proprietate sau forma juridică de organizare, încredințate în administrarea făptuitorului); alin.(2) art.360 CP RM (în ipoteza buletinelor de identitate sau a altor documente importante ale persoanelor fizice, cu intenția de a limita libertatea persoanei, inclusiv libertatea de circulație, sau de a o lipsi de aceasta) etc.

În situația în care sunt sustrate atât bunuri oarecare ale altei persoane, încredințate în administrarea făptuitorului, cât și bunuri având oricare dintre calitățile speciale nominalizate *supra*, vom fi în prezența unui concurs de infracțiuni. Mai concret, una dintre infracțiunile specificate la art.191 CP RM va forma concurs cu una dintre infracțiunile prevăzute la art.181, 217⁴, 240, 251, 290, 295, alin.(1) sau (2) art.360 sau altele din Codul penal.

În situații de altă natură, nu este exclus ca bunurile constituind obiectul material al uneia dintre infracțiunile specificate la art.191 CP RM să reprezinte părți ale altor bunuri care devin deteriorate ca urmare a comiterii unei asemenea infracțiuni. În astfel de situații, vom fi în prezența unui concurs de infracțiuni: alături de una dintre infracțiunile prevăzute la art.191 CP RM, la calificare se va reține infracțiunea presupunând deteriorarea bunurilor care conține bunurile sustrate în urma săvârșirii uneia dintre infracțiunile specificate la art.191 CP RM. Din această perspectivă, considerăm ilustrativă următoarea speță: *U.I. fost condamnat în baza alin.(2) art.195 și alin.(2) art.379 CP RM. În fapt, acesta își satisfacea serviciul militar prin contract în Brigada de artilerie „Pрут”, or. Ungheni. U.I. deținea funcția de ajutor al șefului transmisiuni, având acces liber la aparatajul de transmisiune secretă T-217 și T-219, fiind responsabil pentru întreținerea în ordine a acestui aparataj, funcționarea lui, asigurarea transmisiunilor în Brigada de artilerie „Pрут”, asigurarea capacității de luptă în transmisiuni. În aceste împrejurări, două persoane i-au propus lui U.I. să dezamblaze respectivul aparataj, pentru a extrage ulterior din acesta paladiu. Acceptând respectiva propunere, U.I. a sustras din aparatajul de transmisiune secretă T-217 și T-219 2.334 de lamele de formare a cheilor de secretizare, care conțineau 816,025 gr. de paladiu în valoare de 155044,76 lei. Ca rezultat, a fost deteriorată intenționat tehnica militară, fapta soldându-se cu urmări grave* [37].

Analizând speța în cauză, putem observa că infracțiunea, prevăzută la alin.(2) art.195 CP RM (exprimată în însușirea în proporții deosebit de mari sub formă de delapidare a averii străine), se află în conexitate etologică cu infracțiunea specificată la alin.(2) art.379 CP RM. Altfel spus, infracțiunea specificată la alin.(2) art.379 CP RM este săvârșită pentru a înlesni comiterea infracțiunii prevăzute la alin.(2) art.195 CP RM.

În încheiere, formulăm următoarele **concluzii** referitoare la obiectul material al infracțiunilor specificate la art.191 CP RM:

1) în cazul infracțiunilor prevăzute la art.191 CP RM, obiectul material are, în primul rând, trăsăturile ce caracterizează obiectul material al sustragerii. În al doilea rând, există trăsături care individualizează obiectul material al infracțiunilor prevăzute la art.191 CP RM în raport cu obiectul material al celorlalte infracțiuni săvârșite prin sustragere (care sunt specificate la art.186-188, 190 și 192 CP RM);

2) nu există nici un temei de a devia de la axioma potrivit căreia obiectul material al sustragerii, indiferent de forma pe care o adoptă, îl pot constitui doar bunurile mobile. Numai astfel de bunuri pot constitui obiectul material al infracțiunilor prevăzute la art.191 CP RM;

3) considerăm obligatorii următoarele cinci caracteristici ale obiectului material al infracțiunilor reunite sub denumirea marginală de „delapidare a averii străine”, caracteristici care rezultă din sintagma „încredința-

te în administrarea făptuitorului” utilizată în art.191 CP RM: a) încredințarea bunurilor în administrarea făptuitorului presupune că, înainte de comiterea infracțiunii, victima i le transmite benevol; b) indiferent de formele în care se concretizează temeiurile încredințării bunurilor în administrarea făptuitorului, aceste temeiuri trebuie să fie conforme cu legea; c) ca rezultat al încredințării bunurilor în administrarea făptuitorului, acesta obține anumite prerogative sau împuterniciri asupra respectivelor bunuri; d) după încredințarea bunurilor în administrarea făptuitorului, acestuia îi revine obligația să asigure interesul celui care-i transmite bunurile; e) după încredințarea bunurilor în administrarea făptuitorului, victima își păstrează dreptul de proprietate asupra acestora;

4) bunurile, care constituie obiectul contractelor, de exemplu, de comodat, locațiune sau leasing, pot reprezenta obiectul material al infracțiunilor prevăzute la art.191 CP RM. Or, din art.859, 875 și 923 din Codul civil, reiese că aceste contracte nu sunt translativ de proprietate;

5) în cazul în care făptuitorul consideră că bunurile i-au fost încredințate în proprietate (deși, în realitate, i-au fost conferite doar anumite prerogative sau împuterniciri asupra acestora), după care sustrage respectivele bunuri, va răspunde pentru tentativa la una dintre infracțiunile specificate la art.190 CP RM. În opoziție, în cazul în care făptuitorul consideră că i-au fost conferite doar anumite prerogative sau împuterniciri asupra bunurilor încredințate (deși, în realitate, bunurile i-au fost încredințate în proprietate), după care sustrage respectivele bunuri, va răspunde pentru tentativa la una dintre infracțiunile prevăzute la art.191 CP RM;

6) atunci când coproprietarul ia bunurile care constituie cota-parte a lui, nu putem vorbi despre sustragere. Sustragere există atunci când coproprietarul ia bunurile care depășesc cota-parte a lui;

7) nu art.191 CP RM, ci art.352 CP RM este aplicabil în ipoteza în care făptuitorul revendică, în mod arbitrar și prin încălcarea ordinii stabilite, bunurile asupra cărora exercită un drept legitim sau presupus, iar aceste bunuri se dovedesc a fi cota-parte a unui alt coproprietar (altul decât făptuitorul) în proprietatea comună;

8) forma scrisă a actului juridic, prin care se face încredințarea bunurilor în administrarea făptuitorului, nu este necesară în toate cazurile. Forma în cauză este necesară doar atunci când o cere legea;

9) în ipoteza infracțiunilor prevăzute la art.191 CP RM, temeiurile încredințării bunurilor în administrarea făptuitorului trebuie să fie nu doar conforme cu legea. Ele mai trebuie să fie juridice (nu faptice). Doar în acest fel, ca rezultat al încredințării bunurilor în administrarea făptuitorului, acesta va putea obține anumite prerogative sau împuterniciri asupra respectivelor bunuri;

10) nu este oportună excluderea sintagmei „abuz de încredere” din dispoziția art.190 CP RM. O astfel de remaniere legislativă nu ar facilita delimitarea infracțiun-

nilor în cauză de cele reunite sub denumirea marginală de „delapidare a averii străine”;

11) în cazul în care bunurile altei persoane, încredințate în administrarea făptuitorului, au o calitate specială care depășește cadrul infracțiunilor prevăzute la art. 191 CP RM, aplicabil va fi nu acest articol. Se va aplica o altă normă, specială în raport cu art. 191 CP RM.

Referințe:

1. Sentința Judecătorei raionului Edineț din 11.07.2011. Dosarul nr.193/11. <http://jed.justice.md> (vizitat 16.03.2015).
2. Вишнякова Н.В. *Объект и предмет преступлений против собственности*, с.8.
3. Pascu I., Dobrinioiu V., Hotca M.A. *Noul Cod penal comentat*, p.266.
4. Loghina O., Toader T. *Drept penal român. Partea specială*. București: Șansa, 1999, p.262; Predescu O., Hărăstășanu A. *Drept penal. Partea specială*, p.193.
5. Шульга А.В. *Присвоение или растрата в условиях становления рыночных отношений*: Автореферат дисс. ... канд. юрид. наук. Краснодар, 2000, с.11-12.
6. Brînză S., Ulianovschi X., Stati V. et al. *Drept penal. Partea specială*. Vol.II, 2005, p.239-240; Brînză S., Stati V. *Drept penal. Partea specială*. Vol.I, p.593; Poalelungi M., Dolea I., Vîzdoagă T. et al. *Manualul judecătorului pentru cauze penale*, p.615.
7. Decizia Colegiului penal al Curții de Apel Bălți din 27.01.2010. Dosarul nr.1a-82/2010. [www.cab.justice.md](http://cab.justice.md) (vizitat 16.03.2015).
8. Посохов А.Ю. *Присвоение и растрата как формы хищения в малом предпринимательстве*, с.7.
9. Шульга А.В. *Присвоение или растрата в условиях становления рыночных отношений*, с.19-20.
10. Brînză S., Stati V. *Drept penal. Partea specială*. Vol.II. Chișinău: Tipografia Centrală, 2011, p.1046-1047.
11. Antoniu G., Duvac C., Lămășanu D.I. et al. *Explicații preliminare ale noului Cod penal*. Vol.III, p.447.
12. Севрюков А.П. *Понятие вверенного имущества*. В: *Российский следователь*, 2010, № 5, с.15-18.
13. *Комментарий к Уголовному кодексу Российской Федерации* / Под общ. ред. Ю.И. Скуратова и В.М. Лебедева, с.301; *Уголовный закон в практике мирового судьи* / Под ред. А.В. Галаховой, с.124; Плохова В.И. *О продолжаемых хищениях, совершаемых в форме присвоения, растраты либо злоупотребления должностного лица своим служебным положением*. В: *Эффективность уголовного права на современном этапе*. Межвузовский сборник научных трудов. Вып.54. Свердловск: СЮИ, 1977, с.144-150; Плохова В.И. *Ненасильственные преступления против собственности: криминологическая и правовая обоснованность*. Санкт-Петербург: Юридический центр Пресс, 2003, с.179; Годунов О.И. *Присвоение и растрата как формы хищения: уголовно-правовой и криминологический анализ*: Дисс. ... канд. юрид. наук. Нижний Новгород, 2005, с.84.
14. Шульга А.В. *Присвоение или растрата в условиях становления рыночных отношений*, с.10-11.
15. Андреева Л., Волженкин Б. *Разграничение хищений путем присвоения, растраты и злоупотребления служебным положением*. В: *Социалистическая законность*, 1983, № 3, с.34-36; Popescu M., Pora F. *Delapidarea în dreptul penal maghiar*. În: *Dreptul*, 2003, nr.11, p.191-196; Касьмова А.С. *Хищение чужого имущества с использованием служебного положения: уголовно-правовые и криминологические аспекты*: Автореферат дисс. ... канд. юрид. наук. Москва, 2007, с.17; Скрипников Д.Ю. *Присвоение и растрата как способы обращения и изъятия чужого имущества, вверенного виновному*: Автореферат дисс. ... канд. юрид. наук. Москва, 2008, с.22; *Уголовное право России. Практический курс* / Под общ. ред. А.И. Бастрыкина и А.В. Наумова. Москва: Волтерс Клувер, 2007, с.435; *Комментарий к Уголовному кодексу Республики Казахстан* / Под ред. И.Ш. Борчашвили. Алматы: Жеті жарғы, 2007, с.184; Комиссаров В.С. *Российское уголовное право. Особенная часть*, с.212; *Комментарий к Уголовному кодексу Российской Федерации* / Под ред. А.В. Бриллиантова, с.345; *Комментарий к Уголовному кодексу Российской Федерации* / Под ред. А.И. Чучаева. Москва: Контракт, 2012, с.160; Лопашенко Н.А. *Посвяательства на собственность*, с.147.
16. *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 1998, nr.111-113.
17. *Ibidem*, 2002, nr.91-94.
18. *Ibidem*, 1998, nr.30-33.
19. *Ibidem*, 2005, nr.139-141.
20. Decizia Colegiului penal al Curții Supreme de Justiție din 25.09.2013. Dosarul nr.1ra-836/2013. www.csj.md (vizitat 16.03.2015) Sentința Judecătorei raionului Călărași din 20.11.2014. Dosarul nr.1246/2014. <http://jcl.justice.md> (vizitat 16.03.2015).
21. *Buletinul Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova*, 2004, nr.8, p.5-11.
22. Zaporojan I. *Obiectul material al delapidării averii străine*, p.436-438.
23. Brînză S., Ulianovschi X., Stati V. et al. *Drept penal. Partea specială*. Vol.II, 2005, p.285; Brînză S., Stati V. *Drept penal. Partea specială*. Vol.I, p.659; Poalelungi M., Dolea I., Vîzdoagă T. et al. *Manualul judecătorului pentru cauze penale*, p.667.
24. Zaporojan I. *Sugestii asupra delimitării delapidării averii străine de infracțiunile conexe*. În: *Analele Științifice ale USM. Seria „Științe socioumanistice”*. Vol.I. Chișinău: USM, 2006, p.574-577.
25. Хилота В.В. *Преступное использование доверия как форма присвоения или растраты*. În: *Российская юстиция*, 2010, № 5, с.26-29.
26. Sentința Judecătorei raionului Edineț din 18.03.2011. Dosarul nr.176/2011. <http://jed.justice.md> (vizitat 17.03.2015); Sentința Judecătorei raionului Orhei din 13.11.2014. Dosarul nr.1114/2014. <http://jor.justice.md> (vizitat 17.03.2015).
27. Zaporojan I. *Sugestii asupra delimitării delapidării averii străine de infracțiunile conexe*, p.574-577; Хилота В.В. *Преступное использование доверия как форма присвоения или растраты*, с.26-29; Данилов А.В. *Квалификация присвоения и растраты, совершаемых в сфере экономической деятельности*, с.10; Винокуров В.Н. *Квалификация хищения вверенного имущества*. Красноярск: Сибирский юридический институт МВД России, 2006, с.47.
28. Duvac C. *Asemănări și deosebiri între înșelăciune și alte infracțiuni din noul Cod penal*, p.74-103.
29. Плохова В.И. *Ненасильственные преступления против собственности: криминологическая и правовая обоснованность*. Санкт-Петербург: Юридический центр Пресс, 2003, с.260-261.
30. Шульга А.В. *Присвоение или растрата в условиях становления рыночных отношений*, с.19.
31. Botezatu I. *Răspunderea penală pentru escrocherie*, p.223-224; *Российское уголовное право. Т.2. Особенная часть* / Под ред. Э.Ф. Побегайло. Москва: Илекса, 2008, с.277; Волженкин Б.В. *Мошенничество*, с.31; Скрипников Д.Ю. *Присвоение и растрата как способы обращения и изъятия чужого имущества, вверенного виновному*, с.12-13.
32. Селиванов И.О. *Присвоение или растрата: уголовно-правовые и криминологические аспекты*, с.19; Саприкіна М.В. *Про деякі спірні питання кваліфікації злочинів, передбачених ст.191 Кримінального кодексу України*, с.56-64.
33. Скрипников Д.Ю. *Присвоение и растрата как способы обращения и изъятия чужого имущества, вверенного виновному*, с.25-26.
34. Гаухман Л.Д., Максимов С.В. *Ответственность за преступления против собственности*. Москва: ЮрИнфоР, 1997, с.86; Савкин Д.Е. *Совершенствование уголовного законодательства об ответственности за присвоение и растрату*. В: *Вестник ВГУ: Юриспруденция*, № 27/28, с.108-112.
35. Brînză S. *Obiectul infracțiunilor contra patrimoniului*. Chișinău: Tipografia Centrală, 2005, p.360.
36. Попер С.Н. *Сложности в современном понимании предмета преступлений против собственности*. В: *Правова держава*, 2013, № 16, с.175-179; Коробка О.В. *Предмет у злочинах проти власності*. В: *Правова держава*, 2008, № 10, с.150-154.
37. Decizia Colegiului penal lărgit al Curții Supreme de Justiție din 03.11.2009. Dosarul nr.1re-1055/09. www.csj.md (vizitat 17.03.2015).

Recenzent:
Vitalie STATI,
doctor în drept, conferențiar universitar (USM)

UNELE CONCLUZII PRIVIND VIOLENȚA ÎN FAMILIE ȘI FAPTELE CONEXE ÎN DREPTUL PENAL COMPARAT

Nicolae CORCEA,
doctorand (USM)

În cadrul acestui demers științific, autorul a efectuat analiza detaliată a prevederilor legislative referitoare la violența în familie și alte fapte infracționale conexe întâlnite în legislația penală a mai multor state (Franța, Germania, Elveția, Suedia, Belgia, Estonia, Lituania, Letonia, Croația, Albania, Ungaria, Belarus). În urma unei analize comparative, autorul a ajuns la anumite concluzii menite să contribuie la îmbunătățirea cadrului legal autohton în sfera protecției juridico-penale a victimelor violenței în familie și a faptelor conexe.

Cuvinte-cheie: violență în familie; membrul familiei; rudă apropiată; dependența familială; rele tratamente; neglijare; abandonul copilului.

In the realm of this scientific research the author has performed a detailed analysis of legislative provisions concerning the domestic violence and other similar criminal acts which are met in the criminal legislation of different foreign countries (France, Germany, Switzerland, Sweden, Belgium, Estonia, Latvia, Lithuania, Croatia, Albania, Hungary, and Belarus). As a result of the comparative research the author has reached certain conclusions which are directed to the improvement of the national legislation in criminal matter regarding legal protection of the victims from domestic violence and other similar criminal misdeeds.

Keywords: domestic violence; family member; close relative; family dependence cruel treatment; negligence; child abandonment.

Scopul acestui mesaj științific este determinarea legităților în construirea componentelor infracționale ce incriminează violența în familie și alte fapte conexe în legea penală a unor state străine. Pentru realizarea acestui scop, vor fi supuse unei analize comparative normele juridico-penale ale unor state europene în sfera prevenirii și combaterii violenței în familie.

Cercetarea științifică a fost pornită de la identificarea conținutului textelor legislative străine; clasificarea procedeele de tehnică legislativă aplicată diferit și formularea unor concluzii relevante care ar contribui la îmbunătățirea cadrului incriminator în sistemul de drept al Republicii Moldova în sfera prevenirii și combaterii violenței în familie și a altor fapte conexe acesteia.

1. Am demonstrat că măsurile legislative sunt aprobate atât la nivelul Părții generale a codurilor penale străine, cât și la nivelul al Părții speciale.

În dreptul penal comparat, am sesizat că noțiunea de „*membru de familie*” este identificată în Partea generală a mai multor legi penale străine. Astfel, în sensul alin.(14) secțiunea 459 *Cod penal al Ungariei*, *membrul familiei* desemnează următoarele persoane:

- a) rudă apropiată și soțul acesteia sau partenerul domestic;
- b) părinții adoptivi, inclusiv persoane care au preluat îngrijirea și educarea copilului, copii adoptivi, inclusiv cei care au fost luați pentru îngrijire și educare;
- c) frați, surori, soții acestora sau partenerii înregistrați ai acestora;
- d) soții și partenerii domestici;
- e) rudă apropiată și frați (surori) ai soților sau ai partenerilor domestici [1].

Totodată, unele state preferă să utilizeze noțiunea „*rudă apropiată*” și nu „*membru al familiei*”, cum ar

fi prevederi exprese întâlnite în *Codul penal al Elveției*, care definește noțiunea de „*rude apropiate*” cuprinzând soțul, partenerul înregistrat, rudele de pe linie ascendentă sau descendentă, frații și surorile (compleți și parțiali), părinții adoptivi, frați și surori adoptivi, copii adoptivi [2]. În conformitate cu art.68.2 CP al Elveției, membrii familiei sunt toți cei care conviețuiesc în aceeași locuință.

Codul penal al Republicii Croația în pct.(30) art.89 stabilește noțiunea „membri de familie”. Astfel, *membru de familie* constituie soțul sau partenerul în baza dreptului comun, fostul soț sau fostul partener în baza dreptului comun, rudă de pe linie dreaptă, părintele-adoptiv și cel adoptat, rudă pe linie laterală până la gradul trei, inclusiv afinii de gradul doi [3].

Cu toate că în Partea specială a *Codului penal al Lituaniei* nu sunt prevăzute norme juridico-penale consacrate incriminării distincte a faptelor de violență în familie, acest act legislativ conține un articol care definește cercul persoanelor-membri ai familiei (art.248 CP al Lituaniei) și încă două articole de sine stătătoare care, prin intermediul stabilirii măsurilor de siguranță, contribuie la combaterea violenței în familie [4]. Potrivit art.248 CP al Lituaniei („Interpretarea concepțelor”), noțiunea de „*rude apropiate*” include părinți (părinți adoptivi), frați, surori, bunei și nepoți. *Membrii familiei făptuitorului* vor fi părinți (părinți adoptivi), copii (copii adoptivi), frați, surori, soții acestora care locuiesc împreună cu făptuitorul, precum și soțul făptuitorului sau persoana care trăiește cu acesta în concubinaj și părinții soțului.

2. Am evidențiat că protecția victimelor violenței în familie se realizează atât prin crearea normelor juridico-penale speciale, care incriminează violența

în familie sau fapte conexe, precum și prin introducerea agravanelor în cadrul unor componente infracționale împotriva vieții persoanei, sănătății acesteia, autonomiei sexuale etc.

În legislația penală a mai multor state, în afară de componentele speciale ce incriminează violența domestică, sunt prevăzute semnele calificative care agravează răspunderea penală pentru săvârșirea unor fapte infracționale împotriva unor victime cu statut special. Deseori legiuitorul introduce prevederi speciale privind coraportul făptuitor-victimă, spre exemplu, aflarea victimei în situație de dependență materială, familială sau de altă natură, ori aflarea victimei în stare de neputință datorată vârstei minore sau înaintate sau din cauza altor vulnerabilități personale, precum și deseori sunt indicate expres prevederi referitoare la relații de familie sau relații asemănătoare cu acestea în calitate de semn calificativ care agravează răspunderea penală a făptuitorului.

Codul penal belgian din 8 iunie 1867, intrat în vigoare la 15 octombrie 1867, reglementează în volumul 2 intitulat „*Despre infracțiuni și despre reprimarea acestora în special*”, în titlul VIII, „Infracțiunile contra persoanei”. Conform art.398, fapta care constă în rănirea sau lovirea cu intenție a unei persoane se pedepsește cu închisoare de la 8 zile la 6 luni și amendă. Dacă fapta a fost comisă cu premeditare, se pedepsește cu închisoare de la o lună la 1 an și amendă (alin.(2) art.398) [5].

Art.405-bis al *Codului penal belgian* prevede o primă formă agravată a infracțiunii din art.398. Dacă fapta a fost săvârșită împotriva unui minor sau împotriva unei persoane care, din cauza sănătății fizice sau psihice, nu a putut să se întrețină, se pedepsește cu închisoare de la o lună la 1 an și amendă, în cazul alin.(1) sau cu închisoare de la două luni la 2 ani și amendă, în cazul alin.(2) art.398 CP belgian.

O altă formă agravată este prevăzută de art. 405-trei și constă în săvârșirea faptei împotriva unui minor sau a unei persoane care, din cauza stării fizice sau mintale, nu a putut să se întrețină, de către mamă, de către tată sau de către alți ascendenți, orice altă persoană cu autoritate asupra minorului sau căreia i s-a încredințat minorul, sau orice altă persoană care locuiește ocazional sau în mod obișnuit cu victima. Fapta este prevăzută în formă agravată în art.410 și constă în săvârșirea faptei împotriva tatălui sau a mamei sau altui ascendent (cf. alin.(1)) sau împotriva soției sau persoanei cu care coabitează și întreține sau a întreținut o relație afectivă și sexuală de durată (cf.alin.(2)) [6].

O protecție juridico-penală amplificată a victimelor violenței în familie o întâlnim în *Codul penal al Ungariei* [7]. Astfel, comiterea faptei de către membrul familiei constituie circumstanță agravantă în cazul săvârșirii exploatării sexuale (Secțiunea 196 CP al Ungariei).

În *Codul penal al Republicii Albania*, nr.7895 din 27 ianuarie 1995, este sancționat într-un articol sepa-

rat *omorul unei persoane din cauza relațiilor familiale* (art.79/c) [8]. De specificat că dispoziția art.79/c CP al Republicii Albania incriminează omuciderea intenționată a persoanei care este soțul, fostul soț, concubinul, sau fostul concubin, rudă apropiată sau rudă apropiată a soțului făptuitorului. Totodată, în art.99 al acestui cod este prevăzută sancțiunea penală pentru cauzarea suicidului sau a tentativei de suicid a unei persoane din cauza tratamentului inuman sau unui comportament sistematic care afectează în mod serios demnitatea persoanei, comisă de către o altă persoană care se află în stare de dependență sau de către o persoană cu care aceasta se află în relații de familie sau relații de concubinaj [9].

3. Am argumentat că o protecție juridico-penală deosebită se acordă minorilor atât împotriva actelor violente în cadrul raporturilor familiale, cât și în afara acestora, accentul fiind deviat în direcția protecției drepturilor copilului în general.

Așadar, legislația penală a mai multor state europene distinge retelele tratamente aplicate minorului, abandonul acestuia și neglijarea lui.

Relele tratamente cu copii cuprind un spectru larg de acțiuni care cauzează prejudicii copilului din partea persoanelor care trebuie să-l protejeze și să-l îngrijească. Prin urmare, acestea cuprind orice acțiune sau inacțiune a părinților, a reprezentanților legali, a educătorilor sau altor persoane, care conduce sau există mare probabilitate că va conduce la deces, prejudiciu fizic sau psihic serios sau la violență sexuală [10].

Relele tratamente constituie un termen general care desemnează orice acțiune sau inacțiune a părinților, altor persoane imputernicite care conduce la cauzarea prejudiciului grav copilului sau la apariția probabilității crescute a unor astfel de prejudicii la copil [11]. Se evidențiază câteva forme ale relelor tratamente aplicate copilului: violență fizică, psihică, sexuală, precum și neglijarea necesităților fundamentale ale copilului.

Neglijarea necesităților fundamentale ale copilului constituie lipsa de atenție față de necesitățile vitale ale copilului în hrană, îmbrăcăminte și îngrijiri medicale. Neglijarea include neglijarea în educație, dezvoltare și asistență medicală în cazul agravării bolilor cronice.

Violența sexuală asupra copiilor presupune orice contact sau interconexiune în care copilul este supus simulării cu caracter sexual sau este folosit pentru simulare sexuală [12]. Incestul constituie orice activitate sexuală dintre copii și adulți.

Violența fizică aplicată copilului presupune cauzarea intenționată a lovirilor, traumelor, leziunilor și mutilărilor. Violența semnifică orice formă a relațiilor interpersonale care este îndreptată spre menținerea controlului asupra unei alte persoane cu forța.

În Secțiunea IX a *Codului penal albanez* sunt prevăzute fapte infracționale împotriva copiilor, căsătoriei și familiei. Printre acestea sunt incriminate:

- abandonul copiilor minori (art.124);

- relele tratamente aplicate minorilor (art.124/b);
- coerciția sau prohibiția de a concubina sau de a încheia ori de a desface o căsătorie (art.130);
- violența domestică (art.130/a) [13].

În sensul art.124 **CP albanez**, abandonul unui copil sub vârsta de 16 ani de către părinte sau de către o altă persoană împuternicită să-l protejeze constituie infracțiune [14]. Totodată, **Codul penal al Republicii Croația** sancționează violarea obligațiilor familiale (art.208 CP), inclusiv abandonul în situații dificile de viață a membrului de familie care nu se poate autoîngriji [15].

Relele tratamente aplicate minorilor fie fizice, fie psihologice constituie infracțiune în sensul art.124/b CP albanez, dacă au fost cauzate de către părinții acestora, soră, frate, bunel sau bunică, tutore legal sau altă persoană care este obligată să-l supravezeze. Este de menționat că în sensul acestui articol, orice formă de coerciție, exploatare, încurajare sau folosire a minorului pentru a obține profit sau săvârșirea unor acte care prejudiciază starea fizică sau psihică a copilului constituie relele tratamente aplicate minorului [16].

Un interes deosebit îl reprezintă norma juridico-penală incorporată în art.213 CP al Republicii Croația (Neglijența sau relele tratamente aplicate copilului sau adolescentului). Astfel, un părinte, un adoptător, o persoană împuternicită să-l supravegheze pe copil sau o altă persoană care admite neglijență severă în exercitarea obligațiilor în întreținerea sau educația copilului sau adolescentului este pedepsit cu închisoarea de la trei luni până la trei ani [17].

Aceeași pedeapsă va fi aplicată subiecților indicați *supra*, dacă aceștia îi aplică relele tratamente copilului ori adolescentului, sau îl impun la lucru excesiv în condiții impropriei vârstei copilului ori adolescentului sau la orice ocupație, inclusiv cu scopul de profit, care este prejudiciabilă pentru dezvoltarea acestuia. Totodată, fapta prevăzută *supra*, care a prejudiciat grav sănătatea copilului sau adolescentului, sau care a constat în folosirea acestuia în prostituție sau un alt comportament asocial ori delicvent.

Codul penal al Estoniei prevede un capitol distinct dedicat infracțiunilor contra familiei și minorilor. În subsecțiunea 1 „Infracțiuni contra familiei” sunt incluse:

- Încălcarea obligației de a asigura întreținerea unui copil (§169 CP al Estoniei).
 - Încălcarea obligației de a asigura întreținerea unui părinte (§170 CP al Estoniei).
 - Abuzul de drepturi din partea tutorelui sau curatorului (§171 CP al Estoniei).
 - Răpirea unui copil (§172 CP al Estoniei).
 - Vânzarea sau procurarea unui copil (§173 CP al Estoniei).
 - Substituirea copilului (§174 CP al Estoniei)
- [18].

De menționat că subsecțiunea „Infracțiuni împotriva minorilor” din Codul penal al Estoniei cuprinde:

- Traficul persoanelor în scopul obținerii unor avantaje din partea minorilor (§175 CP al Estoniei).
- Complicitatea la prostituție însoțită cu atragerea minorilor (§176 CP al Estoniei).
- Folosirea minorilor în efectuarea lucrărilor pornografice (§177 CP al Estoniei).
- Folosirea minorilor în efectuarea lucrărilor erotice (§177¹ CP al Estoniei).
- Efectuarea lucrărilor cu atragerea pornografiei sau executarea pornografiei infantile. Folosirea minorilor în efectuarea lucrărilor pornografice (§178 CP al Estoniei).
- Incitarea sexuală a copiilor (§179 CP al Estoniei).
- Angajarea în câmpul muncii a persoanei căreia i se interzice în baza legii lucrul cu copiii (§179¹ CP al Estoniei).
- Expunerea violenței în prezența minorului (§178 CP al Estoniei).

În conformitate cu prevederile din §178 CP al Estoniei, *persoana care posedă, arată sau execută într-un alt mod vizibil lucrări sau reproducții de lucrări care promovează violență sau cruzime în prezența persoanei care nu a atins vârsta de 18 ani, omoară sau torturează un animal în prezența minorului, precum și manifestă violența în prezența acestuia în orice alt mod constituie infracțiune*. Aceeași faptă comisă de persoana juridică se pedepsește doar prin sancțiune pecuniară [19].

Codul penal al Letoniei în cap. XVII „Infracțiuni contra familiei și minorilor” conține două norme consacrate protecției juridico-penale a persoanelor aflate sub tutelă sau curatelă, precum și protecției juridico-penale a minorilor împotriva cruzimii și violenței.

Astfel, în conformitate cu secțiunea 171 („Abuz de drept din partea supraveghetorului”) constituie infracțiune, dacă supraveghătorul execută tutelă sau curatelă în detrimentul persoanei aflate sub tutelă sau curatelă. Această normă juridico-penală este relativ nouă pentru legea penală a Letoniei fiind introdusă la 13 decembrie 2012.

În conformitate cu prevederile secțiunii 174 („Cruzimea și violența împotriva minorului”), persoana care săvârșește cruzimi sau violențe față de minor, dacă această faptă a condus la suferințe fizice sau mentale, și dacă între această persoană și minor a existat dependență financiară sau de altă natură, și dacă fapta nu a provocat urmări grave [20].

Totodată, în cap. XX **CP al Ungariei** „Infracțiuni contra copiilor și contra dreptului familiei” găsim incriminarea următoarelor fapte infracționale:

- Abuzul minorului (secțiunea 208 CP al Ungariei).
- Violență domestică (secțiunea 212/A.25) [21].

Așadar, în conformitate cu alin.(1) art.208 CP al Ungariei (Abuzul minorului), persoana căreia îi este încredințată supravegerea și îngrijirea unui minor, inclusiv partenerul domestic sau tutore care exercită cus-

todia parentală, precum și părinte care a fost privat de drept la custodie parentală, dacă acesta locuiește împreună în aceeași încăpere sau în aceeași casă cu minorul, și dacă acesta încalcă grav obligații care apar din această custodie și, prin urmare, pune în pericol dezvoltarea fizică, intelectuală morală și mentală, săvârșește fapta de abuz al minorului. Totodată, alin.(2) art.208 CP al Ungariei prevede răspunderea penală pentru abuz al minorului sub forma de atragere a acestuia la comiterea unor infracțiuni sau unor fapte amorale.

Codul penal general al Islandei cunoaște fapta infracțională de violență în familie prevăzută la art.191, cuprinsă în cap. XXI „Infracțiuni contra relațiilor familiale”. Prevederile acestui articol sunt aplicabile în cazul în care oricine cauzează prejudicii prin insulte sau neglijență grosolană propriei soții, soț, propriului copil sau unui alt copil sau adolescent până la vârsta de 18 ani care se află sub supravegherea făptuitorului, sau unei alte persoane aflate în relație de rudenie directă sau afinitate [22].

Codul penal al Franței conține cap. VII „Infracțiuni contra familiei și minorilor”. Astfel, în conformitate cu art.227-1, abandonarea unui minor sub 15 ani în orice loc se pedepsește cu închisoarea pe un termen de 7 ani și amendă de €100.000, cu excepția cazurilor când abandonul a fost săvârșit cu asigurarea securității și sănătății minorului.

Potrivit art.227-2 CP al Franței, abandonarea unui minor sub 15 ani, care a cauzat mutilarea minorului sau dizabilitate permanentă, se pedepsește cu închisoare pe un termen de 20 de ani. Abandonarea copilului sub 15 ani, care a cauzat decesul minorului, se pedepsește cu închisoarea pe un termen de 30 de ani.

Este de subliniat că în acest capitol legea penală a Franței în art.227-7 incriminează răpirea minorului de la persoanele care exercită autoritatea parentală cărora copilul este încredințat în baza legii sau cu cine locuiește permanent, de către un ascendent, și se pedepsește cu închisoarea pe un termen de un an și amenda de €15.000. Totodată, în conformitate cu art.227-8 CP al Franței, răpirea unui minor, săvârșită în aceleași condiții ca și în art.227-7, însă de către o altă persoană, se pedepsește cu mult mai aspru, și anume, cu închisoarea pe un termen de 5 ani și amenda de €75.000.

În cadrul Secțiunii V „Punerea în pericol a minorilor” CP al Franței sunt incriminate următoarele fapte infracționale:

Art.227-15 – Privarea de hrană sau îngrijire ce pune în pericol sănătatea minorului cu vârsta sub 15 ani, săvârșită de către un ascendent sau altă persoană care exercită autoritatea parentală sau care exercită autoritate de facto asupra copilului, se pedepsește cu închisoarea pe un termen de ani și amendă de €100.000. Legea penală precizează că lăsarea copilului sub vârsta de șase ani pe drumuri publice sau în alt loc unde circulă transportul public cu scopul de a solicita generozitatea celor din jur la fel constituie privarea de îngrijire. Art.227-

15 – aceeași faptă care a condus la decesul victimei se pedepsește cu închisoare de 30 de ani.

Art.227-17 – neîndeplinirea de către tată sau mamă, fără temeiuri rezonabile, a obligațiilor de a asigura sănătatea, siguranța, educația și moravurile copilului său minor, se pedepsește cu închisoarea pe un termen de 5 ani și amendă în mărime de €75.000.

Codul penal al Elveției nu prevede răspunderea penală pentru violență în familie, însă sancționează neglijența făptuitorului de a asigura suportul familiei (art.217-17^s) și neglijența făptuitorului de a executa obligații de îngrijire, supraveghere și educație (art.219-17^t) [23].

Codul penal al Germaniei nu conține vreo prevedere de sine stătătoare dedicată violenței în familie, însă prevede răspunderea penală pentru încălcarea obligațiilor pentru îngrijire și educație a copilului [24].

4. Am identificat că în majoritatea codurilor penale violența în familie este expres definită nu doar ca violență fizică sau psihică, dar și ca violență sexuală, precum și lipsirea sau restricționarea libertății fizice a victimei.

Astfel, **Legea Republicii Belarus** nr.122-3 din 04 ianuarie 2014 privind bazele activității contravențiilor, stabilește raporturi, precum și sancționează diferite contravenții, inclusiv violența în familie: „*Violența în familie reprezintă acțiuni intenționate cu caracter fizic, psihologic sau sexual din partea unui membru al familiei față de un alt membru al familiei, prin care se încalcă drepturile, libertățile, interesele legitime și se cauzează suferințe fizice și (sau) psihice*” [25].

Potrivit alin.(1) secțiunea 212/A.25 **CP al Ungariei** (Violență domestică), orice persoană care în mod regulat:

- a) încalcă serios demnitatea umană sau este implicată în orice comportament degradant sau violent;
- b) sustrage sau ascunde orice avere din proprietatea comună sau conjugală, prin ce cauzează lipsire serioasă a averii împotriva părintelui sau copilului acestuia, sau împotriva membrului familiei, fostului soț sau partenerului domestic care locuiește în aceeași casă sau încăpere, împotriva tutorelui sau persoanei aflate sub tutelă, împotriva curatorului sau persoanei aflate sub curatelă, constituie violență în familie, dacă cele săvârșite nu conțin semnele unei alte infracțiuni mai grave [26].

În conformitate cu alin.(2) din secțiunea 212/A.25 **CP al Ungariei**, oricine este vinovat în violență în familie în cazurile în care:

- a) aplică lovituri care necesită recuperare pe o perioadă ce nu depășește opt zile, sau săvârșește un act de calomnie fie în mod verbal, fie în alt mod, cu scopul ponegririi persoanei că ea ar fi săvârșit un atac fizic;
- b) aplică lovituri care necesită recuperare pe o perioadă ce depășește opt zile, sau cu intenție josnică ori din motive josnice; sau împotriva unei persoane care nu se poate autoapăra sau care nu-și poate exprima propria voință; sau împotriva persoanei a cărei abilitate de

a se autoapăra este redusă din cauza vârstei înaintate sau dizabilității, precum și încălcarea libertății personale sau efectuarea unei constrângeri, cum ar fi privarea de libertate [27].

Ca o alternativă față de infractori care au comis acte de violență domestică poate fi aplicată expulzarea.

În conformitate cu prevederile art.130 *CP albanez*, coerciția sau prohibiția de a concubina sau de a încheia ori de a desface o căsătorie constituie infracțiune.

Un interes deosebit îl reprezintă norma juridico-penală incorporată în art.130/a CP albanez (Violență domestică). Potrivit prevederilor în vigoare, aplicarea loviturilor precum și orice act de violență împotriva persoanei care este soțul, fostul soț, concubinul sau fostul concubin, rudă apropiată în baza relațiilor de rudenie sau căsătorie cu autorul infracțiunii, cu condiția că această faptă a avut consecințe asupra integrității fizice, psihosociale și economice a victimei. Săvârșirea unui act de violență domestică împotriva copilului constituie componentă agravantă a violenței domestice în sensul art.130/a CP albanez [28].

5. Am stabilit că inviolabilitatea persoanei în familie constituie obiectul juridic special, însă în unele state se observă o tendință clară de a promova concepte feministe în cadrul procesului de prevenire și combatere a violenței în familie.

Treptat, în legislația penală a unor state apare un nou obiect al protecției juridico-penale, cum ar fi inviolabilitatea persoanei în sensul integrității acesteia. În această ordine de idei, vom menționa că în *Codul penal al Suediei* (cap. 4, secțiunea 4a) a fost formulată o componentă de sine stătătoare care pune accentul asupra dereglării grave a stării interne a persoanei în urma încălcării grave a inviolabilității acesteia [29]. Vom aduce textul integral al normei:

„Persoana care comite acțiuni criminale definite în capitolele 3, 4 sau 6 împotriva unei alte persoane având în prezent sau în trecut o relație apropiată cu victima, dacă acest act sau un element al acestui act a constat în violarea repetată a integrității personalității victimei fiind prejudiciată grav inviolabilitatea persoanei, este condamnată pentru încălcarea gravă a integrității la închisoare pe un termen de la șase luni până la șase ani” [30].

Ideea privind faptul că integritatea persoanei constituie obiectul generic al infracțiunilor care atentează la personalitatea victimei nu provoacă dubii. Persoana, în principiu, trebuie să se bucure de inviolabilitate, ea trebuie să fie ocrotită, inclusiv prin instrumente juridico-penale. Însă trebuie să specificăm că totuși inviolabilitatea personală, fiind identificată în toate infracțiunile ce atentează la viața, integritatea fizică și psihică a persoanei, demnitatea acesteia, dreptul la autonomie sexuală etc., constituie doar o abstracție juridică, iar utilizarea unor astfel de abstracții expres în contextul legii penale la specificarea obiectului juridic special în cadrul unor componente infracționale distincte ar fi in-

corectă, provocând o dublare nejustificată a valorilor sociale ocrotite de legea penală, și generând dificultăți nu doar în procesul de calificare a celor comise, dar și la stabilirea unei pedepse adecvate.

De reținut că legea penală a Republicii Moldova în calitate de obiect juridic special specifică sau inviolabilitatea vieții, sau inviolabilitatea psihică, sau inviolabilitatea sexuală, inviolabilitatea unor drepturi constituționale etc., însă inviolabilitatea persoanei, în general, constituie un concept destul de larg și ar fi absolut eronat să-l recunoaștem în calitate de obiect juridic special distinct.

Trebuie de menționat că în mai multe legislații penale, în special în legea penală și precedentele judiciare din Statele Unite ale Americii și unele alte state, precum și în unele acte normative internaționale, vectorul apărării valorilor sociale se îndreaptă în direcția feministă. Unele state europene au evitat o astfel de asimilare, însă Codul penal al Suediei totuși a acceptat acest concept, adăugând paragr. 2 din cap. 4, secțiunea 4a, după cum urmează:

„Dacă acțiunile descrise în primul paragraf au fost comise de către un bărbat împotriva unei femei cu care el se afla în relații de căsătorie sau cu care el a conviețuit în relații asemănătoare cu căsătoria, el va fi condamnat pentru încălcarea gravă a integrității femeii la aceeași pedeapsă” [31].

În limitele acestor prevederi, legiuitorul suedez a mers în întâmpinarea curentelor feministe formulând o componentă specială dedicată protecției juridico-penale a femeilor contra abuzurilor intrafamiliale la care ea este supusă. Însă, dacă vom fi atenți la interpretare, vom observa că această componentă nu se deosebește nici prin esența faptei incriminate, nici prin natura și mărimea sancțiunii, doar se indică în mod distinct statutul victimei.

În opinia noastră, crearea de privilegii sau restricții juridice în protecție juridico-penală, în funcție de sexul victimei, ar constitui o încălcare a principiului egalității încorporat în art.16 al Constituției Republicii Moldova. O singură excepție legislativă constituie norma juridico-penală privind pruncuciderea (art.147 CP RM), însă caracterul privilegiat nu se datorează sexului făptuitorului (doar femeia care este mama biologică a copilului), ci stării psihofizice deosebite însoțită de diminuarea discernământului provocat de procesul nașterii. E logic că o astfel de stare poate fi trăită în exclusivitate de o femeie care a dus sarcina și care a dat nașterea acestui copil. Însuși faptul că ea este femeie nu modifică aprecierea juridico-penală a faptei și nu reduce pedeapsa.

6. Am evidențiat tendința de a atenua răspunderea penală sau de a absolvi de răspunderea penală a agresorului familial.

În acest sens, considerăm absolut relevante și oportune propunerile doctrinare de a atenua răspunderea și pedeapsa penală pentru faptele infracționale cu caracter

intrafamilial, cum ar fi soluționarea conflictului pe cale pașnică fără condamnarea făptuitorului și aplicarea acestuia a unor condamnări condiționate [32].

Mai multe state, inclusiv statele Unite ale Americii, au acceptat programe cu caracter special consultativ îndreptat spre asistența psihologică nu doar a victimelor violenței intrafamiliale, ci și a celor care au săvârșit atentate intrafamiliale [33]. Astfel de programe speciale pot fi implementate doar după obținerea consimțământului din partea făptuitorului, și presupun efectuarea unui training psihologic special executat în grup (de obicei, 15-18 persoane) pe perioada de la 4 până la 12 luni sub supravegherea specialistului abilitat. Programul este efectuat din contul persoanei învinuite cu luarea în considerare a situației materiale a acesteia. Dacă persoana a absolvit cu succes această program, atunci învinuirea poate fi anulată sau atenuată. Dacă persoana se eschivează de la acest program, atunci procedura urmăririi penale se pornește din nou.

Instanțele judecătorești cu profil familial în Austria au acceptat o alternativă în proces de soluționare a răspunderii penale pentru faptele infracționale comise în familie, în special pe larg se aplică instituția medierii. Avantajul indiscutabil al acesteia constă în faptul că mediatorul este specialist în soluționarea conflictului, colaborează nu doar unilateral cu făptuitorul sau victima, ci cu ambii.

În conformitate cu art.31 al *Legii Republicii Belarus* nr.122-3 din 04 ianuarie 2014 privind bazele activității contravențiilor, persoana care a săvârșit un act de violență în familie este restricționată în anumite drepturi pe un termen de la 3 până la 30 de zile, în baza unui ordin de protecție. În baza acestui ordin de protecție, agresorului i se interzic următoarele acțiuni:

- să întreprindă măsuri pentru precizarea locului unde se află victima (victimele) violenței în familie, în cazul în care ele se află într-un loc necunoscut agresorului;
- să viziteze locul unde se află victima violenței în familie, dacă aceasta se află în afara locuinței sale;
- să comunice cu victima violenței în familie, inclusiv prin intermediul telefoniei sau prin intermediul rețelei globale de comunicare Internet [34].

Ordinul de protecție cu consimțământul scris al victimei violenței în familie care a atins vârsta majoratului îl impune pe agresor să părăsească locuința comună cu victima și îi interzice să dispună de proprietatea comună.

Referindu-ne la măsurile de siguranță specifice violenței în familie, vom preciza că *Codul penal al Lituaniei* în art.721 conține *prohibiția de a se apropia de victimă* [35]. Această măsură poate fi aplicată doar în cazul în care instanța de judecată va ajunge la concluzia că ea este necesară pentru a proteja interesele legitime ale victimei. Interdicția de a se apropia de victimă va dura atât timp, cât, în opinia instanței, va exista necesitatea de a opri comunicarea între făptuitor și victimă,

de a vizita anumite locuri în care victima de obicei se află. În cazul în care făptuitorul și victima au aceeași reședință, făptuitorul este plasat de către instanța de judecată într-un alt loc pe o perioadă determinată.

În conformitate cu prevederile art.722 *CP al Lituaniei* („Participarea la programe pentru cei cu comportament violent”), instanța de judecată va impune obligația de a participa la programe de corecție adresate celor cu comportament violent care au comis infracțiuni împotriva membrului de familie. Astfel de programe se desfășoară pe o perioadă de timp stabilită de instanța de judecată.

Problema utilizării asistenței psihologice speciale în cadrul conflictelor intrafamiliale criminogene este mult discutată în criminologia familistică contemporană. Experiența de peste hotare ne mărturisește cert că o astfel de asistență este foarte rezultativă împotriva recidivei violenței intrafamiliale. Prin urmare, considerăm oportună introducerea în Partea generală a Codului penal RM a unei norme juridico-penale de sine stătătoare care ar stabili posibilitatea de liberare de răspundere penală a persoanelor care au comis fapte infracționale ușoare și mai puțin grave care au exprimat consimțământ pentru trecerea cursului de reabilitare psihologică. În cadrul acestei norme, ar fi bine-venită introducerea liberării de răspundere penală în legătură cu soluționarea conflictului pe cale pașnică.

În legătură cu problematica violenței intrafamiliale, în legislația mai multor state străine, s-au conturat următoarele tendințe:

- protecția juridico-penală a inviolabilității persoanei în familie în calitate de obiect juridic special;
- introducerea în legea penală a componentelor speciale ale infracțiunilor care incriminează fapte infracționale ce sunt îndreptate împotriva celor ce fac parte din cercul familial;
- tendința legislativă de a substitui incriminarea infracțiunilor intrafamiliale cu infracțiunile săvârșite împotriva femeilor și împotriva minorilor;
- propuneri *de lege ferenda* de a înăspri răspunderea penală pentru faptele infracționale săvârșite în împrejurări caracteristice violenței în familie;
- liberarea de răspundere în legătură cu rezolvarea conflictului familial pe cale amiabilă;
- liberarea condiționată de pedeapsă penală în legătură cu training-uri de adaptare socială.

Referințe:

1. Criminal code of Hungary, promulgated on 13 July 2012. http://www.academia.edu/4602286/Criminal_code_of_Hungary_2012 (accesat: 22.03.2015).
2. Criminal code of the swiss confederation (switzerland) of 21 December 1937 (Status as of 1 July 2014). The Federal Assembly the Swiss Confederation, based on Article 123 paragraphs 1 and 3 of the Federal Constitution, 1,2 and having considered a Federal

- Council Dispatch dated 23 July 19183. <http://www.admin.ch/ch/e/rs/3/311.0.en.pdf> (accesat: 22.03.2015).
3. Criminal code of the Republic of Croatia. The Official Gazette of the Republic of Croatia "Narodne novine" No.110 of October 21, 1997 (entered into force on January 1,1998).
 4. Criminal code of the Republic of Lithuania. 26 September 2000 No VIII-1968 (As last amended on 11 February 2010 – No XI-677) Vilnius. http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=366707 (accesat: 22.03.2015).
 5. The Belgian criminal code, adopted at 08.06.1867. <http://www.legislationline.org/documents/action/popup/id/16036/preview> (accesat: 26.03.2015).
 6. *Ibidem*.
 7. Criminal code of Hungary, promulgated on 13 July 2012. http://www.academia.edu/4602286/Criminal_code_of_Hungary_2012 (accesat: 22.03.2015)
 8. Criminal code of the Republic of Albania. Consolidated version as of 2013 Criminal code of the Albania Law No.7895, dated 27 January 1995. http://pbosnia.kentlaw.edu/resources/legal/albania/crim_code.htm (accesat: 22.03.2015).
 9. *Ibidem*.
 10. *Методические рекомендации для специалистов органов и учреждений системы профилактики безнадзорности и правонарушений несовершеннолетних по вопросу защиты детей от жестокого обращения*. Утверждены на заседании комиссии по делам несовершеннолетних и защите их прав Алтайского края 23 июня 2010 года №3. Барнаул: Комиссия по делам несовершеннолетних и защите их прав Алтайского края, 2010, с.2.
 11. Чугунова М.В. *Сравнительно-правовой анализ уголовно-правовой охраны интересов семьи и несовершеннолетних в законодательстве зарубежных стран*. В: *Вестник Челябинского государственного университета*. 2011. №35(250), Право. Вып. 30, с.73-75.
 12. Гаврилова Ю.А. *Аксиологическое обоснование правовых решений в отношении детского блага*. В: *Вестник волгоградского государственного университета*, Серия 5, *Юриспруденция*, 2012, №1 (16), с.46-52. УДК 340.1 ББК 67.0 (ISSN 2078-8495).
 13. Criminal code of the Republic of Albania. Consolidated version as of 2013 Criminal code of the Albania Law No.7895, dated 27 January 1995. http://pbosnia.kentlaw.edu/resources/legal/albania/crim_code.htm (accesat: 22.03.2015).
 14. *Ibidem*.
 15. Criminal code of the Republic of Croatia. The Official Gazette of the Republic of Croatia "Narodne novine" No.110 of October 21, 1997 (entered into force on January 1,1998).
 16. Criminal code of the Republic of Albania. Consolidated version as of 2013 Criminal code of the Albania Law No.7895, dated 27 January 1995. http://pbosnia.kentlaw.edu/resources/legal/albania/crim_code.htm (accesat: 22.03.2015).
 17. Criminal code of the Republic of Croatia. The Official Gazette of the Republic of Croatia "Narodne novine" No.110 of October 21, 1997 (entered into force on January 1,1998).
 18. Estonia penal code. Passed 06.06.2001 RT I 2001, 61, 364 entry into force 01.09.2002.
 19. *Ibidem*.
 20. Criminal code of Latvia. Kriminālikums. Saeima ir pieņēmusi un Valsts prezidents izsludina šādu likumu: The Parliament of the Republic of Latvia Translation © 2013 Valsts valodas centrs (State Language Centre) <http://unpan1.un.org/intradoc/groups/public/documents/untc/unpan018405.pdf> (accesat: 22.03.2015).
 21. Criminal code of Hungary, promulgated on 13 July 2012. http://www.academia.edu/4602286/Criminal_code_of_Hungary_2012 (accesat: 22.03.2015).
 22. General penal code of Iceland No.19, February 12, 1940. March 2004. <http://eng.innanrikisraduneyti.is/laws-and-regulations/nr/1145> (accesat: 22.03.2015).
 23. Criminal code of the Swiss confederation (Switzerland) of 21 December 1937 (Status as of 1 July 2014). The Federal Assembly the Swiss Confederation, based on Article 123 paragraphs 1 and 3 of the Federal Constitution 1,2 and having considered a Federal Council Dispatch dated 23 July 19183. <http://www.admin.ch/ch/e/rs/3/311.0.en.pdf> (accesat: 22.03.2015).
 24. German criminal code Criminal Code in the version promulgated on 13 November 1998, Federal Law Gazette [Bundesgesetzblatt] I p. 3322, last amended by Article 3 of the Law of 2 October 2009, Federal Law Gazette I p. 3214. Übersetzung des Strafgesetzbuches durch Prof. Dr. Michael Bohlander Translation of the German Criminal Code provided by Prof. Dr. Michael Bohlander © 2010 juris GmbH, Saarbrücken.
 25. Закон республики Беларусь №122-3 от 04.01.2014 «Об основах деятельности по профилактике правонарушений». Принят Палатой представителей 16 декабря 2013 года. Одобрен Советом Республики 19 декабря 2013 года. Зарегистрирован в Национальном реестре правовых актов Республики Беларусь 11 января 2014 г. № 2/2120.
 26. Criminal code of Hungary, promulgated on 13 July 2012. http://www.academia.edu/4602286/Criminal_code_of_Hungary_2012 (accesat: 22.03.2015).
 27. *Ibidem*.
 28. Criminal code of the Republic of Albania. Consolidated version as of 2013 Criminal code of the Albania Law No.7895, dated 27 January 1995. http://pbosnia.kentlaw.edu/resources/legal/albania/crim_code.htm (accesat: 22.03.2015).
 29. The Swedish penal code, adopted in 1962. Entered into force on 1 January 1965. <http://www.government.se/content/1/c6/02/77/77/cb79a8a3.pdf> (accesat: 25.03.2015).
 30. *Ibidem*.
 31. *Ibidem*.
 32. Шестаков Д.А. *Семейная психотерапия и предупреждение преступлений (к вопросу о групповом уровне криминологической профилактики)*. В: *Вестник ЛГУ*, 1989, №6, с.56-61; Бурлаков В.Н., Шестаков Д.А., *Предупреждение насилия в семье и его законодательное регулирование*. В: *Вестник СпбГУ*, 1996, №1, с.121-126.
 33. Gondolf E.W. *The impact of mandatory court review on batterer program compliance: An evaluation of the Pittsburgh Municipal Courts and Domestic Abuse Counseling Center (DACC)*. Final Report May 15, 1997. Funded by Pennsylvania Commission on Crime and Delinquency Harrisburg, PA 17108-1167. http://www.pde.state.pa.us/portal/server.pt/document/350366/pmc-dacc_eval_summary_may97.pdf (accesat: 26.03.2015).
 34. Закон республики Беларусь №122-3 от 04.01.2014 «Об основах деятельности по профилактике правонарушений». Принят Палатой представителей 16 декабря 2013 года. Одобрен Советом Республики 19 декабря 2013 года. Зарегистрирован в Национальном реестре правовых актов Республики Беларусь 11 января 2014 г. № 2/2120.
 35. Criminal code of the Republic of Lithuania 26 September 2000 No VIII-1968 (As last amended on 11 February 2010 – No XI-677) Vilnius. http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=366707 (accesat: 22.03.2015).

Recenzent:
Lilia GÎRLA,

doctor în drept, conferențiar universitar (USM)

CONCEPTUL ȘI CARACTERELE JURIDICE ALE DREPTULUI DE PROPRIETATE COMUNĂ PE COTE-PĂRȚI

*Ala OTGON,
doctorand (USM)*

În cadrul prezentului articol, am încercat a stabili cele mai abordate accepțiuni privind conceptul de proprietate comună pe cote-părți, aceasta rezultând dintr-o multitudine de opinii contradictorii și dintr-o interpretare variată. Atât legislația națională, cât și cea internațională, utilizează conceptul în cauză sub diferite aspecte și, de cele mai multe ori, admitând confuzii în redarea exactă a noțiunii cercetate. Este important de menționat este și efectuarea unei analize comparative, cu alți termeni apropiați ca sens și concept de noțiunea de proprietate comună pe cote-părți, și determinarea principalelor deosebiri dintre aceștia. De asemenea, s-a pus accentul pe tratarea specificului terminologic, util în efectuarea unei analize aprofundate asupra subiectului dat și s-a încercat a determina și stabili principalele caractere juridice ale proprietății comune pe cote-părți pornind de la reglementările actuale și de la specificul instituției date.

Cuvinte-cheie: drept de proprietate; cotă-parte; proprietate comună; bunuri; indiviziune; terminologie; comunitate; caractere juridice.

* * *

In this article we have tried to establish the most approached acceptances addressed to the concept of common property in shares interests, this resulting from a multitude of conflicting views and a varied interpretation. Both national legislation, as well as the international one, use the concept in question under different aspects and often create confusions about the exact concept of the investigated subject. It is important to mention that the comparative analysis with other words close in meaning and concept with the definition of joint ownership, and determine the main differences between them. Also, we focus on treating specific terminology, useful in conducting a thorough analysis of the given subject and try to determine and establish the main legal characters of the common property in shares based on the current regulations and the specifics of the mentioned institution.

Keywords: ownership; share; joint ownership; goods; tenancy; terminology; community; legal characters.

Introducere. În cele ce urmează, ne-am propus să analizăm prevederile legislației naționale, actuale în materia conceptului proprietății comune pe cote-părți, să specificăm dacă aceasta corespunde sau nu terminologiei utilizate și dacă legislațiile internaționale reglementează diferit noțiunea de „proprietate comună pe cote-părți”. Articolul reprezintă o introducere în inițierea cunoașterii conceptului de proprietate comună pe cote-părți, o modalitate de comparație atât în ceea ce privește legislația națională cu cea internațională, cât și principalele caractere juridice ce le comportă formele proprietății comune. De altfel, considerăm oportună și necesară o astfel de abordare pentru clarificarea soluționării unor probleme de ordin terminologic, reglementativ și practic în totalitatea de opinii și controverse teoretice contradictorii.

Conceptul de proprietate comună pe cote-părți

Conceptul de proprietate comună pe cote-părți cunoaște o varietate de accepțiuni care necesită a fi analizate, pentru determinarea cât mai exactă a sensului noțiunii în cauză. Proprietatea comună pe cote-părți reprezintă o formă a proprietății comune (art.346 Cod civil)[1], caracterizată prin aceea că dreptul de proprietate aparține concomitent mai multor persoane și suntem în prezența unei cote-părți delimitate intelectual. Noțiunea de „proprietate comună pe cote-părți” este formată din includerea în același context a noțiunii de „proprietate comună” (art.344) și a termenului

de „cotă-parte”, pentru a sublinia forma specifică a proprietății comune caracterizată prin individualizarea unor cote-părți nedivizate.

În ceea ce privește reglementarea și utilizarea conceptului de proprietate comună pe cote-părți, în întregul context, atât legislativ cât și doctrinar, vom observa anumite diferențe și de ordin terminologic, și implementativ. O primă problemă ce se impune a fi soluționată este de ordin terminologic. Prevederile legislative [2] ale Republicii Moldova operează cu termenul de „proprietate comună pe cote-părți” (art.345-363), însă utilizează și noțiunea de „drept de proprietate comună în diviziune” [3].

În literatura de specialitate [4], se consideră sinonim al noțiunii de proprietate comună pe cote-părți termenii de „coproprietate”, „indiviziune” și „proprietate în diviziune”. Dacă e să facem o trimitere la prevederile legale, atunci precizăm că în conținutul Codului civil e utilizat termenul de „coproprietar”, vizibil și discutabil, termen legat de noțiunea de coproprietate, iar în titlul VII, capitolul privind partajul averii successorale, se utilizează termenul de „avere indiviză”, spre deosebire de C.civ. român [5], unde termenii de „coproprietate” și „indiviziune” sunt utilizați în capitolul ce reglementează proprietatea comună, iar în cap.III și IV, din cartea a IV-a, se utilizează termenul de „indiviziune” pentru desemnarea dreptului de proprietate comună pe cote-părți în sensul că „moștenitorii pot ieși din indiviziune”.

În continuare, vom utiliza termenul de „proprietate

comună pe cote-părți”, considerat a fi termenul cel mai adecvat, din considerentele că termenul de „coproprietate”, format din prefixul „co” (ceea ce semnifică „împreună cu”) și termenul de „proprietate”, din punct de vedere stilistic se confundă cu sensul „proprietății comune” sau chiar cu sensul „proprietății comune în devălmășie”, din considerentul că toți cei trei termeni au în comun trăsătura de a deține o proprietate împreună cu alte persoane. Adică și proprietatea comună în devălmășie reprezintă tot o coproprietate. Asemănător este utilizat termenul de „coproprietar” (art.346-364) și „coproprietar în devălmășie” (art.367-370), care accentuează încă o dată utilizarea termenului de „coproprietate” în ambele forme ale proprietății comune.

Totuși, doctrina [6] face o deosebire între termenii „coproprietate” și „indiviziune” după criteriul obiectul dreptului de proprietate. Coproprietatea are ca obiect un bun sau bunuri determinate, singulare, în timp ce indiviziunea are ca obiect un patrimoniu, o moștenire, în general o universalitate de bunuri. Astfel, indiviziunea constituie genul, iar coproprietatea specia. Autoarea Mihaela Florentina Cojan consideră că din punctul de vedere al regimului juridic nu există nici o diferență, ci doar din punct de vedere teoretic. „Indiferent dacă obiectul dreptului de proprietate comună pe cote-părți îl constituie un bun individualizat sau o universalitate de bunuri (art.298), esențial este faptul că dreptul aparține concomitent mai multor persoane, fiecare coproprietar având o cotă-parte abstractă din drept, fără a avea determinată materialmente o parte din bun.”

Actualul Cod civil nu conține o reglementare expresă privind obiectul dreptului de proprietate comună, însă din art. 344, observăm că se pune accentul pe evidențierea singularității existenței „unui bun” în cadrul proprietății comune, ceea ce și face diferența de conceptul de indiviziune. Putem observa însă că prevederile Codului civil din 1964, în art. 114, conținea termenul de „bunurile”, ceea ce ne face să observăm modificările operate în noul Cod civil.

Analizând prevederile Codului civil spaniol [7], în art. 392 se specifică ca obiect al comunității „un lucru sau un drept”, reglementare criticată de doctrina spaniolă [8], specificând că „obiect al coproprietății poate fi doar un lucru, iar obiect al comunității poate fi doar un drept, confundându-se de legislator termenul de *comunitate* cu cel de *coproprietate*. Comunitatea este genul, iar coproprietatea este specia. Comunitatea poate fi asupra tuturor tipurilor de drepturi, iar coproprietatea – care este un drept real și mai concret o formă a proprietății – poate doar fi asupra lucrurilor corporale. Poate fi obiect al coproprietății orice lucru corporal sau material care poate fi obiect al unui proprietăți și tot acela ce are o existență economică cu valoare pecuniară și juridică”.

Pentru eventualele neclarități în privința situației de apreciere a stării de indiviziune sau a celei de co-

proprietate, ar fi util de reglementat un articol referitor la obiectul dreptului de proprietate comună, care ar putea avea următorul text: „Obiect al dreptului de proprietate comună poate fi orice bun mobil sau imobil, din domeniul privat sau public”.

Inexistența unei reglementări exprese a noțiunii de proprietate comună pe cote-părți nu a constituit o piedică în evoluția evidentă a instituției în cauză, astfel că vom încerca să desprindem principalele trăsături și esența acesteia. Prin coroborarea dispozițiilor art. 344 Cod civil, care determină definiția proprietății comune, cu cele din art. 346 alin.(1) C.civ., care prevede că fiecare coproprietar este proprietarul exclusiv al unei cote-părți ideale din bunul comun, putem determina principalele trăsături caracteristice a proprietății comune pe cote-părți.

În acest sens, menționăm ca trăsături esențiale, existența unui bun, nedivizat materialmente, însă cunoscut ca fiind o parte din întreg drept de proprietate sub forma unor cote-părți, existența a cel puțin doi titulari ai dreptului de proprietate comună, cât și dreptul acestora de a dispune exclusiv și individual de cota-parte deținută.

După cum am menționat, o trăsătură specifică a dreptului de proprietate comună pe cote-părți o reprezintă pluralitatea de titulari care dețin în comun un bun, iar acesta divizându-se în atâtea cote-părți câți titulari există, însă această divizare poartă un caracter abstract până la momentul partajării fracționare a bunului. De aici și survine întrebarea care este întinderea dreptului de proprietate a titularilor, asupra întregului bun sau doar asupra cote-părți deținute? Considerăm că atât timp cât bunul nu este divizat și proprietarii dreptului de proprietate comună pe cote-părți nu cunosc partea materială din bun ce le aparține, ci doar cota-parte aleatorie, atunci aceștia au un drept de proprietate asupra întregului bun. De asemenea, ca deosebire esențială față de proprietatea personală ce este deținută cu titlu de exclusivitate, o reprezintă faptul că în cadrul proprietății comune pe cote-părți avem mai mulți titulari ce dețin în comun același bun.

Conform prevederilor art. 345 alin.(2) C.civ., dacă bunul este comun, proprietatea pe cote-părți se prezumă până la proba contrară. Această prevedere instituie prezumția relativă de coproprietate și trebuie coroborată împreună cu prevederile art.305, alin.(1) C.civ. conform căruia posesorul este prezumat proprietar al bunului, dacă nu este dovedit că a început a poseda pentru un altul. Excepțiile de la art. 345 C.civ. există în cazul bunurilor imobile înscrise în registrul public și al acelor care au fost furate, pierdute sau ieșite din posesiune în alt mod, fără voia posesorului, cu excepția banilor și titlurilor de valoare la purtător, unde se va aplica prioritar prezumția instituită prin art.305 C.civ. Astfel, proprietar al bunului este considerat cel înscris în registrul public sau cel ce deține bunul altfel decât

prin furt, pierderea sau altă deposedare și nu posesorul. Pentru aplicarea prezumției din art. 345 C.civ. trebuie să existe o stăpânire comună asupra bunului, iar aceasta din urmă prezumă coposesia, care și ea conduce la prezumția de coproprietate. Făcând o comparație între prezumția de coproprietate și cea de coposesie, menționăm că în cazul coproprietății, utilizarea bunului se poate face de un singur coproprietar, însă acesta din urmă nu neagă existența dreptului de proprietate a celorlalți coproprietari, spre deosebire de coposesie, unde pentru a deține un drept exclusiv de proprietate, persoana interesată trebuie să probeze că ceilalți sunt simpli detentori. Cu privire la esența dreptului de proprietate comună pe cote-părți, putem preciza existența imperativă a unui bun, deținut de cel puțin doi proprietari în comun, fără a fi stabilite cotele-părți, însă fiecare coproprietar fiind titularul exclusiv al cotei sale părți ideale și abstracte.

Caracterele juridice ale proprietății comune pe cote-părți

După cum am specificat anterior, dreptul de proprietate comună pe cote-părți are anumite trăsături ce o individualizează față de dreptul de proprietate exclusivă și de dreptul de proprietate comună în devălmășie, iar acestea sunt: pluralitatea de titulari, existența unei cote-părți ideale din dreptul de proprietate și nedivizarea materialmente a acestora.

Potrivit autorului român V.Stoica [9], „dreptul de proprietate comună pe cote-părți are două elemente esențiale, un element intelectual, care se referă la dreptul de proprietate, divizat pe cote-părți între titularii săi și un element material, care vizează bunul ce face obiectul unui asemenea drept și care rămâne unitar, nedivizat”. Totuși trăsătura distinctă o reprezintă faptul că titularii au un drept exclusiv doar asupra unei cote-părți ideale și abstracte.

Caracterul pluralității de subiecte survine din reglementările legale, și anume, din noțiunea dată proprietății comune în art. 344 alin.(1) C.civ. în care se specifică „proprietatea este comună în cazul în care asupra unui bun au drept de proprietate doi sau mai mulți titulari”. De asemenea, și utilizarea termenului de coproprietari în cadrul cap. III C.civ. ne vorbește despre existența, în cadrul acestei forme de proprietate, a mai multor titulari de drepturi. Comparativ cu dreptul de proprietate comună în devălmășie, aceasta fiind cea de-a doua formă a dreptului de proprietate comună, în art. 366 C.civ. observăm asemănarea cu caracterul specific al dreptului de proprietate comună pe cote-părți, și anume, pluralitatea de subiecte prin reglementarea „aparține concomitent mai multor persoane...”.

Din cele expuse *supra*, desprindem principala deosebire de dreptul de proprietate ce aparține exclusiv unei singure persoane. În cadrul dreptului de propri-

etate comună pe cote-părți, există o corelație dintre cota-parte și titularii acesteia. În consecință, fiecărui coproprietar îi corespunde o cotă-parte ideală și abstractă din dreptul de proprietate, iar numărul de titulari determină și numărul de cote-părți existente. În cele ce urmează, vom încerca să determinăm cine pot fi titulari ai dreptului de proprietate comună pe cote-părți și dacă aceștia pot fi titulari asupra aceluiași drept de proprietate comună pe cote-părți. Potrivit autorului român, D.Lupulescu [10], „subiecți ai dreptului de proprietate comună pe cote-părți pot fi ori numai persoane fizice, ori numai persoane juridice, sau atât persoane fizice, cât și persoane juridice, cu specificarea că, de regulă, sunt fie persoane fizice, fie persoane juridice, din motivul greutății exercitării în comun a dreptului de proprietate comună pe cote-părți”.

Analizând legislația străină, observăm că există reglementări privind subiecții dreptului de proprietate comună, indiscutabil și subiecți ai proprietății comune pe cote-părți. Astfel, din art. 111 al Codului civil din Belarus [11] desprindem ca subiecții „două sau mai multe organizații, sau statul și una sau mai multe organizații, sau la doi și mai mulți cetățeni”. Codul civil al Lituaniei [12] în art. 4.72, alin. (2) dispune că „un coproprietar poate fi orice persoană care poate fi subiect al relațiilor de proprietate.” Iar Codul civil bulgar [13] în art. 30 desemnează ca titulari ai dreptului de proprietate comună „două sau mai multe persoane – statul, municipalitatea și alte persoane juridice și fizice”.

Actualul C.civ. nu conține o reglementare expresă privind subiecții dreptului de proprietate comună pe cote-părți, prin urmare, considerăm că aceștia pot fi atât persoane fizice, cât și persoane juridice, fie din domeniul public sau privat, cât și concomitent să aparțină unei persoane fizice în comun cu o persoană juridică. Spre deosebire de vechiul C.civ., unde în art.114 prevedea că dreptul de proprietate comună pe cote-părți poate aparține cel puțin la două persoane fizice sau la două persoane juridice, nicidecum unei persoane fizice și unei persoane juridice în comun. În privința dezacordului teoretic cu cel practic privind posibilitatea deținerii în comun a unui bun cu titlu de proprietate comună pe cote-părți, a unei sau mai multe persoane juridice sau a unei sau mai multe persoane fizice, considerăm a fi recunoscută posibilitatea unui astfel de mod de exercitare a dreptului de proprietate dintre o persoană fizică sau mai multe și una sau mai multe persoane juridice.

Cea de-a doua trăsătură constă în aceea că cota-parte din dreptul de proprietate al coproprietarilor se răsfrânge asupra întregului bun. Atunci când am efectuat o succintă caracteristică a conceptului dreptului de proprietate comună pe cote-părți, am specificat ca trăsătură distinctă faptul că obiectul dreptului de proprietate comună pe cote-părți reprezintă un bun nedivizat

în materia sa. În cele ce urmează, vom încerca să stabilim corelația bunului-obiect al dreptului de proprietate comună pe cote-părți și termenul de cotă-parte, și dacă acesta din urmă se răsfrânge asupra întregului bun sau doar asupra unei părți din acesta.

În tratarea acestui subiect, există opinii contradictorii, însă pentru o argumentare eficientă, vom analiza toate aspectele discutabile atât în doctrină cât și în literatura de specialitate. Atunci când suntem în prezența unui drept de proprietate comună pe cote-părți, știm cu siguranță că mai multe persoane dețin un drept de proprietate asupra aceluiși bun, își exercită toate atribuțiile dreptului de proprietate și dispun de aceleași drepturi și obligații, cu specificarea că fiecare dintre coproprietari dețin o cotă-parte din dreptul de proprietate, fără însă a cunoaște care anume parte din bun.

Asupra aspectului întinderii cotelor-părți, C.civ. în art.346 alin.(1) prevede că „cotele-părți sunt prezumate a fi egale până la proba contrară”. Determinarea cotelor-părți poate avea loc sub forma unei fracții nominale sau a unui procentaj. Cea mai discutabilă problemă privind partea teoretică a instituției analizate este cea referitor la determinarea obiectului divizării, și anume, are loc împărțirea dreptului de proprietate sau a bunului în materialitatea sa. Opinia conform căreia are loc divizarea bunului a fost promovată de doctrină, susținând că „fiecare proprietar are o cotă ideală (intelectuală) care reprezintă o parte fizică din bunul comun”.

Reglementările C.civ. aprobă teoria privind divizarea dreptului de proprietate prin art.344 alin.(1), care dispune că „proprietatea este comună în cazul în care asupra unui bun au drept de proprietate doi sau mai mulți titulari”. Asupra opiniei enunțate anterior, referitor la atribuirea cotelor-părți calitatea de a fi ideale, C.civ. conține unele prevederi prin care confirmă această particularitate în art.346 alin.(1), art.366 alin.(1). Probabilitatea susținerii unei astfel de teorii decade din motive evidente, și anume, care ar mai fi posibilitatea existenței unui drept de proprietate comună pe cote-părți, atunci când vom fi în prezența unui bun fracționat în natură pentru că deja vom avea un drept de proprietate exclusiv și individual. Considerăm că termenul de „cotă-parte” face referire la dreptul de proprietate comună, divizat într-o formă abstractă, cunoscută de coproprietari.

Caracterul limitat al atributelor dreptului de proprietate comună pe cote-părți survine din considerentul că suntem în prezența unui drept de proprietate comună pe cote-părți, respectiv și atribuțiile acestuia – dreptul de posesie, dispoziție și folosință – vor fi exercitate corespunzător specificului acestei forme a proprietății comune. Pentru început, trebuie să ținem cont de faptul că la exercitarea atributelor dreptului de proprietate comună pe cote-părți, suntem în prezența a mai multor titulari, ceea ce limitează într-o oarecare măsură posi-

bilitatea utilizării bunului, altfel decât am fi în prezența unui drept de proprietate exclusivă. De aici și survine caracterul limitat al atributelor dreptului de proprietate comună pe cote-părți.

Reglementarea dreptului de folosință ca atribut al dreptului de proprietate comună pe cote-părți survine din art.347 C.civ., iar specificul acestuia este faptul că exercitarea acestuia trebuie să fie efectuată de către toți coproprietarii, cu condiția de a nu schimba destinația bunului și de a nu aduce atingere drepturilor celorlalți coproprietari. De aici survin și cele două limitări – de a nu schimba destinația bunului și de a nu aduce atingere drepturilor celorlalți coproprietari. C.civ. în alin.(4) art.347, de asemenea a prevăzut și situația în care dreptul de folosință este exercitat de către un coproprietar, astfel că ceilalți coproprietari au dreptul de a cere plata unei despăgubiri corespunzătoare. Dreptul de folosință mai oferă posibilitatea, prin art. 348. C.civ., ca coproprietarii să culeagă fructele bunului comun corespunzător cotei-părți ce le revine din dreptul de proprietate comun, iar dacă acestea au fost culese doar de către un coproprietar, atunci acesta din urmă are dreptul la compensarea cheltuielilor suportate.

Observăm că caracterul limitativ se raportează la cota-parte deținută de fiecare coproprietar, acesta fiind principalul aspect care diferențiază dreptul de folosință în cadrul proprietății comune pe cote-părți de proprietatea exclusivă a unei singure persoane. În art. 350 C.civ. legiuitorul oferă, în cadrul dreptului de folosință, posibilitatea încheierii actelor de conservare, care presupun încheierea acestora de către oricare dintre coproprietari, fără acordul celorlalți, pentru că acestea urmăresc preîntâmpinarea pierderii unui bun, dar au dreptul de a cere compensarea cheltuielilor proporțional fiecărei cote-părți.

Dreptul de posesie presupune stăpânirea în comun a bunului de către toți coproprietarii, cu condiția să nu tulbure posesia celorlalți coproprietari. În cazul în care vom fi în prezența situației de deținere a unei posesii utile, aceasta poate duce la dobândirea dreptului de proprietate prin uzucapiune, însă coproprietarul are intenția de a deține posesia pentru sine și de a se considera proprietar exclusiv asupra bunului. Spre deosebire de actele de conservare, care pot fi încheiate de un singur coproprietar, fără acordul celorlalți, actele de dispoziție nu pot fi încheiate, fără acordul tuturor coproprietarilor – accentuându-se încă o dată caracterul limitativ al acestui atribut. Totuși, cunoaștem că fiecare coproprietar are un drept exclusiv asupra cotei sale și poate, fără acordul celorlalți să dispună de cota-parte ce îi revine, însă cu respectarea dreptului de preemțiune. Aici se impune precizarea că obiect al actelor de dispoziție este dreptul de proprietate asupra cotei-părți și nu bunul, acesta rămânând nedivizat.

Caracterul exercitării simultan și concurent al drepturilor de proprietate presupune faptul că toți co-

proprietarii își exercită drepturile lor referitor la bunul comun în mod simultan și concurent. Aceasta vine în opoziție cu dreptul individual asupra unui bun, în cadrul căruia suntem în prezența unor drepturi exclusive și perpetue. Specific dreptului de proprietate este faptul că se ține cont, pentru fiecare acțiune în cadrul proprietății comune pe cote-părți, de dreptul celorlalți coproprietari, aceasta presupunând condiționarea exercitării acestor drepturi. Simultaneitatea presupune faptul că drepturile coproprietarilor sunt exercitate în același timp, iar aceasta reiese din faptul că dețin în comun un bun, care necesită același comportament din partea tuturor coproprietarilor. După opinia autorului D.Lupulescu [14], „la dreptul de proprietate comună pe cote-părți se observă o lipsă de autonomie în exercitarea acestui drept, determinate tocmai de existența simultană și concurență a mai multor drepturi de aceeași natură, aparținând mai multor titulari”.

În ceea ce privește caracterul temporar al dreptului de proprietate comună pe cote-părți statuează art.357 al C.civ., care prevede că încetarea proprietății comune pe cote-părți prin împărțire poate fi cerută oricând. Legislația actuală, în art.358 C.civ. prevede și o excepție de la regula generală, respectiv o deviere de la caracterul temporar, și anume, imposibilitatea împărțirii, atunci când suntem în prezența unui drept de proprietate comună pe cote-părți forțată și perpetuă. Efectuând o comparație cu caracterul perpetuu al dreptului de proprietate ce aparține în exclusivitate unei singure persoane, prevăzut în art.315 alin.(2) C.civ., caracterul temporar se manifestă din motivul prezenței mai multor titulari care în orice moment pot solicita încetarea stării de coproprietate. Acest caracter este prezent atâta timp cât dreptul de proprietate comună pe cote-părți nu este divizat, iar odată cu împărțirea acestuia observăm că fiecare coproprietar devine proprietar exclusiv, iar proprietatea comună pe cote-părți încetează. Important este de menționat că încetează dreptul de proprietate comună pe cote-părți, chiar dacă bunul, ce face obiectul dreptului de proprietate comună pe cote-părți, a fost sau nu divizat în natură.

De asemenea, caracterul în cauză mai presupune și o durată de timp de existență a dreptului de proprietate comună pe cote-părți, care se poate întinde pe o durată mai mare sau mai mică de timp, acesta depinzând de voința coproprietarilor. Acest drept de a solicita oricând divizarea dreptului de proprietate comună aparține acestora din momentul dobândirii dreptului de proprietate comună pe cote-părți și se naște în temeiul legii, ceea ce oferă posibilitatea tuturor coproprietarilor de a apela la reglementările art.357 C.civ. Raportându-ne la durata stării de coproprietate, se poate ivi întrebarea – dacă această stare continuă permanent și nici un coproprietar nu-și manifestă dorința de a o înceta? Cu siguranță o durată mai lungă a menținerii dreptului de proprietate comună pe cote-părți poate induce ideea

existenței unui caracter perpetuu, însă acesta nu este specific coproprietății, deoarece în orice moment există posibilitatea încetării acestui drept prin exprimarea voinței oricărui coproprietar.

Concluzii

Principalele concluzii necesare a fi menționate sunt cele privind necesitatea delimitării și încetării confundării termenilor utilizați pentru redarea conceptului de proprietate comună pe cote-părți, privind formularea unei reglementări, în legislația națională, a bunurilor ce constituie obiectul proprietății comune pe cote-părți și prin specificarea caracterelor juridice ce individualizează această formă a proprietății comune de alte forme similare și cu trăsături comune. Scopul lucrării a fost de a contura o imagine asupra principalelor aspecte doctrinare și teoretice evidențiate de doctrină privind proprietatea comună pe cote-părți.

Referințe:

1. Codul civil al Republicii Moldova. Adoptat de Parlamentul Republicii Moldova prin Legea nr. 1107-XV din 06.06.2002. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr. 82-86/661 din 22.06.2002.
2. Codul civil al R.S.S.M., aprobat prin Legea R.S.S. Moldovenești din 26 decembrie 1964. În: *Veștile Sovietului Suprem al R.S.S. Moldovenești*, 1964, nr.36, art.81. Intrat în vigoare:01.07.1965, abrogat: 12.06.2003, utiliza termenul de „proprietate comună pe cote-părți”, iar în art. 6 al Legii cu privire la proprietate (abrogată), găsim reglementată noțiunea de „proprietate în diviziune”.
3. Legea RM a cadastrului bunurilor imobile nr.1543-XIII din 25.02.1998. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr.44-46/318 din 21.05.1998.
4. Cojan M.F. *Proprietatea comună pe cote-părți în doctrină și jurisprudență*. București: Universul juridic, 2013, p.98.
5. Codul civil al României nr. 287 din 17 iulie 2009. În: *Monitorul Oficial al României*, 15.07.2011, nr. 505. Intrat în vigoare: 01.10.2011.
6. Chelaru E. *Drept civil, Drepturile reale*. Ed. a 2-a. București: C.H. Beck, 2006, p.192.
7. Codul civil spaniol nr.204 din 24 iulie1889.
8. Oscar E., Ochoa G. *Bienes z derechos reales, derecho civil*. Vol. 2. Universitat catolica Andres, 2008, p.74.
9. Stoica V. *Drept civil, Drepturile reale*. Ed. a 2-a. București: C.H. Beck, 2013.
10. Lupulescu D. *Proprietatea comună*. București: Universul juridic, 2013.
11. Codul civil al Republicii Belarus nr. 218-3 din 7 decembrie 1998.
12. Codul civil al Lituaniei nr. VIII-1864 din 18 iulie 2000.
13. Codul civil al Bulgariei nr. 92 din 16 noiembrie 1951.
14. Lupulescu D. *Op.cit.*

Recenzent:
Sergiu BĂIEȘU,
doctor în drept, conferențiar universitar

ANALIZA DOCTRINARĂ A ROLULUI, FUNCȚIILOR, REALIZĂRII ȘI PROTECȚIEI CONSTITUȚIEI ÎN STATUL DE DREPT

Cristina POPA,
doctorand (USM)

Constituția este legea supremă a oricărui stat, care reglementează drepturile și libertățile fundamentale ale omului, stabilește regulile generale privind întregul sistem al vieții sociale, juridice, economice, politice și culturale pe care statul le promovează și le apără. Toate legile adoptate în stat trebuie să corespundă prevederilor constituționale, în caz contrar, acestea vor fi declarate neconstituționale. Constituția îndeplinește o serie de funcții, ceea ce îi conferă un potențial enorm pentru protecția drepturilor și libertăților fundamentale ale omului.

Cuvinte-cheie: constituționalism; constituție; protecție; apărare.

The Constitution is the supreme law of any state, which governs the rights and fundamental freedoms, sets out general rules on the entire system of social, legal, economic, political and cultural life, it promotes and defends the State. All laws passed in the state must comply with the Constitution, otherwise they will be declared unconstitutional. Constitution fulfils a number of functions, which gives it enormous potential for the protection of human rights and fundamental freedoms.

Keywords: constitutionalism; constitution; protection; defence.

Potrivit filosofului Immanuel Kant, rolul unei constituții este acela de a proteja drepturile omului. Această idee a fost reiterată în Declarația franceză a drepturilor omului și ale cetățeanului din 1789 care prevedea: „orice societate în care garanția drepturilor nu este asigurată, nici separația puterilor stabilită, nu are constituție”, „se permite tot ce nu este interzis de lege”, „izvorul suveranității statale este poporul” etc. [1].

Doctrinarul Gheorghe Costache menționează că Constituția se bucură de supremație față de celelalte legi și acte normative, fiind plasată în fruntea ierarhiei actelor politice și a actelor normative, cărora le conferă legitimitate politică și, respectiv, juridică, în măsura în care acestea corespund întru totul normelor și principiilor pe care acestea le consacără [2].

Fără îndoială, Constituția este legea supremă a oricărui stat, iar autorul I.A. Kraveț susține că drept argumente incontestabile în favoarea rolului major al Constituției, în cadrul statului și al societății, servesc funcțiile îndeplinite de către acesta, întrucât, în primul rând, funcțiile sunt de natură să indice cele mai importante direcții de influențare a Constituției asupra relațiilor sociale; în al doilea rând, funcțiile permit înțelegerea esenței și menirii sociale a Constituției; în al treilea rând, funcțiile indică eficacitatea reglementării constituționale, specificul realizării normelor, principiilor și instituțiilor constituționale [3].

Pomind de la statutul de lege supremă a statului, în doctrina de specialitate se discută asupra identificării funcțiilor Constituției fiind expuse următoarele opinii: Ion Guceac clasifică funcțiile Constituției în: *constituire a statului; asigurarea libertăților, drepturilor omului și cetățeanului; politică; juridică; educativă* [4]; V.O. Lucin optează pentru următoarele funcții ale Constituției: *constituantă; de acordare a drepturilor; de program; și de generare a sistemelor* [5]; I.N. Todăka clasifică funcțiile constituției în felul următor: *ideologică; politică; geopolitică; educativă; institutivă; de protecție a dreptului, de limitare; de stabilizare; reglementarea*

socială generală; asigurarea echilibrului între interesele sociale; asigurare a condițiilor economice egale; parteneriatul social [6].

Având la bază clasificările funcțiilor constituției enunțate *supra*, în continuare vom face o analiză succintă a funcțiilor Constituției pentru a ilustra rolul pe care aceasta îl joacă în cadrul unui stat.

a) *funcția de constituire a statului* – realizarea acestei funcții în formă pură are loc atunci când adoptarea constituției coincide cu întemeierea și proclamarea statului. Dacă aceste acțiuni sunt sincronice, atunci se poate vorbi despre o constituție provizorie, mai rar una permanentă. Republica Moldova și-a declarat independența la data de 27.08.1991, iar Constituția Republicii Moldova a fost adoptată la 29.07.1994, respectiv pentru cazul Republicii Moldova nu putem afirma că Constituția a avut funcția de constituire a statului, însă a consolidat statalitatea Republicii Moldova;

b) *funcția de asigurare a libertăților, drepturilor omului și cetățeanului* – Constituția Republicii Moldova consfințește în capitolul doi drepturile, libertățile și îndatoririle fundamentale;

c) *funcția politică* – constă în consolidarea statului în calitate de entitate juridică, prin proclamarea principiului separației puterilor în stat, pluralismului politic;

d) *funcția juridică* – constă în faptul că Constituția este legea supremă a statului, iar toate celelalte acte normative adoptate în stat trebuie să nu contravină Constituției. Dacă însă există diferențe între oricare alt act normativ și Constituție, se vor aplica prevederile constituționale, deoarece ele au forță juridică superioară;

e) *funcția educativă* – normele constituționale au o influență majoră asupra comportamentului societății și a autorităților publice;

f) *funcția de limitare a abuzului puterii* – orice stat democratic are la baza funcționării sale principiul separației puterilor în stat în: legislativă, executivă și judecătorească. Toate aceste autorități sunt independente

una față de alta, însă între ele sunt stabilite și anumite relații de colaborare și control. În același timp, prin normele constituționale sunt apărate valorile personale contra abuzului din partea terților, cum sunt: dreptul la viață și integritate corporală, libertatea de opinie, libertatea de conștiință, inviolabilitatea vieții private, a domiciliului, a corespondenței etc.

Generalizând cele enunțate *supra*, constatăm că Constituția realizează o serie de funcții în cadrul statului, și are un potențial enorm pentru protecția drepturilor și libertăților fundamentale ale omului. Acesta însă rămâne a fi neutilizat în condițiile în care conștiința și cultura juridică a membrilor societății, mai ales a celor aflați la guvernare, lasă mult de dorit. De aici și inevitabilitatea percepției Constituției ca fiind doar o „declarație” și, implicit, încălcarea în masă și flagrantă a drepturilor omului, care adeseori rămâne nepedepsită. Respectiv, valorificarea eficientă a textului constituțional pentru protecția demnității și drepturilor omului impune cu necesitate educarea în masă a respectului față de constituție și valorile consacrate de aceasta [7].

Realizarea dreptului și a Constituției reprezintă un proces complex de transpunere în viață a conținutului normelor juridice, în cadrul căruia oamenii, organele de stat, organizațiile nestatale și celelalte instituții considerate subiecți de drept, respectă și aduc la îndeplinire dispozițiile actelor normative, iar în situația încălcării acestora, organele de stat abilitate intervin potrivit competențelor pentru aplicarea dreptului [8]. La rândul său, procesul de realizare a normelor constituționale este influențat considerabil de condițiile social-economice în care are loc acest proces, de nivelul culturii politico-juridice a celor ce aplică dreptul, de regimul politic, tradițiile democratice, mentalitatea poporului și de alți factori obiectivi și subiectivi.

În literatura de specialitate, se folosesc doi termeni ce țin de realizarea Constituției: *realizare* și *acțiuni*, fiecare având o natură juridică diferită. Explicații, în acest sens, aduce autorul V.O. Lucin, care susține că acțiunea presupune manifestarea tuturor calităților și proprietăților Constituției ce exprimă capacitatea acesteia de a influența comportamentul subiecților sociali. Un aspect al termenului de acțiune rezidă în caracteristica posibilităților de realizare a Constituției. Important e că acțiunea nu presupune întotdeauna realizarea dreptului, dar, în orice caz, creează posibilități juridice pentru o asemenea realizare. Prin urmare, acțiunea Constituției demonstrează capacitatea acesteia de a influența relațiile sociale. Realizarea însă începe numai atunci când acțiunea Constituției este utilizată de subiecții corespunzători, iar influența ei regulativă își află obiectul. Fără o asemenea corelație realizarea e imposibilă. Așadar, în procesul de realizare, acțiunea Constituției continuă, dar deja este o acțiune specială, materializată. Iar în viziunea autorului I.A. Kraveț, acțiunea Constituției în sens juridic presupune acțiunea actului juridic și a normelor constituționale „în timp, în spațiu și asupra persoanelor”. Din această perspectivă, acțiunea Constituției prezintă o premisă juridică necesară pentru realizarea normelor constituționale. Prin urmare, dispozițiile Constituției pot să acționeze ca norme juridice, însă ele nu întotdeauna se transpun în viață și se realizează.

Deci realizarea constituției presupune un anumit proces ce durează în timp prin care prevederile constituționale sunt aplicate în practică. Realizarea Constituției presupune faptul că toate acțiunile săvârșite de persoane, colectivități, autorități publice companii private etc. au loc în strictă conformitate cu prevederile constituționale. Realizarea constituției în viața de zi cu zi are loc prin trei forme de realizare: *respectarea, îndeplinirea și aplicarea*:

a) respectarea Constituției – presupune faptul că toți subiecții de drept publici sau privați se supun benevol prevederilor constituționale, fără necesitatea de a se recurge la forța coercitivă a statului în vederea obligării subiecților de drept să respecte Constituția. Astfel art. 55 din Constituția Republicii Moldova prevede că orice persoană își exercită drepturile și libertățile constituționale cu bună-credință, fără să încalce drepturile și libertățile altora;

b) îndeplinirea Constituției – presupune faptul că subiecții de drept își exercită drepturile și obligațiile constituționale în mod direct, spre exemplu următoarele articole din Constituție prevăd obligații directe pentru cetățeni: art. 56 – (1) devotamentul față de țară este sacru. (2) Cetățenii cărora le sunt încredințate funcții publice, precum și militarii, răspund de îndeplinirea cu credință a obligațiilor ce le revin și, în cazurile prevăzute de lege, depun jurământul cerut de ea; art. 57 – (1) Apărarea Patriei este un drept și o datorie sfântă a fiecărui cetățean. (2) Serviciul militar este satisfăcut în cadrul forțelor militare, destinate apărării naționale, pazei frontierei și menținerii ordinii publice, în condițiile legii; art. 58 – (1) Cetățenii au obligația să contribuie, prin impozite și prin taxe, la cheltuielile publice. (2) Sistemul legal de impuneri trebuie să asigure așezarea justă a sarcinilor fiscale. (3) Orice alte prestații sunt interzise, în afara celor stabilite prin lege; art. 59 – protecția mediului înconjurător, conservarea și ocrotirea monumentelor istorice și culturale constituie o obligație a fiecărui cetățean. Utilizarea Constituției nu se referă doar la obligațiile cetățenilor, dar la posibilitatea exercitării drepturilor și libertăților fundamentale prevăzute în capitolul doi al Constituției.

c) aplicarea Constituției – se referă la subiecții de drept constituțional care posedă dreptul de a emite acte juridice producătoare de efecte juridice, spre exemplu: dreptul parlamentului de a adopta legi constituționale, organice și ordinare, precum și hotărâri (art. 72 al Constituției); dreptul guvernului de a adopta hotărâri, ordonanțe și dispoziții (art. 102 al Constituției); președintele țării emite decrete (art. 94 al Constituției) etc.

Autorul Gheorghe Costache propune modalități de sporire a procesului de realizare a Constituției: stimularea respectării, executării, utilizării și aplicării conștiente și responsabile a normelor constituționale de către toți subiecții de drept; ridicarea nivelului de conștiință și cultură juridică a tuturor participanților la relațiile sociale; soluționarea corectă și rapidă la orice nivel a tuturor problemelor economice, politice, sociale, juridice și de altă natură din cadrul societății, pentru a consolida încrederea cetățeanului și a societății în autoritatea statului; sporirea rolului pozitiv al factorilor economici, politici,

organizaționali, social-psihologici etc. asupra procesului de realizare a Constituției; asigurarea legalității constituționale, în special tragerea la răspundere juridică pentru încălcarea acesteia [9].

Necesitatea asigurării supremației Constituției în sistemul actelor juridice, a corespunderii tuturor actelor și normelor textului Constituției solicită inevitabil și o protecție juridică specială a acesteia. O asemenea protecție trebuie să fie orientată, mai întâi de toate, spre asigurarea stabilității orânduirii de stat și sociale, a stabilității statutului juridic al persoanei, precum și spre asigurarea respectării stricte a normelor juridice de către toți subiecții de drept [10].

În literatura de specialitate, îndeosebi cea rusă, se folosesc doi termeni, și anume: protecția Constituției și apărarea Constituției. O parte dintre autori pun semnul egalității între noțiunea de protecție și apărare. Cei care pun semnul egalității între protecția și apărarea Constituției folosesc termenul de „protecție a Constituției”, definindu-l în felul următor: N.A. Mihaiova înțelege protecția Constituției ca fiind o totalitate de măsuri juridice, care asigură respectarea regimului legalității constituționale [11]. O altă definiție formulează A.D. Bolehivskaia, în viziunea căreia protecția juridică a Constituției desemnează un sistem de măsuri juridice, stabilite de către stat, orientate spre asigurarea forței juridice superioare, supremației și stabilității Legii Fundamentale, precum și a respectării necondiționate a normelor constituționale [12]. D. S. Korovinskih susține că protecția juridică a Constituției presupune o totalitate de măsuri juridice, orientate spre prevenirea și reprimarea încălcărilor normelor constituționale, precum și spre restabilirea acestora în caz de încălcare. În sistemul protecției juridice a Constituției, cercetătorul include astfel de elemente precum: normele constituționale, care asigură stabilitatea și realitatea Constituției, principiile sistemului de drept (în primul rând, principiul legalității), subiecții protecției juridice a Constituției (sistemul și activitatea lor) etc. [13]. De regulă, protecția juridică a Constituției se caracterizează ca un sistem de măsuri juridice, care asigură realizarea tuturor normelor cuprinse în Constituție, și respectarea strictă a regimului legalității constituționale [14]. Prin urmare, scopul protecției juridice a Constituției constă în înlăturarea barierelor ce fac dificilă realizarea normelor constituționale și prevenirea comiterii delictelor constituționale pe viitor [15].

În viziunea noastră, protecția și apărarea Constituției sunt noțiuni apropiate după sens, având un obiect și un scop comun, totuși ele trebuie delimitate. În special, *protecția Constituției* presupune un complex de măsuri orientate spre înlăturarea barierelor în realizarea Constituției și prevenirea delictelor constituționale, iar *apărarea* este orientată spre înlăturarea încălcărilor concrete ale normelor constituționale. Astfel protecția și apărarea juridică a Constituției nu sunt niveluri ale unui singur sistem, întrucât protecția Constituției întotdeauna este o activitate profilactică, care previne încălcarea ordinii constituționale, fiind orientată spre înlăturarea cauzelor care o condiționează, precum și contribuie la desfășurarea normală a procesului de realizare a drepturilor și libertăților omului și cetățeanului. Apărarea Constituției, la rândul său, presupune întotdeauna atentate reale la

adresa raporturilor juridice constituționale și constă în suprimarea încălcărilor concrete ale normelor constituționale, aplicării de către autoritățile competente în modul stabilit de lege a constrângerii față de subiecții concreți, în scopul restabilirii dreptului încălcat.

În urma sintezei noțiunilor enunțate *supra*, ajungem la concluzia că doctrina utilizează și termenul de protecție, și cel de apărare a Constituției. În viziunea noastră, acești termeni sunt destul de apropiați ca conținut, diferența constând în faptul că protecția are un caracter general ce se referă la întreaga societate și constă în obligația de a respecta Constituția, în schimb apărarea Constituției survine atunci când Constituția a fost încălcată. Protecția Constituției se mai realizează și prin prevenție, atunci când societatea, în general, și diferite organe ale statului sau private respectă normele constituționale, previn încălcarea lor. În același timp, în cadrul statului există organe/autorități însărcinate cu scopul de protecție a Constituției, spre exemplu, șeful statului este garantul Constituției, parlamentul, guvernul etc. Curtea constituțională este autoritatea specială abilitată cu apărarea Constituției, deoarece ea este unica autoritate de jurisdicție constituțională a statului.

În concluzie, afirmăm că Constituția joacă un rol suprem în cadrul statului de drept, ea având rolul de „lege a tuturor legilor”.

Referințe:

1. Duculescu V. *Protecția juridică a drepturilor omului*. București: Lumina Lex, 1998, p.458.
2. Costache Gh. *Direcții prioritare ale edificării statului de drept în Republica Moldova*. Chișinău: Institutul de Istorie, Stat și Drept, 2009, p.327.
3. Кравец И.А. *Российский конституционализм: проблемы становления, развития и осуществления*. Санкт-Петербург: Юридический центр Пресс, 2005, с.675.
4. Guceac I. *Constituția la răscruce de milenii*. Chișinău: Tipografia Centrală, 2013, p.416.
5. Лучин В.О. *Конституция Российской Федерации. Проблемы реализации*. Москва: Юнити-Дана, 2002, с.33.
6. Тодыка И.Н. *Конституция Украины: проблемы теории и практики*. Харьков: Факт, 2000, с.608.
7. Gabureac A. *Constituția – principala garanție a protecției drepturilor omului într-un stat de drept*. În: Materialele mesei rotunde cu participare internațională consacrată aniversării a 65-a de la adoptarea Declarației Universale a Drepturilor Omului cu tema: „Mecanisme naționale și internaționale de protecție a drepturilor omului”. Chișinău, 11.12.2014, p.362-370.
8. Voicu C. *Teoria generală a dreptului*. București: Universul juridic, 2008, p.362.
9. Costache Gh. *Realizarea Constituției – obiectiv major într-un stat de drept*. În: Revista Națională de Drept, 2009, nr.8, p.6.
10. *Конституционное право зарубежных стран: учебник для вузов* / Под ред. М.В. Баглая, Ю.И. Лейбо, Л.М. Энтино. Москва, 2008, с.91.
11. *Государственное право Российской Федерации* / Под ред. О.Е. Кутафина. Москва, 1996, с.85.
12. Болехивская А.Д. *Правовая охрана Конституции Российской Федерации*. Автореферат дисс. ... канд. юрид. наук. Волгоград, 2006, с.8-9.
13. Коровинских Д.С. *Правовая охрана Конституции Российской Федерации*. Дисс. ... канд. юрид. наук. Москва, 2005, с.9.
14. Головистикова А.Н. *Конституционное право России: Учебник* / Под ред. Н.А. Михалевой. Москва, 2006, с.138.
15. Жеребцова Е.Е. *Правовая охрана и защита конституционных норм как особое юридическое свойство Конституции Российской Федерации*, 2011. электронный ресурс: http://rusnauka.com/31_ONBG_2011/Pravo/8_95759.doc.htm.

Recenzent:

Teodor CĂRNAȚ,

doctor habilitat în drept, profesor universitar (USM)

DIMENSIUNI TEORETICO-PRACTICE DE REALIZARE A CONTROLULUI ULTERIOR

*Octavian CIOBANU,
magistru în drept (USM)*

Controlul ulterior este o formă specifică de control vamal, deoarece are ca efect eliberarea imediată a mărfurilor, acordând posibilitate declarantului de a dispune de bunuri imediat la sosirea lor pe teritoriul vamal. Serviciul vamal întreprinde măsuri pentru a se alătura la cele mai bune practici ale Uniunii Europene și, în același timp, pentru a reduce timpul de procesare a operațiunilor vamale la punctele de trecere a frontierei vamale și la birourile și posturile vamale interne, iar controlul ulterior este unul din modurile în care se poate realiza acest lucru.

În Republica Moldova, controlul ulterior este realizat prin audit postvămuire sau reverificarea declarațiilor vamale și se efectuează de organul vamal prin Direcția control ulterior din cadrul Aparatului central al Serviciului vamal și prin secțiile Control ulterior din cadrul birourilor vamale, precum și la necesitate, în comun cu alte subdiviziuni sau organe de control.

Cuvinte-cheie: control ulterior; declarație vamală; audit vamal; preferințe tarifare; operațiuni vamale; control general; control parțial; control repetat.

Subsequent control is a specific form of customs control, because it has the effect of immediate release of goods, giving the possibility to the person who declares goods to dispose of the goods immediately on their arrival to the customs territory. Customs Service takes measures to use best practices of the European Union and at the same time to reduce the processing time of customs operations at border crossings and customs offices and internal customs posts and subsequent control is one of the ways through which this can be achieved.

In Republic of Moldova subsequent control is achieved by after clearance audit or review of customs declarations and carried out by the Customs Directorate subsequent control at the central office of the Customs and Control sections later in the customs offices and when necessary jointly with other subdivisions or control bodies.

Keywords: subsequent control; customs declaration; customs audit; preferences; customs operations; general control; partial control; control repeatedly.

Controlul ulterior este privit ca una din cele mai eficiente forme de control vamal, deoarece poate acoperi toate regimurile vamale, mai ales acele cu caracter suspensiv, care sunt destul de dificil de a fi verificate la frontieră, sau regimurile care presupun utilizarea unor preferințe tarifare. Conceptul dat presupune două forme distincte de control în cadrul activității postvămuire, și anume: „auditul postvămuire” și „reverificarea declarațiilor vamale”. Controlul ulterior reprezintă o metodă de control vamal care este utilizată de către toate țările membre ale Organizației Mondiale a Vămirilor, inclusiv în Uniunea Europeană. În unele state din Uniunea Europeană, acest control se aplică de peste 60 de ani.

Aplicarea controlului ulterior face parte din strategia de gestionare a analizei riscurilor. Managementul riscurilor este cheia unei reconcilierii (armonizării) globale a cerințelor (nevoilor) în materie de asigurare a respectării aplicării legislației, a securității și facilitării [5, p.288].

Controlul ulterior este o formă specifică de control vamal, deoarece are ca efect eliberarea imediată a mărfurilor, acordând posibilitate declarantului de a dispune de bunuri imediat la sosirea lor pe teritoriul vamal. Serviciul vamal întreprinde măsuri pentru a se alătura la cele mai bune practici ale Uniunii Europene și, în același timp, pentru a reduce timpul de procesare a operațiunilor vamale la punctele de trecere a frontierei

vamale și la birourile și posturile vamale interne, iar controlul ulterior este unul din modurile în care se poate de realizat acest lucru.

În acest sens, a fost adoptat planul de integritate în domeniul de control ulterior [3]. Acest plan este unul complex și se referă la îmbunătățirea cadrului legislativ și normativ în domeniul vamal, eficientizarea sistemului organizatorico-juridic și de control intern, consolidarea relațiilor instituției cu publicul și promovarea proiectelor de integritate profesională realizate în comun cu cetățenii.

Totodată, Codul vamal al Uniunii indică că „în scopul controalelor vamale, autoritățile vamale pot verifica corectitudinea și caracterul complet al informațiilor furnizate într-o declarație vamală, o declarație de depozitare temporară, o declarație sumară de intrare, o declarație sumară de ieșire, o declarație de reexport sau o notificare de reexport, precum și existența, autenticitatea, corectitudinea și valabilitatea documentelor justificative și pot examina contabilitatea declarantului și alte evidențe referitoare la operațiunile privind mărfurile în cauză sau la alte operațiuni comerciale anterioare sau ulterioare implicând aceste mărfuri după acordarea liberului de vamă. Aceste autorități pot, de asemenea, să examineze aceste mărfuri și/sau să preleveze eșantioane, dacă este încă posibil să se efectueze o asemenea verificare sau prelevare” [4].

Activitatea de audit postvămuire se organizează și se desfășoară în baza unor programe anuale și trimestriale de activitate, realizate în urma aplicării studiilor de analiză de risc și aprobate de conducerea Serviciului vamal. Activitatea de analiză a riscurilor utilizează metode informaționale de prelucrare a datelor și de elaborare a măsurilor de identificare a riscurilor, folosind anumite criterii stabilite de organele vamale sau criterii stabilite la nivel internațional. Pentru a pune în aplicare gestionarea riscurilor, organele vamale pot utiliza sisteme electronice adecvate. În aplicarea tehnicilor de gestionare a riscurilor și de control, bazate pe audit ulterior vămuirii, autoritatea vamală este capabilă să elibereze marea majoritate a transporturilor (până la 80-90% din totalul importurilor) și să rețină doar loturile de mărfuri potrivite profilurilor de risc identificate [6, p.380]. Restul mărfurilor sunt eliberate imediat, dar în orice moment pot fi supuse controlului vamal ulterior.

În Republica Moldova, controlul ulterior este realizat prin audit postvămuire sau reverificarea declarațiilor vamale și se efectuează de organul vamal prin Direcția control ulterior din cadrul Aparatului central al Serviciului vamal și prin secțiile Control ulterior din cadrul birourilor vamale, precum și la necesitate, în comun cu alte subdiviziuni sau organe de control. Aceste forme de control vamal sunt prevăzute de art. 185 alin.(1) lit. e¹⁾ și f¹⁾ ale Codului vamal al Republicii Moldova, unde se menționează: controlul vamal este efectuat de colaboratorul vamal și constă în controlul ulterior al declarației vamale și auditul postvămuire [1].

În doctrina rusă, forma dată a controlului vamal este definită ca auditul vamal, care poate fi efectuat sub două forme: *generală* și *specială* [7, p.292]. Auditul vamal general se poate efectua în privința declarantului și persoanelor responsabile de desfășurarea operațiunilor vamale care nu sunt declaranți. Auditul vamal special poate fi efectuat asupra următoarelor categorii de persoane: declaranții și alte persoane având competențe în privința mărfurilor, dar care nu au statut de declarant la trecerea mărfurilor; persoanele care desfășoară activități în domeniul vamal (brokerul vamal, transportatorul vamal, deținătorii de antrepozite vamale și de depozite provizorii); persoanele care realizează mărfurile introduse în țară cu amănuntul sau angro [8, p.184].

Controlul ulterior se efectuează în următoarele situații:

- a) exercitarea controalelor ulterioare prevăzute în cazul solicitării sau utilizării procedurilor simplificate de vămuire la declararea mărfurilor;
- b) exercitarea controalelor ulterioare, rezultate în urma activității de analiză de risc, precum și a altor solicitări și informații operative;
- c) reverificarea declarațiilor vamale pentru care

s-a acordat liber de vamă, fără efectuarea controlului vamal documentar sau fizic;

d) reverificarea declarațiilor depuse la biroul vamal, pentru care se prezumă că dispozițiile legale au fost aplicate pe baza unor informații inexacte sau incomplete;

e) orice alte acțiuni necesare îndeplinirii atribuțiilor stabilite prin reglementările vamale sau regulamentul de organizare și funcționare;

f) alte acțiuni stabilite prin programele de activitate [2].

Activitatea de control ulterior prin audit postvămuire este exercitată de echipa de control, care este formată cel puțin din două persoane cu desemnarea șefului grupului. Componenta echipei de control este propusă de șeful subdiviziunii și aprobată prin ordin de către Directorul general al Serviciului vamal, șeful biroului vamal, după caz, sau de persoanele împuternicite de aceștia. Pentru a efectua un control eficient, membrii echipei trebuie să dispună de cunoștințe aprofundate în următoarele domenii: drept, tehnici și principii contabile, proceduri și norme în materie de audit, tehnici de comerț exterior, tehnici și proceduri vamale, cunoștințe informatice. Auditele postvămuire programate sau inopinate se efectuează în baza unui ordin de control. Înainte de începerea controlului, membrii echipei de control analizează datele și informațiile existente în bazele de date naționale, respectiv locale, și le compară cu celelalte informații disponibile referitoare la activitatea persoanei ce urmează a fi controlată.

Efectuarea auditului postvămuire se aduce la cunoștință persoanei auditate cu cel puțin 3 zile lucrătoare înainte de inițierea controlului, cu excepția controlului inopinat. Înștiințarea se realizează prin comunicarea în scris, printr-un aviz de audit postvămuire/reverificare, care va cuprinde în mod obligatoriu datele de identificare a membrilor echipei de control și a persoanei controlate, temeiul juridic al controlului, data începerii acestuia, perioada ce urmează a fi supusă controlului și posibilitatea de a solicita suspendarea temporară a efectuării auditului postvămuire. Înștiințarea prealabilă a persoanei stabilite în țară se face cu scopul de a nu-i perturba activitatea curentă și pentru ca aceasta să fie în măsură de a pune la dispoziția membrilor echipei de audit postvămuire un spațiu de lucru adecvat, registrele și evidențele financiar-contabile sau înscrisurile, inclusiv cele pe suport informatic, care au legătură directă ori indirectă cu mărfurile și cu bunurile ce fac obiectul comerțului extern, de a permite accesul la spațiile de depozitare a mărfurilor și bunurilor, asigurând prezența persoanelor competente, de a pune la dispoziție datele și informațiile pe care le dețin referitor la acele mărfuri și bunuri. Comunicarea avizului de

audit postvămuire/reverificare nu este obligatorie în cazul auditelor postvămuire inopinate.

Pot fi evidențiate următoarele forme de control ulterior: *control general* – care reprezintă activitatea de verificare a tuturor operațiunilor vamale pentru o perioadă determinată; *control parțial*, care reprezintă activitatea de verificare a uneia sau mai multor operațiuni vamale pentru o perioadă determinată; *control repetat*, care reprezintă activitatea de verificare în cazul în care rezultatele controlului ulterior exercitat anterior sunt neconcludente, incomplete sau nesatisfăcătoare, ori dacă ulterior au fost depistate circumstanțe ce atestă existența unor semne de încălcare vamală/fiscală și prin urmare, se impune un nou control ulterior. Controlul poate fi efectuat atât la sediul, cât și în încăperile titularului mărfurilor sau ale reprezentantului său, ale oricărei persoane legate direct sau indirect de aceste operațiuni ori ale oricărei persoane care dispune de documentele respective, și în funcție de necesități, se poate extinde și în spații de producție, în depozite și alte încăperi, cu excepția celor utilizate exclusiv în calitate de domiciliu și reședință.

În cazul în care persoana controlată nu dispune de sediu sau de încăpere, ce poate fi utilizată pentru efectuarea auditului postvămuire ori sediul se află la adresa de domiciliu sau în alte cazuri în care nu există condiții optime de lucru, această activitate se poate desfășura la sediile autorității vamale din care fac parte membrii echipei de control.

Auditul postvămuire se efectuează în orele de lucru ale organului vamal și ale persoanei juridice sau fizice controlate. Drept principii de desfășurare a controlului ulterior sunt: alegerea unui comportament ferm, dar politicos față de persoanele intervievate, tenacitate pentru a ajunge la concluzii pertinente, instaurarea unui climat de cooperare, clarificarea tuturor neconcordanțelor, formularea unor întrebări clare într-o ordine logică și inițiativă în analiza documentelor.

În caz de necesitate, membrii echipei de control pot extinde controlul la sediul oricăror alte persoane care au legătură directă sau indirectă cu operațiunile ce fac obiectul schimbului internațional de mărfuri ori bunuri sau al oricărei alte persoane care se află în posesia unor acte ori care deține informații în legătură cu acestea. Acest control se va efectua cu emiterea unui alt ordin de control și se desfășoară o verificare prin contrapunere.

Organele vamale, în procesul efectuării controlului au mai multe *drepturi*. Unele sunt legate de *locul desfășurării* procedurii, cum ar fi verificarea clădirilor, depozitelor și altor încăperi, mijloace de transport destinate transportării de mărfuri, care au fost plasate sau urmează a fi plasate sub o destinație vamală. În același sens, pot sigila aceste edificii pentru a păstra siguranța și garanția rezultatelor urmărite. Alte drepturi presupun *identificarea obiectului*

controlat și a actelor de apartenență. Astfel organul vamal poate primi sau ridica de la persoanele controlate unele date și informații, documente ce necesită verificare sau să ceară administratorului persoanei supuse controlului efectuarea inventarierii mărfurilor și a mijloacelor de transport. În special pot ridica de la persoanele auditate mărfuri sub orice formă necesare verificării care sunt pasibile de drepturile de import și care nu au fost supuse total sau parțial procedurilor de vămuire și/sau achitării drepturilor de import. Referitor la *asigurarea stingerii oricărei obligații vamale* ce poate apărea, se poate de solicitat de la persoana auditată depunerea unei garanții bancare în măsură suficientă să asigure acoperirea unei eventuale apariții a obligației vamale.

În mod reciproc se stabilesc și drepturile *persoanei auditate* care poate obține, pe parcursul auditului postvămuire, informații despre faptele și circumstanțele stabilite, cu respectarea legislației în vigoare, beneficiind de o atitudine corectă și imparțială din partea organelor vamale la efectuarea controlului. În caz că i se solicită, poate să prezinte organului vamal explicații referitoare la obiectul auditului, informații, date, documente sub orice formă care confirmă corectitudinea calculării și achitării drepturilor de import, iar, dacă este în dezacord, să conteste, în modul stabilit de legislație, deciziile, acțiunile sau inacțiunile organelor vamale și ale colaboratorilor vamali.

În scopul asigurării corectitudinii și eficienței controlului, îndubitabil, persoana auditată este obligată să țină evidența contabilă și să asigure integritatea documentelor respective în conformitate cu cerințele legislației, iar la prima cerere, să prezinte în procesul auditului postvămuire, colaboratorilor vamali, mărfurile dobândite sau deținute, informații, date, documente sub orice formă utile verificării. Este necesar să fie asigurat accesul liber în sediu, spații de producție, în depozite și alte încăperi, cu excepția celor utilizate exclusiv în calitate de domiciliu și reședință, pentru inspectarea acestora, iar după desfășurarea procedurii să asigure integritatea sigiliilor aplicate de către colaboratorii vamali. Condițiile de desfășurare a controlului vor fi asigurate de către persoana auditată, inclusiv prezența personalului pentru asistența calificată pe parcursul auditului, iar în caz că este în dezacord, în cel mult 15 zile calendaristice, poate argumenta cu prezentarea documentelor probatoare.

Pentru exercitarea auditului postvămuire, instituțiile și persoanele implicate direct sau indirect în tranzacții economice externe sunt obligate să prezinte gratuit organelor vamale toate documentele, datele și informațiile necesare care se referă la obiectul auditului postvămuire. Aceste date și informații se transmit în formă scrisă sau pe orice suport material compatibil în termenul stabilit de organele vamale, care nu poate fi mai mic de 24 de ore din momentul solicitării.

Persoanele care desfășoară tranzacții economice externe sunt obligate să păstreze documentele aferente acestor operațiuni, în scopul desfășurării auditului postvămuire, pentru o perioadă de 5 ani calendaristici, care se calculează după cum urmează: în cazul mărfurilor puse în liberă circulație cu drepturi de import reduse sau zero, în funcție de destinația lor finală – de la sfârșitul anului calendaristic în care ele încetează a mai fi supuse supravegherii vamale; în cazul mărfurilor puse în liberă circulație sau al mărfurilor declarate pentru export – de la sfârșitul anului calendaristic în care sunt acceptate declarațiile de punere în liberă circulație sau cele de export; în cazul mărfurilor plasate sub orice destinație vamală – de la sfârșitul anului calendaristic în care destinația a fost încheiată.

Perioada de desfășurare a auditului postvămuire nu trebuie să depășească 2 luni de la data inițierii auditului postvămuire. În cazuri întemeiate și justificate documentar, termenul auditului postvămuire poate fi prelungit cu cel mult 4 luni sau sistarea auditului postvămuire.

Amintim că membrii echipei de control au atribuții largi în vederea solicitării de la orice instituție financiară (sucursală sau filiala acesteia) prin intermediul unei citații, prezentarea de informații, date, documente pe care le dețin referitoare la contul bancar al persoanei auditate și la operațiunile efectuate în acest cont pentru perioada (perioadele) supusă controlului. Instituția financiară (sucursala sau filiala acesteia) în termen de 3 zile de la primirea citației bancare va asigura colectarea informațiilor, datelor și documentelor solicitate și le va prezenta organului vamal [2].

În situațiile în care există indici că în spațiile de producție, depozitare, comercializare sau în mijloacele de transport se găsesc mărfuri pentru care nu s-au respectat reglementările vamale ori alte dispoziții aplicabile, iar acțiunea de control nu poate fi finalizată, urmând a fi continuată în ziua lucrătoare următoare, spațiile în cauză vor fi sigilate întocmindu-se „Procesul-verbal de sigilare/desigilare”.

Echipa de control are dreptul să ridice în scopul protejării ori evitării distrugerii documente, acte, înscrisuri, inclusiv electronice pe suport informatic, registre și documente financiar-contabile sau orice element material care face dovada stabilirii obligațiilor vamale rezultate din raporturile juridice cu autoritatea vamală, pe o perioadă de maximum 30 de zile.

Dovada ridicării documentelor o constituie Actul de ridicare/restituire de documente/ înscrisuri, întocmit de echipa de control, în care sunt specificate elementele necesare individualizării probei sau dovezii respective, precum și mențiunea că acestea au fost ridicate potrivit dispozițiilor legale, de către echipa de control vamal. Actul se întocmește în două exemplare și se semnează de membrii echipei de control și de reprezentantul entității controlate, un exemplar ofe-

rindu-i-se acestuia. La restituirea acestor documente, se va proceda în mod similar.

În cazuri temeinic justificate, determinate de necesitatea efectuării unor acțiuni de control în oficiile sau în spațiile de depozitare a mărfurilor ori bunurilor situate în raza de competență a altui birou vamal, membrii echipei de control pot solicita prin Direcția control ulterior realizarea acestor acțiuni de către o altă echipă de control din raza de competență a biroului vamal, sau pot solicita delegarea de competență.

Auditul postvămuire poate fi suspendat la decizia organelor vamale în cazul: intervenției unei forțe majore, constatată în modul stabilit; intentării unui proces judiciar care are importanță pentru auditul postvămuire; solicitării motivate (întemeiate și justificate documentar) a persoanei auditate, însă nu mai mult de 30 de zile.

La finalizarea controlului, persoana fizică sau reprezentantul persoanei juridice are obligația să dea o declarație scrisă, pe propria răspundere, din care să rezulte că au fost puse la dispoziție membrii echipei de control toate documentele și informațiile solicitate, care au legătură cu obiectul controlului. În declarație se va menționa și faptul că au fost restituite toate documentele solicitate și puse la dispoziție de persoana fizică sau reprezentantul persoanei juridice.

Activitatea de reverificare se realizează de către Direcția control ulterior și secțiile control ulterior în mod selectiv, atât în baza Programelor de activitate trimestriale, elaborate la nivel central, cât și în baza activității proprii de analiză de risc, coordonată în prealabil cu Direcția control ulterior sau la solicitarea declarantului.

În scopul realizării reverificării declarațiilor vamale, subdiviziunile birourilor vamale emitente vor asigura transmiterea acestora la adresa subdiviziunilor, după validare, împreună cu setul de documente anexat la ele (numerotate, cusute și sigilate în modul corespunzător). Restituirea declarațiilor vamale se va efectua după reverificarea selectivă a acestora în termen de 30 de zile de la data recepționării. Termenul reverificării declarațiilor vamale poate fi prelungit în cazuri justificate de către șeful organului de control ulterior, cu cel mult 30 de zile [2].

În cazul depistării iregularităților sau încălcării legislației vamale/fiscale, la finalizarea reverificării uneia sau mai multor declarații vamale, personalul desemnat cu atribuții de efectuare a reverificării va întreprinde acțiuni de regularizare a situației prin întocmirea unui proces-verbal de reverificare a declarațiilor vamale și, după caz, a deciziei de regularizare.

Procesul-verbal de reverificare a declarațiilor vamale este un act procedural care se procesează conform procedurii stabilite la actul de audit postvămuire, în care se consemnează iregularitățile constatate, normele încălcate, vor indica valoarea obligațiilor

vamale, în situațiile în care s-a constatat apariția acestora.

În cazul în care, pentru stabilirea situației de fapt în procesul reverificării declarației vamale sunt necesare date și documente ce pot fi obținute de la alte administrații vamale, în baza acordurilor și convențiilor de cooperare vamală, colaboratorii desemnați ca fiind responsabili de reverificarea declarațiilor vamale pot propune inițierea unei cereri de asistență administrativă internațională prin Direcția control ulterior. Pentru declarațiile la care există o asemenea cerere de asistență vamală sau de altă natură, necesară determinării stării de fapt, reverificarea declarației vamale se va finaliza la primirea răspunsului de la instituțiile solicitate.

Organele vamale calculează obligațiile vamale în baza rezultatelor auditului postvămuire, stabilind dacă acestea au fost constatate conform prevederilor legislației. Organele vamale pot determina cuantumul obligației vamale, precum și decide asupra corectitudinii aplicării măsurilor de politică economică în baza informațiilor de care dispun. În acest sens, se va urmări lipsa sau ținerea neconformă a evidenței contabile, neprezentarea integrală sau prezentarea parțială a documentelor luate la evidență și rapoartele corespunzătoare precum și un conținut ce nu poate fi utilizat. În special, este important ca persoana auditată să fie prezentă la sediul juridic, în caz contrar, pot apărea dubii în privința actelor controlate.

Controlul ulterior implică întocmirea următoarelor acte de control, cum ar fi procese-verbale de examinare preliminară a rezultatelor auditului postvămuire și de reverificare a declarațiilor vamale, act de audit postvămuire, note de constatare și prezentare, iar în fine se ia o decizie de regularizare [2]. Actelor emise în cadrul activității de control ulterior li se acordă numerele de ordine fracționare în ordinea emiterii acestora, corespunzătoare registrelor de evidență a activității de control ulterior din gestiunea subdiviziunilor responsabile de această activitate. Numărătorul fracției indică asupra numărului controlului ulterior în cadrul căruia este emis documentul, iar numitorul indică numărul de ordine al documentului emis în cadrul acestui control. Data documentului trebuie să coincidă cu data emiterii acestuia.

După finalizarea auditului postvămuire, membrii echipei de control vor întocmi un dosar de audit postvămuire în care vor fi cusute, sigilate și numerotate toate actele emise. Dosarul respectiv va fi arhivat de organul emitent pe un termen de 6 ani.

În cazul în care anumite mărfuri fac obiectul al-

tor controale decât cele vamale, efectuate de către autorități competente altele decât cele vamale, acestea din urmă, în strânsă cooperare cu celelalte autorități în cauză, fac eforturi astfel încât, în măsura posibilului, să efectueze aceste controale în același timp și loc cu controalele vamale, autoritățile vamale având un rol de coordonare în realizarea acestui lucru. Ca rezultat al auditului ulterior vămuirii, autoritățile vamale pot beneficia de o imagine mai amplă cu privire la tranzacții pe o perioadă mai lungă de timp [6, p.381].

În cadrul controlului ulterior, ca și în cadrul altor forme de control, autoritățile vamale trebuie să reducă la minimum riscurile și să lupte împotriva fraudelor legate de intrarea, ieșirea, tranzitul, transferul, antrepozitul și destinația finală a mărfurilor, inclusiv traficul poștal.

Referințe:

1. Codul vamal al Republicii Moldova nr. 1149-XIV din 20.07.2000. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, ediție specială din 01.01.2007.
2. Ordinul Serviciului vamal nr. 63-O din 11.01.2013 cu privire la aprobarea Normelor metodologice privind realizarea controlului ulterior prin audit postvămuire și reverificarea declarațiilor vamale. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr. 18-21/54 din 25.01.2013.
3. Plan de integritate în domeniul de control ulterior (noiembrie a. 2014 – a. 2016), aprobat prin Ordinul Serviciului vamal nr. 472-O din 10.11.2014, <http://customs.gov.md/index.php?id=282>, accesat 25.02.2015.
4. Regulamentul (UE) nr. 952/2013 al Parlamentului European și al Consiliului din 9 octombrie 2013 de stabilire a Codului vamal al Uniunii. În: *Jurnalul Oficial al Uniunii Europene*, 10.10.2013.
5. Moldovan A.T. *Drept vamal*. București: C.H. Beck, 2006.
6. Erhan I., Cârnaț T. *Drept vamal comunitar*. Chișinău: Print-Caro SRL, 2011.
7. *Таможенное право: Учебник для студентов вузов, обучающихся по специальностям «Юриспруденция» и «Таможенное дело»* / Под ред. М.М. Рассолова, Н.Д. Эриашвили, 5-е изд, перераб. и доп. Москва: ЮНИТИ-ДАНА, 2010.
8. Халипов С.В. *Таможенное право: Учебник*. 3-е изд., переработ. и доп. Москва: Зерцало-М, 2006.

Recenzent:
Teodor CÂRNAȚ,
doctor habilitat în drept, profesor universitar (USM)

CLASIFICAREA TAXELOR VAMALE

*Pavel ȚURCAN,
magistru în drept (USM)*

Din categoria impozitelor indirecte fac parte și taxele vamale care, la rândul lor, se clasifică după mai multe criterii. Diversitatea taxelor vamale este condiționată de aceea că ele sunt cele mai răspândite impozite. Datorită unei varietăți mari de taxe vamale, este posibil a fi realizate măsurile stabilite de reglementare tarifară a operațiunilor de import-export. Numai prin aplicarea anumitor taxe în diferite situații concrete, se pot atinge obiectivele înaintate de politica vamală și comercială a statului.

Pe parcursul evoluției sale, taxa vamală devine dintr-un instrument fiscal un mijloc complex de politică comercială, care este unul dintre cele mai utilizate mijloace pentru protejarea economiei naționale. În ciuda faptului că taxa, după natura acțiunii sale, este o categorie economică, aplicarea sa poate avea atât caracter economic, cât și politic. Introducerea de taxe ar putea fi un mijloc de presiuni economice asupra unor state, sau poate crea anumite clauze favorabile pentru altele, din motive politice.

Cuvinte-cheie: taxă vamală de import; taxă vamală de export; taxă vamală de tranzit; taxă vamală ad valorem; taxă vamală specifică; taxă vamală combinată.

The category of indirect taxes comprises customs duties which in turn are classified according to several criteria. The diversity of customs duties is conditional because they are the most common taxes. Due to a wide variety of duties tariff regulatory measures establishing import-export operations are feasible. Only by applying certain taxes in different concrete situations the objectives put forward by customs and commercial policy of the state can be achieved.

During its evolution, the duty turns from a tax instrument into a complex means of trade policy, which is one of the most used means to protect national economy. In spite of the fact that by nature the tax is an economic category its enforcement can have both economic and political character. The introduction of fees may be a means of economic pressure on certain countries or can create favourable clauses out of political reasons.

Keywords: import duty; export duty; transit duty; duty ad valorem; specific duty; duty combined.

În practica fiscală internațională, întâlnim o diversitate de impozite, care se deosebesc ca formă și conținut. De aceea, pentru a identifica ușor efectele diferitelor categorii de impozite în plan economic, financiar, social și politic, este necesară gruparea acestora pe baza următoarelor criterii: trăsăturile de fond și de formă ale impozitelor; obiectul asupra cărora se așază; scopul urmărit de stat prin instituirea lor; frecvența percepției acestora; instituția care le administrează.

În funcție de trăsăturile de fond și de formă, impozitele se grupează, se clasifică în directe și indirecte. *Impozitele directe* se stabilesc nominal în sarcina unor persoane fizice sau/și juridice, în funcție de veniturile sau averea acestora, pe baza cotelor legale de impunere și se percep direct de la subiectul impozitului în anumite termene precis stabilite. De regulă, în cazul acestor impozite, subiectul și suportatorul impozitului sunt una și aceeași persoană. *Impozitele indirecte* se percep cu ocazia vânzării unor bunuri și a prestării unor servicii, fiind vărsate la bugetul public de către producători, comercianți sau prestatori de servicii și sunt suportate de către consumatorii bunurilor și serviciilor impozabile.

În cazul acestor impozite, prin lege, se atribuie calitatea de subiect al impozitului altei persoane fizice sau juridice decât suportatorului acestora.

Din categoria impozitelor indirecte fac parte și taxele vamale care, la rândul lor, se clasifică după mai multe criterii. Diversitatea taxelor vamale este condiționată de faptul că ele sunt „cele mai răspândite impozite” [6, p. 172].

În funcție de obiectul impunerii, deosebim următoarele categorii de taxe vamale:

1. Taxele vamale de import – sunt acele impozite percepute de stat asupra mărfurilor de origine străină, care sunt solicitate de a trece frontiera vamală, pentru a fi puse în circulație liberă. Acest tip de taxe vamale sunt cele mai răspândite și reprezintă principalul mijloc de protecție vamală dintr-un stat. Natura economică a taxei vamale de import este similară cu cea a taxelor de consumație percepute asupra mărfurilor din producția autohtonă. Perceperea lor conduce la majorarea prețului produsului importat, care astfel ajunge la un nivel ce depășește frecvent prețul acestuia din țara exportatoare.

Nivelul taxelor de import este determinat de raportul de cerere și ofertă din țara importatoare, dar și de coordonatele politicii economice și fiscale pe care această țară o promovează. Tot din această categorie de taxe fac parte și suprataxele vamale [8, p. 120]. Acestea, la rândul lor, pot fi introduse în cazuri bine justificate, ca, de exemplu, în situația de dezechilibru în balanța de plăți. Aceste taxe se introduc pe o perioadă determinată și trebuie eliminate imediat ce dispar cauzele introducerii lor. Suprataxele trebuie introduse asupra produselor importate din toate țările și nu trebuie să aibă un caracter discriminatoriu. Pentru a exclude riscul, ca întreprinderile comerciale de stat să aplice în practică o politică comercială bazată pe alte considerente decât cele comerciale legate direct de preț-calitate, statutul GATT prevede ca părțile contractante să practice prin

aceste întreprinderi numai acțiuni fondate pe criterii comerciale.

2. Taxele vamale de export sunt acele taxe care se percep asupra mărfurilor care sunt exportate din teritoriul statului. Una din metodele de limitare a exportului este utilizarea taxei de export asupra bunurilor naționale. Taxa de export se plătește pentru mărfurile vândute agenților economici străini și care sunt exportate în afara teritoriului vamal al țării de utilizare. Autorii Gh. Caraiani și C. Cazacu specifică originea mărfurilor scoase: „Taxele vamale de export se percep de către stat asupra mărfurilor indigene, la exportul lor în străinătate” [3, p. 42]. În acest caz, taxa de export poate îndeplini mai multe funcții: protecționistă, fiscală, de reglementare, și politică.

În unele țări, taxa de export este stabilită pentru o perioadă determinată de timp, de obicei, în caz că este un deficit de materii prime în țară. Acest lucru creează un obstacol în calea exportului de materii prime pe piața externă, pentru că atunci când se exportă, prețul ridicat al materiilor prime afectează competitivitatea lor pe piața internațională. Astfel, producătorul intern beneficiază de un câștig suplimentar nu numai prin creșterea oportunităților de primire a materiei prime, dar și dintr-o anumită stabilizare a prețurilor pe piața internă prin imposibilitatea de a efectua operațiuni de export.

Desigur, statul ar putea fi interesat în stabilirea unui tarif vamal de export având necesitatea de a crește veniturile bugetare, adică prin realizarea funcției fiscale a taxei de export. Taxa de exportare are o mai mare aplicabilitate în țările în care o mare parte din produsul intern brut este vândut pe piața mondială. În cazul în care țara care exportă mărfurile de pe piața mondială deține un monopol de stabilire a prețului pentru un produs, ea poate folosi taxa de export în avantajul său. În acest caz, dimensiunea optimă a taxei de export va fi direct proporțională cu numărul de țări importatoare, care depind de importurile de acest produs pe piața națională.

Trebuie de menționat că tariful de export este folosit în principal de țările în curs de dezvoltare și cu economii în tranziție. Țările industrial-dezvoltate folosesc foarte rar, iar în unele țări taxa de export este chiar interzisă prin Constituție – principalul act legislativ (Argentina, Statele Unite ale Americii). Prin urmare, accentul în aceste cazuri se mută spre utilizarea reglementărilor netarifare (licențe, cote, contingente).

Utilizarea mecanismului taxelor de export trebuie să se bazeze pe principiul de „descalcare” a nivelului taxelor vamale, adică, nivelul taxelor ar trebui să depindă de gradul de prelucrare a mărfurilor de export, dar conform următorului principiu: cu cât mai mic în produs este gradul valorii adăugate, cu atât mai mici trebuie să fie și taxele vamale. Creșterea prețurilor la bunurile de export prin utilizarea taxelor de export duce la căutarea, de către exportatorii potențiali, a căilor de reducere a taxelor vamale.

Astfel, putem concluziona că, împreună cu efectele pozitive care sunt obținute prin utilizarea taxelor de export, apar și efecte negative, subminează potențialul țării de export, încălcarea structurii comerțului exterior, inflația etc.

3. Taxele vamale de tranzit se percep de către stat asupra mărfurilor străine, care tranzitează teritoriul vamal al țării respective [4, p. 34]. Nici această categorie de taxe nu are o răspândire prea mare, iar chiar dacă se încasează, nu sunt mari întrucât, în general, tranzitul aduce venituri însemnate țărilor, prin care trec mărfurile străine spre țările importatoare, ca urmare a folosirii căilor ferate sau a altor mijloace de transport, a porturilor țării, prin care tranzitează. Literatura de specialitate menționează, că anume numărul mic al taxelor de tranzit se justifică prin aceea că marfa aflată sub acest regim vamal are scopul de a tranzita teritoriul țării respective, dar nu pentru a fi introdusă în circulație liberă. Am putea menționa că introducerea abuzivă a taxelor de tranzit duce la stoparea stabilirii relațiilor comerciale internaționale.

Prin urmare, acest tip de taxă este folosit foarte rar, de obicei, ca un instrument de „război comercial”. Cele mai multe țări preferă la impozitarea tranzitului să aplice diferite tipuri de cheltuieli: pentru autorizații, sigilii, statistice și, de obicei, pentru transportarea mărfurilor pe teritoriul vamal al aceluși stat.

După scopul lor, taxele vamale se împart în:

1. Taxele vamale generale, sunt stabilite în tariful vamal și au scopuri generale ale reglementării tarifar-vamale. De regulă, stabilirea acestor taxe se face în mod individual de fiecare stat.

Conform teoriei comerțului internațional, specializarea țării pe piața mondială, cu o producție de export specifică, face posibilă nu numai realizarea avantajelor competitive ale țării, dar, de asemenea, de a importa bunuri care nu sunt rezonabile de a fi produse.

2. Taxele vamale sezoniere sunt practicate de Țările Europene în cadrul politicii agrare [4, p. 35]. Practicarea unor taxe vamale mari se face la începutul recoltei, pentru a proteja producția internă, iar în perioada de vârf a recoltei, aceste taxe sunt mici și favorizează importul. Se stabilesc pentru anumite bunuri pe o perioadă de cel mult șase luni de la data aplicării acesteia.

În general, utilizarea taxei sezoniere are un caracter operativ, adică, rezolvă probleme tactice specifice. Taxa sezonieră este considerată o excepție de la regimul preferențial sau privilegiat, inclusiv alte acorduri de liber schimb, uniuni vamale, cooperări industriale și alte acorduri internaționale similare, în cazul în care este prevăzută în astfel de acorduri.

Analiza acestui instrument arată că taxa sezonieră are, în mod clar, funcția protecționistă și, prin urmare, utilizarea ei ar trebui să fie întotdeauna analizată în ceea ce privește consecințele.

3. Taxele vamale excepționale, o condiție obligatorie de aplicare a acestora este prezența unei daune considerabile unor ramuri ale economiei naționale sau

ale producătorilor autohtoni, ca rezultat al introducerii mărfurilor de origine străină. Determinarea conceptului de „daună considerabilă” o conține Codul antidumping al GATT-OMC din 1994. Dauna se apreciază în baza analizei importului, stabilirea legăturii cauzale dintre importul de mărfuri și ramura industriei naționale. Din categoria taxelor excepționale fac parte taxele speciale, antidumping și compensatorii.

4. Taxe vamale fiscale sunt acele taxe, care se percep cu singurul scop de a alimenta bugetul statului cu sume pe care organele vamale le încasează [4, p. 34]. Taxele vamale fiscale au fost utilizate de state până la începutul industriei, ele nu constituie o trăsătură caracteristică a politicii comerciale contemporane, deși orice taxă vamală are în același timp o însemnătate fiscală, fiind o sursă de venituri.

5. Taxe vamale protecționiste sunt acele taxe, ce au ca principal scop crearea unei bariere pentru mărfurile străine, prin care se urmărește eliminarea concurenței străine pe piața țării respective și înfăptuirea expansiunii pe piețele externe [8, p. 121].

6. Taxe vamale de retorsiune (de răspuns), reprezintă răspunsul dat unui alt stat, care impune restricții la importul de mărfuri din alt stat. Sunt aplicate ca represalii și ca răspuns la politica nelioială a altor state [5, p. 271]. Taxele vamale de retorsiune se percep ca taxe vamale suplimentare, peste taxele vamale în vigoare.

Taxe de retorsiune au ca scop anihilarea efectelor negative pe care le produce politica comercială nelioială. Nu se pot percepe decât după ce s-a declanșat o procedură de anchetă prin care să se facă dovadă că a avut loc o astfel de practică nelioială care a produs un prejudiciu grav sau poate să producă un astfel de prejudiciu. În baza celor două coduri de conduită negociate în cadrul GATT-OMC: Codul antidumping și Codul privind subvențiile de export și taxele compensatorii, ele au un nivel prestabilit, care nu poate fi depășit. Ca urmare a acestor trăsături caracteristice, aceste taxe de retorsiune au o dublă natură: *tarifară* și *netarifară* [2, p. 168].

7. Taxe vamale de egalizare, sunt taxele care au scopul de a egala prețul mărfurilor străine cu prețul mărfii interne, sunt puțin răspândite și practic au caracterul protecționist.

8. Taxe vamale de contingent, se aplică asupra anumitor contingente de marfă și presupun încasarea taxei vamale până când se epuizează lotul de marfă contingentat.

Un alt criteriu de clasificare a taxelor vamale este în funcție de metoda de calculare. Potrivit acestui criteriu, se diferențiază următoarele tipuri de taxe vamale: *ad valorem*, specifice, combinate, mixte. Acest lucru face posibilă acoperirea tuturor aspectelor legate de metodele de calcul ale impozitului. În unele cazuri, în scopul de diferențiere a traficului de mărfuri din anumite țări, pentru același grup de produse, pot fi utilizate diferite tipuri de taxe.

1. Taxe vamale ad valorem – se stabilesc sub forma unui procent din valoarea mărfii. Aceste taxe vamale „au avantaj că nu necesită un tarif vamal prea detaliat” [7, p. 33], iar din punctul de vedere al veniturilor bugetare, acestea se aliniază în mod automat asupra prețurilor.

Această taxă este utilizată, de obicei, asupra bunurilor care au diferite caracteristici de calitate în cadrul aceluiași grup de produse. Valoarea sa este direct proporțională cu prețul. În cazul în care mărfurile sunt supuse la o taxă *ad valorem*, baza de calcul a valorii taxei mereu este valoarea în vamă a mărfurilor.

Avantajul unei taxe *ad valorem* este că datorită ei se menține un nivel fix de protecție a pieței interne, indiferent de fluctuațiile prețurilor la mărfuri, în acest caz se schimbă doar veniturile bugetare. De exemplu, în cazul în care taxa este de 10% din prețul mărfii, atunci la prețul mărfii de 100 euro, veniturile bugetare vor fi de 10 euro. Prin creșterea prețului mărfii până la 200 de euro, veniturile bugetare vor crește la 20 de euro. În cazul în care prețul mărfii va scade la 50 de euro, și veniturile bugetare se vor reduce la 5 euro. Dar, indiferent de nivelul prețurilor de impozitare, taxa *ad valorem* rămâne aceeași – 10%.

Prin urmare, printr-o tendință de creștere pe termen lung a prețurilor, de regulă, se urmărește o încercare de a crește nivelul taxelor *ad valorem* în tariful vamal. Această tendință este o caracteristică a politicii vamale moderne în majoritatea țărilor dezvoltate. Unul din factorii de răspândire a taxelor *ad valorem* a fost faptul că acestea pot fi folosite ca un mijloc de protecție a bugetului de stat în condițiile de inflație.

Un alt factor, care a stimulat aplicarea taxei *ad valorem*, a fost creșterea rolului comerțului exterior. Creșterea fluxurilor comerciale, extinderea nomenclaturii mărfurilor de comerț au condus la necesitatea elaborării unei metode simple, dar eficiente de calcul al taxelor vamale. În plus, aplicarea unei taxe *ad valorem* simplifică sistemul de clasificare a mărfurilor în tariful vamal, ceea ce îl face nu așa de complicat și complex. Cu ajutorul procedurii de calculare a taxelor *ad valorem*, se realizează atât efectul fiscal, precum și efectul protecționist. Mai mult decât atât, se urmărește un model definit, cu cât mai mare este nivelul taxei, cu atât mai mare este probabilitatea de aplicare a taxei ca mijloc de protejare a pieței naționale.

Neajunsul taxei *ad valorem* constă în aceea că este precedată de stabilirea valorii în vamă a mărfurilor. Având în vedere că prețul mărfii poate fluctua sub influența anumitor factori economici (cursul de schimb, rata dobânzii etc.), și administrativi (reglementarea vamală, prețurile orientative, conceptul prețurilor minime etc.), utilizarea taxei *ad valorem* este subiectivă și poate fi o sursă de abuz. În acest caz, abuzul poate fi atât din partea agenților economici, cât și din cea a autorităților vamale. Importatorul este întotdeauna cointerestat a subestima costul mărfurilor, deoarece reducerea obiectului impozitării va minimiza cheltuielile în vamă, iar

autoritățile vamale sunt întotdeauna tentate să ridice valoarea importurilor, deoarece în acest caz veniturile statului cresc.

Această contradicție este obiectivă, deoarece baza ei este punerea în aplicare a intereselor economice ale diferiților subiecți ai relațiilor vamale. Soluția la această problemă constă în justificarea și concretizarea categoriei economice, ca valoarea în vamă.

2. Taxe vamale specifice, sunt acele taxe care constau dintr-o sumă specifică de bani, raportată la o unitate de măsură, de volum [7, p. 33]. Aplicarea acestor taxe presupune existența unui tarif vamal detaliat, cu o descriere amănunțită a mărfurilor. Taxa specifică se plătește în sumă fixă de bani pe o unitate cantitativă a mărfurilor și a altor obiecte impozabile; volum, masă, metri, unitate etc.

Taxele specifice sunt, în general, aplicate produselor standardizate și are avantajul față de taxele *ad valorem* în termeni de administrare, deoarece elimină posibilitatea de abuz. Diferențe de natură tehnică în aplicarea taxelor *ad valorem* și taxelor specifice nu sunt, deoarece în spatele diferențelor organizaționale și tehnice stau obiective comerciale, politice și economice. Astfel, nivelul de protecție tarifară prin taxele specifice este foarte afectat de fluctuațiile prețurilor la mărfuri.

Deci, în condițiile de fluctuație a prețurilor, efectele aplicării taxelor sunt diferite: în cazul creșterii prețului, suma plătită ca taxă *ad valorem*, crește proporțional cu creșterea costurilor bunurilor, în timp ce taxa specifică rămâne neschimbată. În schimb, dacă prețurile la mărfuri cad, suma plătită ca taxă *ad valorem* se micșorează, iar ca taxă specifică rămâne neschimbată, adică, când prețurile scad, mai eficientă este utilizarea taxelor specifice, iar când prețurile cresc, mai eficientă este utilizarea taxelor *ad valorem*. Independența taxei specifice, față de prețul bunurilor, o lipsește de o anumită elasticitate și reduce eficiența aplicării sale în scopurile comercial-politice. Desigur, ca și la aplicarea taxelor *ad valorem*, funcționalitatea taxelor specifice depinde de nivelul taxei vamale. Odată cu creșterea nivelului taxei specifice, scade efectul fiscal și crește efectul de protecție.

Cu scopul de a înlătura neajunsurile tipurilor de taxe anterioare, datorită reacției lor la fluctuațiile de preț, sunt introduse următoarele taxe: *taxele combinate* și *taxele mixte*.

3. Taxă combinată (alternativă), combină ambele tipuri anterioare de taxe vamale, dar taxele se plătesc conform celei mai mari sume indicate. Adică, ea este mai degrabă alternativă decât combinată, din cauza mecanismului specific de calculare.

Procedura achitării taxelor pentru bunurile care sunt impozitate cu o taxă combinată se efectuează în trei etape. Primul pas este calcularea după schema taxei *ad valorem*. În a doua etapă se calculează valoarea impozitului după sistemul taxei specifice. Trebuie remarcat faptul că secvența poate fi diferită, adică prima

poate fi taxa specifică, iar apoi *ad valorem*. În acest caz, secvența nu contează. În a treia etapă se compară rezultatele taxelor *ad valorem* și specifice, și cea mai mare din ele trebuie plătită.

Deci, nu se folosesc ambele tipuri de taxe, dar alternativ se aplică cea mai mare taxă.

Practica de utilizare a acestui tip de taxă arată că scopul utilizării sale este atât funcția fiscală cât și de protecție, dar efectul dominant este de a proteja producătorii interni de concurența bunurilor străine. Aplicarea taxei specifice și a taxei combinate elimină posibilitatea de a reduce valoarea în vamă a mărfurilor și, prin urmare, posibilitatea de evaziune de la achitarea taxelor vamale de către subiecții activității economice externe, cu ajutorul utilizării unui instrument, cum ar fi prețul mărfii.

Răspândirea acestor taxe pe un număr tot mai mare de poziții tarifare atrage o reacție negativă a importatorilor: țara importă produse de calitate mai joasă sau care au o valoare în vamă scăzută, ceea ce, la rândul său, face posibilă minimizarea taxelor vamale și permite să păstreze rata de rentabilitate a acestor produse la un anumit nivel. În această situație, în primul rând, pierde consumatorul.

Prin urmare, atunci când se utilizează acest tip de taxă, în stat ar trebui să fie în mod clar elaborat un sistem de indicatori de reglementare a calității mărfurilor importate.

4. Taxele vamale mixte sunt o combinație între o taxă *ad valorem* și una specifică și se aplică prin însumare împreună [8, p. 121]. Taxele mixte se folosesc foarte rar. De regulă, numai în scopuri protecționiste, chiar mai mult discriminatorii, adică de a bloca importul de bunuri dintr-un anumit grup de produse sau bunuri dintr-o anumită țară. În condițiile când principalele tendințe în sistemul economic global a devenit globalizarea proceselor economice, taxele mixte, ca un instrument al politicii tarifare se utilizează de un număr limitat de țări.

Taxa mixtă este utilizarea simultană atât a taxei specifice, cât și taxei *ad valorem* cu privire la un singur tip de produse, adică la nivelul taxei specifice calculat pentru o unitate de marfă, se adaugă taxele percepute din prețul mărfii.

Este incorect să echivalăm taxele combinate și mixte, deoarece mecanismul de calculare pentru aceste tipuri de taxe este complet diferit. Dacă la calcularea taxei combinate se utilizează taxa *ad valorem* sau specifică, în funcție de nivelul taxei, atunci la calcularea taxelor mixte se aplică atât prima, cât și a doua taxă.

În funcție de modul de stabilire, deosebim următoarele categorii de taxe vamale:

1. Taxele vamale autonome sunt stabilite de stat în mod independent, fără o înțelegere prealabilă cu alte state, percepându-se, de regulă, asupra mărfurilor provenite din țările, cu care statul importator nu are încheiate convenții și nu se aplică clauza națiunii celei mai

favorizate [7, p. 34]. În unele țări rustice, se fixează pentru aceeași marfă impunerii mai multe categorii de taxe autonome: maxime, intermediare, minime, perceperea lor făcându-se în funcție de politica promovată de statul respectiv în relațiile cu alte state. Aceste taxe sunt larg răspândite în țările dezvoltate.

2. Taxele vamale convenționale – sunt acele taxe, al căror nivel a fost convenit de stat prin înțelegere cu alte state [4, p. 35]. Aceste taxe se percep, de regulă, asupra mărfurilor, ce provin din țările ce beneficiază de clauza națiunii celei mai favorizate.

În literatura de specialitate, taxele vamale se mai clasifică și în funcție de plătitorii taxelor vamale:

- Taxele vamale percepute de la persoanele fizice.
- Taxele vamale percepute de la persoanele juridice.

În dependență de țara de origine, avem:

- Taxe vamale minimale (de bază).
- Taxe vamale maxime (generale).
- Taxe vamale preferențiale (de favoare) – sunt taxe foarte reduse (uneori chiar zero) care se aplică tuturor sau numai anumitor mărfuri importate din anumite țări și care nu se extind asupra mărfurilor provenind din celelalte [5, p. 271]. Aceste taxe pot fi unilaterale sau reciproce și se clasifică în:

a) Taxe vamale preferențiale, aplicate de țările dezvoltate la importul de produse din toate țările în curs de dezvoltare.

b) Taxe vamale preferențiale, aplicate de anumite state dezvoltate la importul din unele țări în curs de dezvoltare pentru anumite produse.

c) Taxe vamale preferențiale, aplicate de țările în curs de dezvoltare la importul din alte state în curs de dezvoltare.

După criteriul de state implicate în beneficierea de taxe vamale preferențiale, se disting:

- Taxe vamale bilaterale – se stabilesc între două țări în mod reciproc sau unilateral.
- Taxe vamale multilaterale – vizează mai multe țări, fie în cadrul regional, fie în cadrul unei instituții internaționale, indiferent de principiul reciprocității” [7, p. 34].

La rândul lor, preferințele vamale multilaterale pot fi clasificate în:

– Taxe vamale preferențiale generalizate, acordate de o țară donatoare, de preferință unui grup de țări în curs de dezvoltare.

– Taxe vamale preferențiale, acordate în mod colectiv de o grupare a țărilor dezvoltate unei singure țări în curs de dezvoltare beneficiară.

Conform Legii Republicii Moldova cu privire la tariful vamal, deosebim următoarele categorii de taxe vamale [1]:

1. *ad valorem* – se calculează în procente față de valoarea mărfii în vamă;

2. *specifică* – se calculează în baza tarifului stabilit la o unitate de marfă;

3. *combinată* – îmbină taxele *ad valorem* și specifice în una singură;

4. *excepțională* – care se divizează în:

– *taxa specială* – aplicată în scopul protejării mărfurilor de origine indigenă, la introducerea pe teritoriul vamal a mărfurilor de producție străină în cantități și în condiții, care cauzează sau pot cauza prejudicii materiale considerabile producătorilor de mărfuri autohtoni;

– *taxa antidumping* – percepută în cazul introducerii pe teritoriul vamal a unor mărfuri la prețuri mai mici decât valoarea lor în țara exportatoare la momentul importului, dacă sunt lezate interesele sau apare pericolul cauzării prejudiciilor materiale producătorilor autohtoni de mărfuri identice sau similare, ori apar piedici pentru organizarea sau extinderea în țară a producției de mărfuri identice sau similare.

Taxa antidumping se aplică asupra mărfurilor, furnizate de toți exportatorii, care sunt obiectul importurilor de dumping și care produce daune economiei naționale. Cota taxelor antidumping nu trebuie să depășească mărimea marjei de dumping.

– *taxa compensatorie* – se aplică în cazul introducerii pe teritoriul vamal a mărfurilor la producerea sau la exportul cărora, direct sau indirect, au fost utilizate subvenții, dacă sunt lezate interesele sau apare pericolul cauzării prejudiciilor materiale producătorilor autohtoni de mărfuri identice sau similare, ori apar piedici pentru organizarea sau extinderea în țară a producției de mărfuri identice sau similare.

Cota taxei compensatorii nu trebuie să depășească mărimea subvențiilor specifice a statului străin, calculate pe unitatea de măsură a produsului de export.

În concluzie, putem menționa ca, datorită unei varietăți mari de taxe vamale, este posibil de realizat măsurile stabilite de reglementarea tarifară a operațiunilor de import-export. Numai prin aplicarea anumitor taxe în diferite situații concrete, se pot atinge obiectivele înaintate de politica vamală și comercială a statului.

Referințe:

1. Legea Republicii Moldova nr. 1380-XIII din 20.11.1997 cu privire la tariful vamal. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, ediție specială din 01.01.2007.
2. Belu M., Joldeș C., Marinaș L. *Sistemul vamal*. București: Ed. Economică, 2003.
3. Caraiani Gh., Cazacu C. *Vămuirea mărfurilor de export-import*. București: Ed. Economică, 1996.
4. Caraiani Gh. *Reglementări interne și internaționale privind vămuirea mărfurilor*. București: Lumina Lex, 1997.
5. Erhan I., Cârnaț T. *Drept vamal comunitar*. Chișinău: Print-Caro SRL, 2011.
6. Minea M. Șt. *Dreptul finanțelor publice*. Cluj-Napoca: Accent, 1999.
7. Mladen C. *Drept vamal: Auxiliar curricular pentru specialitatea lucrător vamal*. București: Ed. Economică, 2000.
8. Moldovan A.T. *Drept vamal*. București: C.H. Beck, 2006.

Recenzent:

Teodor CÂRNAȚ,

doctor habilitat în drept, profesor universitar (USM)

PRIMIREA CERERII INTRODUCTIVE ȘI INTENTAREA PROCESULUI CIVIL ÎN VEDEREA EXAMINĂRII CAUZELOR DE INSOLVABILITATE

Gheorghe MACOVEI,
magistru în drept, lector universitar (USM)

Similar intentării altor cauze civile, intentarea procesului civil în privința unei cauze de insolvență presupune necesitatea respectării de către deponent a unei serii de condiții de formă și de fond, ce ar asigura desfășurarea eficientă a procesului civil. În legătură cu necesitatea verificării condițiilor respective, instanța de judecată obține o serie de sarcini și competențe în legătură cu primirea cererii introductive, începând de la verificarea formei și conținutului cererii introductive și terminând cu verificarea cerințelor privind competența instanței, plata taxei de stat, respectarea cerințelor privind reprezentarea persoanelor juridice etc. De reglementarea corectă a acestor sarcini și de competențe depinde pornirea și desfășurarea întregului proces civil.

Cuvinte-cheie: debitor insolvent; cerere introductivă; refuzul cererii; restituirea cererii.

* * *

Similar to the initiating of other civil cases, initiating of civil proceedings referring to the case of insolvency presumes the necessity to respect a series of formal and substantive conditions that would ensure the efficient unfolding of civil proceedings. In connection with the need to verify these conditions, the court obtains a series of tasks and powers at the moment of the receipt of the application, from checking the form and content of the application and ending with verification of court competence, the state tax, compliance with the representation of legal entities, etc. The proper regulation of these tasks and powers determine the start and unfolding of the entire procedure.

Keywords: insolvent debtor; application; refusal of the application; restitution of the application.

Prinципиul accesului la justiție presupune, în primul rând, că instanțele de judecată sunt obligate să primească și să examineze orice cerere aparținând competenței lor pentru apărarea oricărui drept, libertăți sau interes legitim [1]. În același timp, ținem să menționăm că accesul la justiție nu este un drept absolut, ci unul care implică limitări, condiționări, inclusiv de ordin procedural [2]. În acest sens, este important ca prin condițiile sau restricțiile prevăzute de lege, să nu se aducă atingere acestui drept în însăși substanța lui. Restricțiile sau condițiile, prevăzute de lege pentru exercitarea dreptului de acces la justiție, trebuie să fie subordonate unui scop legitim și să fie proporționale cu scopul urmărit [3].

Atât în cazul procedurilor contencioase, cât și a procedurii insolvenței, instanța este sesizată prin cererea persoanei ce are interes legitim în intentarea procesului. Dacă în cazul procedurilor contencioase cererea prin care este sesizată instanța de judecată se numește „cerere de chemare în judecată”, în cazul procedurii de insolvență aceasta este denumită „cerere de intentare a procesului de insolvență” sau generic „cerere introductivă”. Deosebirile cele mai importante dintre cererea de chemare în judecată și cererea introductivă rezultă din esența celor două categorii de proceduri, ce se solicită a fi intentate. Dacă scopul cererii de chemare în judecată este exprimarea în formă juridică a pretenției material-juridice pretinsă de titularul dreptului lezat, atunci cererea introductivă exprimă solicitarea înaintată fie de debitor, fie de creditor cu privire la constatarea stării de insolvență și pornirea unui fel de proceduri de insolvență în dependență de circumstanțe. Cu toate acestea, atât înaintarea cererii de chemare în judecată, cât și a cererii introductive

presupun respectarea unei serii de condiții de fond și de formă obligatorii pentru a fi primite de instanța de judecată. Dar, și în acest caz, cerințele necesare a fi respectate pentru intentarea procesului de insolvență prezintă o serie de particularități, deosebiri, care apar atât în ceea ce privește premisele și condițiile necesare a fi întrunite pentru sesizarea instanței de judecată, cât și în privința actelor procedurale ale instanței de judecată ce pot fi adoptate în legătură cu depunerea cererii introductive.

Similar altor cauze civile, pornirea procesului civil în vederea examinării unei cauze de insolvență presupune necesitatea verificării îndeplinirii condițiilor de fond și de formă de către deponent, acțiuni care se realizează în cadrul etapei de primire și examinare a cererii introductive.

Procesul civil în privința cauzei de insolvență poate fi intentat cu condiția respectării de către solicitant a următoarelor cerințe:

- a) *existența dreptului la înaintarea cererii introductive și*
- b) *respectarea de către solicitant a procedurii depunerii cererii introductive.*

Dreptul la înaintarea cererii introductive este asemănător cu dreptul la acțiune civilă oferit oricărei persoane care se consideră lezată într-un drept al său, cu specificarea faptului că înaintarea cererii introductive urmărește pornirea unei proceduri de insolvență, dar nu apărarea unui drept lezat. Cu toate acestea, pentru exercitarea dreptului la înaintarea cererii introductive, solicitantul urmează să îndeplinească o serie de cerințe legale în virtutea cărora apare și se realizează acest drept, denumite generic *premise și condiții*.

În afară de necesitatea respectării premiselor și

condițiilor, deponentul urmează să respecte forma și procedura depunerii cererii introductive. În această ordine de idei, apare întrebarea: care sunt actele de procedură ce urmează a fi adoptate de instanța de judecată în caz de primire sau neacceptare a cererii introductive?

În cazul proceselor civile, ce țin de examinarea altor cauze civile decât cele de insolvabilitate, instanța urmează să aplice prevederile generale ale Codului de procedură civilă pentru a-și argumenta o soluție sau alta. Astfel în cazul respectării tuturor cerințelor legale, cererea de chemare în judecată este primită, fapt care se confirmă printr-o încheiere judecătorească, adoptată în conformitate cu prevederile art.168 alin.(4) CPC, încheiere prin care se intențiază procesul civil propriu-zis. În același timp, în cazul nerespectării cerințelor legale, cererea de chemare în judecată nu este acceptată, fapt care de asemenea se stabilește printr-o încheiere. În dependență de încălcările comise de deponent în cazul neprimirii cererii, instanța de judecată poate dispune după caz:

– *refuzul în primirea cererii* în baza art.169 CPC, pentru cazurile de încălcare a premiselor dreptului la acțiune, fapt care duce la imposibilitatea adresării repetate a persoanei cu o cerere identică;

– *restituirea cererii* în baza art.170 CPC, pentru cazurile de încălcare a condițiilor dreptului la acțiune, fapt care nu exclude adresarea repetată cu aceeași cerere în cazul eliminării erorilor comise; sau

– *de a nu da curs cererii* în baza art.171 CPC, în cazul încălcării cerințelor privind forma cererii și anexele acesteia, acțiune prin care cererea nu se întoarce deponentului, dar fără a pune cauza pe rol, i se acordă o perioadă de timp rezonabilă pentru corectarea erorii. În dependență de faptul corectării sau nu a erorii, cauza fie se va pune pe rol, fie cererea se va restitui, cu dreptul depunerii repetate.

Spre deosebire de procesul civil clasic, în cazul procedurii de insolvabilitate, există o serie de aspecte distincte. O problemă aparte constituie utilizarea termenilor specifici, utilizați de legiuitor în legea insolvabilității. În primul rând, actul prin care se primește cererea introductivă este denumit „încheiere de admitere a cererii introductive”. Utilizarea termenului „admitere” la această etapă a procesului este improprie, deoarece ar presupune admiterea a ceea ce se solicită în cerere, fără desfășurarea propriu-zisă a examinării cauzei. Tradițional, în doctrina procesual civilă, sintagmele „admite” și „respinge” se referă la acțiuni de pronunțare finală a instanței de judecată asupra pretențiilor înaintate de justițiabili sau în legătură cu examinarea cererilor în ordinea căilor de atac. În așa fel, pentru a indica asupra faptului primirii, de exemplu, a cererii de chemare în care se operează cu termenul de „primire” sau termenul legal de „acceptare” (art.168 alin. (4) CPC). Prin urmare, considerăm necesar a modifica denumirea încheierii prin care se dă curs cererii introductive, prin eludarea termenului de „admitere” și inserarea celui de „primire”, utilizând în final sintagma de „încheiere de primire a cererii introductive”. În acest sens, propunem modificarea normelor din Legea insolvabilității, în special a art.21 al Legii insolvabilității prin înlocuirea

termenului de admitere din titlul articolului și alin. (1), (2), (3) și (4) cu termenul de „primire”, după cum urmează:

„Articolul 21. *Primirea cererii introductive spre examinare*

(1) *Instanța de insolvabilitate este obligată să primească spre examinare cererea introductivă depusă de creditor cu respectarea prevederilor Codului de procedură civilă și ale prezentei legi.*

(2) *Despre primirea spre examinare a cererii introductive, instanța de insolvabilitate adoptă imediat o încheiere, dar în cel mult 3 zile de la data depunerii.*

(3) *Dacă, după primirea cererii introductive spre examinare, se constată existența unei cereri introductive formulată de debitor și/sau a unei sau mai multor cereri formulate de creditorii împotriva aceluiași debitor nesoluționate încă, instanța de judecată va dispune din oficiu conexarea lor la instanța de insolvabilitate care a pus prima pe rol cererea introductivă, cu examinarea acestora într-un singur dosar.*

(4) *Dacă prima cerere introductivă a fost primită spre examinare într-un dosar, celelalte eventuale dosare aflate pe rol, referitor la același debitor, vor fi conexeate la dosarul în care a fost primită prima cerere introductivă. În acest caz, măsurile de asigurare aplicate odată cu primirea cererilor introductive în dosarele care se conexează se anulează de drept și nu produc efecte, în afară de măsurile de asigurare aplicate prin încheierea de primire a primei cereri introductive.”*

În al doilea rând, un alt aspect legat de termenii specifici utilizați în legea insolvabilității este sintagma „*restituirea fără examinare a cererii*”, utilizată în art.22 al legii. În legătură cu aceasta, menționăm că acțiunea procesuală specificată în art.22 al Legii insolvabilității este una destul de confuză atât sub aspectul reglementării propriu-zise, cât și sub aspectul coroborării acesteia cu acțiunile reglementate de CPC, în speță, acțiunile de „refuz”, „restituire” și „de a nu da curs” cererii.

În ceea ce privește reglementarea confuză, menționăm că, pornind de la interpretarea art.22 al Legii insolvabilității, legiuitorul, indicând asupra temeiurilor de restituire fără examinare a cererii introductive, a omis a specifica actul procedural prin care se materializează această acțiune. Potrivit prevederilor art.14 CPC și pornind de la ideea că restituirea fără examinare a cererii introductive reprezintă o acțiune procesuală, care nu soluționează fondul pricinii, putem conchide că instanța de judecată urmează să adopte o încheiere judecătorească în acest sens. O altă confuzie legată de reglementarea acțiunii de restituire fără examinare a cererii introductive este neclaritatea privind posibilitatea atacării unei eventuale încheieri adoptate în acest sens. Așadar, Legea insolvabilității nu prevede expres posibilitatea contestării unei asemenea încheieri, la rândul său, nici CPC nu prevede direct o asemenea posibilitate. În conformitate cu prevederile art.423 alin. (1) al CPC, încheierea dată în primă instanță poate fi atacată cu recurs în cazurile prevăzute de prezentul cod și de alte legi, precum și în cazurile în care încheierea face imposibilă desfășurarea de mai departe a procesului. Având în vedere că restituirea fără examinare a

cererii introductive este o acțiune ce împiedică pornirea procesului civil pe cauza de insolvență, deducem că o asemenea încheiere urmează a fi susceptibilă de recurs în condițiile art.423-428 ale CPC și ale art.8 al Legii insolvenței. Și, nu în ultimul rând, o a treia confuzie legată de reglementarea acțiunii de restituire fără examinare a cererii introductive este reglementarea prevăzută de art.22 alin. (2) al Legii insolvenței, în conformitate cu care instanța de insolvență va admite spre examinare cererea introductivă, în cazul în care debitorul la depunerea cererii nu a anexat documentele prevăzute la art.17 al Legii insolvenței. Așadar, dacă primul alineat al aceluși articol vorbește despre restituirea cererii introductive întocmite cu încălcarea formei lor și a conținutului anexelor acestora, atunci alin. (2) referindu-se la aceleași încălcări, dar comișe de debitor, prevede primirea cererii introductive. În ceea ce ne privește, considerăm reglementarea legală cel puțin confuză, ori conținutul acțiunii reglementate de alin. (2) al articolului nu corespunde, cel puțin, cu titlul și reglementează cu totul altă acțiune – cea de admitere spre examinare a cererii introductive. În condițiile unei asemenea reglementări, nu este clar dacă cererea debitorului poate fi în genere restituită fără examinare, iar dacă poate atunci în legătură cu ce încălcări. Pornind de la explicațiile date în subparagraful anterior privind aplicarea art.232 al Legii insolvenței, reiterăm necesitatea introducerii amendamentelor propuse mai sus. Suplimentar la amendamentele propuse, recomandăm completarea art.22 cu un nou alin. (3), cu următorul conținut „Asupra restituirii fără examinare a cererii introductive instanța urmează să adopte o încheiere, care poate fi atacată separat cu recurs”.

În ceea ce privește coroborarea acțiunii de „restituire fără examinare a cererii introductive” cu acțiunile de „refuz”, „restituire” și „de a nu da curs” reglementate de CPC, menționăm că luând în considerație specificul procedurii de insolvență, totuși rămâne neclară intenția legiuitorului de a reglementa separat acțiunea procesuală respectivă în cadrul Legii insolvenței, acțiune care, în mare parte, repetă conținutul actelor procedurale reglementate de CPC. Având în vedere temeiurile pentru care se restituie fără examinare cererea introductivă, deducem că acțiunea dată sancționează creditorii în legătură cu nerespectarea, de către aceștia, a conținutului cererii introductive cât și a actelor ce urmează a fi anexate la acesta (art.20 Legea insolvenței). O aplicabilitate similară o are, de fapt, acțiunea procesuală de a nu da curs cererii prevăzută de art.171 al CPC, care, de asemenea, sancționează deponentul pentru nerespectarea conținutului cererii de chemare în judecată (art.166 CPC) și a anexelor acesteia (art.167 CPC, cu excepția lit. a), b), c) și e)). Unica deosebire între acțiunea de „restituire fără examinare” și acțiunea „de a nu da curs” este efectul imediat asupra faptului întoarcerii cererii către deponent, dacă în cazul acțiunii de a nu da curs, cererea se întoarce imediat deponentului, atunci, în lipsa unor prevederi exprese, restituirea fără examinare a cererii introductive presupune întoarcerea imediată a cererii deponentului, fără punerea pe rol a cauzei, acțiune similară după efect cu

restituirea cererii de chemare în judecată (art. 171 CPC). În asemenea condiții, restituirea fără examinare a cererii introductive este analogică după conținut și efecte cu acțiunea de restituire a cererii de chemare în judecată, cu excepția faptului includerii temeiurilor ce țin de încălcarea conținutului cererii introductive. În ceea ce ne privește, considerăm reglementarea acțiunii de restituire prevăzută de art.22 a Legii insolvenței, drept o reglementare de prisos, deoarece conținutul și temeiurile aplicării acesteia sunt pe deplin acoperite de acțiunea de restituire a cererii de chemare în judecată și acțiunea de a nu da curs cererii de chemare în judecată prevăzute de CPC, iar păstrarea acesteia creează doar confuzii legate de aplicarea concomitentă a Legii insolvenței și Codului de procedură civilă. Cu toate acestea, în circumstanțele reglementărilor existente, propunem radorarea normei respective la regulile generale stabilite de CPC, cât și la specificul Legii insolvenței în conformitate cu amendamentele propuse *supra*.

Trecând peste dificultățile create datorate reglementărilor confuze și diferenței de termeni utilizați în Legea insolvenței și Codul de procedură civilă, deducem că în urma verificării cererii introductive, instanța de judecată poate:

1. Admite spre examinare cererea introductivă. În cazul în care cererea introductivă corespunde tuturor cerințelor de fond, în ce privește respectarea premiselor și condițiilor legale necesare, este îndeplinită conform cerințelor de formă, stabilite de art.16, 17, 20 din Legea insolvenței și este depusă în ordinea prevăzută de lege, instanța de judecată urmează, în conformitate cu art.21 al Legii insolvenței, să admită spre examinare cererea introductivă. Asupra admiterii spre examinare a cererii introductive, instanța de judecată se pronunță printr-o încheiere, în maxim 3 zile de la data depunerii cererii, încheierea respectivă fiind fără drept de recurs. În urma analizei practicii judiciare pe cauzele de insolvență, am depistat mai multe cazuri de contestarea de către participanți a încheierii de admitere spre examinare a cererii introductive. Argumentându-și recursul prin dreptul la un recurs efectiv, participanții la proces contestă temeinicia încheierii de admitere spre examinare și solicită casarea acesteia. Modalitatea de soluționare a asemenea recursuri de către Curtea Supremă de Justiție ne permite să conchidem asupra unei poziții consecvente a instanței de recurs pe această chestiune, asemenea recursuri fiind respinse drept nefondate. De exemplu, examinând recursul contra încheierii de admitere spre examinare a cererii introductive pe cauza civilă nr.2ri-2/14 [4], Curtea Supremă de Justiție a respins întemeiat recursul contra încheierii motivând prin faptul că, în conformitate cu prevederile art.8 al Legii insolvenței din 2012, încheierile instanței de insolvență pot fi atacate cu recurs numai în cazurile prevăzute expres de prezenta lege, stabilind, prin urmare, că încheierea prin care s-a admis spre examinare cererea introductivă nu este susceptibilă de recurs.

Menționăm că în afară de cazul de adoptare a încheierii de admitere spre examinare a cererii introductive prevăzută de art.21 alin.(2) al Legii insolvenței, o asemenea încheiere va fi adoptată și în cazul depune-

rii cererii debitorului, atunci când aceasta nu va corespunde cerințelor de formă prevăzute de art.17 al Legii insolvenței. În acest caz, instanța de judecată, de asemenea, adoptă încheiere de admitere spre examinarea a cererii introductive, cu obligarea debitorului de a prezenta actele necesare la etapa examinării cauzei.

Drept efect al admiterii spre examinare a cererii introductive este intentarea procesului civil în legătură cu examinarea cauzei de insolvență, etapa imediat următoare a intentării fiind examinarea circumstanțelor ce adevăresc prezența sau lipsa temeiurilor de insolvență.

2. Restitui fără examinare cererea introductivă. În conformitate cu art.22 alin. (1) al Legii insolvenței, instanța de judecată este în drept să restituie fără examinare cererea introductivă a creditorului depusă cu încălcarea cerințelor de formă înaintată față de cererea introductivă a creditorilor. Încheierea de restituire fără examinare a cererii poate fi dispusă doar în privința cererii creditorilor, în exclusivitate pentru încălcarea de către aceștia a formei cererii introductive. Prin prisma art.423-428 ale CPC și a art.8 al Legii insolvenței, încheierea de restituire fără examinare a cererii introductive poate fi atacată cu recurs de către creditorul deponat, în termen de 15 zile de la pronunțare.

Drept efect al restituirii fără examinare a cererii introductive, creditorul nu este lipsit de dreptul de a mai depune o dată cererea introductivă, cu condiția îndeplinirii cerințelor de formă omise.

În urma analizei practicii judiciare, conchidem că, în majoritatea cazurilor, instanța de judecată aplică corect acțiunea de restituire fără examinare a cererii introductive, cu luarea în considerare a particularităților aplicării acesteia. În majoritatea cazurilor, se restituie fără examinare cererile creditorilor pe motiv de nerespectare a condițiilor de formă stabilite de Legea insolvenței, de exemplu, în cauza civilă nr.2i-276/14 [5] s-a dispus restituirea cererii pe motiv de încălcare a art.20 al Legii insolvenței, în cauza civilă nr.2i-280/14 [6] cererea introductivă a creditorului s-a restituit fără examinarea pentru încălcarea aceluiași articol, în același mod pe cauza civilă nr.2i-277/14 [7], cererea introductivă s-a restituit pe motiv de necorespondență cu exigențele art.20 al Legii insolvenței.

3. Refuza primirea cererii introductive. În conformitate cu prevederile art.169 CPC, cu luarea în considerare a specificului desfășurării procedurii de insolvență, instanța de judecată este în drept să refuze primirea cererii introductive în cazul în care au fost încălcate premisele dreptului la înaintarea cererii introductive. Asupra refuzului de primire a cererii introductive instanța de judecată urmează să se pronunțe printr-o încheiere de refuz la primirea cererii introductive, care poate fi atacată separat cu recurs în termen de 15 zile de la data pronunțării (art.169 alin. (2) CPC, în coroborare cu art.8 al Legii insolvenței).

În urma refuzului instanței de judecată de a primi cererea introductivă, persoana nu va mai avea dreptul de a depune repetat aceeași cerere introductivă, contra aceluiași debitor în baza aceluiași temei.

Analiza practicii judiciare ne demonstrează că ade-

sea justițiabilii confundă acțiunea de *refuz al primirii cererii* cu acțiunea de *respingere a cererii introductive*. De exemplu, la examinarea recursului depus contra încheierii Curții de Apel Chișinău din 14 martie 2013, privind admiterea spre examinare a cererii introductive, recurentul a invocat că încheierea Curții de Apel este ilegală pe motiv că din materialele cauzei se constată că obligațiile față de intimat sunt onorate cu bunăcredință, respectiv nu există temei pentru admiterea spre examinare a cererii introductive și a solicitat refuzul primirii cererii introductive. Prin decizia din 22 mai 2013 [8] Curtea Supremă de Justiție a respins recursul motivând că, *primirea spre examinare a cererii introductive este o fază de precedare a intentării procesului de insolvență, care poate fi ulterior respins sau intentat de instanța de judecată în baza aprecierii temeiului insolvenței și a faptelor constatate în cadrul examinării cererii introductive*. Astfel Curtea Supremă de Justiție a constatat corect că la etapa primirii cererii introductive nu se verifică circumstanțele care demonstrează existența sau lipsa temeiului de insolvență și nu se hotărăște asupra respingerii sau admiterii cererii introductive. În cazul în care instanța nu va constata un temei de refuz la primire similar celor aplicabile pentru cererea de chemare în judecată, aceasta este obligată să admită spre examinare cererea introductivă.

4. Restitui cererea introductivă. În conformitate cu prevederile art.170 al CPC, luând în considerație specificul procedurii de insolvență, instanța de judecată are dreptul să restituie cererea introductivă în cazul în care va depista încălcarea condițiilor dreptului la înaintarea cererii introductive. Instanța de judecată urmează să restituie cererea printr-o încheiere susceptibilă de recurs. Încheierea de restituire a cererii introductive urmează a fi atacată cu recurs în termen de 15 zile, începând cu data pronunțării, potrivit coroborării art.8 al Legii insolvenței cu art.170 alin. (5) al CPC.

Drept efect al restituirii cererii introductive, deponentul nu este lipsit de dreptul de a depune repetat aceeași cerere introductivă, cu condiția corectării încălcărilor depistate.

5. Să nu dea curs cererii introductive. În conformitate cu prevederile art.171 CPC, în cazul în care instanța de judecată constată că cererea de chemare în judecată este depusă cu încălcarea condițiilor de formă (art.166, 167 CPC), aceasta nu restituie cererea deponentului, dar nu dă curs cererii introductive, fapt care permite reclamantului de a corecta erorile comise, în așa mod în care cererea să fie considerată depusă la data înregistrării sale. Deși art.171 CPC se referă la cerințele de formă înaintate față de cererea de chemare în judecată, considerăm că acțiunea de a nu da curs cererii este aplicabilă și în cadrul procedurii de insolvență. În ceea ce ne privește, considerăm că acțiunea procesuală de restituire fără examinare a cererii introductive prevăzută de art.22 Legea insolvenței, cât și acțiunea de restituire a cererii prevăzute de art.170 CPC nu acoperă situația în care debitorul depune cererea introductivă cu respectarea cerințelor privind documentele necesare a fi anexate, însă cu încălcarea conținutului acesteia. În acest caz, considerăm oportun aplicarea acțiunii de a

nu da curs cererii introductive a debitorului, cu acordarea unui timp rezonabil pentru corectarea conținutului cererii introductive.

La moment, Curtea Supremă de Justiție manifestă o atitudine rezervată față de acțiunile ce urmează a fi aplicate de instanța de judecată în cazul depistării încălcării cerințelor cererii introductive. În acest mod, curtea recunoaște doar posibilitatea aplicării refuzului și restituirii fără examinare a cererii introductive, fără a lua în considerare posibilitatea aplicării restituirii cererii (art.170 CPC) sau a acțiunii de a nu da curs cererii (art.171 CPC) [9]. Necesitățile practicii judiciare însă au demonstrat utilitatea aplicării unei asemenea acțiuni. De exemplu, în cauza nr.2i-282/14, Curtea de Apel Chișinău, examinând chestiunea privind admiterea spre examinare a cererii introductive depuse de creditor, a dispus de a nu da curs cererii introductive, din motiv că creditorul nu a anexat extrasele valabile din Registrul de stat al persoanelor juridice. În motivarea încheierii [10], curtea a menționat că *procesul de insolabilitate se desfășoară inclusiv în conformitate cu prevederile Codului de procedură civilă, iar în acest context cererea introductivă urmează să corespundă prevederilor corespunzătoare ale art.166 și 167 ale CPC*. Astfel instanța a constatat corect nerespectarea cerințelor privind documentele ce se anexează la cerere, și legal a dispus de a nu da curs cererii, acțiune ce corespunde atât Codului de procedură civilă, cât și nu contravine Legii insolabilității.

După cum am observat anterior, încheierea de admitere spre examinare a cererii introductive este unicul act, a cărui adoptare duce la intentarea procesului civil în legătură cu examinarea cauzei de insolabilitate. De aceea urmează să distingem intentarea propriu-zisă a procesului civil de intentarea procedurii de insolabilitate propriu-zisă, or la această etapă instanța de judecată nu poate aplica o procedură a insolabilității propriu-zise atât timp cât nu sunt adevărate temeiurile de insolabilitate. Admiterea spre examinare a cererii introductive duce la apariția raporturilor juridice procesuale necesare verificării circumstanțelor ce adevăresc existența sau lipsa temeiului de insolabilitate. Realizarea unor asemenea raporturi procesuale poate fi făcută doar în cadrul unui proces civil, intentarea căruia și este marcată de încheierea de admitere spre examinare a cererii introductive. În afară de efectul propriu-zis de intentare a procesului civil, încheierea respectivă generează o serie de alte efecte specifice examinării cauzelor de insolabilitate.

Unul din efectele ce rezultă din natura concursuală a procedurii de insolabilitate este conexarea tuturor cererilor introductive cu privire la același debitor într-o procedură unică, fapt care exclude posibilitatea examinării separate a acestora. Astfel, pornind de la art.21 alin. (3) al Legii insolabilității dacă după admiterea cererii introductive se constată existența și a altor cereri formulate împotriva aceluiași debitor, instanța este obligată din oficiu să conexeze toate cererile la instanța care a pus prima cauză pe rol. Este important să menționăm că pot fi conexe doar cererile introductive asupra cărora instanța de judecată nu s-a pronunțat privind admiterea sau respingerea acestora.

Una din trăsăturile esențiale, specifice doar procedurii de insolabilitate, ține de necesitatea conservării activelor debitorului existente la momentul adresării cererii introductive cu scopul maximizării procentului de satisfacere a creanțelor creditorilor. Desfășurarea de către orice creditor aflat în pragul insolabilității (incapacitate de plată sau supraîndatorare) a orice activități economice, fie a activității de gestiune interne poate duce inevitabil la o înrăutățire gravă a situației activelor acestuia, ceea ce va pune în pericol posibilitatea satisfacerii creanțelor creditorilor. În așa mod, în cadrul instituției insolabilității au apărut așa-numitele măsuri de asigurare a creanțelor creditorilor, mecanism similar măsurilor de asigurare a acțiunii civile. Deși aceste două mecanisme procesuale prezintă o serie de asemănări după acțiunile de protecție întreprinse, totuși acestea sunt diferite după scopul aplicării sale. Așadar, dacă aplicarea măsurilor de asigurare a acțiunii are drept scop prevenirea imposibilității executării unei eventuale hotărâri adoptate în favoarea reclamantului, atunci măsurile de asigurare a creanțelor creditorilor urmăresc conservarea activelor debitorului existente la data adresării în instanța de judecată și prevenirea oricăror acțiuni de diminuare a acestora. O particularitate esențială specifică măsurilor de asigurare a creanțelor creditorilor este modalitatea de instituire a acestora. În așa mod, dacă măsurile de asigurare a acțiunii civile se dispun, de regulă, doar la cererea reclamantului, atunci măsurile de asigurare a creanțelor creditorilor se dispun întotdeauna din oficiu de instanța de judecată odată cu primirea cererii introductive. Așadar, prin aceeași încheiere de admitere spre examinare a cererii introductive, instanța de judecată urmează să aplice măsurile de asigurare a creanțelor creditorilor prevăzute de art.24 al Legii insolabilității, cererea participanților fiind necesară doar în cazurile expres prevăzute de lege. Potrivit prevederilor legale, măsurile de asigurare se aplică atât în conformitate cu Legea insolabilității (art.24 Legea insolabilității), cât și cu Codul de procedură civilă (art.175 CPC RM).

Măsurile de asigurare aplicate odată cu aprobarea încheierii de primire a cererii introductive încetează de drept odată cu:

1. *intentarea procedurii de insolabilitate;*
2. *respingerea cererii introductive;*
3. *încheierea unei tranzacții între părți.*

Totodată, legea prevede posibilitatea ridicării măsurilor de asigurare până la intentarea procedurii de insolabilitate în urma deciziei instanței de judecată. Excepție de la regula dată constituie numirea administratorului provizoriu care nu poate fi revocat până la investirea în funcție a administratorului/lichidatorului sau până la respingerea cererii introductive. Numirea administratorului provizoriu reprezintă una din măsurile de asigurare esențiale specifice doar procedurii de insolabilitate, aceasta fiind dispusă obligatoriu, din oficiu, fără drept de ridicare.

În afară de instituirea măsurilor de asigurare a creanțelor creditorilor, un efect distinct al admiterii spre examinare a cererii introductive este instituirea perioadei de observație. Aceasta reprezintă o novație a Legii

insolvabilității din 2012 care are menirea de a institui un regim juridico-economic special pe perioada examinării temeiniciei cererii introductive, care este cuprinsă între momentul adoptării încheierii de admitere spre examinare a cererii introductive și momentul adoptării hotărârii de declarare a insolvabilității/respingere a cererii introductive. În perioada de observație, debitorul, de obicei, continuă activitatea curentă, dar sub supravegherea administratorului provizoriu și doar în limita activităților necesare desfășurării normale a activității economice.

Cu titlu de excepție, perioada de observație nu se aplică dacă debitorul declară că este insolubil și optează din start pentru lichidare sau procedura de restructurare, cât și în cazul aplicării procedurii simplificate de faliment față de întreprinzătorii individuali sau persoane juridice în proces de dizolvare.

Perioada de observație nu poate dura mai mult de 60 de zile, cu posibilitatea extinderii încă pentru 15 zile. Ca rezultat, aceasta este perioada maximă de examinare a cererii introductive și, respectiv, a etapei primirii și examinării cererii introductive.

O trăsătură esențială a perioadei de observație este limitarea expresă a activităților permise a fi realizate în această perioadă. Conform art.23 alin.(2) din Legea insolvabilității activitățile se limitează la:

a) continuarea activităților contractate, conform obiectului de activitate;

b) efectuarea operațiunilor de încasări și de plăți aferente acestora;

c) asigurarea finanțării cheltuielilor curente.

În rest, operațiunile sunt interzise, desfășurarea acestora fiind posibilă doar după aprobarea lor de instanța de judecată prin încheiere judecătorească.

Concluzie

Analiza prevederilor legale privind sarcinile și competențele instanței de judecată la etapa primirii și examinării cererii introductive ne permite să afirmăm că datorită necorespunderii prevederilor Legii insolvabilității cu mai multe prevederi generale ale Codului de procedură civilă, s-au creat mai multe coliziuni normative între aceste două acte. În acest sens, sunt elocvente următoarele exemple: utilizarea distinctă și confuză a termenilor de „admitere” și „primire” a cererii, lipsa unei reglementări uniforme privind acțiunile de refuz, restituire, de a nu da curs cererii, introducerea artificială a acțiunii de restituire fără examinare a cererii și lipsa unei coroborări a acesteia cu art.169, 170 și 171 CPC, lipsa unor reglementări privind actul de dispoziție ce se adoptă în legătură cu restituirea fără examinare a cererii și modalitatea de atac a acestuia.

În vederea îmbunătățirii situației existente, considerăm oportune următoarele modificări de lege ferenda propuse, și interpretări sistematice ale Legii insolvabilității, după cum urmează:

– modificarea normelor din Legea insolvabilității, în special a art.21 al Legii nominalizate prin înlocuirea termenului de admitere din titlul articolului și alin. (1), (2), (3) și (4) cu termenul de primire;

– adoptarea unei încheieri în vederea restituirii fără examinare a cererii introductive pornind de la prevede-

rile art.14 CPC și pornind de la ideea că restituirea fără examinare a cererii introductive reprezintă o acțiune procesuală care nu soluționează fondul pricinii;

– acordarea posibilității de atac a încheierii privind restituirea fără examinare a cererii, având în vedere că acțiunea respectivă împiedică pornirea procesului civil pe cauza de insolvabilitate și o asemenea încheiere urmează a fi susceptibilă de recurs în condițiile art.423-428 a CPC și a art.8 al Legii insolvabilității;

– recunoașterea drept efect al restituirii fără examinare a cererii introductive, a faptului că creditorul nu este lipsit de dreptul de a mai depune o dată cererea introductivă, cu condiția îndeplinirii cerințelor de formă omise;

– recunoașterea, cu luarea în considerare a specificului desfășurării procedurii de insolvabilitate, a dreptului instanței de judecată de a refuza primirea cererii introductive în cazul în care au fost încălcate premisele dreptului la înaintarea cererii introductive;

– considerarea drept oportună a aplicării acțiunii de a nu da curs cererii introductive a debitorului, cu acordarea unui timp rezonabil pentru corectarea conținutului cererii introductive, având în vedere faptul că acțiunea procesuală de restituire fără examinare a cererii introductive prevăzută de art.22 Legea insolvabilității, cât și acțiunea de restituire a cererii prevăzute de art.170 CPC nu acoperă situația în care debitorul depune cererea introductivă cu respectarea cerințelor privind documentele necesare a fi anexate, însă cu încălcarea conținutului acesteia.

Referințe:

1. Macovei Gh. ș. a. *Formele de apărare a drepturilor civile. Suport de curs*. Chișinău: Tipografia Centrală, 2015, p.61.

2. Hotărârea Curții Constituționale pentru controlul constituționalității unor prevederi din Codul de procedură civilă al Republicii Moldova nr.225 din 30 mai 2003; nr.14 din 15.11.2012. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 07.12.2012, nr.248-251.

3. Deleanu I. *Tratat de procedură civilă*. Vol. I. București: Universul juridic, 2013, p. 207.

4. Decizia Colegiului civil, comercial și de contencios administrativ al Curții Supreme de Justiție din 22 ianuarie 2014 pe cauza civilă nr.2ri-2/14.

5. Încheierea judecătorului Curții de Apel Chișinău din 11 iunie 2014 pe cauza nr.2i-276/14.

6. Încheierea judecătorului Curții de Apel Chișinău din 9 iunie 2014 pe cauza nr.2i-280/14.

7. Încheierea judecătorului Curții de Apel Chișinău din 6 iunie 2014 pe cauza nr.2i-277/14.

8. Decizia Colegiului civil, comercial și de contencios administrativ al Curții Supreme de Justiție din 22 mai 2013 pe cauza nr.2ri-190/13.

9. Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție cu privire la aplicarea în practica judiciară a Legii insolvabilității a RM nr.2 din 24.03.2014, p. 7.1. http://jurisprudenta.csj.md/search_hot_expl.php?id=134 (vizitat la 14.11.2014).

10. Încheierea Colegiului civil, comercial și de contencios administrativ al Curții de Apel Chișinău din 10 iunie 2014 pe cauza civilă nr.2i-282/14.

Recenzent:

Alexandru COJUHARI,

doctor habilitat în drept, profesor universitar (USM)

REFLECȚII CRITICE PRIVIND PROIECTUL DE MODIFICARE A art.201¹ CP RM

Ion LUNCA,
masterand (USM)

În acest studiu se argumentează că proiectul de lege propus de Ministerul Muncii, Protecției Sociale și Familiei, care a fost publicat la 24 martie 2014, este neinspirat și irațional. Argumentele prezentate în nota informativă la proiectul de lege sunt ilogice și neconvingătoare. Incluziunea afiniilor în categoria membrilor de familie în sensul art.133¹ CP RM este irațională, întrucât subminează încărcătura semantică a conceptului de familie. Propunerile de modificare și completare a Codului penal oferă reglementări inadmisibile și contradictorii. În continuare, se relevă că propunerea de modificare a art.201¹ CP RM nu poate fi acceptată. Autorii proiectului de lege la momentul elaborării au ignorat atât dispozițiile Codului penal, cât și ale Legii nr.780 din 27.12.2001 privind actele legislative.

În final, se ajunge la concluzia că asemenea propuneri *de lege ferenda* nu trebuie susținute.

Cuvinte-cheie: violența în familie; violență; membru al familiei; afîn; tehnica legislativă; varianta-tip a infracțiunii; varianta agravată a infracțiunii; circumstanță agravantă.

In this study some provisions of the bill proposed by the Ministry of Labour, Social Protection and Family, published on 24 March 2014 are argued as being uninspired and irrational. The arguments presented in the explanatory note to the bill are illogically and unconvincingly. Including god children in the category of family members in the sense of art.133¹ CP RM can not be sustained, since it undermines the semantic meaning of the family concept. In turn, the proposals for amending and supplementing the art. 145 CP RM involves the appearance of serious contradictions. Further, it notes that the proposal to amend art.201¹ CP RM can not be accepted. The authors of the draft law ignored both the provisions of the Criminal Code and those of the Law No.780 of 27.12.2001 on legislative acts. Finally he concludes that such proposals for *lex ferenda* should not be sustained.

Key words: domestic violence; family member; god children; legislative technique; basic form of the offence; aggravated form of the offense; aggravating circumstance.

La 13 martie 2014, Ministerul Muncii, Protecției Sociale și Familiei a publicat un proiect de lege privind modificarea unor acte legislative [1]. Autorii acestui proiect vizează violența în familie și propun modificarea cadrului normativ pentru armonizarea legislației în domeniul prevenirii și combaterii violenței în familie la standardele europene, și anume, la Convenția Consiliului Europei cu privire la prevenirea și combaterea violenței față de femei și violenței domestice, din perspectiva semnării și ratificării acestui tratat internațional [2].

Prin acest proiect se tinde a modifica un șir de acte normative, printre care se enumeră și Codul penal. Pentru studiul de față, prezintă relevanță următoarele modificări:

1. Articolul 133¹ lit.a) să fie după cuvântul „rudele” completată cu cuvintele „și afinii”.

2. litera b) va avea următorul cuprins: „b) în condiția locuirii separate: persoanele aflate în relații de căsătorie, rudele și afinii lor pe linie dreaptă, copiii adoptivi, persoanele aflate sub curatelă, foștii soți, persoanele care se află ori s-au aflat în relații de concubinaj”.

3. Articolul 145 alineatul (2) se completează cu litera e¹), cu următorul cuprins: „e¹) asupra unui membru de familie”.

4. Articolul 201¹ va avea următorul cuprins: „Articolul 201¹. Violența în familie

(1) Acțiunea intenționată comisă de un membru

al familiei în privința altui membru al familiei, manifestată prin:

a) maltratare, aplicare de lovituri, alte acțiuni violente, soldate cu dureri fizice ori cu vătămare neînsemnată sau ușoară a integrității corporale sau a sănătății;

b) privare de libertate, izolare, urmărire, intimidare, în scop de impunere a voinței sau controlului personal asupra victimei;

c) lipsirea de mijloace de existență primară sau de obiecte de primă necesitate, dacă a provocat suferință fizică sau psihică, se pedepsește cu muncă neremunerată în folosul comunității de la 150 la 180 de ore sau cu închisoare de la 1 la 3 ani.

(2) Acțiunile indicate la alin.(1):

a) săvârșite asupra a doi sau mai multor membri ai familiei;

b) săvârșite în legătură cu solicitarea măsurilor de protecție;

c) săvârșite de către o persoană care anterior a comis aceleași acțiuni;

d) care au provocat vătămarea medie a integrității corporale sau a sănătății, se pedepsesc cu muncă neremunerată în folosul comunității de la 180 la 240 de ore sau cu închisoare de la 3 la 6 ani.

(3) Aceleași acțiuni care:

a) au cauzat vătămarea gravă a integrității corporale sau a sănătății;

b) au determinat la sinucidere sau la tentativă de

sinucidere, se pedepsesc cu închisoare de la 6 la 12 ani.

(4) Acțiunile violente asupra membrului familiei care au provocat decesul victimei se pedepsesc cu închisoare de la 8 la 15 ani.

(5) Nu este pasibilă de răspundere penală persoana care a săvârșit acțiunile prevăzute la alin.(1) lit. a) al prezentului articol, în proces de autoapărare sau de apărare a altor persoane de actele de violență sau alte acte ilegale sau imorale ale victimei”.

Privim critic aceste propuneri *de lege ferenda* ca fiind neraționale, ilogice și neinspirate. În acord cu alin.(1) art.13 al Legii nr.780 din 27.12.2001 privind actele legislative (în continuare *Legea nr.780 din 2001*) se punctează că „inițierea procedurii de elaborare a unui act legislativ este precedată de analiza științifică a consecințelor politice, sociale, economice, financiare, juridice, culturale, sanitare și psihologice ale reglementărilor în materie, de analiza comparativă a acestora cu reglementările în materia respectivă ale legislației comunitare de costatare a incompatibilității reglementărilor în vigoare cu cerințele sociale existente și cu reglementări în materia respectivă ale legislației comunitare sau a inexistenței de acte legislative în domeniul respectiv”.

Considerăm că, în procesul de aplicare practică, judecătoria, procurorii, avocații, ofițerii de urmărire penală vor întâmpina dificultăți, întrucât propunerile în cauză nu sunt argumentate și convingătoare. Totodată, există riscul de a se crea un precedent legislativ periculos, care va avea ca efect derutarea practicii judiciare. Sistemul legislativ penal va deveni mai neclar și mai distonant, condiționând disfuncționalități considerabile. Or, legea penală trebuie să îmbrace o variantă de formulare simplă, precisă, clară și inteligibilă, pentru a putea fi înțeleasă de către un potențial făptuitor, persoană, care de cele mai dese ori nu posedă cunoștințe juridice. Este de reținut că prin acest proiect de lege se ignoră atât doctrina juridică de specialitate, cât și practica judecătorească în materie.

Într-o altă ordine de idei, ne raliem opiniei expuse de către Sergiu Brînza și Vitalie Stati, precum că „legiferarea penală presupune, printre altele, acumularea treptată de date științifice necesare elaborării de norme penale, precum și discutarea temeinică a posibilelor consecințe ale adoptării respectivelor norme. Într-un anumit sens, ea presupune mai cu seamă monitorizarea stării legii penale. Și, doar în ultimă instanță, atunci când este imperios, legiferarea penală trebuie să se exprime în adoptarea unor amendamente la legea penală” [3].

Este adevărat că, în varianta actuală art.201¹ „Violența în familie” din Codul penal conține formulări sinuoase, neclare și imprevizibile [4]. Totuși, formula de modificare și completare a Codului penal,

propusă de autorii proiectului de lege, nu face decât să debusoleze și mai tare sistemul legislativ penal.

În continuare, ne vom concentra atenția asupra propunerilor de modificare a Codului penal, enunțate *supra*. Opinem că prin recomandarea de includere a conceptului „afinilor” la categoria membrului de familie prevăzut de art. 133¹ CP RM ar însemna extinderea nejustificată și uneori incertă privind cercul subiecților și al victimelor infracțiunilor prevăzute la art.201¹ CP RM. Această recomandare denaturează încărcătura semantică a conceptului de familie. Deși la momentul de față legislația actuală nu oferă o definiție legală a noțiunii de familie, autorii proiectului de lege au ignorat definițiile doctrinare ale acesteia. Or, în acord cu alin.(2) art.13 al Legii nr.780 din 2001, în activitatea de cercetare și documentare pentru fundamentarea proiectului de act legislativ se ține cont de practica judecătorească și de doctrina juridică în materie.

Conform *Dicționarului explicativ al limbii române*, prin termenul de „familie” se înțelege un grup de persoane înrudite prin căsătorie sau prin sânge care trăiesc împreună (soț, soție, descendenții acestora) [5]. În opinia lui A.G. Harcev, „familia reprezintă **fenomenul biologic caracterizat prin uniunea ce se realizează între un bărbat și o femeie, precum și prin procreare**; fenomenul social caracterizat prin comunitatea de viață dintre soți, dintre părinți și copii și alte rude. Uniunea familială este o relație specifică, complexă, care îmbină diferite aspecte ce nu pot fi găsite la alte categorii sociale. Ea este o uniune a societății în baza căreia au apărut mai multe formațiuni obștești, inclusiv statul și dreptul” [6]. În același fâgaș, I.P. Filipescu definește familia ca o „formă specifică de comunitate umană, care desemnează grupul de persoane unite prin căsătorie, filiație sau rudenie, care se caracterizează prin comunitate de viață, interese și întrajutorare” [7].

Codul penal al României, în vigoare din 01 februarie 2014, la alin.(1) art. 176 definește noțiunea *membrul de familie* prin care se înțelege: „a) ascendenții și descendenții, frații și surorile, copiii acestora, precum și persoanele devenite prin adopție, potrivit legii, astfel de rude; b) soțul; c) persoanele care au stabilit relații asemănătoare aceloră dintre soți sau dintre părinți și copii, în cazul în care conviețuiesc” [8]. Prin urmare, ligiuitorul român nu atribuie și *afinii* la categoria membrilor de familie. În conformitate cu alin. (2) art.17 al Legii nr.780 din 2001, se reține că **grupul de lucru efectuează un studiu comparat al datelor utile din legislația altor țări și din principiile marilor sisteme de drept aplicate în lume, precum și al compatibilității lor cu legislația comunitară**.

Astfel, considerăm pe deplin justificat de a interpreta conceptul de „familie” într-un sens mai îngust.

În alt registru, să nu excludem și varianta când făptuitorul aplică acte de violență asupra unui afin

despre care nu cunoaște că se află în relații de afinitate. Or, răspunderea penală se aplică infractorului, în raport cu pericolul pe care îl prezintă ultimul pentru societate. În acest caz, încadrarea juridică se va face conform art.78 din Codul contravențional sau art.145, 150, 151, 152 ori 155 din Codul penal, nu conform art.201¹ CP RM.

Cât privește propunerea de completare a art. 145 CP RM privind agravanta la alin.(2) cu lit. e¹) *asupra unui membru de familie*, ținem a menționa următoarele. Respectiva recomandare o considerăm ca fiind o circumstanță agravantă inaplicabilă în practica judecătorească și neeficientă. Opinia dată o justificăm pe următorul raționament logic. În proiectul de lege privind modificarea și completarea unor acte normative, printre altele, se propune și modificarea conținutului art. 201¹ CP RM. Acest articol conține alin.(4) „acțiunile violente asupra membrului familiei care au provocat decesul victimei *se pedepsesc cu închisoare de la 8 la 15 ani*”. Efectuând o scurtă analiză, deducem că autorii acestui proiect de lege propun două soluții contradictorii asupra unei singure situații.

Pe de o parte, propun sancționarea făptuitorului care a aplicat acte de violență asupra unui membru de familie și care s-a soldat cu decesul victimei ce prevede închisoare de la 8 la 15 ani conform alin. (4) art.201¹ CP RM, iar pe de altă parte, propun completarea art.145 alin.(2) cu lit.e¹) care va prevedea sancțiunea cu închisoare de la 15 la 20 de ani sau cu detențiune pe viață. Astfel coroborând principiul umanismului fixat la art.4 CP RM cu aceste propuneri *de lege ferenda*, conchidem că în asemenea circumstanțe agravanta propusă privind completarea art.145 nu ar fi posibil să se aplice în practică. Or, propunerile de completare și modificare a Codului penal trebuie să fie clare, eficiente și bine argumentate, dar nu confuze și contradictorii.

În Nota informativă la proiectul de lege analizat, se menționează: acceptarea modificărilor propuse ar asigura o armonizare mai pronunțată cu Convenția Europeană pentru Apărarea Drepturilor și Libertăților Fundamentale ale Omului, și cu protocoalele acesteia. Se face referire la cauza *Johnston vs Irlanda*, în care Curtea a indicat că **și cuplurile necăsătorite, care locuiesc împreună cu copiii** se bucură de viață de familie în sensul art.8 al Convenției, cu condiția ca relația să fie una stabilă și să nu se deosebească de familia tradițională bazată pe căsătorie.

La acest compartiment este de reținut că Curtea are o jurisprudență **flexibilă și mereu a preferat crearea unor noțiuni cu un conținut foarte larg**. Iar formula de preluare în legislația națională a statelor aparține în exclusivitate acestora. Prin elaborarea acestor concepte autonome, Curtea a luat în considerare sistemele legislative ale tuturor statelor membre la convenție. Totodată, jurisprudența Curții constituie

un element accesoriu în coraport cu sistemul de drept al fiecărui stat membru la Convenție.

Cu părere de rău, în prezent Curtea Europeană este actorul principal privind controlul respectării drepturilor omului, iar statele membre au trecut în sfera subsidiarului, situație care nu ar trebui să fie deloc așa. Or, statele poartă răspundere pentru încălcarea drepturilor omului, pe când Curtea doar le constată. Un alt argument la acest compartiment este și faptul că dreptul la respectarea vieții private și de familie cimentat la art.8 al Convenției Europene a Drepturilor Omului nu este un drept intangibil de la care statele membre nu trebuie să admită nici o derogare. Statele membre au obligația de a asigura respectarea drepturilor statuate de convenție și de protocoalele acesteia, însă nu de a plagia conținutul jurisprudenței Curții în legislația acestora. Să nu uităm și despre cazurile când Curtea pronunță soluții contradictorii.

Nu putem trece cu vederea recomandarea de modificare a art.201¹ CP RM. Considerăm această propunere ca fiind lipsită de fundamentare juridică. Alin. (2) art.3 al Legii nr.780 din 2001 prevede că **actul legislativ trebuie să respecte condițiile legalității, accesibilității, preciziei**. La o scurtă analiză, deducem că varianta proiectată a art.201¹ CP RM nu întrunește nici o condiție din cele enunțate. În varianta nouă, acest articol are o structură tehnico-legislativă inexplicabilă. După cum reiese din construcția acestui articol, în dispozițiile alin.(2), (3) și (4) ar fi descrise circumstanțele agravante ale infracțiunii prevăzute la alin.(1) art.201¹ CP RM:

„(2) Acțiunile indicate la alin.(1):

- a) săvârșite asupra a doi sau mai multor membri ai familiei;
- b) săvârșite în legătură cu solicitarea măsurilor de protecție;
- c) săvârșite de către o persoană care anterior a comis aceleași acțiuni;
- d) care au provocat vătămarea medie a integrității corporale sau a sănătății, se pedepsesc cu muncă neremunerată în folosul comunității de la 180 la 240 de ore sau cu închisoare de la 3 la 6 ani.

(3) Aceleași acțiuni care:

- a) au cauzat vătămarea gravă a integrității corporale sau a sănătății;
- b) au determinat la sinucidere sau la tentativă de sinucidere, se pedepsesc cu închisoare de la 6 la 12 ani.

(4) Acțiunile violente asupra membrului familiei care au provocat decesul victimei se pedepsesc cu închisoare de la 8 la 15 ani.”

O asemenea abordare nu poate fi susținută, deoarece nu este posibil ca aceeași acțiune sau inacțiune intenționată, comisă de un membru al familiei în privința altui membru al familiei, să se manifeste prin: vătămare medie a integrității corporale sau a sănătății;

vătămare gravă a integrității corporale sau a sănătății; determinare la sinucidere sau la tentativă de sinucidere; provocarea decesului victimei. Or, nu poate o persoană să manifeste mai multe intenții infracționale într-o singură infracțiune. Respectiv, aceste circumstanțe ar putea forma concurs de infracțiuni atât între ele, cât și cu cea prevăzută la alin.(1) art.201¹ CP RM. Iată de unde vine și concluzia că, la lit.d) alin.(2), lit.a) alin.(3), lit.b) alin.(3) și alin.(4) art.201¹ CP RM, sunt prevăzute infracțiuni de sine stătătoare în raport cu cea de la alin.(1) art.201¹ CP RM.

Nu poate fi acceptată poziția precum că acestea ar fi circumstanțe agravante ale infracțiunii de la alin.(1) art.201¹ CP RM. Au dreptate Sergiu Brînza și Vitalie Stati când menționează că prin „circumstanță agravantă a infracțiunii, prevăzută într-o normă a Părții speciale a Codului penal” se are în vedere împrejurarea (particulară) care însoțește o infracțiune în varianta ei tip (adică în varianta ei de bază, neagravată) [9]. Circumstanța agravantă într-o componență de infracțiune constituie un apendice, un supliment, un adaos, ceva mai mult decât necesarul. Circumstanța agravantă este aplicabilă doar atunci când există alături de componența de bază a unei infracțiuni.

Or, recunoașterea unei circumstanțe agravante drept componență de infracțiune este *caput mortuum*. Prezența ori lipsa circumstanței agravante nu influențează momentul de consumare a componenței de infracțiune. Tot aici este necesar a se reține că alin.(2) art.3 al Legii nr.780 din 2001 statuează că actul legislativ trebuie să corespundă dispozițiilor constituționale și să fie în concordanță cu cadrul juridic existent, cu sistemul de codificare și unificare a legislației.

Din cele menționate *supra*, conchidem că varianta infracțiunii de *violență în familie*, propusă în proiectul de lege, are o structură haotică și confuză care va ridica multe semne de întrebare în practica judiciară. Reieșind din art.114 CP RM, componența de infracțiune poate exista doar în cadrul articolelor și alineatelor. Efectuând o interpretare sistemică, deducem că componența de infracțiune nu poate fi regăsită și la literele articolului. Alin.(1) art.17 al Legii nr.780 din 2001 stabilește clar: „înainte de întocmirea proiectului de act legislativ, se studiază informația din domeniul raporturilor sociale care urmează a fi reglementate și se efectuează inventarierea legislației existente în materia în care se intervine, pentru a se constata insuficiența reglementărilor în vigoare”. Efectuând o analiză a doctrinei juridice de specialitate și a cadrului normativ în vigoare, avem mari rezerve

că acest proiect de lege nu va putea să atingă obiectivele propuse de autorii acestuia, menționate în Nota informativă la respectivul proiect de lege.

Pentru a racorda cadrul normativ actual la standardele europene, și anume, agravarea răspunderii penale în actele de violență asupra membrului de familie, considerăm pe deplin argumentată propunerea *de lege ferenda* exprimată de către Vitalie Stati care recomandă legiuitorului moldovean: 1) să excludă articolul 201¹ din Codul penal al Republicii Moldova; 2) să completeze art.78 al Codului contravențional, precum și art.145, 150, 151, 152 și 155 CP RM, astfel încât răspunderea să fie agravată în situația în care fapta este săvârșită asupra unui membru de familie [10]. Susținem această opinie, deoarece ea acoperă pe deplin cadrul normativ actual și nu permite existența lacunelor.

În concluzie, propunerile de modificare și completare ale Codului penal, analizate în cadrul acestui studiu, nu trebuie susținute.

Referințe:

1. <http://particip.gov.md/proiectview.php?l=ro&idd=1472>.
2. A se vedea Nota informativă a proiectului de lege, p.1.
3. Brînza S., Stati V. *Articolul 201¹ „Violența în familie” din Codul penal suferă grave carențe tehnico-legislative*. În: *Revista Națională de Drept*, 2013, nr.7, p.3.
4. *Ibidem*, nr.8 din 2013, p.14.
5. <http://dexonline.ro/>
6. Харчев А.Г. *Брак и семья в СССР*. Москва: Мысль, 1964, c.55.
7. Filipescu I. *Tratat de dreptul familiei*. București: ALL, 1996, p.1.
8. *Monitorul Oficial al României*, nr.757 din 12 noiembrie 2012.
9. Brînza S., Stati V. *Op.cit.*, nr.7 din 2013, p.6.
10. Stati V. *Anuarul Universității „Petre Andrei” din Iași*. Fascicula Drept, Științe Economice, Științe Politice, 2013, nr.12, p.153.

Recenzent:
Vitalie STATI,
doctor în drept, conferențiar universitar (USM)

СУТНІСТЬ ТА ЗМІСТ ЗАСТОСУВАННЯ НОРМ ЦИВІЛЬНОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ПРАВА

М.О. ГЕТМАНЦЕВ,

кандидат юридичних наук, Університету Політичних та Економічних Європейських знань ім. Константина Стере

În acest articol, autorul definește noțiunea „aplicarea normelor de procedură civilă” – ca formă externă de realizare a dreptului procesual civil care constă în realizarea practică a dispozițiilor acestuia în raporturile de drept civil prin exercitarea de către justiție a atribuțiilor sale în scopul examinării legitime, imparțiale și în termen, a cauzelor civile. În baza cercetărilor efectuate, a fost propusă lista fazelor de aplicare a normelor de procedură civilă: 1) constatarea circumstanțelor reale ale cauzei; 2) alegerea și analiza normelor de drept procesual civil; 3) pronunțarea hotărârii cu privire la aplicarea normei de drept respective; 4) controlul asupra îndeplinirii dispozițiilor din actul de aplicare a dreptului.

Cuvinte-cheie: Codul de procedură civilă; aplicarea normelor; forme de implementare; constrângere; prevederi; aplicarea legii; ipoteze; dispoziții; sancțiuni.

* * *

In the article the author defines the notion of „application of civil procedure law” – as an external form of implementation of the civil procedure law, which is the practical implementation of the requirements of civil legal proceedings through the court its powers for the purpose of a fair, impartial and timely consideration and resolution of civil cases. On the basis of the study the stages of the application of civil procedure law were proposed as follows: 1) setting the facts of the case; 2) selection and analysis of the rules of civil procedure law; 3) application of appropriate instrument of the law; 4) monitoring the implementation of regulations enforcement act.

Keywords: civil procedural law; the application of the rules; forms of implementation; enforcement; regulations; law implementation; hypothesis; disposition; sanction.

Постановка проблеми. Проблема застосування норм цивільного процесуального права – одна з центральних у теорії цієї галузі права. Саме в цій діяльності повністю проявляється механізм здійснення правосуддя в цивільних справах, розвиток і динаміка цивільного процесу в цілому. Адже ще відомий дореволюційний процесуаліст Є. В. Васьковський зазначав, що звичайне право являє собою самостійне джерело права, що замінює для певного кола відносин законодавчі норми, тоді як судова практика тільки розвиває ці норми і встановлює способи їх застосування [2, с.13].

На важливості правильного застосування норм цивільного процесуального права наголошували і в радянські часи. Зокрема, Н.О. Чечіна стверджувала, що застосування норм цивільного процесуального права являє собою процес забезпечення правильності та швидкості судової діяльності, законності правосуддя як державно-владної функції [11, с.14].

Не меншає кількість наукових досліджень цієї теми і в наш час. Як правило, теоретичні джерела визначають застосування норм права як організаційно-правову діяльність компетентних державних органів, уповноважених на це громадських об'єднань або їх посадових осіб, результатом якої є встановлення піднормативних, формально обов'язкових індивідуальних правил поведінки персоніфікованих суб'єктів [14, с.528]. У загальній теорії права правозастосування зазвичай розуміють як категорію, рівнозначну

індивідуально-правовому регулюванню, що є однією з можливих функцій правозастосування [1, с. 21]. Все це лише підкреслює актуальність теми дослідження вказаної проблеми.

Ступінь наукової розробки проблеми. Дослідження даної проблеми було предметом пильної уваги з боку правознавців як теорії права так і процесуальних наук. В радянський і сучасний період вказаній проблемі приділяли увагу такі науковці як: Є.В. Васьковський, М.А. Гурвич, С.С. Алексєєв, Ф.А. Григор'єв, М.К. Юков, І.Я. Дюрягін, А.А. Мельников, А.І. Кудряшова, М.Ю. Розова, В.В. Комаров, О.В. Гетманцев, О.В. Підлубна, Н.О. Чечіна, В.В. Ярков, Р.В. Шагієва, К.І. Комиссаров, К.В. Гусаров, В.І. Тертишніков та інші вчені.

Метою статті є дослідження поняття та змісту застосування норм цивільного процесуального права.

Виклад основного матеріалу. У переважній більшості праць з теорії права головний акцент у розумінні застосування норм права робиться на особливій ролі державних чи уповноважених нею органів з реалізації норм права. Зокрема, І. Я. Дюрягін розуміє застосування норм права як здійснювану в спеціально установлених законом формах державно-владну, організаційну діяльність компетентних органів держави й уповноважених осіб громадськості з винесення індивідуально-конкретних правових приписів [5, с.19]. Приєднуються до такого визначення і

представники науки цивільного процесуального права, які трактують застосування як державно-владну діяльність компетентних органів, що полягає в спеціальних діях з реалізації юридичних норм у кожному конкретному випадку [7, с.24]. У другій половині минулого століття типовим було визначення правозастосування як владної індивідуально-правової діяльності, спрямованої на вирішення юридичних справ [4, с.101].

Іншим, не менш поширеним підходом до розуміння сутності та змісту застосування норм цивільного процесуального права, є визначення застосування як однієї з форм реалізації, що виражається в активній діяльності суду (судді), що має державно-владний характер, веде до виникнення, зміни та припинення цивільних процесуальних правовідносин, що вчиняється в процесуальних формах та об'єктивується в процесуальних актах. Застосування, стверджує К.І. Комісаров, не обмежується тільки організаційним моментом, підготовкою до реалізації – це і процес, і результат реалізації [6, с.7]. Тому застосування права можна визначити як особливу стадію в його реалізації, як кваліфікований спосіб такої реалізації [10, с.43].

Не погоджується з наведеними поглядами Ф.А. Григор'єв, який стверджує, що правозастосування не є реалізацією права, а являє собою юридичний засіб, за допомогою якого державний апарат лише організовує реалізацію права [3, с.150]. Заперечує те, що застосування є головним способом реалізації норм права, і Ю. І. Мельніков, оскільки, процесуальні норми не вимагають до себе правозастосовчого процесу, адже вони безпосередньо звернені до правозастосовуючих суб'єктів [8, с.113].

Безумовно, застосування утворює своєрідний рівень реалізації норм цивільного процесуального права в регулятивних та охоронювальних правовідносинах, не підміняє їх, але сприяє успішному перебігу та завершенню.

Більше того, правозастосування норм цивільного процесуального права задіює до реалізації структурно-функціональні зв'язки цієї галузі права. Очевидним, на наш погляд, виступає дворівнева система цієї форми реалізації приписів цивільного процесуального права. Йдеться про одночасне залучення внутрішньої структури правової норми, що підлягає застосуванню, і структури галузі права в цілому. Ефективність правозастосування на будь-якому етапі реалізації цивільної процесуальної норми зумовлюється впливом цих двох факторів. Розглянемо цю структурно-функціональну взаємодію детальніше.

Тому ми поділяємо визначення, сформульоване у 2007 році О.В. Підлубною, яка наполягає,

що застосування норми цивільного процесуального права – це зовнішня форма реалізації норм цивільного процесуального права, що полягає у практичному втіленні її приписів у цивільні процесуальні правовідносини шляхом здійснення судом своїх повноважень з метою справедливого, неупередженого та своєчасного розгляду і вирішення цивільних справ [9, с.13].

Безумовним залишається вплив структурної побудови норми цивільного процесуального права на її застосування. Зокрема, ще М.К. Юков наголошував на існуванні двох форм правозастосування: оперативно-виконавчої, яка є основною і притаманною тим нормам цивільного процесуального права, які не мають у своїй структурі санкції, тому здійснюється реалізація вимог її диспозиції, і правоохоронної, властивої тричленним нормам цивільного процесуального права, яка похідна, додаткова до попередньої [13, с.46, 54-55].

Але позиція М.К. Юкова має певні недоліки. Насамперед, це впливає із безумовності розподілу цивільних процесуальних правовідносин на регулятивні і охоронні, право реалізація в яких відбувається, відповідно, без порушень вимог норми цивільного процесуального права або з порушеннями її змісту, що може виражатися в недотриманні, невиконанні, невикористанні тощо. Такий розподіл притаманний усім галузям права і здійснюється незалежно від кількісного складу структурних елементів норми права відповідної галузі. Необхідність у правозастосуванні викликається фактом повного або часткового недотримання обов'язків чи помилковим розумінням учасниками цивільного процесу характеру та міри своїх прав і обов'язків. У такого роду умовах правозастосовчий процес слугує цілям упорядкування, врегулювання правовідносин, а не виникнення, зміни чи їх припинення.

Більше того, як уже відзначалося нами, логічна структура норми цивільного процесуального права, незалежно від форми зовнішнього виразу, завжди складається з трьох елементів. Як правильно відзначає Р.В. Шагієва, в реалізації процесуально-правових норм завжди має місце застосування санкцій [12, с.83-84]. Справді, порушення положень ЦПК України, що текстуально складаються лише з гіпотези і диспозиції, все одно призводить до застосування санкції цієї норми, незважаючи на те, в якому розділі цивільного процесуального закону остання розмішена. Якщо ж норма цивільного процесуального права реалізується без порушень, то її санкція не залучатиметься до правореалізації також незалежно від свого закріплення в тексті цивільного процесуального законодавства.

Отже, на наш погляд, вплив внутрішньої струк-

тури норми цивільного процесуального права на її застосування залежить не від кількості структурних елементів цієї норми та їх законодавчого закріплення, як стверджує М.К. Юков, а від того, чи виконуються її приписи добровільно (регулятивні правовідносини), чи коли адресата норми цивільного процесуального права зобов'язують виконати вимоги процесуальної норми (охоронні правовідносини). Загалом, вплив внутрішньої структури норми цивільного процесуального права на процедуру її застосування виражається в тому, що при здійсненні правосуддя в цивільних справах реалізується або лише гіпотеза і диспозиція цієї норми (регулятивне правозастосування), або всі три структурні елементи цивільної процесуальної норми (правоохоронне застосування).

При цьому в ході реалізації, наприклад диспозицій цивільних процесуальних норм, зазвичай, враховуються вимоги численних статей законодавства, що регламентують порядок оформлення тих чи інших процесуальних дій. Тобто застосування тієї чи іншої норми цивільного процесуального права приводить у рух і інші норми, спрацьовують функціональні зв'язки цілої галузі права. Іншими словами, застосування однієї норми цивільного процесуального права послідовно запроваджує в життя решту норм цієї галузі, з якими вона перебуває у функціональних зв'язках, а діяльність суду із застосування процесуальних норм є, справді, основною рушійною силою цивільного процесу. Тому одне з основних завдань правозастосовчого органу в ході реалізації норм цивільного процесуального права полягає у виділенні цих зв'язків з метою правильної орієнтації в конкретній ситуації та передбаченні неминучих наслідків її діяльності.

Застосування права являє собою поєднання норм матеріального і процесуального права, демонструє їх єдність у регулюванні суспільних відносин. Справді, правозастосовча діяльність – це реалізація двох різних за своєю природою норм: норм матеріального права, що реалізуються в формі застосування, і норм процесуального права, що реалізуються шляхом дотримання, виконання і використання. Головна особливість застосування норм цивільного процесуального права полягає в тому, що їх реалізація здійснюється судом паралельно з застосуванням норм матеріального права [15, с.55]. Процесуальні норми застосовуються разом з матеріально-правовими, що регулюють відносини, з приводу яких виник спір, і у зв'язку зі здійсненням судової форми захисту цивільних прав. Проте застосування норм процесуального права не ототожнюється повністю із застосуванням матеріально-правових приписів, оскільки має чимало особливостей. Цілям

застосування норм матеріального права підпорядкований весь цивільний процес в конкретній справі, а для розгляду питань процесуального характеру самостійного процесу не вимагається. Відповідно, якщо процес судової правоохоронної діяльності обумовлюється предметом захисту матеріально-правових відносин, які входять до сфери охоронюваних законом інтересів, то тому тільки від матеріально-правового відношення залежить, як буде здійснюватися процес правозастосовчої діяльності в цивільних процесуальних відносинах.

Отже, застосування норм цивільного процесуального права призводить до виникнення, зміни чи припинення процесуальних правовідносин у ході реалізації норм матеріального права, здійснюється в процесуальних формах, об'єктивується в процесуальних актах.

Інші особливості застосування норм цивільного процесуального права полягають у тому, що при порушенні норм матеріального права судове рішення не може бути залишеним у незмінному вигляді і завжди підлягає або зміні, або скасуванню, або скасуванню з ухваленням нового. Порушення норм цивільного процесуального права призводить до того, що ухвалене судове рішення з такими недоліками в ряді випадків може бути залишеним у силі з постановленням вищим судом окремої ухвали у справі. Проте бувають і винятки з цього правила.

Проте цивільне процесуальне законодавство зазначає порушення або неправильне застосування закону, але не вказує на співвідношення цих понять стосовно судової діяльності. Між тим, порушення норми матеріального права з боку суду, за його словами, не потрібно протиставляти неправильному застосуванню закону, оскільки порушення норм матеріального права судом при вирішенні справи завжди відображається в її неправильному застосуванні і, навпаки, неправильне застосування закону судом свідчить і про порушення цього закону. У зв'язку з цим порушення норм матеріального права як підстава до скасування судового рішення виражається в неправильному застосуванні судом норм права.

Застосовування норм будь-якої галузі права за конкретними фактичними обставинами не здійснюється автоматично. Ця діяльність являє собою важкий і складний процес, вимагає певного процесу мислення, правильного розуміння намірів законодавця, що виражена в тому чи іншому нормативному акті. Це твердження має відношення не тільки до матеріального права, але зберігає силу і на стадії застосування процесуальних норм.

Але, на наш погляд, загальнозживаний пере-

лік стадій застосування норм цивільного процесуального права не можна вважати остаточним і завершеним, оскільки кінцевим результатом будь-якої форми реалізації цивільної процесуальної норми є повне виконання всіх приписів правозастосовчого акту. Суд, який постановив відповідне рішення чи ухвалу, досить часто продовжує брати активну участь у процесі виконання їх змісту. Зокрема, ч. 1 ст. 211 ЦПК України передбачає, що протягом місяця з дня надходження окремої ухвали відповідні органи чи особи зобов'язані повідомити суд про вжиті ними заходи. Окрім цього, питання, пов'язані зі зверненням судового рішення до виконання, вирішує також суд (ст. 368 ЦПК України). Більше того, розділ 8 ЦПК України безпосередньо присвячений судовому контролю за виконанням судових рішень.

Постановленням відповідного акта застосування норм цивільного процесуального права, судові повноваження з правозастосування не закінчуються. Суд не усувається від подальшого контролю за виконанням цих актів, і саме це, на наш погляд, потрібно вважати останньою стадією застосування норми цивільного процесуального права.

Запропонована теза лише підкреслює комплексність правозастосовчої діяльності, в якій основним суб'єктом застосування цивільних процесуальних норм є суд.

Висновки. Застосування норми цивільного процесуального права – це зовнішня форма реалізації норм цивільного процесуального права, що полягає у практичному втіленні її приписів у цивільні процесуальні правовідносини шляхом здійснення судом своїх повноважень з метою справедливого, неупередженого та своєчасного розгляду і вирішення цивільних справ. Застосування норм цивільного процесуального права призводить до виникнення, зміни чи припинення процесуальних правовідносин у ході реалізації норм матеріального права, здійснюється в процесуальних формах, об'єктивується в процесуальних актах. З огляду на все наведене, пропонується наступний перелік стадій застосування норм цивільного процесуального права: 1) установлення фактичних обставин справи; 2) вибір і аналіз норм цивільного процесуального права; 3) постановлення акта застосування відповідної норми права; 4) контроль за виконанням приписів правозастосовчого акта.

Список використаної літератури:

1. Алексеев С.С. *Общая теория права: Курс лекций*. В 2-х т. [Текст] / С.С. Алексеев. Т.1. Москва: Юрид. лит., 1981.
2. Васильковскій Е.В. *Курсъ гражданского процесса: Субъекты и объекты процесса, процессуальные отношения и действия* [Текст] / Е.В. Васильковский. Томъ 1. Москва: Издание Бр. Башмаковых, 1913.
3. Григорьев Ф.А. *Акты применения норм советского права как разновидность юридических актов социалистического государства* [Текст] / Ф.А. Григорьев. В: *Вопросы теории государства и права*. Вып. 2. Саратов, 1971.
4. Гурвич М.А. *Судебное решение. Теоретические проблемы* [Текст] / М. А. Гурвич. Москва, 1967.
5. Дюрягин И.Я. *Применение норм советского права. Теоретические вопросы* [Текст] / И. Я. Дюрягин. Свердловск: Среднеуральское книжное изд-во, 1973.
6. Комиссаров К.И. *Применение норм гражданского процессуального права* [Текст] / К.И. Комиссаров. В: *Проблемы применения норм гражданского процессуального права*. Свердловск: СЮИ, 1976.
7. Мельников А.А., Кудряшова А.И. *Понятие применения норм гражданского процессуального права* [Текст] / А.А. Мельников. В: *Проблемы применения норм гражданского процессуального права*. Свердловск: СЮИ, 1976.
8. Мельников Ю.И. *Природа и содержание норм процессуального права в социалистическом обществе* [Текст] / Ю.И. Мельников. Ярославль, 1976.
9. Підлубна О.В. *Норма цивільного процесуального права: поняття, межі дії та реалізація в цивільному судочинстві*: Автореф. дис. ... к. ю. н. [Текст] / О.В. Підлубна. Київ, 2007.
10. Розова М.Ю. *Применение норм материального и процессуального права при осуществлении судебной защиты* [Текст] / М.Ю. Розова. В: *Проблемы применения норм гражданского процессуального права*. Свердловск: Уральский рабочий, 1986.
11. Чечина Н.А. *Нормы гражданского процессуального права и их применение* [Текст] / Н. А. Чечина: Автореф. дисс. ... докт. юрид. наук. Ленинград, 1965.
12. Шагиева Р.В. *Процессуально-правовые нормы и их реализация в социалистическом обществе* [Текст] / Р.В. Шагиева. Казань: Изд-во Казан. ун-та, 1986.
13. Юков М.К. *Гражданское процессуальное право: структура и применение* [Текст] / М.К. Юков. В: *Проблемы применения норм гражданского процессуального права*. Свердловск: СЮИ, 1976.
14. *Юридична енциклопедія*: В 6 т. [Текст] / Редкол.: Ю. С. Шемшученко (голова редкол.) та ін. Київ: Юридична енциклопедія, 1998, т.2.
15. Янков В.В. *Юридические факты в механизме реализации норм гражданского процессуального права* [Текст] / В.В. Янков. Екатеринбург: СЮИ, 1992.